

ARACS

A DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG KÖZÉLETI FOLYÓIRATA

2021. március 15.

XXI. évfolyam, 1. sz.

ARACS 2021/1. (80. SZÁM)

ISSN1451-1762

LXXX

CSÍKSZENTMIHÁLYI RÓBERT
szobrászművész kiállítása

2021. 04. 20-IG LÁTOGATHATÓ

VIGADÓ GALÉRIA

PESTI VIGADÓ, AZ MMA SZÉKHÁZA
1051 BUDAPEST, VIGADÓ TÉR 2.

MMA
MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

minden, ami művészet
mma.hu

VIGADÓ
GALÉRIA

Földtiltó Boldogasszony

Kisboldogasszony

Boldogasszony bemutatása

Boldogasszony eljegyzése

Gyertyaszentelő Boldogasszony

Havas Boldogasszony

Gyümöcsoltó Boldogasszony

Fájdalmas Boldogasszony

Nagyboldogasszony

A DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG KÖZÉLETI FOLYÓIRATA

2021. március 15.

XXI. évfolyam, 1. sz.

ARACS

A délvidéki magyarság közéleti folyóirata

Megjelenik évente négyszer.

Alapító: Aracs Társadalmi Szervezet, Szabadka

Alapítók: dr. Gubás Jenő (elnök), Utasi Jenő (főszerkesztő), **dr. Vajda Gábor** (felelős szerkesztő)

Kiadó: Aracs Alapítvány, Horgos

Főszerkesztő: Bata János (bata.horgos@gmail.com)

Olvasószerkesztő: Gubás Ágota

Lektor: Kulhanek Edina

Művészeti szerkesztő és fedőlapterv: Gyurkovics Hunor

Számítógépes tördelés: Harangozó Attila

Nyomda: Grafoprodukt Kft., Szabadka

Nyomdaigazgató: Özvegy Károly

Szerkeszti a szerkesztőbizottság: Bata János, Gubás Ágota, Gubás Jenő, Gyurkovics Hunor, Mihályi Katalin, Utasi Jenő

A szerkesztőség címe: 24000 Szabadka – Subotica, Prvog ustanka 20.

Telefon/fax: (+381)-24/542-069

E-mail: gubasagi@gmail.com

A folyóirat olvasható a www.aracs.org.rs honlapon.

E számunkban Józsa Judit kerámiaszobrász alkotásaiból adunk válogatást.

A képeket Gedai Csaba fotóművész készítette.

A címlapon: Magyar család

A hátlapon: Sarlós Boldogasszony

Támogatók:

Számunk szerkesztésében együttműködő partnerünk volt a Magyar Művészeti Akadémia.

MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

008+32(497.113)

ARACS : a délvidéki magyarság közéleti folyóirata /
főszerkesztő Bata János. – 1. évf., 1. sz. (2001) –
: – Horgos : Fondacija Aracs = Aracs Alapítvány, 2001–. –
Ilustr. ; 29 cm

Tromesečno.
ISSN 1451-1762 = Aracs

COBISS.SR-ID 94357250

Tartalom

Gubás Ágota	„Az igazat mondd, ne csak a valódit”	5
Iancu Laura	Versek	9
Tóth Gy. László	A keresztet viselők védelmében	10
Bencze Izabella	A Makovecz-katedrális	11
Szabó Ferenc SJ	Tűz és fény	15
Dobos Marianne	A függetlenség szentje	21
Bobory Zoltán	Nehéz idők jönnek	24
Toót-Holló Tamás	A minden szétszóratással szembeni megmaradásakarát szószólója – <i>laudáció Bertha Zoltán Napút-díjához</i>	26
Mérey Katalin	„Szabactság!!!”	29
Kunkovács László	Jó helyre születtem	32
Kovács Attila	„A fiatalokat akkor tudjuk leginkább megszólítani, ha hiteles, keresztény életet élünk, és örök értékeket sikerül felmutatnunk” – <i>beszélgetés Utcai Róbert atyával</i>	35
Mezey Katalin	Naplójegyzetek XII.	40
Hódi Sándor	A nyelv művelés időszerűsége	43
Kondor Katalin	Jelenczki	46
W.-Nemessuri Zoltán	Egy láda dicsőség	49
Gyémánt Richárd	Nepomuki Szent János, a Bánság védőszentje	59
Diószegi György Antal	Alexandrosz Ypszilantisz 1821-es szabadságharcának jelentősége a filhellén magyar és hungarofil görög kapcsolatok értékvilágának fényében	71
Molnár Pál	A történelmi öntudat nemzetet szövő erő – <i>beszélgetés Diószegi György Antallal</i>	81
Kabdebó Lóránt	Egy lexikoncikk előtörténete	84
Tráser László	Cédulák XXVIII.	87
Józsa Judit	Az erényekről	91
Feledy Balázs	Józsa Judit, a nemzet szolgálója	95
Józsa Judit életrajza	98
Papdi Izabella	Az Aracs repertórium (2014–2020)	100
Színes melléklet	133

E számunkban Józsa Judit munkásságát mutatjuk be.

Olvasós Boldogasszony

„Az igazat mondd, ne csak a valódit”

Bevezető gondolatok 21. évfolyamunk elé

„az igazat mondd, ne csak a valódit,
a fényt, amelyetől világlik agyunk...”
(József Attila: Thomas Mann üdvözlése)

A hatalmaskodót a nagyság
„először bőszi, aztán megroppantja,
aztán lefegyverzi.

Így győzött hajdan a kereszténység is.”
(Németh László: Az írástudók felelőssége)

Az Aracs, a délvidéki magyarság közéleti folyóirata az idén augusztus 20-án ünnepli első száma megjelenésének 20. évfordulóját. Mostani kiadványunk (amellyel a 21. évfolyamba lépünk be) a 80. sorszámot viseli, és ebben összegzi Papdi Izabella könyvtáros a 2020-ban lezárult utóbbi 7 évfolyamnak a számait, az ezt megelőző 13 évfolyam repertóriumát pedig 2014. március 15-ei számunkban adta közre a szakember. Akkor 50 szám anyagának összegezését végezte el hatalmas precizitással és szorgalommal. Így vált lehetővé, hogy a 20 évfolyam, a két repertórium adatainak, többek közt a szerzők névsorának, a műfajok szerint tagolt írások címeinek és a képzőművészek alkotásainak rengetegében kutakodhat az olvasó, ki-ké érdeklődésének megfelelően.

Ezek a szűk adatok, a valódi tények. De „az igazat mondd, ne csak a valódit”, vagyis beszéljünk a dolgok leírhatóságán túli jelentéséről, a dolgok szelleméről – nézzük, milyen szellemiséget is képvisel az Aracs folyóirat immár húsz éve. Először is, hogy a magyar nemzettest részének tartja a déli végeken élő magyarságot, amit a kiadvány alcímében is tudatosít: a délvidéki magyarság közéleti folyóirata. Akkoriban, még ha nem is volt tabu, de fehér hollónak számított ezt a kifejezést használni, arról nem is beszélve, hogy Jugoszláviában, mint ahogy Szloboda János írta az Aracs 2. számában: „az elmúlt 80

év tetemes részében [...] ezt a szót jugoszláviai magyar értelmiségi részéről leírni kész szellemi öngyilkosságnak számított volna.” Erről a délvidéki magyar irodalom megnevezés kapcsán vitatkozott, majd így zárta írását: „a »délvidéki« jelzőnek nem csupán területi jelentése van, tehát nem csak az /elszakított/ országrészre, hanem a magyar entitás földrajzi elhelyezkedésére is vonatkozik, tehát kézenfekvő, hogy mi, az anyaország déli határai mentén élő magyarok valamennyien délvidéki magyarok vagyunk, s így irodalmunk is délvidéki magyar irodalom. S ha ez egyes fülek számára kellemetlenül hangzik, ott nem a tényekben, hanem a fülben van a hiba.” Azt csak remélni tudom, hogy az itt élő magyarság fülének ma már kedvesebb a délvidéki, mint a vajdasági jelző. Hogy milyen mértékben használják a médiában, a közbeszédben, ezt csak egy fölmérés tudná pontosan kielemezni, de annyi bizonyos, hogy rajtunk, polgárokon múlik, hogy a visszakapott állampolgársággal tudatosan délvidéki magyarnak nevezzük-e magunkat. Természetesen használjuk a Vajdaság és a vajdasági megnevezést a maga helyén, de ha az itt élő magyarság vonatkozásában szólunk, akkor tudatosan éljünk a délvidéki jelzővel. Talán akkor majd a politikusaink is bátrabban alkalmazzák, és az anyaországban is jobban elterjed, s végre bekerül a Kárpátalja, Felvidék stb. mellett a Délvidék, illetve a délvidéki magyarság megnevezés a köztudatba. Ehhez kíván az Aracs kezdettől fogva jó példával hozzájárulni.

Nemcsak nyelvében él a nemzet, hanem jelképeiben is! Ezt tudatosítja a folyóirat védjegye: a Szent Istvánt és az aracsi pusztatemplomot ábrázoló grafikák, amelyek megálmodója Gyurkovics Hunor képzőművészeti szerkesztőnk, a fejlécen pedig az Aracs cím az ősi magyar ro-

vásírás betűire emlékeztet. S hogy miért lett a bánási pusztatemplomról elnevezve folyóiratunk? Mert „a magyarság ezeréves ittlétének, sőt kultúrája alapjellegzetességének is a szimbóluma. E művelődési emlék önmagában is kötelez bennünket egy keresztény (keresztény) szellemű közérdekű folyóirat megindítására” (Vajda Gábor: Kísérlet a teremtő gondolkodás fölszabadítására, Aracs, I. évf. 1. szám). Első felelős szerkesztőnk alapozta meg a lap arculatát (amit 2008-ban bekövetkezett tragikus halála szakasztott meg). Ezt a szellemiséget teljesíti ki immár csaknem tíz éve Bata János főszerkesztőnk, aki maga köré gyűjtötte nemcsak az egységes nemzetben gondolkodó délvidéki, hanem a Kárpát-medencei magyar írástudókat is. Köszönet azoknak, akik minden tiszteletdíj nélkül, csak az ügyet szolgálva járulnak hozzá gondolataikkal, írásaikkal a lap életben tartásához. S hogy ezt megteszik, arról tanúskodik, hogy megfelelő színvonalúnak tartják a folyóiratot. Ellenben itthon a Magyar Nemzeti Tanács kulturális stratégiájának kidolgozói dilettánsnak nevezték a folyóiratot. A negatív minősítés csak előszobája volt egy drasztikusabb cselekvésnek, tudniillik a folyóiratot is fenntartó Aracs Társadalmi Szervezettől 2010-ben minden pályázati támogatást megvontak: hátha sikerül befullasztaniuk a civil szervezet sokrétű tevékenységét. És valóban az anyagiak megvonása után ez be is következett: abbamaradt az akkor már több mint tíz éve működő könyvgyűjtés, a szórványmagyarság támogatása, és ami a legfájóbb volt: az Aracs-díjak kiosztása. Nem támogatták azt a díjat, amelyet ünnepélyes keretek közt azoknak osztott ki a civil szervezet, akik a délvidéki, illetve az egyetemes magyarságért sokat tettek, és sok esetben éppen emiatt nem részesültek a kisebbséget elnyomó hatalomtól kellő elismerésben. Félreállított, munkásságukat agyonhallgatott, a magyarságuk miatt üldözött embereket jutalmazott, illetve az egyetemes magyarság kiemelkedő személyeinek kívánta megköszönni áldásos, nemzetépítő tetteiket. Ez a tevékenység sem **a díjak, sem a rendezvények kategóriájában** nem került a támogatottak közé, pedig az utóbbiak közt például a birkapörköltfőző verseny ezt kiérdemelte.

„Az Aracs Társadalmi Szervezet minden párttól független volt, ami a politikusok szemében

örökös szálkát jelentett. Nem tudták ugyanis semmiképpen a befolyásuk alá vonni, miközben a szervezet folyóirata minden téves cselekedetet, visszaélést szóvá tett. Mindig az erkölcsös magatartás volt a vezérlő vonala, amit sem rangért, sem anyagi juttatásért, támogatásért föl nem adott. Csaknem tizenöt év után, egy kicsit belefáradva az örökös gáncsoskodásba, a szűkös támogatásba, a tevékenységünk elhallgatásába és lebecsülésébe (ami féltékenységből és irigységből, de főleg a befolyásolhatatlansága miatti dühből eredeztethető), a szervezet a legtöbb tevékenységét beszüntette. Anyagiak hiányában annak érdekében, hogy legalább a folyóirat megmaradhasson, a szervezet Aracs Alapítvánnyá alakult át, mivel ez a szervezési forma kedvezőbb lehetőségeket biztosít a lap fenntartásához” – írja a civil szervezet alapító elnöke, Gubás Jenő a *Veszendőkre unt szívünk* című almanachban. A Vajda Gábor halála utáni három évben majdnem sikerült félresiklatni a folyóirat irányultságát, de 2011 óta Bata János vezetésével igazi „nemzeti szellemi műhellyé” vált a folyóirat – ahogy laudációjában fogalmazott Molnár Pál, a Balassi Kard Művészeti Alapítvány elnöke abból az alkalmából, hogy 2018-ban Bata János érdemelte ki a rangos Európa-érem újságírói díjat. (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy korábban a Magyar Páneurópa Unió Eötvös József-sajtódíját vehette át, a Bethlen Gábor Alapítvány Teleki Pál-éreméért pedig a magyarságért tett szolgálatáért kapta.) Csak a szülőföldjén nem jutott neki elismerés – sem költőként, sem közíróként, sem folyóirat-szerkesztőként. (Egyetlen kivétel a Bazsalikom-díj, amelyet még huszonevesen kapott az akkori kortárs német költészet fordításáért, mindmáig egyetlen műfordítóként a Délvidéken, aki nem a délszláv irodalmakat fordította.) De hogy is díjaznák a nemzeti elkötelezettségű folyóirat főszerkesztőjét, azt, akinek a hit, a haza, a nemzet, a család, az erkölcs a legfőbb értékek. Ez a „vajdasági magyar” irodalomból, kultúrából teljesen hiányzott, s amikor az Aracs első számában megjelent a *Magyarságtudat-hasadás* című elemzés, amelynek szerzője, Gubás Jenő orvos, közíró számonkérte a magyar szellemiséget a kultúránkból, a képzőművészeti, a zenei és színházi életből, műsorpolitikából, akkor következett az újvidéki Magyar Tanszék tanárá-

nak, Gerold Lászlónak a reagálása: „Doktor úr, maga mindenhez ért?”, talán csak nem Németh Lászlónak képzele magát? – ilyen és ehhez hasonló stílusú vitriolos kritikája.

„A kétkedés, a cinizmus és a rosszakarat az Aracs megjelenésétől kezdve jelen van a délvidéki, mára liberális eszméket valló, de lelkükben jugoszláv kommunistáknak megmaradt, magukat és egymást csúcsértelmiséginek beállító, közízlést, közgondolkodást és politikát formáló vezetőrétegben, amely néha arcát adva, néha a titokzatos ismeretlenség homályából parancsokat osztogatva próbálja meg el- és megfojtani a Délvidék szabad szellemi műhelyének hangját” – ezt állapítja meg az Aracs indulása után 12 évvel, az ötvenedik Aracs-számban Bata János. Köszönet neki, hogy ennek ellenére immár tizedik éve nemcsak gondosan szerkeszti, hanem életben is tartja a folyóiratot, hiszen ő írja a pályázatokat, elszámol a támogatásokkal, ha kell, akkor begépele a kézzel írt anyagot a számítógépbe, konzultál a délvidéki magyar lektorok egyik legkiválóbbjával, a leglelkiismeretesebb Kulhanek Edinával a kéziratok nyelvi kérdéseiről... és közben német nyelvre, kultúrára tanítja, neveli a horgosi általános iskola diákjait (hiszen ez a fizetett állása, és nem csak mellékesen háromgyermekes családapaként és már nagyszülőként is gondot visel övéiről). Sajnos immár tíz éve nem jut ideje publicisztikára, pedig nagyon hiányoznak meglátásai a magyarság sorskérdéseiről, amelyekkel az Aracs alapító szerkesztőségi tagjaként számról számra találkozhattunk az első tíz évben az Aracs hasábjain.

Most, a 80. szám megjelenésekor nincsenek már bőszt indulatok, „csak” az **elhallgatás dívik**. Ez is kiváló módszer, élnek is vele a megmondóemberek! Mert amiről nem beszélnek, nem írnak a fősodratú közvéleményformálók, az ugyebár nincs is?! Az elhallgatást, az agyonhallgatást választották a délvidéki irodalomkritikusok az Aracs-kiadványokkal kapcsolatban is. Az eddigi 14 könyv közül jó, ha hárommal foglalkoztak. Nem kapott figyelmet például a *Határok szabdalta közérzet* című antológia, válogatás az Aracsban megjelent legkiválóbb írásokból vagy a Szervátiusz-díjjal kitüntetett festőművészek, Gyurkovics Hunornak a reprezentatív

albuma sem. A teljes elhallgatás övezte, pedig nem akármilyen vállalkozás volt az érettségizők számára ajándékba szétosztott Kölcsey Ferenc *Parainesis/Intelem* című műve, amelyben az eredeti szöveggel párhuzamosan a mai nyelvre átirított változat is olvasható. Bata János *Megkopott táj* című verseskötete még 2018-ban jelent meg, de azóta sem írtak le róla egyetlen érdemi, értékelő sort sem. Az anyaországban többen is méltatták, csak a délvidéki kortárs íróknak nincs egy szavuk sem a megjelent műről, pedig a Magyar Szóban és más lapokban is rendszeresen jelennek meg nemcsak könyvismertetések, hanem értékelések is. Bata Jánosnak ez nem a sokadik verseskönyve és nem is egyévi verstermése, hanem válogatás 35 évnyi költészetéből. Ugyanerre a sorsa jutott Tráser László *Cédulák* című, iskolát és műfajt teremtő cédularegénye is.

Hogy az elhallgatás, a mellőzöttség nem példa nélküli az anyaországban sem, erről tanúskodik ebben a jubileumi évadnyitó számunkban Kondor Katalin *Jelenczki* című írása is. Ahol több száz milliós összegek jutnak filmgyártásra állami támogatásból, ott Jelenczki István nagyszabású négyrészes Trianon-dokumentumfilmjére nem jutott semmi, még a centenáriumi évében sem. Pedig Jelenczkit „az igazságérzet hajtotta egész eddigi munkássága során”, „minden filmje a nemzeti öntudat erősítését szolgálta” – írja méltatásában Kondor Katalin.

Ez áll az Aracs folyóirat törekvéseinek középpontjában is. És ezt az értékek, az emberi és művészi nagyságok felmutatásával szolgálja. Mert ezek erejében hisz. Minden gátló és elhallgató körülmény közepette is. Erre példa Józsa Judit kerámiaszobrász munkássága is, amelyben a hit, a magyarság ősi motívumkincse, a magyar néplélek jut kifejezésre a művészet erejével. Manapság, amikor a világon a legüldözöttebb vallás a kereszténység, amikor az anyaországban a bal-liberális oldal gátlástalanul a gúny tárgyává teszi a vallást, és nyíltan harcol a magyar nemzet ellen, akkor Bencze Izabella kiváló közíróval együtt valljuk: fel kell mutatni, pontosabban felépíteni a **Makovecz-katedrális** – azaz felmutatni az erőt, a nagyságot, legyen szó akár a gazdaságról,

az oktatásról, a kultúráról, a kereszténységről. Mert ha csak szavakkal harcolunk a nyilvánvaló gátlástalan hazugság, nemzetgyalázás, a kultúra nemzetietlenítése, a magyar szellemiség háttérbe szorítása ellen, és nem cselekszünk, akkor elveszünk. Tenni kell: pert indítani a lopások, csalások ellen, teret és pénzt adni a nemzet igazi kincseinek felmutatására, NAGYSÁGÁNAK bemutatására. S ha az anyaország ebben nem

hátrál meg a koronavírus okozta gazdasági és más nehézségek ellenére sem, akkor az elszállított nemzetrészekben is helyükre kerülhetnek a dolgok, megerősödhet a remény. Mert a hatalmaskodót a NAGYSÁG „először bősítí, aztán megroppantja, aztán lefegyverzi. Így győzött haddan a kereszténység is.”

Ebben bízok a remény zöld színébe öltözött húszéves Aracs is.

Magyar lélek

lancu Laura

Holdevők

csak neked mondom el
 árnyképek zártak körbe
 s ha felnézek a fémlétrán
 a csillagokon merengő Istenre
 búvóhelyeket látok talán onnan
 kiabálják hogy sorsukra jutok
 az 1 méter 72 centis árnyékok
 neked mondom fehér falnak dőlve
 (belülről templom kívül a Rózsák tere)
 járnak hozzám továbbá holdevő hajnalok
 félek hiába halok meg
 jövőre új rügyekből
 új virágok nyílnak

Gyalogholló

ha visszafele olvasom
 nem ugyanazon az úton
 nem lángok között suhanok
 betűid között a fájdalom
 szénaillatú levegő s én holló vagyok
 bár szárnyam van járok
 járok gótikus szavaidon
 gyengélkedek igaz ilyenkor szokás
 meghalni füstmérgezésben
 gázszivárgásban jólesik most
 egybevonni két-három éjszakát
 nagybőjt végén talán vállukra vesznek
 a keresztbe tett fák

Fiastyúk

A keresztet viselők védelmében

Elvi nyilatkozat Európa jövőjéért

Egy német politikus szerint: „Európa nemcsak keresztény, de zsidó is, muzulmán is, laikus is. Sokszínű, tehát nem lehet azt mondani, hogy bármelyik értékrend egyeduralgoló lenne a kontinensen.” Ezzel szemben az igazság az, hogy Európában a mai napig a keresztény etikában gyökerező polgári értékrend a meghatározó, bármit mondjanak is a baloldali és liberális kozmopolitizmus hívei. A mai szellemi-intellektuális Európa alapja a görög-hellén kultúra és filozófia, a római jog és a keresztény erkölcsiség. Ez a meghatározó, és nem a vallási-ideológiai és értékrendbeli sokszínűség. **Az európaiak nem Mohamed és nem Mózes törvényei szerint élnek, és ezen nem is akarnak változtatni.** Európában mindenki szabad, amennyiben nem lépi át a közösség zavartalan életét biztosító normalitás határait.

Európában nem szokás a nők megcsonkítása, a férfiak körülmetélése, de nincs helye a becsületgyilkosságoknak és a gyermekházasságoknak sem. Ezek a barbár vallási rítusok elfogadhatatlanok a nyugati keresztény civilizáció

világában. Ugyanez vonatkozik az állatkínzásnak számító halál és kóser vágásokra is. Nem szabad állandóan engedményeket tenni. Ez nem a megszállott és számító főmuftik és főrabbi világ. Aki itt akar élni, annak le kell mondania a régi idők barbár szokásairól, és el kell fogadnia, hogy a keresztények számára Jézus Krisztus nem valami másodrangú próféta. A kereszténység a szeretet vallása. Nem kívánja meg követőitől sem az emberek, sem az állatok kínzását. Közöséges történelemhamisítás Európa keresztény értékrendjének megkérdőjelezése.

Európa sokszínűségét elsősorban az évezrede itt élő fehér nemzetek sokasága adja: ahány etnikum és nemzet, annyi nyelv, kultúra, szokás és hiedelemvilág, történelmileg determinált nemzeti identitás. A különböző etnikai és vallási kisebbségek csak humanista és toleráns nemzetállamokban élhetnek szabadon. Aki itt akar élni, annak el kell fogadnia a fehér Európa keresztény múltjából fakadó értékrendet, szabályokat és szokásokat.

Európa az európaiaké!

Vallásosság

A Makovecz-katedrális*

Ember, csak nem hagyod, hogy Isten korlátozza a szabadságod, és emiatt ne élvezhesd az élet gyümölcseit? Ne hagyj magad, méltatlan hozzád! Tégy, amit akarsz, mert megérdemled!

Ezek a sátáni gondolatok már a paradicsomban elhangzottak Ádám és Éva megkísértésekor. A totális szabadelvűség, az anarchiába fulladó liberalizmus, a teremtővel való teljes szembehelezkedés első mondatai. Ezek az elvek az ember túlhangsúlyozott szabadságát, pontosabban szabadosságát hirdetik, és kizárólag az egyéni jogokra, a lelkiismeret és az életmód szabadságára fókuszálnak. Olyanokra, mint például a korlátlan szexuális szabadság vagy a másság teljes felkarolása, napjainkban pedig az illegális bevándorlás mint hamis emberi alapjog feltétel nélküli támogatása.

Az ultraliberalizmus végső célja nem más, mint a múlt és a teremtett világban hívő ember történelmi, családi és nemi identitásának teljes felszámolása. A kommunisták, az ultraliberálisok, egyszóval a globalisták számára a gyökerek kiirtásának szerves eszközévé vált a normalitást biztosító rend és önfegyelem megtagadása, az egyházellenesség, a keresztényüldözés és az ateizmus hirdetése.

Úgy nyolc évvel ezelőtt David Baer amerikai evangélikus teológia- és filozófiaprofesszor levelet írt a magyar egyházaknak, ebben annak a véleményének adott hangot, hogy Magyarországon veszélybe került a vallásszabadság. Levelére Márfi Gyula érsek válaszolt. (A professzornak írt válaszlevél részletei bővebben az Új Ember 2012. május 24-i számában olvashatók, Elmer István tollából.)

Az érsek úr néhány megállapítását azonban itt is idéznünk kell:

„A barna hitleri és a vörös kommunista diktatúra után most a világhatalomra törő ultraliberális

diktatúra veszélyeztet minket. [...] Korábban is vallottak már az emberek hasonló elveket. Amit az ultraliberalizmus hirdet, nem modern, hanem nagyon is elavult eszme. Gondoljunk a Római Birodalom hanyatló szakaszára, amikor a családok ugyancsak szétesetek. A színházak már nem nyújtottak katarzist, hanem egyre inkább az alacsonyabb ösztönöket szolgálták ki. Az emberek nem gyermekeikre, hanem szeretőikre voltak büszkék, egyre inkább elterjedt a homoszexuális és lesbikus magatartás, az arénákban a gladiátorok egymást gyilkolták, s a keresztényeket vadállatok elé dobták. Mindez dekadens szemléletet mutat, amit ma modernként igyekeznek beállítani. [...] Remélem, hogy létezik Magyarországon és Európában olyan fiatalság, amely még őrizz valamit a kereszténységből, illetve rádöbben arra, hogy az ultraliberális életvitel pusztuláshoz vezet.”

A globalizmus hívei egyértelműen a keresztény erkölcsnek, sőt magának a kereszténységnek üzentek hadat, így az mára a legüldözöttebb vallássá vált. A keresztényellenesek naponta gyilkolnak meg embereket csupán azért, mert azok hisznek Istenben.

Reményik Sándor intelme örök: Ne hagyjátok a templomot!

Nem hagyhatjuk, mert a kereszténység felszámolása, a hit kiirtása azt a rendet, önmérsékletet, szabálykövetést szüntetné meg, amely képes biztosítani a föld nyolcmilliárd emberének társadalmi együttélését. Hiszen az istentagadó ultraliberalizmus, a rendnélküliség csupán olyan globális anarchiák elszabadítására képes, mint a BLM mindent felégető és értékeket megsemmisítő mozgalma, a sokszínűség pártolása közben a borszín szerinti megkülönböztetés a fehérek

kárára, az antifák őrjöngő rombolása, az LGBTQ teremtett emberi létet megtagadó erőszakos nyomulása, a lengyel abortuszpártolással fűszerezett templomrongálások vagy éppen – teljes önfeladás mellett – a terroristákkal tűzdelt illegális muszlim bevándorlók ráengedése a keresztény világra, amely „eredmények” az élhető emberi lét megszűnését vonják maguk után.

Annak a nemzetnek, amely fenn akar maradni, minden erőt be kell vetnie a hamis biztonságérzetet hirdető globalizmus ellen, mert a világ az ultraliberális nyomás miatt a normalitás utolsó másodperceit éli. Ha mi, magyarok ezer év után nem akarunk beolvadni egy kiút, rend és hit nélküli, sátáni világ olvasztótégelyébe, még ha oly egyedül is vagyunk, még ha Dávidnak is érezzük magunkat Góliáttal szemben, tennünk kell valamit. Tennünk kell valami olyat, ami megálljt képes parancsolni a világ szétzüllesztésének.

Boldog az a nemzet, amelynek olyan nagyszerű szülőttei vannak, akik örök érvényűt képesek alkotni. Örök érvényűt, mint Antoni Gaudí a Sagrada Famíliaival, mint Cesar Manrique Lanzarote szigetével vagy mint Makovecz Imre organikus épületeivel.

Makovecz Imrének volt egy grandiózus terve egy katedrális megépítésére, amely életművének összefoglalása, komplex világképének tükré, s amelyet Őszentsége XVI. Benedek pápa megáldott.

A templomnak még nincs neve. Lehet a feltámadás vagy a hálaadás templomának is hívni. De lehet a kereszténység fennmaradásának katedrális is, amely oly erővel sugározná a világ működőképes létéhez elengedhetetlen rend és hit szükségességét, hogy talán még a legvadabb ateistákat is megérintené, és megfékezne lelkük indulatait.

Megfékezne, hiszen az üvegpádó, amely tekintést enged a mélybe, a gyökerekbe, ahonnan az emberi lét kiindult, a katedrális több száz angyalról védett falai és a katedrális tornyainak összekötő szerepe a megfoghatatlan feljebbvalóval csak azokat nem gondolkodtatná el az élet valódi tartalmáról, értékeiről, értelméről és lényegéről, akik már földi létükben lepaktáltak a sátánnal.

A terv még a Mester életében és akarata szerint Nagy Ervin építész tervezői asztalára került, ahol felfoghatatlan gyönyörűségű makettá, látható, felfogható valósággá vált. A Somssich

család, az értékekben és Istenben hívő család nyolc évvel ezelőtt létrehozott egy civil alapítványt, amelynek elsődleges célja a Makovecz-katedrális felépítésének támogatása. Hogy ez alatt a nyolc év alatt mennyi munkát fektetett be a szerény alapító család a terv megvalósulásába, onnan tudom, hogy magam is kurátora vagyok az alapítványnak ugyanúgy, mint a terv létrejöttébe szintén rengeteg munkát beleölő Nagy Ervin.

A civil erőfeszítés lassan megérlelte a gyümölcsét. Egyre több civil szerez tudomást a tervről, és áll a katedrális megépítésének gondolata mögé. Eperjes Károlynak, az alapítvány egyik tagjának hathatós közreműködése már eddig is sok eredményt hozott, és a Makovecz család is teljes méltósággal támogatja a terv megvalósulását.

És most talán jöhet maga a csoda. Az állam és a civilek összefogása egy, a világ romlásából kiutat mutató katedrális megépítésében valahol olyan helyen, ahonnan az intő és az élet eredetere és értelmére mutató szimbólum gyógyulást hirdethet az egész világ számára.

Így teljesedhetne be Pio atya ismert jóslata: „Magyarország egy olyan kalitka, amelyből egyszer még egy gyönyörű madár fog kirepülni. Sok szenvedés vár még rájuk, de egész Európában páratlan dicsőségben lesz részük. Irigylem a magyarokat, mert általuk nagy boldogság árad majd az emberiségre.”

Nincs kétségem afelől, hogy amennyiben a kormány anyagi és erkölcsi áldását és segítségét adná a katedrális megépítéséhez, az ellenzék legelszántabb képviselői tüzet okádnának a kereszténység lelki megerősödése miatt, mint ahogy az a megépítés civil szándéka nyilvánosságra kerülésének néhány napja után a közösségi média mocskos bejegyzéseiből máris látható. Lenne itt a bekerülési költségek mindenféle mértékegységre – éhezés, ingyenes alapjövedelem, Covid-tesztek – történő átszámítása, az ateisták vagy – a migrációpártiak részéről – az iszlám képviselői érzékenységének megsértéséről szóló ideológiai, emberi alapjogokba ütközés miatti támadások, a személyes gyalázkodásokról nem is beszélve. Természetesen mindezek az EU meghatározó baloldali képviselőinek támogatásával és támadásával történének.

De abban is biztos vagyok, hogy a határon kívüli magyarság nagy örömmel üdvözlőné és

támogatná anyagilag is a templom megépítését, mint ahogy jelentős anyagi támogatást nyújtottak a tengerentúli nemzettársaink a 2016-ban leégett székelyföldi Atyha templomának felépítéséhez is.

Jól tudjuk, hogy az 1948-at követő politikai fordulat után a kommunista Magyarországon gya-

korlatilag negyven évig nem lehetett templomot építeni. Úgyhogy épp itt az ideje, hogy a rendszerváltozás harmincadik éve után megépüljön világhírű építésünk tervezésében egy új, magyar, az egész világnak élhető jövőt üzenő, de mindenképpen a régió keresztény bástyáját jelentő katedrális.

* A Magyar Hírlapban 2021. január 8-án megjelent írásának újraközléséről és a katedrális fölépítésének ügyéről váltott szerkesztőségünkkel levelet Bencze Izabella bizakodó hangon. Mi is reméltük, hogy a sokadik kórházi kezeléséről ismét újult erővel tér vissza, de az Úr február 26-án magához szólította. Emlékét megőrizzük.

3D nyomtatott makett a katedrálisról, oldalnézetből – a Makovecz Imre Alapítvány fotója Nagy Ervin építész irodájában készült

Nagy Ervin 3D-s látványterve

Tűz és fény

Isten távolléte a műalkotásokban és a szépség haldoklása

„Rögtől szívig, minden dalol;
nem ésszel: lényével válaszol,
mint egy nő, vagy egy költemény.”

(Weöres Sándor)

A szépség védelmében

Platón szerint az istenek között a Szépség teremtett rendet: Erósz, a szépség szerelme művelte ezt, mert a rótságban nincsen Erósz. „Mióta megszületett az az isten, a szépség szerelme minden jónak a forrása lett az istenek és az emberek között”.¹ Plótinosz kijelenti: „A szépség nélkül mivé válna a lét? A lét nélkül mivé lenne a szépség?”² A platonikusokkal a szépség betört a metafizikába. Aquinói Szent Tamás szerint „minden dolog léte Isten szépségéből ered”. Egyik jelentős modern költő, René Char meglátása: „Sötétségeinkben nincs helye a Szépségnek. Minden hely a Szépségé.”³

Jacques Maritain megmutatta⁴, hogy a modern korban – Baudelaire-től kezdődően – miként tűnt el a szépség a művészetből, a költészetből. Baudelaire még tudta, hogy a Szépség egy az isteni nevek közül; bár nála már ez a név elszakadt a teremtő Istentől, és csak valami személytelen istenségként tündökölt az emberi égbolton. *Baudelaire bálványozta a szépséget*, elválasztva

azt a Teremtőtől; már a démon szépségét is bálványozta, hiszen mindegy, hogy a szépség az égből vagy a pokolból ered:

„Ég küld-e vagy pokol, mindegy, minek is kérdem?
Óh, Szépség, csodaszörny, rémítő, üde, szent!
Csak szemed, mosolyod, lábad tárja elébem
Az imádott, soha nem ismert Végtelent!”

(Himnusz a Szépséghez, Tóth Á. ford.)

Ezt a gondolatot fejezi ki *Az utazás (VIII)* csatánója is. Az ismeretlen, az új keresése lesz a modernség egyik ismertetője:

„...Hadd bukjunk le, amíg agyunk lángba borul.
Az örvény alá – Pokolba? Égbe? Mindegy!
Ismeretlen legyen, hol várva vár az új!”

(Somlyó Gy. ford.)

A modern művészet programját *Maurice Nadeau és a szürrealisták* így fejezték ki: „*Aller frapper à la porte de la création*” – a teremtés ajtaján dörömbölni. Szétzúzták a teremtést, hogy ma-

¹ Platón: Lakoma. 197b.

² Plótinosz: *Ennéades*. V., 8–9.

³ René Char: *Feuillets d'Hypnos*. Paris, Gallimard, 1946, 97.

⁴ J. Maritain: *L'intuition créatrice dans l'art et dans la poésie*. Desclée de Br., Paris, 1966, 165kk, Maritain nagy monográfiájának V. fejezete: „*La Poésie et la Beauté*” = A Költészet és a Szépség. – A skolasztikus filozófusok szerint a szépség a forma felfénylése, amivel valójában azt akarják mondani, hogy egy Misztérium ragyogása. A lét transzcendentális tulajdonságai: egység, igazság, jóság; transzcendentálisak, mint maga a lét; a szépség mind a hármat magában foglalja. Transzcendentálisak, mert túlszárnyalnak minden kategóriát, és áthatnak minden dologot, mindenütt jelen vannak. Azt mondhatjuk, hogy a *Szépség a lét három transzcendentális tulajdonsága egyesülésének ragyogása*.

guk alkossanak újat. Elvetették a szépséget. Az esztétikai és etikai gondtól szabadon valami mágiikus tudásra és hatalomra vágyakoztak. A modernnek már nem akarják utánozni a természetet, hanem saját teremtésük a cél, azt bálványozzák.

A nonfiguratív művészetben persze van valami pozitívum is, ahogy Maritain magyarázta: „A nonfiguratív művészet legalább gyökeresen megszabadít bennünket az emberkép csúfságától és ostobaságától, ami előzőlötötte a kortárs művészetet. Ezt úgy teszi, hogy megszabadul az emberi alaktól. Legalább megvan nála (legigazibb képviselőire gondolok) a ritmus és a harmónia szépségének az érzékelése, az értelemmel áthatott szem gyönyörűsége iránti érzék. [...] Az absztrakt művészet képes a szemlélődésre hangolni és nyugalmat sugall, de, igaz, csak úgy, hogy elhagyja az emberit, sőt az élőt, sőt a létezők egzisztenciális valóságát...”⁵

A tragédia ott van, hogy *eltűnik az emberi arc, az emberi alak, eltűnik a szépség, megkezdődik a dehumanizáció*. Cézanne mondta, hogy „a művészet végső beteljesedése az alak”. Az emberi alak eltűnése a szépség kárára a modern művészet egyik legnyugtalanítóbb tünete. Az irodalom is az abszurd, egy bizonyos nihilizmus felé mutat. Valéry és Mallarmé az üreset keresi, Jean-Paul Sartre-nál már a rút, az undorító, a csömört keltő lesz az érdekes téma, az abszurdítás kifejezésének eszköze. Már korábban Kafka világa is azt az értelmetlenséget sugallta (bár nála még megmarad az értelmes kérdés), amit az abszurd dráma testesít meg. S. Beckett drámaiban az ember halála teljes. Egyik drámahősének kijelentése szerint: az egész mindenség hullaszagot áraszt.

Isten távolléte vagy csendje a mai költészetben

Ezzel a címmel jelent meg Stéphane Michaud irodalomtörténésznek, a Sorbonne professzorának tanulmánya a francia jezsuiták folyóira-

tában⁶. Három költő világnézetét elemzi: Paul Celan romániai születésű, zsidó német költő és irodalomkritikus életművét, aki a holokauszt következtében elveszítette családját, és a háború után Franciaországban telepedett le. 1920-ban született, és 1970 áprilisában öngyilkos lett (a Szajnába vetette magát). Nem tudta feldolgozni a holokauszt okozta traumát. A másik két költő francia: egyik Yves Bonnefoy költő és műfordító (1923-ban született), Celan barátja, 2007-ben Magyarországon is járt; másik: Michel Deguy költő és műfordító, 1930-ban született, szintén jó barátságban volt Celannal.⁷

Paul Celan emlékezete

A száz évvel ezelőtt született, tragikus sorsú Paul Celan költészetének egy egész számot szentelt a *Vigilia* 2020. novemberi száma.⁸ A gazdag tartalmú összeállítás tanulmányait, a hermetikus költő verseinek fordításait olvasva eszembe jutott pár évvel ezelőtti tanulmányom, amelyből ideillesztek néhány gondolatot.

Paul Celan szokatlan, nehéz líráját neves magyar költők igyekeztek nyelvünkre átültetni. *Halálfüge* c. válogatott versei (Európa, Bp., 1981) utószavában a fordító, Lator László így jellemezte: „A lélegzet (Celan lírájában az egészség, a létezés és a költészet szinonimája) akadozik, [...] veszedelmes örvények között lebeg. Celan önmaga »legmélyébe szorulva« már nem a szenvedésből, hanem magából »lépett ki«. Lírája (s nyilván élete utolsó színterei) borzongató, kopár világvégi tájak, amelyek egyszerre áthatják a dermesztő határtalanság és az egyre szűkülő tér hangulatát. [...] Egyre szűkszavúbb lett, kiszikkasztotta verseiből a kötőanyagot, szinte csak vázuk maradt meg. Bele kell nyugodnunk, hogy nem mindig tudunk értelmükig hatolni. De ha elfogulatlanul olvassuk, többnyire megérezzük a súlyt sötéten fénylő szavaiban.” Íme Celan egyik versének magyar fordítása:

⁵ *L'intuition...* 205.

⁶ *Études*, 2011. november

⁷ Vö. tanulmányomat a *Távlatok*ban: http://www.tavlatok.hu/net/cikk28francia_kat_k.htm

⁸ Mostani esszémben eredetileg csak Bonnefoy költészetére hivatkoztam, de igazából a témába nagyon is beleillik a „száz-éves” Paul Celan költői világa is, amelyre most a *Vigilia* legújabb száma is felhívta figyelmemet.

OLVASHATATLAN ez
a világ. Kettős minden.
Az erős órák
a hasadó időnek igazat
adnak rekedten.
Te, legmélyedbe szorulva
kilépsz magadból
mindörökre.
(Lator László fordítása)

Az *Études* cikkírója szerint Celan költészete némileg hasonlítható az örületben szenvedő Hölderlinéhez, aki egyszerre akart igent is meg nemet is mondani.⁹ Van úgy, hogy variálja a biblikus imát a szentségtöréssel és a profanációval.

Paul Celan *Zsoltár* c. versében a távollévő Istenhez imádkozik:

*Többé már senki sem gyúr bennünket földből és
agyagból,*

Senki nem szólaltatja meg porainkat.

Senki.

Áldott lény te, Senki.

A te szerelmedért virágzunk

Ellened.

Egy semmi,

Voltunk, vagyunk, leszünk virágzó

Senki rózsája.

Yves Bonnefoy (1923–2016) és a Bizonytalan

S. Michaud mottóul írta fel tanulmánya élére Yves Bonnefoy költő, író egyik művének¹⁰ ajánlását: „*Ezt a könyvem a bizonytalanok ajánlom, vagyis annak, ami van. A virasztó szellemnek. A negatív teológiáknak. A vágyott költészetnek, az esőzéseknek, a várakozásnak és a szélnek. Egy nagy realizmusnak, amely súlyosbít, ahelyett hogy megoldana, amely a sötétet jelöli ki, amely a világosságokat mindig szétszakítandó felhőknek tartja. Amelynek gondja a nagyszerű és megélhetetlen világosság.*”

Yves Bonnefoy költészete néha Rilkére emlékeztet: visszatér az egyszerű dolgokhoz,

amilyen a kő, a víz, a kenyér és a bor. Nyelvezete alázatos, bizalmatlan a hatalom illúziójával szemben. A lehető legközelebb van a mindennapokhoz, valamint a gyermekséghez. Egyedül a „meztelen” és a „rekedt” elérhető számunkra, hangoztatja. Isten nem esik tapasztalatunk körébe. Bár Isten „alakja” gyakran visszatér Bonnefoy korai verseiben; szerinte ez a könnyű megoldás kísértése: ahhoz a korszakához tartozik, amikor még Kierkegaard hatása alatt alkotott, és nem szakadt el a vallásosságtól. Idézzük egyik furcsa versét:

Isten aki nem vagy, tedd a kezed vállunkra,

Vázold fel testünket visszatérésed súlyával,

Végre keverd lelkünkbe e csillagokat.

*E fákat, e madárkiáltásokat, ezeket az árnyakat
és nappalokat.*

*Hullj ki belőlünk mint egy gyümölcs mely
felhasad*

Mosódj el bennünk. Fedd fel nekünk

Titkos értelmét Annak ami csupán egyszerű volt

*És tűz nélkül elhamvadt a szeretet nélküli
szavakban.*

Michel Deguy szerint sincs már jövője a „keresztény költészetnek”. Már 1966-ban azt írta, hogy az Evangéliumnak nincs igazsága önmagán kívül. Megvan a nyelvezete, a rendje, a törvényei. A költészet a figurák és a parabolák alapján alkot. Például emberi (nem természetfeletti) jelentése van az „üdvösség” szónak, olyasmi, mint amit Beatrice képvisel Danténál: az udvariasság, a barátság gesztusa, jel, amely irányítja a költő életét. A költészet így „epifánia”, megnyilatkozás: megvalósítja egy önmagára központosuló dolog jelenlétét, ennek önmagában való békés forgását: boldog körét. Amikor Deguy a zsoltárok nyelvén szól, közel áll Ovidiushoz vagy Hölderlinhez. Deguy költészetében két eszközt használ: az összehasonlítást és a fordítást. Fordítani annyi, mint egyik nyelvről átmenni a másikra. Nála átmenni a hit nyelvről az ateizmus nyelvére. A világban levő rossz, az ártatlanok szenvedése istenellenes lázadásra ösztönzi. Miként

⁹ A *Vigilia* említett 2020. novemberi számában (811–816.) Bartók Imre író, műfordító foglalkozik Celan és Hölderlin kapcsolatával. Bevezetőjében írja: Öngyilkossága után állítólag egy nyitott Hölderlin-életrajzt találtak az asztalán, benne aláhúzva a következő sorral: „E szellem megmérítkezett olykor a sötétben...”

¹⁰ *L'Improbable* (Bizonytalan), 1980

barátja, Celan, Deguy is Auschwitz tragédiájára utal: „Auschwitzban nem volt különleges »Istenfogyatkozás«. Nem jobban és nem kevésbé e történelmi pillanatban, mint másokban. [...] Isten ugyanúgy távol van, vagy népies nyelven: »igazságtalan«, egy kislány megerősokolásáért, a »lázadó« kínzásáért, szeptember 11-ért stb. Nincs Isten, ez minden. És Jób könyve mindig szép könyv marad. [...] A »teremtést« másképp kellene elgondolni, mint ahogy a Genézis /Teremtés könyve/ elbeszéli.”

Stéphane Michaud, az *Études* cikkírója nem akarta a három költő hatalmas életművét minden szempontból elemezni, hanem korunk szellemi helyzetét jellemezve példának, illusztrációnak villantotta fel e modern vagy inkább posztmodern költők elutasító magatartását az istenhittel és a vallással szemben.

Az elemzett három költő világnézetében érezhető Nietzsche nihilizmusának befolyása, aki „Isten halálát” hirdette,¹¹ Kierkegaard, Heidegger és Derrida filozófiájának elemei, a költészet területén pedig Rimbaud és a szürrealisták befolyása. De mindezeket asszimilálva az elemzett költők már túlhaladnak filozófiákon és izmusokon; a legtöbb meglátást talán a nyelvfilozófiákból ültették át költészetükbe. Mindenesetre Isten, az isteni (a transzcendencia) kizárva, kigúnyolva.

Michaud szerint a költészet sokkal inkább tükrözi azt, hogy Isten távol van a mai világból, mint a filozófia, a pszichoanalízis és a művészetek, bár nem független ezektől. Mindhárom elemzett költő gátat akar vetni annak, hogy a vallás(osság) visszatérjen szekularizált világunkba. Elgondolkodtató a cikkíró által is kiemelt tény, amely világosan jelzi a francia és az európai szekularizáció és ateizmus terjedését: e költők világnézete (és sok másé) homlokegyenest ellentétes a 20. század első harmada katolikus költőinek és íróinak (jórészt konvertiták) hitvalló tanúságtételével: Péguy, Léon Bloy, Claudel, Bernanos, Heinrich Böll, Grosjean, Pierre Jean Jouve és annyi más hitvalló vallomásával. Száz évvel ezelőtt a fran-

ciaországi „megtérések tornádója” még a Párizsban tartózkodó Ady Endrét is megsuhintotta, és a költő sorra írta istenes verseit.¹²

Most az ismertetett cikkemben e különös szellemtörténeti változáshoz fűztem egy jegyzetet. *Száz év után* címmel egynapos tudományos konferenciát rendeztünk. Azt vizsgáltuk, hogyan hatott Henri Bergson spirituális filozófiája a XX. század első harmadában az írók, művészek, gondolkodók életművére. Magyarország felé a közvetítő Dienes Valéria volt, aki száz évvel ezelőtt (1911) Bergson párizsi előadásait hallgatta, és műveit magyarra fordította, eszméit terjesztette.¹³ A *sorozatots megtérések* különös jelenségéről, azok történetéről nemrég megjelent *Frédéric Gugelot* híres monográfiája. A kötet Előszava kiemeli: a leginkább figyelemre méltó az a tény, hogy e megtérések éppen egy időben történtek az állam laicizálásával és a francia (európai) társadalom egyre felgyorsuló szekularizációjával.¹⁴

„Isten halála” – ember halála – a szépség haldoklása

Mindezek után meg kell állapítanunk: napjainkban, amikor teljes lett az ún. nyugati világ szekularizációja, és erősödik a gyakorlati ateizmus, az egydimenziós, élvhajász ember bezárkózása önző világába (főleg a *pandémia* idején), amikor félelmetesen terjed a vallás nevében gyakorolt gyilkos terrorizmus is, örvendetesen tapasztalhatók világszerte – vallásra, felekezetre, hitre és világnézetre való tekintet nélkül – a párbeszédre való nyitottság, a testvéri összefogás, az egyetemes szolidaritás jelei is. Továbbá az Isten csendjét, „hallgatását” sem szükség-szerűen negatívnak élik meg egyes spirituális irányzatok képviselői (miként az ún. „negatív teológia” képviselői sem). Tény az is, hogy kisebb közösségekben, csoportokban újraéledőben van a visszatérés a *sacrum*hoz, az istenihez, amint ezt többek között a nagy keleti vallások/misztikák iránti érdeklődés is jelzi.

¹¹ Nietzsche–Hölderlin–Rilke kapcsolatáról lásd tanulmányomat a *Távlatokban*: <http://www.tavlatok.hu/net/PDFek/Szab%C3%B3Ferenc%20SJ%20H%C3%96LDERLIN%20OLVAS%C3%81SA%20K%C3%96ZBEN.pdf>

¹² Vö. Szabó Ferenc SJ: „Mindig neki harangozunk”. *Istenkereső magyar költők és írók*. Remény, Pozsony, 2019

¹³ Szabó Ferenc SJ (szerk.): *Száz év után. Eszméletcsere*. JTMR – Távlatok, Budapest, 2011

¹⁴ Frédéric Gugelot: *La conversion des intellectuels au catholicisme en France (1885–1935)*. CNRS Editions, Paris, 2010

A Lét misztériuma – „az eljövendő szépség árnyéka”

A művészet megújulása, a költészet újjászületése is csak úgy lehetséges, ha a *mély forrásból* merít. J. Mambrino francia jezsuita költő és irodalomkritikus hangsúlyozza, hogy *nincs igazi költészet a Lét mély szeretete nélkül, ama kimondhatatlan jelenlét iránti nyitottság és szinte imádó figyelem nélkül, amelynek csendje a teremtmények szívéből sugárzik.*

„Ami ismert és ízlett – »tükör által homályosan« megsejtett – az a *kimondhatatlan valóság mélye*, amelynek forrása a Megnevezhetetlen, Aki végtelen szeretetlendületben állandóan teremti szépsége képeit. De az egész mindenség az ember felé összpontosul, aki a Teremtő igazi képmása. *Gloria Dei vivens homo – Isten dicsősége az élő ember* – írta Szent Iréneusz egyházatyja. Így tehát minden valóságban, miként minden költeményben az ember képe rajzolódik ki.”

A jezsuita Mambrino még tovább magyarázza:

„A mindenség legkisebb töredéke is *szent üzenetet* hordoz. De lehetetlen bezárkóznunk a dolgokba, mert lényegük csak *a szellem sötét éjszakájában* tárul fel. Ez a lelepleződés felviláglant számunkra valami *fényt első forrásunkból*, a tőle elválaszthatatlan édesség által. Itt is azt kell mondanunk, hogy nincs költészet élvezés nélkül, ami mintegy az eljövendő szépség árnyéka vagy megsejtése, a föld közepén zárt kert emléke, és amelynek néha, estefelé belélegezzük illatát.”¹⁵

Tűz és fény – Válasz Weöres Sándornak

Amikor a *Fénycsóva lobbant* c. impozáns kötetet lapozgattam, és benne a válogatott verseket olvastam,¹⁶ rájöttem, hogy az én kései verseimben is szinte állandó a fény és sötétség, a hajnali derengés – déli napsütés – alkonyat, a nap-hold-csillagok ihlette jelképvilág.

„*Minden tünékeny csak hasonlat*” (Goethe, *Faust* vége). A látható világból vett képek, jelképek, hasonlatok: a lét titkának jelzései. A látni

tudó szemlélőnek a látott szépségek a láthatatlan szellemi valóságra utalnak: a gondolat fényére, az Istenhez rendelt ember nyugtalan sóvárgására az örök Ősforrásra. (Ágoston) Ugyanakkor a „csillagpor” megrendül, amikor megtapasztalja a végtelen csillagterek örök csöndjét (Pascal), a kimondhatatlan Misztérium, Isten hallgatását.

A teremtett szépségekre érzékeny lélek és az alázatos (a kegyelemnek megnyíló) értelem felemelkedhet a Teremtőhöz; a szerető szív még a lelki sötétségben is meglát annyi fényt – vezérlő csillagot –, hogy előrehaladhat a virradat felé. „Jól csak a szívével lát az ember” (Saint-Exupéry). Amikor sokan a „Nyugat alkonyáról” beszélnek (Spenglerrel), mi még Dosztojevszkijel hisszük azt, hogy a Szépség megmentheti ezt a materializmusba merülő világot.

Vallomásjegyzetemet Weöres Sándorral folytatott párbeszédemmel fejezem be.

WEÖRES SÁNDOR

MI VAN A HÉJ ALATT?

*Örök sötétség tapad a felszín belső felére.
Ez a fordított világ,
ez a pokol. Egyforma az éje,
mindene kő-szerű, lobogástalan, fekete láng.*

*Ez a pokol: belőle hajlik ki az élet,
a hánytorgó, e nyugalomból! Göröngy, fű,
ember, állat,*

*belőle fakad mind, mely sebet és csókot
cserélget,
a pokolból, mind, valahányon a fény elárad!*

*Mindennek külső és belső íve --
melyik a visszája, melyik a színe?
van-e harmadik ív: árny nélküli fény?*

*Rögtől szívig, minden dalol;
nem ésszel, lényével válaszol,
mint egy nő, vagy egy költemény.*

¹⁵ J. Mambrino: *Le Chant profond*. Paris, 1985, 357–358.

¹⁶ Itt egy vers- és képtanulmányra utalok: „*Fénycsóva lobbant*”, a LIGET Műhely kiadásában 2012-ben jelent meg. (Kiadószerkesztők: Horgas Béla, Levendel Júlia és Horgas Judit)

TŰZ ÉS FÉNY

*Nem örök sötétség, fekete láng
az életforrás, kedves Költőtárs!
Tűzből és fényből fakad az élet
ha minden itt lenn míg áll a világ
sajgó sebet és csókot cserélget!*

*Saját verseddel cáfollak Téged:
ha minden dalol s lényével válaszol
mint egy nő vagy egy költemény
akkor fekete lángot csak a pokol
lövellhet – az élet tűz és fény!*

*Van harmadik ív a héj alatt:
van tehát árny-nélküli fény!
Örök a tiszta fény ragyogása
létünk alkonyán mint kezdetén!*

(2018. augusztus 20.)

Budapest, 2020. november 4.

Mária rózsakertje

A függetlenség szentje*

Szent II. János Pál pápa mint Karol Wojtyła és Emilia Kaczorowska legkisebb fia, Karol Józef Wojtyła, 1920. május 18-án Wadowicében látta meg a napvilágot.

A szakrális lengyel nemzetállam, ahogyan a szakrális magyar nemzetállam is, több mint ezeréves európai állam. Történelmünk tömören Népek Krisztusa, Magyarország és Népek Krisztusa, Lengyelország története.

Az 1920-as év, a pápa születésének éve a lengyel nép történetében sorsfordító esztendő, amelyben a magyar segítségnek köszönhetően az újjászületett lengyel állam visszaverte a bolsevik hordák támadását, megvédve nemcsak a frissen visszanyert függetlenségét, de egész Európát is.

„Én egy olyan nemzet fia vagyok, amely megélte a történelem legnagyobb eseményeit, amelyet szomszédai több ízben is halálra ítélték, de amely mégis mindent túlélte, és önmaga maradt. Megőrizte identitását és megőrizte nemzeti szuverenitását a felosztások, az idegen megszállások ellenére is, nem fizikai erőforrásokra, csupán kultúrájára támaszkodva. Ez a kultúra szükség esetén minden másnál erősebb hatalomnak bizonyult. [...] Létezik a társadalomnak egy alapvető szuverenitása, amely a nemzet kultúrájában mutatkozik meg” – mondja hazafias büszkeséggel eltöltötten a pápa második lengyelországi látogatása alkalmával Krakkóban (1983. jún. 22.), az UNESCO párizsi székhelyén korábban elhangzott szavait idézve (1980. jún. 2.). Hozzáteszi még: „[...] én, II. János Pál ma itt állok a Jagelló Alma Materem előtt, s ahogy illik az édesanyának, megcsókolom a kezét, hogy ezzel a mozdulattal is mutassam, milyen sok a tartozásom vele szemben. Nekem, személy szerint, az egész nemzettel együtt.”

Kilencéves korában veszíti el édesanyját, és a félárvaság súlyos keresztjét édesapja úgy próbálta enyhíteni, hogy édesanyja halálának

első évfordulóján elzarándokoltak a Szűzanya Kalwaria Zebrzydowska kegyhelyére. Vigasztalást talált ott akkor, és azután is, élete számtalan nehéz ügyére megoldást keresve egyre gyakrabban látogatott oda, ahol mindig megtalálta a választokat és a támaszt az Istenanyában.

1978. október 16-án, hétfőn, délután 17 óra 20 perckor választották a katolikus egyház 264. pápájává. Pápai jelmondata: „Totus Tuus” – „Egészen a Tiéd vagyok”.

1979. január 25-én már elindul a lengyel pápa első apostoli útjára Mexikóba, hogy a Guadalupei Szűzanya pártfogását kérje szolgálatára. Az előtte álló hatalmas feladatokra, az öt földrész népeivel való találkozásra, hogy az Evangélium örömhírét adhassa tovább.

Második útja, 1979. június 2–10. között, hazatérés, de célja az, hogy Európa valamennyi országához, különösen is Közép-Kelet-Európa kommunista iga alatt álló rabnemzeteihez szóljon. Elmondja, hogy Krisztust nem lehet kizárni az ember történelméből a földgolyó egyetlen pontján sem, és önélküle nem lehet felfogni Lengyelország történelmét, és főként nem azoknak az embereknek a történelmét, akik ezen a földön éltek vagy élnek. Már Gnieznóban kezdi hangsúlyozni pápaságának jelentőségét, és Częstochowában felteszi a kérdést, hogy talán nem azt akarja-e Krisztus, hogy ez a 455 év óta első nem olasz pápa, ez a szláv pápa kinyilvánítsa Európa lelki egységét, amely a Kelet és a Nyugat nagy hagyományainak köszönheti, hogy egy hitet vall, egy keresztséget, egy Istent, mindenki Atyját. A kérdésére a választ megtaláljuk, ha visszatekintünk a történelemben az 1979-től eltelt évekre és a további 102 apostoli útra. A 98. volt a nyolcadik, utolsó lengyelországi utazása.

2002. augusztus 19-én a waweli székesegyházban elmondott imádsággal és a Kalwaria Zebrzydowska-kápolna felszentelésének 400.

évfordulója alkalmával celebrált szentmiséjével fejezte be. Az idős pápa így fordul az Égi Édesanyához: „Legszentebb Édesanya, Kalwariai Asszonyunk, segíts erősnek maradni, hogy életem végéig teljesíteni tudjam a Feltámadott által rám bízott feladatot. Életem és szolgálatom minden eredményét a Te kezébe ajánlom; Rád bízom az Egyház sorsát; a Te gondjaidra bízom nemzetemet; bízom Benned, és még egyszer megvallom Neked: Totus Tuus Maria! Totus Tuus! Amen.”

A Legszentebb Édesanya pedig segítette tovább. Gyengeségében volt erős. 2003. május 3-án „nemes ügyek fáradhatatlan harcosának” nevezve fogadta ötödik spanyolországi útján, a madridi repülőtéren a király és a királyné. Körülbelül egymillió ember várta, és kiáltotta, táblákon felmutatta a szót: „Béke! Béke!” A válasza, mint mindig, olyan, ami nemcsak akkor ott, de ma is, mint minden időben, megszívlelendő, nekünk is szól: „Szeretett fiatalok, jól tudjátok, mennyire aggódom a világ békéje miatt. Az erőszak, a terrorizmus és a háború örvénye napjainkban is halált és gyűlöletet teremt. Tudjuk, hogy a béke mindenekelőtt égi ajándék, melyet állhatatosan kell kérnünk, és emellett együtt kell építenünk a mély belső átalakuláson keresztül. Ezért szeretnék ma arra buzdítani titeket, hogy legyetek a béke előmozdítói és létrehozói!”

A századik utazás, ugyancsak pápává választásának negyedszázados jubileumi évében, egy hónappal később, június 5–9. között Horvátországba vezet. A százegyedik Bosznia-Hercegovinába. Reményt ébreszteni. A háború és az „etnikai tisztogatás” előtt Banja Lukában élt 40 000 katolikusból 3400 maradt. Az országban élt 530 000-ből 125 000-en. A püspök szavai szerint: „A katolikus egyház Banja Lukában, mely a legnagyobb tartomány, most a teljes pusztulás veszélyével néz szembe a világ hatalmasságainak elnéző akarata miatt.” Őszentsége bátorító szavakat mond: „Bízzatok Isten segítségében, de bízzatok az ember találékonyságában is!” Azt mondja, hogy szívében helye van a szenvedő egyháznak, az Úr elé viszi imádságaiban a rengeteg szenvedést, jobb napokat vár, és megígéri, hogy minden tekintélyét is latba veti az egész balkáni terület sorsának rendezése érdekében.

Következő, harmadik szlovákiai utazásán, 2003. szeptember 11–14. között rövid időre be-

tegségének, a Parkinson-kórnak egyik súlyos következményével küzd, a beszédképtelenség állapotába kerül. Ennek ellenére hősiiesen végigcsinálja a tervezett programot, bár beszédeit többször kell helyette felolvasni.

Minden állomásán útjainak boldogokat és szenteket avatott, akiknek oltárra emelésével olyan életpéldákat mutatott fel, amelyek nemcsak az adott helyhez köthetően szóltak a korukhoz, melyben éltek, de akár már addig is századokon átívelő tiszteletüket erősítette, általuk eljövendő századoknak küldve üzenetet. Nem marad el ezen az úton sem a boldoggá avatás. Most is, mint sokszor, a barna- vagy vörösterro áldozatát adja példaképül. Sok közép-kelet-európai és közöttük is sok honfitársát avatta boldoggá és szentté. Amikor 1983. júniusi útján egymillió összegyűlt fiatal előtt beszél, azt mondja: „A Jasna Góra-i Szűzanya előtt szeretnék köszönetet mondani honfitársaim, köztük a fiatalok szolidaritásáért, amelyet az elmúlt hónapok nehéz időszakában tanúsítottak. Nehéz lenne felsorolni a gondoskodásnak minden formáját, amellyel körbevették az internált, bebörtönzött, munkájukból elbocsátott embereket és családjukat. Ti ezt jobban tudjátok nálam. Hozzám csak szórványos hírek érkeztek.” Folytatta: „[...] felelősnek érzem magam ezért a közös nagy örökségért, melynek neve Lengyelország. Ez a név mindannyiunkra nézve meghatározó. [...] Valószínűleg gyakran megirigyeljük a franciákat, a németeket, az amerikaiakat, mert nevükhöz nem fűződik a történelemnek hasonló eseménye, és ily módon könnyűszerrel szabadok. A mi lengyel szabadságunknak azonban nagy ára van.”

De ezen az útján az előző napon a barnaterror áldozatára, Maximilian Kolbe atyára emlékezik mint a második évezred első lengyel szentjére. Lengyelország különleges patrónusának nevezi, annak a Lengyelországnak, amely a 18. század végétől kezdett halálra ítéltetni: felosztásra, deportálásra, koncentrációs táborokra, éhezésbunkerekre.

Utazásainak vége felé közeledett. Szlovákiában, Pozsonyban tartotta az utolsó boldoggá avatási szentmisét. A szent pápa által utoljára boldoggá avatottak, Vasil' Hopko püspök és Zdenka Cecilia Schelingová nővér a kommunista uralom áldozata volt. „Mindkettőjüket igazságtalanul fog-

ták perbe és ítélték el, majd igazságtalanul szenvedték el a kegyetlenségeket, a megaláztatást, a magányt és a halált. Így a kereszt az erő és a reménység forrásává, az Isten és az ember iránti szeretet próbájává vált számukra.” Az általa szentté és boldoggá avatottak közül volt, akivel személyesen találkozott, és volt, akinek az életéhez másként volt személyes kötődése.

Az Isteni Irgalmasság bazilikájának felszentelő szentmiséjében felajánlja a világot: „Istenünk, irgalmas Atyánk, aki szeretetedet Fiadban, Jézus Krisztusban nyilatkoztattad ki, és kiárasztottad ránk a Szentlélekben, a Vigasztalóban, följajljuk neked ma a világ és minden ember sorsát. Hajolj le hozzánk, bűnösökhöz, gyógyítsd meg gyöngeségünket, űzz el tőlünk minden rosszat, add, hogy a Föld minden lakója megtapasztalja irgalmasságodat, hogy benned, a Szentháromság egy Istenben találják meg mindig a remény forrását. Örök Atya, Fiad keserves kínszenvedéséért és föltámadásáért irgalmazz nekünk és az egész világnak! Ámen.”

Majd a Szentatya szavai a befejező áldás előtt: „Ezen ünnepélyes liturgia befejezése előtt szeretném elmondani, hogy sok személyes emlékem kötődik ehhez a helyhez. Itt éltem a német megszállás idején, amikor a szomszédos Solvay

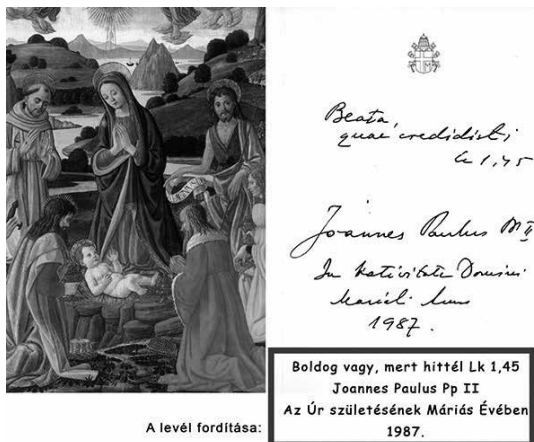
gyárban dolgoztam. Ma is emlékszem az útra, mely Borek Faleckiből Dębnikibe vezetett, s melyet a különböző műszakok idejének megfelelően mindennap megtettem facipőben. Akkoriban itt facipőt hordtunk. Ki gondolta volna, hogy ez a facipős ember egy napon Łagiewnikiben bazilikát fog szentelni az isteni irgalmasság tiszteletére.”

A „facipős ember”, miután mind az öt földrészen elvégezte misszióját, a Szeplőtelen Fogantatás dogmája kihirdetésének 150. évfordulójára tolószéken, mint zarándok a zarándokok között, érkezik Lourdes-ba. A Szűzanya oltalmába ajánlott világhoz szól, és mondja el szellemi végrendeletét: „A megbocsátás és a testvériség érzései viruljanak lelketekben! Tegyétek le a fegyvereket! Tűnjön el szívetekből a gyűlölet és az erőszak! Egyik ember a másikban ne a legyőzendő elleniséget, hanem a befogadni és szeretni való testvért lássa, így építsünk egy jobb világot!”

* *Előszó A függetlenség szentje – Szent II. János Pál pápa (1920–2005) pápasága bélyegeken és képeslapokon Steindl Rezső gyűjteménye alapján című háromnyelvű (magyar, angol, lengyel) könyvből, Szülőföld Könyvkiadó, 2020.*

Dobos Marianne II. János Pál pápával
(Róma, 1989. január)

A levél fordítása:

Nehéz idők jönnek

Átutazóban...

...Gyönyörködöm a tájban,
ha esik vagy fúj,
akkor is, de leginkább,
ha napsütötte, békés tájon
robog át vonatunk,
vagy csoszogva halad...

Virágzó repceföldek,
érett búzamező vagy
zöldellő friss vetések
boldogítanak.

Szeretem,
ha a vonatablakban
megcsap a titkos erdő
ősi illata, hegyek
ígérete, hogy akár
a felhőkbe bújt
csalfa álmainkat is
átölelhetem újra.

Mosolygok,
ha visszaintegetnek
a pannon vidék apró,
hunyorzó, fehér házai,
és bámulom a városokat
átölelő, egyre inkább
idegenülő, katonás
rendjükben belsejüket
titkoló panelokat...

Szomorkodom,
ha faluszéli kis temetők
mellett anyám és apám
mohával benőtt sírjának
fájdalmas üzenete ér el:
mikor jössz újra, Fiam?

...És kiáltanék a mezőn
virágot gyűjtő ifjaknak.
Vajon látják-e arcomat
a vonatablakban,
amelynek üvegében
mintha búcsúzó ember
arca nézne rám:
Vajon meddig az utazás?

Szeretnék
szólni útitársaimhoz,
fürkészem tekintetüket,
lehet-e, kaphatnék-e
választ kérdéseimre:
Ki vagy? Boldog vagy?
Mikor együtt leszállunk,
elkísérhetlek? Várnak?

Visszagondolok
az egész utazásomra,
ami szép és színes volt,
néha békés, máskor vad,
de soha nem értem oda,
ahol kiszálltam volna:
búcsút inteni a nélkülem
továbbutazóknak.

Álmodtam?
Vagy valóság volt
ez a hosszú s mégis
oly gyorsan eltelt út?
Tudom, csak ODA
szólt a jegyem...
Szigorú a kalauz.
A nehéz csomagot
a megőrzőbe tettem.
A végállomást sűrű,
súlyos, szürke köd öleli.
Nem látni a táblát...

„Mindig új élet lesz a vérből”

Nehéz idők jönnek!

Ezt halljuk nap mint nap, olvassuk lépten-nyomon, és persze, tudjuk. Sőt – reméljük –, értjük. Azazhog – értjük? Mert mi az, hogy nehéz? És mi a válasz...?

Az éjszakai rémálmok? A rokonokkal, szeretettel teli kórház képe? Gyermeked, unokád rémült, kérdő tekintete? Tömegsírvízió? Vagy a vállrándítás, a „mit tudom én”? A lesz, ami lesz... beletörődés a változtathatatlanba?

És akkor történik valami. Újabb hajnali félálom. Meglátod magadat, amint megkeményednek arcvonásaid, összeszorítod ajkadat, elszánt lesz tekinteted: – Feladni? Azt nem.

Értük, akik életet adtak, értük, akiknek életet adtál, értük, akik virrasztanak veled, és letörlik könny-

nyeidet, és magadért, mert mindez a te életed, megnyugvásod, örömed. A jövőd.

Hát persze hogy nem félsz a reggeltől, hanem várod, mert erőt érzel, és hitet, reményt. Hogy tehetsz. Sőt, tudod, tenned kell! Új nap jön – félre a nyavalygással!

Hitet ahhoz, hogy a karácsonyfád ágain nem „Népek Krisztusa, Magyarország” lóg majd a fákon – amelynek a testét verte, szidta a sok ember, szerte a világban és itthon, a százszor elárult hazában –, hanem a betlehemi csillag. Fényével unokád szemében.

Akikkel összekapaszkodva, mosolyogva, vidáman körbeölelitek ezt a térképen különös alakú, sárgás-barnás színnel határolt, gyönyörű zöld földdarabot, s érezni fogod, hogy Valaki keresztet rajzol a homlokodra.

Súgd meg neki: tudod, „[m]indig új élet lesz a vérből”.

Magyar család (részlet)

A minden szétszóratással szembeni megmaradásakarát szószólója

Idézetszöttest szövő laudáció Bertha Zoltán Napút-díjához

Van Bertha Zoltánnak egy egyre inkább a saját képére formált műfaja. Amivel a magyar irodalom patrióta szellemű alkotásairól megszerzett tudását is a maga képére formálja. Szinte műalkotássá nemesítve adva tovább mindazt, amit a leírt sorokban a magáénak érez. S amit maga által megidézve is, maga is a magyar megmaradás szolgálatába helyez.

Ahogy Nagy László írta csodálatos versében: lehet káromkodásból katedrális építeni. Bertha Zoltán szintetizáló erejű, legújabbán született tanulmányai pedig azt bizonyítják: lehet az idézetek szövegbe szövéséből olyan szöttest készíteni, ami hét világra szól. Természetesen, a szerves műveltség adta tudás jegyében: a magyar lélek metafizikai teljességének elérését értve a hét világ és a hétrendbéli út fogalma alatt.

Napút-díjat kapni ugyanis annyi, mint hét világra szóló. Hét határon túl lenni pedig a magyar őshagyományban annak varázslatos kifejezése, hogy valaki ismeri a nyitlatlanul nyíló aranykapukat – és át tud bújni rajtuk.

Átjutva a dimenziókapukon. Ahogy a mesékben a naphéroszok is teszik. Magukra kozmikus arányokat öltve.

Földközelen és csillagközelen járva. Ahogy Bertha Zoltán – laudációm vezérlő gondolatait kiváltó – legutóbbi nagy tanulmányai tanúsítják.

Mert szent ez a föld – ahogy azt a Néző – Pont kulturális folyóirat 2020-ban megjelent 100. mellékfüzetében olvasható Bertha Zoltán-tanulmány üzeni, miközben a magyar föld lírai metaforáját és metafizikáját kortárs költők verseit alapul véve is kibontja.

S mert nemzet él a csillagokban – ahogy azt a Napút folyóirat szintén 2020-as első, Mi magunk című tematikus számában közölte Bertha

Zoltán-tanulmány címe mondja, mi több: hirdeti – a hirdetés szónak nyilván a legnemesebb értelmében.

Ég és Föld. Ezek azok a keretek, ahol Bertha Zoltán irodalmi értékeket szintetizáló tudása jelenleg jár.

Idézetek egész tengerét hullámoztatja, s erre, ha csak a formára figyelünk, akár azt is mondhatnák, hogy a posztmodern intertextualitás eszmeiségét veszi alapul – ha történetesen a posztmodern lényege nem az iróniakultusz lenne, a patrióta elkötelezettségű irodalom hozzánk sokkal közelebb álló pátoszkultuszával szemben.

Azonban ne csak a formára, hanem a lélekre is figyeljünk ezekben a tanulmányokban. Arra, ahogy ezek az idézetek, s az ezeket az idézeteket magukhoz szólító irodalomtörténeti felismerések és fejtegetések: lélektől lélekig érnek. Ha az a lélek persze a magyar lélekből leledző lélek.

Az Ég és a Föld kegyelmébe ajánlott Bertha Zoltán-idézéseket mivel lehetne hát másként ünnepelni, mint a hozzá – a kiváló festő édesapa szellemi öröksége miatt is közel álló – szerves műveltség kereteit felhasználva?

Fogadjuk hát el ennek az ünnepnek a keretét az Eget és Földet, mert vele teljes nézetazonossággal vallhatjuk: szent ez a föld, s nemzet él a csillagokban.

S ha ezt megtettük, fogadjuk el azt, hogy őseink örökségének jegyében ezt nem lehet másnak tekintenünk, mint az Ég és Föld Menyegzőjének. Egy örök magyar ünnepnek, amelyet a népmeséink végén rendre visszatérő lakodalmak is megidéznek.

Elfogadva azt, hogy Bertha Zoltán mostanában már ott jár a kutatásaival, ahol a számára utat mutató magyarságeszmény is jár. Égen és Földön. Hét határon túl. S még a túltonnan is túl.

S ha már lakodalom, akkor lakjunk lakodalmat. S ha már úgyis lakva ismerjük meg egymást, lakjuk be magunkat Bertha Zoltán Eget és Földet idéző sorainak magyar léptékű otthonosságába.

Legyen hát akkor ez a laudáció úgy ajándék, ahogy ősi lakodalmakat lakva ajándékozhatunk. Három tételben. Előbb a Föld erejét megidézve – ahogy Bertha Zoltán idézetszöttesei is továbbszövik ezt az érzést. Aztán az Ég erejét megidézve. Aztán az Ég és a Föld Menyegzőjének lakodalmát lakva – úgy, hogy ezen az égig érő úton végül már mi magunk legyünk a létra.

I. tétel: Szent ez a föld – ajándék Bertha Zoltánnak, abból szemezgetve, amit ő nekünk ajándékoz

Itt is lakva ismerjük meg egymást. A szent földön – a saját hazánkban.

Ahol „a föld megtart és elenged. A föld odaköt és elküld, átölel vagy szárnyakra bocsát, átszellemített erőt ad, s majd visszahív. Kitarul, mint a mag és betakar, mint a hó. A föld megszül, és talán feloldozva magába fogad; mert élet és halál személyszerű, emberalkatú foglalat” – fogalmazza meg szívhez és földhöz szóló gondolatait Bertha Zoltán a Néző – Pont mellékfüzetében. Utat mutatva ezzel magának is, nekünk is azon a hétrendbéli úton, ahol „megnyílik a föld szüléskor. [...] // A vajúdasban kitágul a völgy, / az erős medencecsont” (Serfőző Simon: Vajúdas).

Ahol Bertha Zoltán Reményiket idézve is felismerteti velünk, a saját földünk annyira a személyes kincsünk, hogy megszemélyesítve is hozzá fordulhatunk: „Alkonybanyúló, fekete szántás, / Őstelevény Te, szomorú barázdás, / Ki rejted, őrzöd a jövő életet: / Szenteltessék meg, Föld, a Te neved” (Reményik Sándor: Föld).

Ahol Bertha Zoltán Oláh Jánost idézve arra is ráeszméltet minket, hogy az anyaföld, a földanya, a szülőtáj, a megszentelt matéria porát hordozzuk, és annak porává leszünk: „Megtér / szó a szóhoz, por a porhoz, / elemészt a föld, / nemcsak hordoz” (Oláh János: Vitorla vagy).

Ahol Bertha Zoltán Csoóri Sándort idézve segít ráeszmélni nekünk arra is, hogy a föld és a

föld hatalma titokzatos, varázslatos, az emlékezés és a jövősejtelek szubjektivitásával örökké áthatott létminőség: „itt, földközelen, / még az emlékezet is hatalmasabb. // De jó, hogy lent maradtam: / az életem itt el nem avulhat soha, / szeret engem a por, a földi árnyék, / a hant húsében zenélő bogár” (Csoóri Sándor: Földközelen).

II. tétel: Nemzet a csillagokban – ajándék Bertha Zoltánnak, ismét abból szemezgetve, amit ő nekünk ajándékoz

Mert itt is lakva ismerjük meg egymást. Az égi hazában – ami mindig ott él fölöttünk a magasban.

Ahová a magyarságnak mindig van átjárása, mert a csillagok mindig utat mutatnak számára – veszi alapul Bertha Zoltán a magyarság nemzetudatának, fölerősítendő identitásérzetének a spirituális, értékszemléleti, metafizikai távlatait is, idézve Ady patriotizmusról szóló egyik írását: „A magyarság szükség és érték az emberiség s az emberiség csillagokhoz vezető útja számára” (Ady Endre: Vallomás a patriotizmusról).

S mindezzel számot vetve: a megmaradás záloga a helytállás; mindig és mindenütt, a szellem jelzőfényeitől, mi több: az égen ránk ragyogó csillagoktól vezérelve.

Csoóri Sándor Bertha Zoltán által hangsúlyosan idézett megállapítása szerint: „magyar az, aki az érdekei ellen is magyar akar maradni! A kérdés tehát nem faji, ahogyan sokan értelmezni szokták és szeretik, hanem filozófiai és erkölcsi.” Hol van ez a nemzet, az ilyen nemzet? – kérdezik gúnyosan Németh László *Apáczai*-drámájában, s a válasz is elhangzik: „a csillagokban”. S valóban. Ha már máshol nem is: ott mindenképp – hívja fel a figyelmet Bertha Zoltán.

III. tétel: Ég és Föld Menyegzője – ajándék Bertha Zoltánnak, megint csak abból szemezgetve, amit ő nekünk ajándékoz

Ha lakva – mi több: égi lakodalmat lakva – ismerjük meg egymást: egyszerre fájdalmas és lélekemelő saját szülőföldünk tudatára ébredni. Ez a fájdalom és ez a lelki felemelkedés azon-

ban mindig köt és összeköt – hívja fel a figyelmet Bertha Zoltán, utalva arra, hogy ez köt össze a bennünk és a fölöttünk lakozó örök értékekkel. Jókai Anna szép szavával: „föld és ég között kapaszkodóban”.

Hogy égi menyegzőkön lakodalmat lakva is evidenciává szilárduljon Reményik igazsága: „Magyarok voltak Magyarország nélkül, / Magyarok vannak Magyarország nélkül, / Magyarok lesznek Magyarország nélkül. / Mert az országnál mélyebb a magyarság, / Mert test az ország és lélek a nép”.

Ha viszont igaz Reményik igazsága, akkor ez egyben azt jelenti, hogy igaz a Tompa László-vers üzenete is: „Ég és föld közt végtelenhez végtelent fűz a kötél” (Tompa László: Ég és föld közt).

Mert ha a test az ország és a lélek a nép, akkor arra is magától értetődően utalhatunk, hogy a magyar őshagyomány szerint a lélek révülés közben bármikor utazni indulhat. S a lélek útja a táltoshit szerint mindig a magasba – a hét magas égbe vezet.

S ha már a magyar lakodalmat lakva a föld és az ég között van kapaszkodóban, akkor Weöres klasszikussá nemesedő sorai is újult erővel üzennek nekünk: „Alattad a föld, fölötted az ég, benned a létra” (Weöres Sándor: A teljesség felé).

Ilyen az az ünnepi kép is, amit Bertha Zoltán Vitéz Ferencet idézve fest elénk: „összeöleljük a földdel az eget – / mint a templomok hűsvét vasárnapon” (Vitéz Ferenc: Jegenyék dala).

S ilyen az az ünnepi kép is, amit Bertha Zoltán Bata Jánost idézve tár elénk: „Hazánk az ég, és hazánk / a föld, ott, ahol e kettő egybeér – égbe a föld / és földbe az ég” (Bata János: Istenről, hazáról, szerelemről).

Ez már az Ég és a Föld Menyegzőjének szinte megzabolázhatatlan, tombolóan gyönyörű szakasza: ahol úgy állunk bele az áldomás ün-

nepébe, ahogy beleáll az ünnep örömtől kozmikus felfordulásában égbe a föld és földbe az ég.

Hogy a lakodalom meglakása után, az ünnep múltán már azzal az ősi bölcsességgel vessük bele magunkat az ítéletre váró mindennapokba, amit Bertha Zoltán Oláh János „igézetes tájrajzait” idézve ajánl a figyelmünkbe. Már magával a mágikus költői realizmus esztétikumával feltöltkezve: „Alattam a föld, / fölöttem az ég, / mintha ugyanegy ítéletre várnánk” (Oláh János: Öreg gyümölcsös).

Igen. Ugyanegy ítéletre várunk, ha alattunk a magyar föld s fölöttünk a magyar ég.

Egy mélységesen igazságos ítélet pedig ezennel már megszületett: Bertha Zoltán a Napút-díj viselésére érdemesített.

„A szélességet az ég derekán keresztül méltán nevezhetjük tehát Napútnak” – írta Fazekas Mihály, Bertha Zoltán Debrecenjének szülötte.

Azt a szellemi tágasságot is méltán nevezhetjük hát a Napút-díjasok sajátjának, amelyet Bertha Zoltán a magáénak érezhet.

Most éppen a díja tiszteletére velünk együtt egy lakodalmat is meglakva. Az Ég és a Föld Menyegzőjét is magunkhoz szólítva.

Szólítsuk hát magunkhoz sokszor még őt, Bertha Zoltánt is. Az ő kiváló tanulmányainak veretes sorait csakúgy, mint azokat a jeles szerzőket, akiket ő a figyelmével kitüntet.

Mert Bertha Zoltán érdeklődése igenis kitűnő.

Hiszen ne tagadjuk: mi, akik a magyar megmaradásakarát szöszlőinak szegődtünk, mindig ugyanegy ítéletre várunk.

Nem tehetvén mást, mint amit a Bertha Zoltán által szintén megidézett Ferenczes István lírai énje is kinyilvánít. Arról szólva, hogyan is vagyunk mi az Ég és a Föld Menyegzőjéről megtérvén, s nem mondhatván mást, mint hogy: „Föld és ég között karom kitárom, / Előtted lengek árván, Istenem” (Ferenczes István: Gozorú).

„Szabaccság!!!”

Mindig összeszorul a szívem, amikor halom, hogy az elszakított területeken korlátozzák az anyanyelvű oktatást. Eltűntetésünknek ez a legbiztosabb módja. Az iskola megszüntetése számunkra végzetes.

I.

Diákkönyvecske, 1949

Apám a Monarchiában, nővérem a régi Jugoszláviában született, én négy év múlva a hazatért Délvidéken jöttem a világra, a húgom három évre rá az új Jugoszlávia honpolgára lett (mindez a hársillatú Zomborban).

Nekem szerencsém volt, voltak még hibák. Nekem sikerült '49-től '61-ig magyar iskolába járnom. Két gyerekem (egyikük '71-ben, a másik '72-ben született) Újvidéken ezt nem tehettem meg, nem volt magyar gimnázium, egyikük 10 osztályt végzett az anyanyelvén, a másik csak nyolcat, ő a karlócai szerb gimit fejezte be. Itt már kevesebb hiba volt.

A többségi nemzet mindig is vadul és engesztelhetetlenül élte és éltette a „hideg napok” emlékéit, mi meg ott álltunk kifosztva, reménytelen reményekkel és a néma kérdéssel, lesz-e magyar osztály.

Lett, nagy nehezen, az utolsó pillanatban lett, mi meg hálásak, végtelenül hálásak és boldogok voltunk a Központi Iskolában megnyitott, ötvenhatvanas létszámú egyetlen osztályért meg az ideológiailag megfelelőnek talált tanító néniért. Nemsokára rendelet jött, s mi akkortól minden egyes napon kiállva a padunk mellé elharsogtuk: SZABADSÁG! Köszöntés helyett: Szabaccság!!! Aztán történhetett valami, a szabadság megmaradt, de furcsa módon két második osztály lett, ám abban, amelybe én jártam, alig voltunk

húszan (Steigerwald, Müller, Ráics, Langbein, Wellenreiter, Kmetovics, Mérő, Schmidt, Klemm, Czabafy, Mérey). Az elsőben a tanító néni csak a palatáblát törte össze a fejemen, a másodikban viszont a nagyhangú tanító bácsi a hajamat cibálva üvöltötte: Ne félj, mi nagyon jól tudjuk, hogy te hittanra jársz! Ő volt különben az első az életemben, aki meg akart buktatni. Megvádolt, hogy hazudok, s mellesleg azt is megmagyarázta az osztálynak, hogy vannak, akiknek a piszkos, hazaáruló, fasiszta, tömeggyilkos, háborús bűnös apjuk megérdemelte, hogy agyonlőtték, fölakasztották, bezárták... Volt helyettesítő tanítónk is, szívbeli kommunista káder, már a testvéreimet is tanította; vén, mint az országút, tőle tudtam meg, hogy amikor KELETRŐL megindult a GŐZHENGER (mármint minden elnyomott, kizsákmányolt, éhes proletárnak a barátja), az összes véreskezű, hájas fasisztát legázolta, s egy csapásra véget vetett a gazdagok és árulók uralmának (ezek a hájas gazdagok és árulók természetesen mi voltunk).

A harmadikos/negyedikos tanító néni sohasem bántott... A Jóisten áldja meg érte!

Jött a teljes magyar gimnázium alsó négy osztálya.

Nekem, nekünk akkor ott óriási szerencsénk volt. Szerencsénk volt, hogy a Csihás Benő kedves fái alatt megbújó, hársillatú kisvárosban azelőtt öt belvárosi elemi népiskola működött, hogy a Délvidék visszacsatolása után, '41-től a tanítóképezdeből női tanítóképző intézet alakult, hogy régtől fogva állami főgimnázium, kereskedelmi iskola, állami polgári fiú- és leányiskola működött, hogy a Falcione család birtokán és felszerelésével '43-ban még középfokú gazdasági tanintézet is létrejött. A zeneiskolában 192 növendék tanult, 42 tagú zenekar működött, és 12 kisgyerek számára megszervezték a zenei játékos iskolát. Ezekben a „tanintézetekben” sok nagyszerű, jól

képzett tanár dolgozott, és '45-ben, a „fölszabadulás” után őket mégsem lehetett csak úgy szélnek eresztetni. Kellő ideológiai kirostálás után kit fölfelé, kit lefelé buktattak, ám: akár föl, akár le, mindegyikük gyönyörűen beszélt magyarul, ismerte a szakkifejezéseket, és úgy magyarázott, mint az álom. Soha nem fogom elfelejteni a fizikatanárnőnket. A háború előtt kezdett: ragyogó, szép, fiatal, feltehetően tele reménnyel, ambícióval... Az én időmben már nem volt se szép, se ragyogó, se fiatal, de mindvégig egyéniség. Soha nem fogom elfelejteni rezignált mosolyát, még most is látom, ahogy leplezetlen undorral mondja: Ide most képzeljenek még egy erőkart, de letörték az oroszok, amikor rátörtek a szertárra; itt hiányzik egy emelő és egy fogaskerék, tönkrement, amikor az oroszok itt jártak... Ide egy reortorta kellene, de eltörték az... Ő azelőtt a főgimnáziumban tanított, onnan hozta a nagyszerűen fölszerelt fizikai szertár oroszok által megviselt, megritkított darabjait. A zenetanárnőnket a mi nagy szerencsénk az országos híró zeneiskolánkból irányították át; Kodályról, Bartókról, népdalokról és népdalgyűjtésről beszélt, rengeteg népdalt tanított, év végére pedig parancsra az Örömodát gyakoroltatta be velünk (némi át-költött szöveggel). Ezért történhetett meg, hogy én az '50-es években tiszta forrásból népdalokat tanultam, a '70-es évek végén pedig a gyerekeim jól-rosszul fordított partizán- és Tito-dalokat kántáltak, az őszikéről pedig úgy daloltak, hogy őszi kék (mármint szín). Később új tanárok jöttek hozzánk, lelkesek vagy kevésbé azok, sokuk kevésbé tudott magyarul, tükörfordított vagy hibrid szakkifejezéseket használt... Földrajzból pl. sztalagti és sztalagmiti volt az egyes számú nominativus, ám a tanárnő nem felejtette el megkérdezni az egész osztály előtt: Akkor ti most hány fogásos ebédet esztek otthon, Mérey...? A magyartanárnőnk frissen végzett, lelkes, szigorú és alapos, egyszer még egyest is kaptam tőle, de nála nem volt politika, miatta szerettem meg a magyart; a hangtant úgy megmagyarázta, hogy az egyetemen is abból éltem.

A könyvtáros, a városi könyvtár akkori könyvtárosa külön fejezetet érdemel. Lángpallossal vigyázott ránk és olvasási erkölcsünkre. Régen főgimnáziumi tanár volt. Mérheterlen hálával tartozunk neki mi mindannyian, akik akkoriban, az '50-

es években rákaptunk az olvasásra, és a nagyszünetben át-átugrottunk a gimiből a könyvtárba. Ismert mindnyájunkat, figyelte, mit olvasunk, óvott a gyanús irodalomtól, irányított, vezetett; kikereszte, megszerezte, előkaparta mindazt, amiről tudta... Kezünkbe adta a kor íróinak műveit, a modernek, a klasszikusokat, akár magyar, akár világ-irodalom. Egyszer, amikor kérdésére elmondtam, hogy Somogyváryt olvasok (*És mégis élünk*), finoman megjegyezte: Ezzel vigyázz, én azért nem dicsekednék vele... Na persze, a Rongyos Gárda története néhol még ma sem egészen szalonképes (akkoriban még ún. INDEX is létezett).

Indulásomkor 4 elemi és nyolcosztályos teljes magyar gimnázium volt az iskolarendszer szerkezete. A teljes magyar gimnázium igazgatójának ritkás, fakó haja volt, sárga lovaglósizmában járt, olyan rémes, térdnél kiugró nadrágban, s amikor valami pálcával idegesen és messze hangzón csapkodta a csizmaszárat, léptei végigkongtak az iskola folyosóin... Ez persze nem maradhatott meg így; se a teljes magyar, se az igazgató... Lett iskolareform, lett nyolcosztályos elemi és négyosztályos, vegyes tannyelvű gimnázium. Mi, akik a 4. elemi után anno a teljes magyar gimnáziumban kijártuk a négy alsó osztályt, kísérettségít tettünk, majd fölvételiztünk a vegyes tannyelvűbe, és megint elsősök lettünk az immár négyosztályos gimiben. Én azóta is összevissza nevezem ezeket az osztályokat, giminek hívom azt, ami a mostani nyolcosztályos iskola négy felső évfolyama...

Zomborban akkoriban nagy zűrzavar és bizonytalanság uralkodott; a nővéremnek, hogy magyar iskolába járhasson, Szabadkára kellett mennie a képzőbe, én maradtam a Testvériség-Egység nevű ki tudná már megmondani, milyen iskolában, a húgom pedig a negyedik elemi után átiratkozott szerbbe, mert ő VALAKI akart lenni. Megfogyatkoztak a Csihás Benő fái alatt megbújó városka hajdani tanárai, és állandó kérdés lett év elején: nyitnak-e magyar osztályt.

Csihás Benő nevét még őrzi egy külső utca, ám minduntalan modernizálnának, ki akarták, vagy ki is cserélték a hajdani polgármester bogyfáit, úgy hallom, a hársakra is fáj már valakinek a foga, ám a gimnázium emeletes épülete, a nagy idők nagy tanúja, amelyben a nagyérettségít végül mégiscsak letettem, még mindig áll, és őrzi az én emlékeimet is.

Megjegyzés

A diákkönyvecske képe nosztalgikus emlék; külön bája, hogy a testvériség-egység jegyében a több nyelv között épp csak a magyarnak nem jutott hely. Egyébként a második osztályban kapott jegyeket, mivel nem volt újabb diákkönyv, beszorították az elsős jegyek mellé – a jobb látóság kedvéért zöld tintával.

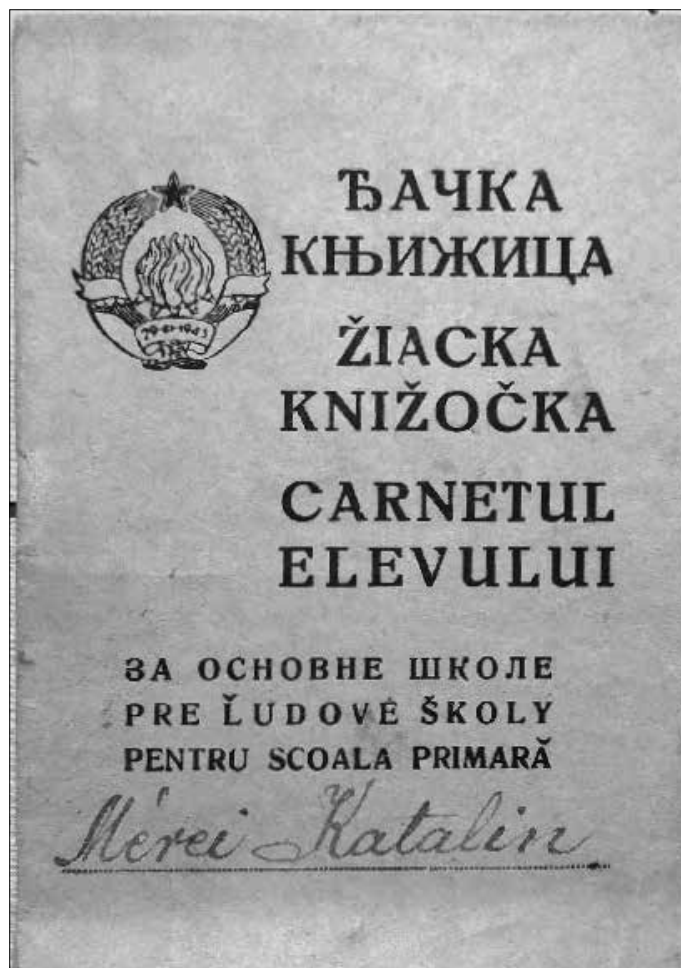
Az adatokat az egykori iskolákról és hajdani tanárainról Muhi János *Zombor története* c., 1944-ben megjelent könyve szerint pontosítottam. A nevüket immár megbocsátó szeretettel leírom, most már nem árthatok.

1. o.: Kandler Karola, 2. o.: Csörföly Mihály és Weigand József, ők hárman azelőtt is népiskolai tanárok voltak; 3–4 o.: Birvarszki Piroska (nem tudom, hol végzett); fizikatanárnő: Kalcsán Mária (volt főgimnáziumi tanár); zenetanárnő: Waleth Stefánia (volt zeneiskolai és tanítóképzős tanár); könyvtáros: Szauerborn Ilona (volt főgimnáziumi tanár); magyartanárnő: Kirchner Etelka (frissen

végzett tanárnő, örök hála neki); földrajztanárnő: Schreck Mária (új, öntudatos káder).

A Zombori Középfokú Gazdasági Tanintézet „1943 novemberében kezdte meg működését [...] Létesítését Falcione Sándor gazdasági főtanácsos és neje, sz. Schneiderbauer Elza adománya tette lehetővé, akik 170 holdnyi földbirtokukat felszerelésével és gazdasági épületeivel együtt a városnak adományozták gazdasági iskola céljaira. [...] a tanintézet 54 tanulóval kezdte meg működését.”

Csihás Benő egykori polgármesterünk; Zomborban ő ültette 1888-ban a várostűrő celtiseket (ostorfa). Tüdőbeteg volt, s mivel nem akart elutazni egészségesebb vidékre, helyben, szeretett városában a „bogyófákkal” varázsolt tiszta levegőt. Állítólag minden egyes fát számontartott, kis jegyzőkönyvével minden reggel végigsétált az utcán, és megnézte, nincs-e valami bajuk. A város lakóinak is nagyon sok facsemetét adományozott.

Jó helyre születtem

Hányszor hallottuk, olvastuk szellemi nagyjainktól – művészekről, kutatóktól –, amint azon sóhajtoznak, hogy nekik nem ide kellett volna születniük. Messze máshol, s leginkább Amerikára gondolnak, micsoda karriert futottak volna be, micsoda sikereik lettek volna... Ez a gyakran önáltató, öngazoló vélekedés nekem nem rokon-szenves.

Valóban akadnak kivételek, akik fényes utat jártak be tőlünk távoli, gazdagabb országokban. De még nagyobb az elkallódottak száma. Annyit se tudtak produkálni, mint ami itthon kitellett volna belőlük. Bekerültek a nagy olvasztótégelybe, és nyomtalanul eltűntek.

Mindenkinek a maga faluja a világ közepe. Nekünk okunk van jeles ponton tudni magunkat, hiszen a Kárpát-medence mértani közepe a közelünkbe, Szarvasra esik. Emlékmű is áll ott. Az én generációm a régi nagy országunkról a tanórákon szinte semmit nem hallott, az efféle ismereteket ki-ki a családjától kapta.

A gólya odafentről jól kinézte magának, hogy hová pottyantson, pedig igazán volt tájékozottsága akár Dél-Afrikáig. Köszönöm neki, hogy Endrődre esett a választása. Jobbat sem találhatott volna!

Egy nyolcvan évvel korábbi gólya olyan fiúcskát pottyantott ide, akiből híres ember lett – lám, a ligeti iskolát róla, Rózsahegyi Kálmánról nevezték el.

Az endrődi észjárás öntörvényű, alkotó módon lépi át a szabályokat. A nyelvezete is ilyen: saját füle szerint formálja a szavakat. Példát adott erre a színészióriás Rózsahegyi Kálmán is, akit már 1925-ben a település díszpolgárává választottak.

Nemrégiben két alkalommal hallottam a rádióban, amikor egy régi hangfelvételét sugározták. Petőfi Sándor *Falu végén kurta kocsmá...* című versét adta elő. Fölkaptam a fejem, mikor a végére érkezett, mert ezzel fejezte be:

„Végét vetik a zenének
Oszt hazamennek a legények.”

Költő ide, költő oda. Rózsahegyi Kálmán úgy gondolta, hogy ezt így szavalja, mert hát Endrődön így szokták mondani.

Mesélő temető

A megholtak nyughelye számunkra nem afféle elkerülendő tartozéka volt a falunak, hanem ellenkezőleg. A Szarvasvégi temetőhöz vezető, nem hosszú utcában több rokonunk lakott. Amikor a vízi világot csodálni indultam nap nap után, szinte útba esett, ott kellett elmenni a temető mellett. Ha fürödni indultunk a Körösre, akkor is át-átváltunk a temető közepén, hogy rövidítsünk. Soha nem tiszteletlen módon, hiszen közben meg-megálltunk, legalábbis a nagyszüleink síremlékénél.

Ahogy belépünk a kapun, jobbról látszik a gyerektemetőnek kijelölt rész. Az én testvéreim közül is hárman itt nyugosznak. Úgy emlegettük őket: a *kistestvérek*. Valaha nagy volt a gyermekhalandóság. Kis akáckeresztjeiket fehérre festették. Sírhandjaik rég ellapultak. Alkonyi fényben a zöld mezőben sorjázó kereszték, a lelkecskék, mintha mind rám köszöntek volna.

Nálunk a sírok legnagyobb többségén akácfa kereszt magasodott. Bognárok készítménye. A keresztalak teteje és két oldalsó vége bokréta-szerűen hármass tagozódású, és középen nagy szöggel erősítették össze. Az alátét egy vasból formált szivalak. Földbe kerülő tövét előzőleg kátrányba mártották. A fakereszt mindig a talaj szintjénél korhad el, aztán ledől. Hosszú tapasztalat szerint ez fél évszázad, mintha a természet is beletörődne, hogy az emlékezet általában ötven esztendő. Régen nagy többségben voltak

a hagyományos fakeresztek, és csak kevés kő vagy beton síremlék. Mára megfordult az arány.

A mi temetőnk is mindenszentek és a halottak napján estefelé a legcsodálatosabb, amikor még éppenséggel lehet látni, de már a gyertyák lángocskái öltöztetik ünneplőbe a környéket. Minden alkalommal meg-megállásokkal jártuk be. Hogy is lehetne elmenni valakinek a sírja előtt emlékezés nélkül... Még ma is fel tudom idézni az ismerős neveket.

A rokonság szeret egymás közelébe temetkezni. Lám, az ember nem és nem tud szabadulni attól, hogy ennek van jelentősége. Minden temető áldozóhely. Mérheteretlenül régen élt ősrünkben megvilágosodott valami. Nem hagyta, hogy megholt társa csak úgy ott maradjon, gödröt kapart neki, aztán rárakott egy nagy lapos követ. Nem gondolta, hogy ennek már úgymint mindegy. Nem mindegy! Ez a lény már hitt a túlvilágban – megjelent fajunk, a Homo sapiens, a gondolkodó ember. A távoli Szibériában sok ezer éves nagy temetőterületet láttam, hatalmas, földre fektetett lapos kövek sokaságával. A szent helyet ma is tisztelik az őslakosok.

A Szarvasvégi temető kellős közepén van a közös nagy kereszt. Itt gyűjtanak gyertyát azok emlékére, akik távoli frontokon estek el, vagy olyan helyen nyugosznak, ahová nem tudunk eljutni.

Középtájon pihen Kovács nagyapám, akinek a felesége megszült kilenc gyermeket, és még fiatalon meghalt. A családfő a gondjaival mégse maradt egyedül. Matild lánya még gyerkőcként elcsúszott a jégen, púpos lett a balesettől. Beletörődött, hogy nem mehet férjhez. Átvette a háztartás vezetését, és igazából ő nevelte fel a kisebb testvéreit. Áldott jó lélek volt. Egész élete a szolgálat jegyében telt.

Nem messze magasodik az Uhrin család feketegránit obeliszkje. A felirata: Uhrin Imre 1855–1932, Sóczó Ilona 1862–1937. Ők az anyai nagyszüleim. Nagyanyám – gyönyörű lány és maga a termékenység. Édesanyám volt a legkisebb gyereke. Ma már hihetetlennek tűnik: tizennyolcadikként született. Elgondolkodtató, hogy népes famíliánkban máris másfél évszázadot tekintettünk vissza.

Továbbhaladva egy hatalmas, sötétre festett kopjafa látható. Endrődön nincs református

temető. Egy Túrkevéről való, Kun István nevű pásztorember nyugszik itt. Korábbi, alig észrevehető sírjelét kevi rokonai cserélték föl méltó emlékműre. Temetőnk egyik különlegessége lett. A kopjafa hátoldalán olyan faragások vannak, mint a karikás ostorok nyelének ábrái. Első, sima oldalára ősi rovásírásunkat utánozó betűkkel fölvésték a kunok nevezetes nyelvemlékét, a kun Miatyánkot: *Bezen attamaz kenze kikte / szen lészen szen adon / dösön szen küklön / nitziengen gerde ali kikte / bezen akomezne oknemenze / bergezge pitbütör küngön / ill bezen menemezne / neszen bezde jermez berge utrogergene / illme bezne algyamanna / kutkor bezne algyamanna / szen börsön boka csalli / batson ugye tengria. Ámen.* A Kunság szabadlelkű pásztorsága hovatartozása jeleként a mai napig viseli a magas tejetű kun kalapot. Kunszentmiklóson maradt fenn legtovább a nyelvük maradéka, annak köszönhetően, hogy az itteni nagy hírű református gimnáziumban skandalva tanították a diákoknak a kun Miatyánkot.

A szüleim nyughelye mellett sokszor láttam egy, már évtizedek óta nem látogatott sírdombocskát, rajta két fakereszttel. Egyik esztendőben a tövüknél meggyengülve ledőltek. A következő alkalommal mit veszek észre? Valaki egy kicsit elrendezte, egymásra helyezte őket, ettől újabb jelentést kapott a két korhadó kereszt. Akkor ott úgy éreztem, ez az emberpár most is, az örökkévalóságban is egymást öleli.

A sírjelek szerte a világon összecsendéseket rejtenek. Mit jelképez a sámándobot kifeszítő keresztalak? A kitért karú, a világmindenség közepén álló és azt átölelő embert. A dél-szibériai tuvák között a dob fogójának felső részére fejet faragnak. A mi endrődi bokrétás fakeresztjeink is kitért karú emberek, és ugyanezt az egyetemes gondolatot hirdetik.

Oszlács Béla

Két esztendővel volt idősebb nálam. Öregszőlőben laktak, és egy osztályba járt Zoltán bátyámmal. A szülei kisparasztok, talán hat hold földjük lehetett, amely már megélhetést nyújtott, de csak szakadatlan, szorgos munkával. Béla jó tanuló volt, mindenki szerette. Magas, erős gye-

rek, szelíd természetű. Fizikai erejével soha nem kérkedett, verekedésekben nem vett részt.

A Rákosi-korszakban, amikor Békés megye még az akkori követelményeken is igyekezett túltenni, annyira kiszélesítették az „osztályharcot”, hogy már-már mindenki ellenségnek számított. Őket is kuláknak minősítették.

Az osztálynaplóban rögtön a gyerekek nevénél volt egy rubrika a sarokban. Betű jelezte mindenkinek a származását: M – munkás, akkoriban az számított a legjobbnak, P – paraszt származású, Ért – értelmiségi szülők gyereke, E – egyéb. Ezt kapta az összes iparos, Endrődön a szódás, a szabó, de még a virágkertész csemetéje is. Végül az X – az „osztályidegen” volt a legrosszabb. Oszlács Béla az „X” jelzést kapta. Ő lenne a nép ellensége? Aki a nyolcadik osztály után sehova, de sehova nem jelentkezhet továbbtanulásra? Örüljön, ha valami alkalmi munkát talál magának? Ezt nem tudta megemészteni.

Egyszer csak eltűnt otthonról. Szülei értették, mi zajlott le benne, s mi a terve. Nem jelentették be az eltűnését, tudták, hogy ezzel ártottak volna. Csak imádkoztak, hátha jóra fordul minden. Később megtudtuk, Béla disszidálni akart. Hogyan vergődött el a határig, már kideríthetetlen. Megalázottságától hajtva szinte eszelősen futott a vélt szabadulás felé. Sorozatot kapott a hátába. A holttestét hazahozták, története megírta az egész falut, de csak suttozva mertünk beszélni róla.

A Szarvasvégi temető közepe táján van a sírja, nem messze a nagy keresztől. A szülei bizonyára réges-rég meghaltak. Hosszú éveken át halottak napján sem volt virág vagy mécses a síremlékén, én letettem egy-egy szál virágot a hideg köre. Pár éve, sokunk megnyugvására, már a közösség is megemlékezik a 16 évet élt fiúról.

Oszlács Bélát soha ne feledjük!

Kanizsai Dorottya

„A fiatalokat akkor tudjuk leginkább megszólítani, ha hiteles, keresztény életet élünk, és örök értékeket sikerül felmutatnunk” – vallja Utcai Róbert csantavéri plébános

A templom és az egyház mindenütt fontos közösségépítő erő, de hatványozottan igaz ez akkor, ha egy kisebbségi sorban élő közösségről beszélünk. A csantavéri a délvidéki magyarság egyik példaértékű közössége, amely elsősorban a helyi Páduai Szent Antal-plébánia jóvoltából nevezhető annak.

A helyi magyar közösség életéről, minden napjairól, örömeiről, nehézségeiről, valamint a délvidéki magyarság és a katolikus egyház általános helyzetéről a csantavéri plébánossal, Utcai Róbert atyával beszélgettünk, aki lassan másfél évtizede szolgál a délvidéki kisvárosban.

Miként látja a délvidéki magyarság helyzetét? Elsősorban nem is papként, hanem magyar közéleti résztvevőként kérdezem ezt öntől, és természetesen a csantavéri közösségen túlmutatóan is nagyon érdekelne a válasza.

– Különösen nehéz a mostani, sajátos körülmények között felbecsülni a délvidéki magyarság helyzetét, amikor nemcsak a jobb élet reményében való – országhatárokon átívelő – mozgás, és nem is csak a kisszámú gyermekvállalás problémája jellemezte térségünket, hanem a vírusveszélytől való félelem is. Az újonnan kialakult helyzet hihetetlenül sok embert megtört és megsomorított. A bezártság, a szeretteink hiánya, a megerősítő kézfogások és ölelések mellőzése, a munkahelyek elvesztése, a kiadások növekedése és a bevételek csökkenése, a szociális élet korlátozása, mind-mind hozzájárul ahhoz, hogy az emberek lelkén eluralkodjon egy mély depresszió, kilátástalanság, ami néhány eset-

ben a teljes reményvesztettséghez vezet. Nem könnyű! Hisz a kisebbségi voltából eredendően az átlagember bárhogyan törekszik is a munkáját lelkiismeretesen elvégezni, a megérdemelt, korrekt előrehaladást és bevételt nem biztosítja számára az állam. Mindezt pedig újabban az is megnehezíti, hogy mi, akik csak megtűrték vagyunk ebben az országban, az anyaországgal sem tudunk személyes kapcsolatot fenntartani. Fél éve ugyanis nem mozoghattunk szabadon az országhatáron keresztül, ami igen nagy sebet ejtett számos délvidéki ember szívéen és életén.

Kiemelte a kisebbségi lét néhány hátrányát. A katolikus egyháznak – amely az államvalláshoz képest is kisebbséginek nevezhető – vannak-e különleges nehézségei, szenvednek-e bármiben is hátrányos megkülönböztetést?

– Katolikus egyházunk ebben az említett, nehéz helyzetben szeretne a küzdő emberek mellé szegődni, és az irgalmas Isten megerősítő szeretetét közvetíteni feléjük. Hála az Úrnak, a működésünkben nem vagyunk korlátoztatva, legalábbis nem jobban, mint az államvallás hívei. Amikor teljes kijárási tilalmat vezettek be, akkor természetesen senkinek sem volt lehetősége, hogy bármilyen nyilvános szertartást végezzen. Amióta pedig feloldották a teljes zárlatot, azóta mindenki végezhet liturgiákat a néppel együtt, betartva a járványügyi előírásokat. Vallásgyakorlat szintjén tehát nem érzek megkülönböztetést, sokkal inkább tapasztalható diszkrimináció a háttérben, ami a jogi dolgokat illeti. Egész konkrét-

tan: a vagyon-visszaszármaztatások ügye évek óta húzódik, és önkormányzati szinten megannyiszor láthatjuk, hogy míg az államvallás egyházközségeinek hatalmas ingatlanokat és területeket adtak vissza, addig nekünk csak itt-ott egy morzsányit. Az egyházaknak járó egyéb támogatások szintjén is érezhető a megkülönböztetés, de alapvetően a helyi egyházközségek szintjén békésen és élhetően zajlanak a mindennapi események a hívek között.

Derűvel és szeretettel kell szétárasztani a krisztusi szeretet fényét

Világszinten és idehaza is gyakori téma, hogy komoly nehézségekkel néz szembe az egyház a mai világban, beleértve a fiatalok megszólítását, vagy azt, hogy a mai korosztályok aktuális kérdéseire válaszokat adjon. Hogyan látja mindezt a Délvidéken? Milyen jövőképe van az egyháznak, a keresztény vallásnak?

– Sajnos, erre a kérdésre is a választ meghatározza a vírusveszéllyel járó zártság. Eddig is egyre nehezebb volt az embereket, a fiatalokat megszólítani, most viszont a közömbösség mellett a kötelező távolságtartás és a többi korlátozás is gátolja az örömhír közvetítését, terjedését. Az egész világ átállt az online formára, amely egy töredékét sem helyettesítheti a személyes találkozásoknak. Nemcsak az oktatásban, a gazdasági és a társadalmi életben jelent gondot az online forma, hanem a vallási életben is. Az online szertartások soha nem adják vissza azt az istenközei élményt, amelyet a templomi, a szentségekben közvetlenül megtapasztalható isteni szeretet ajándékoz. Szomorú látni, hogy néhányan a járvány első szakaszában kialakult zárt templomok és online misék hatására teljesen elhidegültek a vallásgyakorlattól, és sajnos akkor sem tértek vissza, amikor erre már lehetőségük adódott. Az online hittanóra és az online lelkipásztorkodás semmiképp nem pótolja azt a hatást, amelyet egy szeretetteljes közeg tud nyújtani. Persze, meg kell ragadnia az egyházaknak is a korunk adta lehetőségeket, vagyis a virtuális tér platformjait, hisz a mai fiatalok és felnőttek nagy része csupán azokon keresztül érhető el, de nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy Isten sze-

mélyesen szeret mindenkit, és mindenki szívét személyesen szeretné megérinteni rajtunk, keresztény embertársainkon át. Az egyháznak nehéz lépést tartania a technika fejlődésével és az általa nyújtott lehetőségekkel, de a végek végén úgy gondolom, hogy nem is ez a cél. Meggyőződésem, hogy nem akkor érjük el a fiatalokat és a felnőtteket, ha a médiafelületeken keresztül törekszünk megválaszolni az aktuális kérdéseiket, hanem akkor, ha hiteles keresztény életet élünk, és olyan örök értékeket sikerül felmutatnunk az egyház keretében Jézus tanításából, amelyekre minden ember a lelke mélyén vágyik, és ahova mindenki vissza is fog térni, amikor megtapasztalja a gyengeségét, illetve erejének és életének végeességét. Egy fiatal a közelmúltban üzenetet írt, és kérte, hogy imádkozzak a barátja jövődöbelijéért, aki hirtelen rákos beteg lett. Meglepett a fiatal kérése, hisz azt állítja önmagáról, hogy ateista, a barátja pedig, akinek a párjáról szó van, nincs is megkeresztelve. Az említett barát nem is ismer engem, csupán azt tudja, hogy pap vagyok. Ezért kért arra, hogy imádkozzak a súlyos betegért. Érdekes volt számomra ez a tapasztalat. Két, önmagát teljesen istentagadónak mondó fiatal, amikor közvetlen közélről szembesült a halál tényével, azonnal Istenre, az örök világosságra gondolt. Ilyen értelemben érzem azt, hogy nem a közösségi oldalakon történő üres vitatkozások a döntők, hanem ezek az élethelyzetek, ahol mi, istenfélő emberek az örök értékeket közvetíthetjük nagy türelemmel, szeretettel és derűvel. Összefoglalva tehát: a keresztény egyház, azon belül pedig a mi küldetésünk a mai, mindent lazán kezelő világban pontosan az, hogy világítótornyoként magasra emeljük és szétárasztjuk a krisztusi szeretet fényét.

Ma is aktív a csantavéri közösség

Itt, az anyaországban is sokan ismerjük és nagyra becsüljük az Ön által vezetett csantavéri katolikus közösséget. Mennyire volt nehéz megszervezni és mennyire nehéz azóta is egyben tartani egy ilyen nagyszerű közösséget?

– Mint ahogy a tudósok szerint nincs két egyforma hópehely, úgy nincs a világon két teljesen egyforma pap sem. Ugyanakkor minden hópe-

hely önmagában egyedi, de milliányi hópehely hőembert formálva is csodálatos, így minden pap, illetve az egyház egésze is egyformán értékes. Csantavér mindig is egy mélyen hívő, aktív közösség volt. Erről tanúskodik a gyönyörű templom, amelyet nem valami dúsgazdag gróf ajándékozott ennek a közösségnek, hanem a közösség tagjai építettek fel hatalmas összefogással. Ez a lelkiület és lelkesedés mind a mai napig érezhető az egyházközösségben. Sajnos, a lélekszám mára a felére csökkent ahhoz viszonyítva, hogy mennyien éltek itt a templomépítés idején. A plébános, aki a közvetlen elődöm volt, idős koráig szolgálta ezt a közösséget, így a végére egy kicsit megfáradt. Részben könnyű, részben pedig nehéz volt a kissé lelassult településen megkezdennem az önálló szolgálatomat 14 évvel ezelőtt. Nehéz, mert néhányszor a közömbösség falába ütköztem: „Ha eddig jó volt így, akkor most minek újítani, minek többre törekedni?!” – kérdezték sokan. Ugyanakkor könnyű is volt mozdítani a közösségen, hiszen számos ember örült az újnak, boldog volt, hogy végre történnek szép dolgok a közösségben. Megannyi program és rendezvény valósult meg a gyermekek és a fiatalok lelkesé-

désének köszönhetően, rajtuk keresztül pedig maguk a szülők, a nagyszülők is sok mindenbe bekapcsolódtak. Így a szívében többre vágyó és tenni akaró közösséget sikerült belelkesíteni és számos szép eseményt közösen megvalósítani az Úr dicsőségére és az emberek üdvösségére.

Különlegesennek számít-e a csantavéri példa a Délvidéken, vagy sok más hasonlóan gyümölcsöző közösség is működik?

– Nem tartom egyedinek az általam vezetett csantavéri katolikus közösség megszervezését és megtartását. Természetesen arra törekszem, hogy azt a néhány karizmat, amit az Úr szerény személyemnek ajándékozott, a tőlem telhető leg-tökéletesebb módon kamatoztassam. De ne feledjük, hogy ugyanígy tesz a többi lelkesítésem is, akik más területre kaptak küldetést. Ami pedig közös, az a papi szolgálatunk lényege: Krisztus irgalmát és gyengédségét közvetíteni az emberek felé.

A koronavírus a kapcsolattartást is megnehezítette

Példaértékű és igazán élő anyaországi kapcsolataik kapcsán kérdezném: megítélés és tapasztalatai szerint mennyire könnyű vagy éppen nehéz ezeket a kapcsolatokat kiépíteni a délvidéki és az anyaországi magyarok között? Mi, itt az anyaországban pl. megértjük-e, átérezzük-e kellőképpen az önök mindennapi gondjait, illetve tudunk-e érdemben segíteni az identitásuk megőrzésében, a megmaradásukban?

– Hihetetlen sok nagyszívű emberrel találkozhatunk az anyaországban, akik számunkra, határon túl élők számára erős támaszaink. Leszámítva az idejüket, amikor a hosszan tartó határzár miatt sajnos nem ápolhattuk az anyaországi ismerőseinkkel a személyes kapcsolatokat, nagyon sokat jelentett mindig is az, hogy szeretettel gondoltak ránk, derűsen fogadtak minket, bőkezűen támogattak bennünket, buzgón imádkoztak velünk és értünk az anyaországi ismerőseink. Nem is lett volna a mögöttünk álló években ilyen sikeres és eseményekben gazdag

A csantavéri templom előtti tér gyakran benépesült

a mi közösségünk, ha nem hoztunk volna össze annyi közös programot a Magyarország különböző pontján élő ismerőseinkkel. Egész konkrétan: felejthetetlen élmény volt, amikor a Hajós-vidéki plébániák vendégül látták a Musica Viva kamarakórusunkat. Ez a vendégszereplés a kórusnak hatalmas lendületet adott. A Budapest környékén megszervezett adventi látogatásaink, illetve a nyári táboraink, ahová volt, hogy négy hatalmas autóbusszal, több mint kétszáz gyermekkel mentünk, nemcsak az anyaországi vendégszeretetét tárták elénk, hanem az egész Kárpát-medencét átölelő, életre szóló barátságokat formáltak. Azok a fiatalok, akik eljutottak ezekbe az anyaországi táborokba, fesztiválokra, élő és aktív tagjai maradtak a közösségünknek mind a mai napig. Az anyaországgal közösen megvalósított számtalan programunk közül nehéz csupán párat kiemelni, de talán az egyik legütősebb esemény az

István, a király rockopera volt, amelyet több mint 200 anyaországi, erdélyi, kárpátaljai és délvidéki szegény sorsú gyermek adott elő Budapesten, Csantavéren és Csíkszeredán. Természetesen hatalmas öröm számunkra az, hogy nemcsak az Erdélyben élő magyarokra és Bőjte Csaba atya nemes szolgálatára gondolnak az anyaországiak, hanem ránk, délvidéki magyarokra is. Hálásan köszönjük a sok lehetőséget, amelyet vírusmentes időben megadnak nekünk! Köszönjük a végtelen szeretetet, amellyel körülvesznek bennünket! Köszönjük a ruha-, étel- és anyagi támogatásaikat! Külön megemlíteném, hogy az említett, Csantavért érintő szeretetadományokon túl a Magyar Kormány is nagy támogatásban részesíti ezt a vidéket, ami elősegíti a fiatal családok itthon maradását, azt, hogy ne költözzenek ki valami délibábos reményekkel kecsegtető országba, hanem a szülőföldjükön maradjanak. Az

Betlehemi műsor a csantavéri templomban

anyaországnak e nagylelkűsége felbecsülhetetlen érték számunkra! Köszönjük!

Szeretettel várják Délvidékre az anyaországi nemzettestvéreket!

A fentihez kapcsolódva: mi az, amiben segíteni tudnánk Önöknek? Mi az, amire érdemes lenne figyelniük, amit esetleg könnyedén megtehetnének, de nem igazán tesszük meg?

– Nehéz erre a kérdésre válaszolni, hisz tudjuk, hogy az anyaországiak élete és anyagi helyzete sem teljesen rózsás. Bár lehet, hogy pillanatnyilag egy árnyalattal könnyebb ott boldogulni, viszont sokan ott is hozzánk hasonló cipőben járnak. Számunkra, délvidéki magyarok számára felbecsülhetetlenül sokat jelent, hogy rólunk sem feledkeznek meg az anyaországi magyar testvéreink. Az előző témakörnél említettem apró fájdalomunkat, hogy a médiában gyakran elsősorban az erdélyi magyarokra fókuszálnak

egyházi és világi szinten egyaránt, amikor a határon túli magyarokról esik szó. Pedig mi is itt vagyunk, a mi magyar szívünk is együtt dobban minden honfitársunkéval! Olyan jólesik, amikor egy-egy felnőttcsoport, iskola vagy utazási iroda többnapos körutat szervez a mi gyönyörű vidékünkre, hisz itt is vannak értékes, történelmi látnivalók, és mi örömmel fogadjuk vendégül az anyaországból érkezőket! Szomorú azt hallani, amikor vírusmentes időben megáll egy csoport, hogy megtekintse a csodálatos csantavéri templomunkat, hogy adott esetben a 70 fős felnőttcsoportból többen még csak nem is jártak a Délvidéken, vagy ha esetleg mégis, akkor csak Görögország felé átutazóban. Persze ugyanaz a csoport döbbenet tapasztalja, hogy mennyi értékes hely és megtekintenivaló van itt is: Aracs, Zenta, Szabadka, Székelykeve, Újvidék, Palics, Nándorfehérvár, Tarcál-hegység... Jólesne tehát nekünk, ha nem feledkeznének meg rólunk továbbra sem, és a járvány megszűnése után minél többen ellátogatnának a mi takaros vidékünkre! Mindenkit szeretettel várunk!

A fotókat Útcai Róbert készítette

A csantavéri közösség adventi műsora Tápióbicskén

Naplójegyzetek XII.

Közösségben vagy tükör előtt?

Svédországban élő ismerősünk mesélte, hogy egy svéd bérházban nem illik a lakásból kilépni, ha valaki más már a folyosón tartózkodik. Figyelnünk kell a kulcszörgést, a léptek zaját vagy az emberi jelenlétre utaló egyéb hangokat, és meg kell várnunk, amíg az illető szomszéd vagy szomszédok elhagyják a közösségi teret, és csak ha „tisztá a levegő”, azaz ha nem áll fönt a veszély, hogy összetalálkozunk másokkal, akkor illik kilépni az ajtónkon.

Azt mondják, hogy nálunk is a lakótelepi lakók gyakran sem névről, sem arcról nem ismerik egymást. Nem tudom, hogy nálunk is kerül-e a szomszédok a találkozást, vagy a lakók gyakori cserélődésének a következménye-e ez a helyzet. Mindenesetre azt sugallja, hogy a mai ember nem szereti a közösséget, igyekszik távolságot tartani, a legszűkebb körben is ismeretlen maradni.

A kisebb településeken: falvakban, községekben ez még nincs így: ott szinte mindenki köszön mindenkinek, nem gond a találkozás, nem bújnak el, nem is nagyon tudnak egymás elől elbújni az emberek. Vannak, persze, akik panaszkodnak emiatt, pont azért hagyják el szülőhelyüket, mert nem szeretik, hogy a falu vagy a kisváros „szeme mindent lát”, mindenkinek nyitott könyv az élete, és ettől, úgymond, sérül a magánszféra intimitása, a pletyka, a megszólás összezavarja a kapcsolatokat.

Idestova több mint kétezer-háromszáz évvel ezelőtt *Politika* című összefoglaló művében a nagy görög filozófus, Arisztotelész „zoón politikon”-nak, társas lénynek nevezte az embert, akit alapvetően meghatároz közösségi mivolta. Ennyit változott volna az elmúlt évezredekben az emberiség?

Hiszen ha manapság az jellemez bennünket, hogy sem látni, sem megismerni nem kívánjuk

még a velünk egy fedél alatt élőket sem, azokat, akikre bármikor rászorulhatunk, akkor hogy tudunk velük szükség esetén összefogni, hogy tudunk a bajban egymás segítségére sietni?

És hogyan illenek bele ebbe, a mai emberről rajzolt képbe a világháló közösségi oldalai? A Facebook, az Instagram és más hasonlóak, amelyek arra adnak lehetőséget, hogy használóik képben, írásban folyamatosan a lehető legtöbb információt tegyék közzé magukról. A fiatal és középnemzedékekhez tartozók többnyire örömmel élnek ezzel a lehetőséggel: sokan napjuk szinte legfontosabb tevékenységének ezt tekintik. Ha sütnék egy jó rántottát, ha új ruhát vesznek maguknak, ha a barátjukkal vagy barátnőjükkel megcsókolják egymást, máris készül a „szelfi”, az önarckép, és azonnal fel is kerül a világhálóra.

Kérdés, hogy ilyenkor mások számára készítjük-e ezeket a folyamatos tudósításokat, vagy saját magunk gyönyörködünk a saját magunkról adott hírekben, képekben. Készült felmérés arról, hogy ki milyen gyakran és milyen okból tér vissza saját közösségi oldalához, és ebből az derült ki, hogy sokan nemcsak azért nyitják meg az oldalukat, hogy lássák, hány követőjük van, vagy hogy új bejegyzéseket tegyenek közzé, hanem azért is, hogy saját maguk is újra meg újra elolvassák, megnézzék a saját közleményeiket, képeiket.

Mindez groteszk önarcképet rajzol rólunk, mai emberekről. Magányos farkasként érezzük jól magunkat, egyszersmind nagyon szeretünk tükör előtt élni. De persze erről az embertípusról is van a régi időkből híradás: ha már a görögöket említettem, eszünkbe juthat a mitológiából Narkisszosz, a fiatal hős, aki egyszer a folyótükrében megpillantotta és olyan szépnek találta önmagát, hogy beleszeretett a saját tükörképébe. Egyszerűen nem tudott többé elszakadni tőle, és a legenda szerint másnap reggelre eltűnt, nár-

cisszá, a folyó vízében önmagát nézegető sárga virággá változott.

Ha így folytatjuk, lehet, hogy mi, mai emberek is előbb-utóbb nárciszokká, nárciszmezőkké változunk.

Modern parancsolatok

Legalább jó száz éve – szóval a modern időkben – gyakran elhangzik, hogy a kereszténység valamiféle emberellenes tanítás, mert tabukat állít, sok olyasmit bűnnek titulál és megtilt, ami az emberi természet része. Egészségtelen büntudatot olt belénk, és rossz lelkiismeretet gerjeszt. Merthogy az istenfélelem, akárhogy is vesszük, csak félelem, nem engedi, hogy kergessük az élvezeteket, nem engedi, hogy felszabadulnunk érezzük magunkat.

Bezzeg a modern, korszerű eszmék mennyire ösztönzik a szigorú törvények és tilalmak alól való felszabadulásunkat! Nem nehéz rájönni, hogy ezek a modern ideológiákban, például a jelenleg legdivatosabb liberális eszmekörben hangoztatott, a sajtóban, médiában, filmekben, regényekben, színdarabokban gyakran visszaköszönő állítások mennyi elfogultságról tanúskodnak, milyen hamis és egyoldalú képet rajzolnak a kereszténységről, miközben a modernitás liberális alapvetéseit égbre emelik. De ha elfogulatlanul vetjük össze ezt a két gondolatrendszerrel, észre kell vennünk, hogy a liberális eszmeiségben is legalább annyi, ha nem több a tabu, mint a keresztény tanításban. A modern világ liberális tízparancsolatát ugyan nem fogalmazták meg olyan egyértelműen, mint a zsidó, majd a keresztény vallását, de azért mindig vannak megkérdőjelezhetetlen tabui. Másképp érvényesülnek, mint a tízparancsolat tiltásai, de senki nem vonhatja kétségbe őket.

Mik ezek? Ha tízet nem is sorolok fel, de néhányat a példa kedvéért megemlítek: Szeresd uradat, istenedet, a pénzt, és csak neki szolgálj! Ha valamivel – bárhogy – pénzt lehet keresni, annak sem az emberi élet, sem a család, sem a nemzet, sem az igazság, sem bármi erkölcsi megfontolás nem állhat az útjába.

Ha megkívánod felebarátod feleségét, férjét, testvérét, fiát, lányát – utat kell engedni a szenvedélynek. A szexualitás mindent visz, nem szabad akadályt gördíteni elé.

A hazugság, a lopás, az erőszak, a gyilkosság megítélése attól függ, hogy ki követi el. Vannak, akiknél ezek a cselekmények nem számítanak bűnnek, mások esetében viszont súlyos véteknek minősülnek. A megítélés kulcsa az elkövető társadalmi helyzete, a liberális értékrendbe való pillanatnyi beágyazottsága.

Van tehát számtalan, rövid távú, de hathatós, érdek által meghatározott parancsolat, amelyet a liberális eszmék mozgatójának, a pénznek a segítségével a sajtó, a média, a világháló elterjeszt és elfogadtat. Kőbe nem vésik őket, mert ki tudja, lehet, hogy holnap már az ellenkezőjét kell hirdetni, ha pont arra fizet be sok pénzt valaki. De a liberálisok szemében attól még ma ugyanolyan szigorúan tilalmas szólni vagy tenni ellene, mint amilyen a tízparancsolat törvényeinek megszegése lehetett valamikor. Számtalan példa van rá, hogy ha az épp aktuális bálványának ellentmondasz, egy pillanat alatt elvesztheted az állásodat, a szakmai megbecsüléset, a perspektívádat.

És még annyi hasznod sincs belőle, hogy a büntetés révén legalább egy örök érvényű parancsot megtanulnál: mert amit ma tilt a liberális kánon, lehet, hogy holnap éppen az lesz kötelező.

Igazság és Hamisság

Egyik – ősi gyökerű – népmesénkben az Igazság és a Hamisság elindul, hogy bejárják együtt a világot. A Hamisság azzal mutatja meg lényegét, hogy útközben bátran elfogyasztja az Igazság ennivalóját, de amikor annak már egy morzsányi kenyere sincs, csak azzal a feltétellel ad neki a sajtójából, ha cserébe kiszúrhatja az Igazság mindkét szemét, majd a két karját is levághatja. Az így megnyomorított Igazságot aztán leülteti egy erdőszéli akasztófa alá, és otthagyja. Az Igazság pedig véletlenül – az akasztófa fölött éjszakázó ördögöktől – megtudja, hogyan gyógyulhat meg. Sőt, az egyik ördög meséjéből még az is a tudomására jut, hogyan mentheti meg a király városát a szomszédoktól. Így újjhold péntekén előbb meghempereg a harmatban, és viszszeri szemé világot és karjait, majd megszabadítja a király városát a szomszédoktól. Nem csoda, hogy a király hozzáadja feleségül a lányát, és hogy halála után ő lesz a város következő királya. Mindez egyezik az igazságérzetünkkel, a

Hamisság által tönkretett Igazság végül is elnyeri méltó helyét a világban.

De a mese itt nem ér véget: a Hamisság világgjáró útja végén elszegényedve, lerongyolódva betér az Igazság városába, és megismeri annak történetét. Ő maga is jól akar járni, ezért megkéri az Igazságot, hogy szúrja ki a két szemét, vágja le a karjait, és vezesse el őt az alá az akasztófa alá, amely alatt ő az ördögöket kihallgatta. Csakhogy az ördögök már gyanakodnak, ezért mielőtt mesélni kezdenének, jól körülnéznek. Megtalálják a Hamisságot, szétszaggatják, majd tüzet raknak, és elégetik. A szél pedig elfújja a Hamisság porát, és beteríti vele az egész világot.

Így ér véget a mese, amelynek több mint húsz változata található meg a magyar népmese-kincsben. A mesélők számára nem volt kérdés, hogy van-e igazság, van-e hamisság. Mindkettő létéről és lényegéről a maguk mindennapi életében megbizonyosodtak. A Hamisság minden ok nélkül csonkítja meg és csapja be az Igazságot, míg a Hamisság balsorsát nem az Igazság okozza. Azok a gonoszok látják el a baját, akik akarataik ellenére is megsegítették az Igazságot. A népmese az Igazság sorsát reményteljesebbnek mutatja: ha éri is nyomorúság, előbb-utóbb igazságot szolgáltat neki a világ. A Hamisságot viszont elpusztítják a hozzá hasonlók. Az, ami az Igazságnak szerencsét hoz, a Hamisság számára végzetessé válik.

Nem volna érdemes az életből vett példákkal alátámasztani vagy cáfolni egy népmesét. Nyil-

vánvaló, hogy ha egy történet sok-sok elmesélésen keresztül évszázadokon, évezredekken át fennmaradt, azt sok-sok emberi tapasztalat csiszolta, színezte, véglegesítette.

Csakhogy szinte valamennyi meseváltozat úgy végződik, hogy az ördögök által szétépett és elégetett Hamisság porát szétteríti a világon a szél, ezért ahol ember él, ott hamisság is van. A Hamisság lényegét ezek szerint nem változtatja meg a sok szenvedés és a végső pusztulás, a pora is megmarad hamisnak.

A mese végkifejlete tehát kétfedelű: egyrészt az Igazság igazság marad, és uralkodik a világon, másrészt mindenre rátelepszik a hamisság pora.

Eltűnődhetünk azon, hogy mi is ez a mese. Erkölcsei tanítás? Filozófia? Irodalom? Valószínű mindhárom egyben. Erkölcsei tanítás, amely azt sugallja, hogy az Igazság kiszolgáltatott ugyan, de okossá és szerencsésé is tesz, különösen, ha jó szándékkal társul, mert az Igazság a világ lényegét hordozza. A Hamisság története pedig minden erőszakossága és kíméletlensége ellenére, vagy épp ezek miatt, kudarccal végződik, mert a Hamisság öncélú: ostobává és kapzsiává tesz, elvakít. Filozófia is, mert megmutatja a két ellentétes erő viszonyának változékonyságát, és megvonja kettejük harcának végső mérlegét. És persze hogy irodalom is, hiszen a világnak egy mindannyiunk számára ismerős, sajátosan stilizált arcát rajzolja meg, amelynek belső törvényei írják az ilyen érdekes és szórakoztató meséket.

Mértékletesség

A nyelvművelés időszerűsége

A nyelv **örökzöld** téma, a társadalom fejlődésével változik, és nagyon érzékeny a lelki rezdülésekre. Henri Bergson gondolata jut az ember eszébe, aki szerint a nyelvben nemcsak a jelenről van szó, hanem valamiképpen a múlt is velünk tart, folyamatosan létezik, belefolyik a jelenbe, és a jövőbe is beágyazódik. Mindig el kell tehát töprengeni azon, hogy korábban mit mondtunk, miként beszéltünk, mit mulasztottunk el. Így aztán – visszafelé nézve – semmi sem változatlan. Meg kellene változtatni a múltat is ahhoz, hogy a jelent alakíttassuk és a jövőt formálhassuk. Az intellektuális kényelem az, amely a nyelvvel kapcsolatban előbb-utóbb ideológiába torkollik, és azt kívánja, hogy ellentmondások helyett egyenes vonalú hatalmi összefüggéseket, logikus történéseket lássunk.

A nyelvről és lélekről beszélve Kosztolányi jut az ember eszébe, aki egykoron azon tűnődött, hogy mit is tükröz (árul el) a nyelv a beszélőkről, azok lelki alkatáról. Ezzel szemben a mai tudomány a nyelv és tudat összefüggéseiről szól, és azt a kérdést vizsgálja, *hogyan képeződik le* a „nyelvi rendszer” – beleértve eredetét és kialakulását – az egyéni nyelvhasználók fejében.¹ Magyarán – társadalomtól és egyéntől függetlennek – tartja a nyelvvel kapcsolatos dolgokat.

Kosztolányinál a beszéd, a közösség és a lelki alkat egyazon töről fakad, a mai tudományban viszont a nyelv és lélek kettévál, *két különböző entitássá*. Az időtlenség miatt a modern lélektan valójában nem ismeri a „lélek” fogalmát. Lélek alatt (helyett!) lelki jelenségekről beszél, azt vizsgálja, hogy a nyelvhasználók fejében milyen lelki jelenségek (észlelés, figyelem, emlékezet) játszanak szerepet a nyelv használata során. Más szóval: ahol mi (Kosztolányival) lelket látunk,

ott a modern tudomány (a „pszicholingvisztika”) megértést, produkciót, észlelést vél, valami időtlen tudásnak az elsajátítását látja.

Vajon közelebb jut-e ezzel a pszicholingvisztika a nyelv és lélek viszonyának a megértéséhez? Releváns kérdésekkel (a „lélekkel”) foglalkozik-e, avagy a *beszédtechnika különböző elemeivel*, nevezetesen, hogy milyen szerepe van a hallásnak, az emlékezetnek, a nyelvtannak ahhoz, amit a beszédből a lélek megragad?

Mindenféle magyarázat utólag újabb magyarázatra szorul. Minden megoldás csak a problémák egy részéről ad számot. Ahogyan a tudat (és öntudat) csak valamilyen közös (társadalmi) lét terméke, a nyelv és lélek is egyazon közösségi lét eredménye (tükörképe). **Az ember a legfőbb értékeket – Isten, lélek, nemzet, haza, család, szabadság, igazságosság, jószág – maga teremti meg saját maga számára. Szívén viseli ezeket az elvonatkoztatásokat, sajátjaként ragaszkodik hozzájuk, mint ahogyan saját ember voltához. Ez a ragaszkodás a feltétele társadalmiságának, a közösségi kapcsolatoknak, amelyek csak addig léteznek, amíg vannak emberek, akik hisznek a közösségteremtő értékekben, és részt vesznek ezeknek a képzeteknek, fogalmaknak, érzéseknek a megteremtésében és átörökítésében.** Ezek a fogalmak és a hozzájuk tapadó képzetek azért képviselnek nagy értéket az ember számára, mert közösségi alkotás eredményei, amelyek létrehozásában és fenntartásában a közösség tagjai egyaránt részt vesznek.²

A jelen helyzetre jellemző egyik problémára utalva: a hivatalos ideológia szerint a bevándorlást támogató politika az alacsony termékenység következtében előállt helyzetet lenne hivatott

¹ Pléh Csaba: Pázmány 2020. Nyelv és tudat. In: <http://plehcsaba.eu/index.php/aktualis-kurzusok/pazmany-2020-nyelv-es-tudat/49-aktualis-kurzusok-olvasmanyok/511-lelek-es-nyelv.html>

² Hódi Sándor: *A nemzeti identitás zavarai*. Társadalomtudományi sorozat. Fórum Könyvkiadó, Újvidék

„orvosolni”. Ezzel a törekvéssel (és magával a migrációval) kapcsolatban azonban fölmerül egy alapvető kérdés. Érdemes-e (észszerű-e?) az Európára jellemző elöregedést és népességcsökkenést más kontinensekről származó, másként szocializálódott fiatal bevándorlókkal ellensúlyozni? Köztudott, hogy a migrációval – és a demográfiai probléma kezelésével – kapcsolatban Magyarország például más véleményen van, mint Európa vezetői. Annak ellenére, hogy Magyarország esetében a termékenység következtében előállt negatív demográfiai helyzet következményei még súlyosabbak. Trianont (és a drasztikus népességfogyást) ugyanis elsősorban – jogilag és politikailag – csak igen kedvező demográfiai folyamatokkal lehetne valahogyan orvosolni, ugyanakkor ezzel ellentétes folyamatoknak (történéseknek) vagyunk tanúi. A határon túli magyar térségek nemcsak demográfiai válságban vannak, de népességmegtartó erejük is válságos. A demográfiai válsághoz kétségtelenül hozzájárul az elvándorlás és a halandóság, de ezek a folyamatok alapvetően nem magyarázzák a termékenység hiányát.

Könnyű kiszámolni, hogy az érintett európai országok népességének, köztük a magyaroknak a lélekszáma nagyjából 60 év alatt a felénél is kevesebbre csökken. Eltekintve attól, hogy ez súlyosabb vérvesztés, mint amit egy-egy ország bármelyik eddigi háborúban elszenvedett, a társadalom gazdasági életének a fenntartása – a lakosság elöregedése, a munkaerő hiánya, a nyugdíjrendszer összeomlása következtében – is válságba kerül. Ugyanakkor ez a drámai folyamat az egyén szempontjából alig észrevehető, hiszen a népesség száma és összetétele nem egyik napról a másikra változik meg. A folyamat – a személyes élet menetéhez viszonyítva – viszonylag lassú, lépésről lépésre halad, a népességfogyás és -öregedés csak néhány generáció után szembetűnő.

Tulajdonképpen ez a *racionális kritika a közösségi lét titka*. A közösségen belül ez lenne különben az értelmiségi lét értelme és célja. Ennélfogva a hipotézisek (aggályok, elméletek, kritikai észrevételek) megfogalmazóinak a közösségben fontos szerepük, funkciójuk van. A vitákban, amelyekben meg kell védeniük saját állításait, meg kell védeniük a hipotézisüket (okfejtésüket)

a jogos vagy téves bírálatokkal szemben, amelyek ha módosítások nélkül nem is védhetők meg, semmiképpen sem szabad, hogy kiállásuk, érvelésük saját igazuk, elveik, gondolataik mellett saját életükbe kerüljön. A társadalmi vita, a kritika manapság, sajnos, mind kevésbé látja el ezt a szerepét, amennyiben a kritikai gondolkodókat megfélemlítjük, megbüntetjük, fizikailag megsemmisítjük. Ha a racionális kritika bevált módszerré válna, elvileg mindenféle társadalmi erőszak feleslegessé válna. Az erőszaknak az ész, a kritikai gondolkodás, a meggyőzés kellene hogy legyen az egyedüli alternatívája. Vonatkozik ez a nyelvvédelemre is. A számítógépes világháló megjelenése, az informatikai forradalom betörése révén a tömegkommunikációról, médiáról, az igazságról vallott felfogásunk is jelentősen megváltozik.

Társadalmi, lelki és nyelvi változások

Napjainkban egyre inkább „hazuggá” válik a közbeszéd. Érdemi vita helyett olyan fogalmakat, fordulatokat, nyelvi paneleket ismételtetnek az emberek, amelyekkel a média árasztja el őket. Mondhatnánk, hogy a tájékoztatás egyre inkább a valós problémák elfedését szolgálja, nem pedig a valós helyzet tisztázását. Korunk egyik kulcsproblémája, hogy a *nagyarányú népességmozgás kezelhetetlen konfliktusokhoz vezet*.

A népek történelmi tapasztalataik során a valóságot másként és másként ismerik meg. Az anyanyelvük ennek a tapasztalatnak, ismerethalmaznak hű tükörképe. Az előállt helyzeteket is másként látjuk, másként éljük meg. A nyelvtanulással kapcsolatban az az általános tapasztalat, hogy mikor idegen nyelven társalgunk, bármilyen jók is legyünk benne, egy idő után elkövetkezik az a pont, amikor nemhogy javulna a teljesítményünk, hanem inkább romlik. Ez az oka annak, hogy az idegen nyelvek használatába belefáradunk, az anyanyelvünkébe – legalábbis Kosztolányi szerint – soha. Ez a lélek nyelve, az „öszön nyelve”, míg az összes többi nyelvet az „értelmünkkel” tanuljuk meg. Lassan azonban az anyanyelvének a használatába is belefárad az ember. Nemcsak a nagyarányú migráció miatt, hanem az internet- és számítógép-használat is

befolyásolja az emberek fogalmait, szövegalkotási stratégiáit. Amíg az idegen hatás a fogalomhasználatra, addig az internet- és számítógéphasználat a tempóra, az artikulációs pontatlanságokra, a hangképzési rendellenességekre, a hangsúlyozási hibákra, a szókincs minőségi és mennyiségi összetételének hiányosságaira vonatkozik.

Nem óhajtok itt a fogalmazási képesség alakulásával, a szövegtani ismeretek pontosságával, a tudásszint változásával stb. foglalkozni, közismert azonban, hogy az újabb generációk gyenge eredményeket mutatnak. Itt csak mellékesen szerettem volna utalni arra, hogy számos oknál fogva milyen mértékben változik meg a nyelv és az írástudás az életkörülmények változása során. A fiatalok nyelvi kifejezőképességét nagymértékben befolyásolja a nagyarányú népességkeveredés, továbbá az a körülmény, hogy

mennyi időt töltenek a számítógép előtt, valamint az, hogy milyen intenzitással használják a csevegő fórumokat.

Egy nemzetközi kutatás szerint 10-ből 7 ember már áldozatul esett a világhálón leselkedő veszélyek valamelyikének. A „feketelista” első helyén a kérértlen internetes kapcsolatfelvétel szerepel, a megkérdezettek 43 százaléka szembesült már ilyen helyzettel. A második legtöbbször előforduló veszély a rosszindulatú, gonosz bánásmód, ezt követi a trollkodás, a kérértlen szexuális tartalmú üzenet, végül az online zaklatás zárja a sort. Minden második ember aggódik az online veszélyek miatt. **A digitalizáció olyan változást jelent az életben, amely túlmutat minden korábbi nagy változáson.** Az internet előnyei mellett azonban kevesebb szó esik annak káros tartalmairól, az erkölcsi, nyelvi és szellemi fejlődésre veszedelmes tartalmú weboldalakról.

Magyar nyelv – Anyanyelv

Jelenczki

Különös – számomra pedig különlegesen rokonszenves – alakja a magyar szellemi-művészeti életnek Jelenczki István filmrendező, képzőművész. Ha az ember a korábbi években írt róla, az internetes helyesírás-ellenőrző nem figyelmeztette, ha esetleg ipszilonnal, vagy pusztán c-vel, s nem cz-vel írta le a nevét. Számos bulvársztár esetében ez nincs így, a gép azonnal hibát jelez, ha helytelen a névhasználat. Most is, amikor elkezdtem írni ezt a cikket, s már réges-régen tudom, hogy születése óta hogyan használja-írja vezetéknévét, piros aláhúzással jutalmaz engem a gép. Holott már évek óta nagy sikerrel játsszák filmjeit, melyek mindegyike súlyos magyar sorskérdésekről szól – s természetesen a gondolkodni tudó és akaró magyar emberek számára készült valamennyi. Akár József Attilát idézte meg, akiért ifjúkora óta rajong, akár a magyar nemzet lelkiállapotáról forgatott, akár a halállal, annak értelmezésével, az oda vezető úttal foglalkozott munkáiban, vagy éppen Pongrácz Gergely '56-os hőstől búcsúzott egy-egy alkotásában, vagy Tóth Ilonáról készített megrázó filmet, mindig nagy hatást gyakorolt a közönségre. Nincs ebben különös titok, hogy miért, hiszen ő maga is vallott arról, hogy az igazságérzet hajtotta egész eddigi munkássága során. No, ez az, ami az ő filmjeit néző és szerető emberekkel összeköti Jelenczki Istvánt, az igazságérzet. Amit – lássuk be, sem mostanság, sem pedig korábban – nem sokan díjaztak. S mert ez bizony így történt, hát sok magyar ember számára maradt homályban vagy éppen szándékosan elferdítve történelmünk számos apróbb-nagyobb titka, ténye. S amikor ezek Jelenczkinak hála feltárultak, nyomban hívéül szegődött számos ember. Az alkotónak ebben „mindössze” annyi szerepe volt, hogy a nemzeti öntudat erősítését szolgálta minden alkotása.

Egyik vele készített beszélgetésemben, jó tíz éve is van talán, megkérdeztem tőle, mivel magyarázható az az ellentmondás, hogy az ő film-

bemutatóin mindig véget érni nem akaró tapsvihar zárja a vetítést, onnantól kezdve pedig néma csend van az alkotásról. Egy sor más embernek a produkcióját viszont országos diadalmenet követi, ha a díszbemutató jól sikerül. Az övét meg soha. Jelenczki erre azt válaszolta: „Igen. A hallgatással is lehet ölni és tönkretenni embereket, alkotókat.” Nos, tény, a sajtó meg a filmes szakma nem kényeztette el őt, ha elhallgattatniuk nem is sikerült. A filmjei mégis lélektől lélekgig tudnak eljutni.

S most itt van a hatórás Trianon-film, a Nem, nem, soha! – „Isten az igaz ügyet nem hagyja el” című négyrészes alkotás, dokumentumfilm, amely nemrég készült el, s amelynek „normális” díszbemutatóját a koronavírus egyelőre meggátolta. Reméljük, megadja az Isten még, hogy közös élményben részesít bennünket azzal, hogy nem egymástól elszigetelve a számítógép képernyőjén nézhetjük meg és élhetjük át közös sorsunk egyik legtragikusabb történelmi tragédiáját, a trianoni szétszaggatásunk történetét. Mindenesetre az, akinek sikerült még a járványügyi szigorítások előtt bejutnia a több részletre bontott filmbemutatóra, azóta is az élményeiről beszél.

A filmet a járványügyi intézkedések miatt aztán január közepén online közvetítésen próbálta minél több emberhez eljuttatni a Jelenczki-csapat, s amikor megkérdeztem a rendezőt, miért is nem lehet villámgyorsan DVD-n megjelentetni az alkotást, s akkor járvány ide, koronavírus oda, mindenki otthon, figyelmesen, családi környezetben nézhetné meg, szerény mosoly kíséretében csak annyit mondott, mint a többi filmje, ez is állami támogatás nélkül jött létre, s bizony nem kevés pénz kellene ahhoz, hogy DVD készüljön róla. Hogy egy ilyen alkotáshoz a közszolgálati televízió miért nem biztosít műsoridőt, és miért nem szervez köré hatalmas propagandát, azt képtelen vagyok megfejtani. Ez idő tájt tényleg csak abban reménykedhetünk, hogy „Isten az igaz ügyet nem hagyja el”. Könyörögve kérném őt, ne

késlekedjen. Éppen karanténban ülünk még mindig, mikor ezeket a sorokat írom, így bőven volna időnk a trianoni történéseken elmélkednünk, de nem tehetjük. Egyelőre csak arra szorítkozhatunk, hogy meghallgatjuk, ahogy az alkotó s a filmben szereplő történészek mesélnek a hatórás műről, hiszen a felkínált online közvetítést nem tudja mindenki követni.

Tudnivaló tehát, hogy minimális összegből és magánereőből készült el a film. Itt nem foglalkozunk azzal, hogy az elmúlt esztendőben ki milyen filmre mennyi pénzt kapott – közpénzből természetesen. Elég fellapozni Szakács Árpád könyvét, a *Mégis, kinek a kultúrája?* című írást, s akkor rögtön megértjük, valós történelmünk megismertetése nem tartozik a támogatandó cselekedetek közé. Vajon miért? Amúgy nem árt tudni, hogy „alsó hangon” 30 millió forint kellett volna a Trianon-filmhez, de mert ennyi nem állt rendelkezésre, hát innen-onnan jövő magánpénzből, 6 millió forintból valósult meg. Ennyire tiltott dolog a trianoni tragédiáról beszélni? – ötlük fel a kérdés. Ennyire. Ezek szerint. Mégis, kinek az érdeke, hogy nem tisztázhatjuk, ami tisztázandó, hogy ne magyarazzuk azt, ami magyarázandó? Hogy ne lehessen minél alaposabb tájékoztatást adni – ráadásul művészi módon – a magyar nemzet legnagyobb tragédiájáról?

Remélve, hogy az egész Kárpát-medencében hamarosan bemutatják a filmet, kedvesinálónak leírom, ki mindenki szólal meg benne, hogy elmondja a maga véleményét a trianoni tragédia külső és belső okairól. Nagyhatalmi, katonai, politikai, gazdasági történésekről beszélnek ők, s a nézőnek bizony nincs túl nehéz dolga, ha párhuzamba akarja állítani a száz évvel ezelőtti és a mai világ politikai életét, az úgynevezett világelit szándékait, valamint az akkori és a mai emberi gyarlóságokat vagy éppen az egyes államférfiak nagyszerűségét. Íme tehát a szakértők névsora: Babucs Zoltán, dr. Bagdy Emőke, Csere Péter, Domonkos László, Popély Gyula, Raffay Ernő, Szidiropulosz Archimédész, Vincze Gábor. Archív filmbejátszásokból megszólal még: Bogár László, dr. Kahler Frigyes, dr. Tóth Zoltán József, dr. Zinner Tibor.

Régen vártunk már arra, hogy világossá váljon, kik voltak a felelősök, kik voltak azok, hogy a rendezőt idézzem: „akik a nemzetközi politikai életben, valamint a hazai politikai életben

kollaboránsként vettek részt – akár tudták, akár nem – a történelmi Magyarország nemzetgyilkosságában.” A filmből kiderül. És nem állom meg, hogy azokat a mondatokat is ne idézzem Jelenczki Istvántól, melyek szerintem a film talán legfontosabb összegzését, legnagyobb érdemét jelentik, s egyben szívszorító tanulságát is. Íme az ő összegzése: „Hiszem és remélem, hogy erőt adhat ez a film. Ám TRIANONT ELŐSZÖR MINDENKINEK SAJÁT MAGÁBAN KELL LE-DÖNTENIE! Ez adhat esélyt a mindenkori magyar kormánynak és a nagyhatalmaknak, hogy azt a bűnt, amit elkövettek ellenünk, azt visszafordítsák, jóvátegyék. A történelmi időben csak így vehetjük vissza azt, ami öröktől fogva a miénk volt, és az lesz! Tőlem nem vették el az elcsatolt területeket, mert nincs olyan égi és földi hatalom, ami elvehetné tőlem azt, ami az enyém! Sok-sok tényező együttállása kell, hogy a történelmi-történelmi igazságtétel helyreálljon. Az első és legfontosabb az, ami megtörtént Horthy Miklós kormányzó időszakában, hogy a társadalom döntő többsége hitte és vállalta a »Hiszek egy« hitvallását. A filmem negyedik részének azt a címet adtam: Magyar feltámadás.

*Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában,
Hiszek egy isteni örök igazságban,
Hiszek Magyarország feltámadásában.
Ámen.*

Ez a hitvallás mindenkit átjárt, földművest, gazdálkodót, munkást, parlamenti képviselőt, politikust, minisztert és Horthy Miklós kormányzót! Ez a társadalmi és politikai együttállás, ez a társadalmi »nyomás« erősítette meg a magyar kormány kiváló minisztereit, és a Kormányzót abban, hogy egy Halálra ítélt országot megmentse, sőt megtartsanak úgy, hogy a sikeres négy-szeri revízió után, lehetőség szerint orvosoljanak minél többet abból, amit elkövettek ellenünk.”

Így vallott tehát az alkotó. Hogy ma hisznek-e az emberek a „Hiszekegyben”, nem tudom. Nehéz időket élünk. Minden, ami emberi, ami normális, megkérdőjeleződik, a teremtés törvénye gúny tárgya lett, a teremtett sokszínűség szürke masszává kutyulódott, az erőszak teret nyert, a biztonság oda. Krisztus is gúny tárgya lett, miként hívei. Ez is Trianon. A világ Trianonja.

Jelenczki filmje – sőt minden filmje – a történelem iránt, az elhazudott történelmünk iránt érdeklődő embernek szól. Persze Trianon ügyében csaknem száz éven át hiába érdeklődtek, nem juthattak hozzá – még a szakemberek sem – a bizonyító erejű dokumentumokhoz. Titokzatos mondatokat is hallunk az alkotásban, melyeket aztán megmagyaráznak a film szereplői. Raffay Ernő történésztől idézek: „Kinek az érdeke volt a háború kirobbantása? Ha el tudják hitetni, hogy Tisza és a magyarok robbantották ki a világháborút, s miattuk halt meg 10 millió ember, akkor ez van olyan súlyú érv, ami miatt ki lehet azt mondani, hogy a magyarok Tisza miatt megérdemelték Trianont. Az, hogy ez nem igaz, s levéltári tényekkel bizonyítható az ellenkezője, az pedig eddig a filmig úgy tűnik, hogy nem érdekelt senkit.” Szidiropulosz Archimédész, aki ugyancsak történész, egyebek közt elmondja: „Trianon egy szabadkőműves klikknek a műve volt.” A film elénk tárja a bizonyítékokat arról, hogy ránk erőszakolták a „békediktátumot”, de ez a béke uzsorások békéje, gyilkosok és mészárosok békéje. Hallatlan béke. Rablóbéke. Olyan feltételekkel, melyeket útonállókkal késsel a kezükben diktálnak a védtelen áldozatoknak.

S az alkotás szinte minden mondatába bele-remeg a szívünk.

Éppen ma hallgattam egy rövid riportot, melyben történelmünkről kérdezték az utca emberét. A tatárjárástól a második világháborúig tartó időszak történéseiről faggatóztak. A válaszok elképesztő tudatlanságról árulkodtak. Rögtön megjegyzem, bár okát nem áll módomban ezúttal elemezni, hogy a történelmi ismeretek tekintetében csapnivalóan állunk. Ezért is kellene minden erővel arra törekedni, hogy az oktatás színvonala nőjön, hogy a sok-sok évszázados történelmünket is megismerhesse az ifjúság. Ma ugyanis identitás nélküli, gombnyomogató emberek kerülnek ki az iskolákból, egyetemekről. Kutatók, sőt, színházi szakemberek bizonyítják, csak kevesekben tudatosult, hogy a trianoni döntéssel Magyarország kétharmada került határon kívülre. S nemcsak az erdők, mezők, a hegyek és a gyárak, hanem emberek és olyan területek, melyek csodálatos helyi kultúrával rendelkeztek. Trianon titkait és igazságát tehát mindenkinek ismernie kell. S ebből az alkotásból megismerheti. Örök hála Jelenczki Istvánnak, hogy volt bátorsága betörni néhány ajtót,

hogy rábukkanjunk az igazságra. S arra is volt, hogy bevésse az agyunkba: 100 éve és 1947 óta üres a bírósági terem. 100 éve és 1947 óta nem történt meg a trianoni békediktátum jogtalanságának és a párizsi békediktátumnak a felülvizsgálata. 100 éve és 1947 óta vár a magyar nemzet a történelmi igazságtételre és jóvátételre. S 100 éve még csak bocsánatot sem kértek a Kárpát-medencében élő magyaroktól.

Dráma volt Trianon – rombolása ma is él bennünk –, és dráma az is, ami most történik velünk, az egész emberiséggel. Mert minden mindennel összefügg. Bogár László is rögtön érzékelte ezt. Így: „A film bemutatójára karácsony előtt, december 19-én és 20-án került sor az Uránia Filmszínházban. Van valami hihetetlen dráma abban, hogy Trianon századik évfordulóján egy korona fantáziánévű vírus teszi majdnem teljesen lehetetlenné a méltó megemlékezést. Hogy amikor minden magyarnak átölelnie kellene egymást, akkor szigorú távolságtartás van, és maszkkal fedjük el az arcunkon tükröződő valóságot. És hogy ez a bemutató is csak online módon élhető majd át. Egyszer talán választ találunk erre a szívszorító összefüggésre is. Mi, magyarok régen harcolunk azzal a megnevezhetetlen világerővel, amely szintén vírusként támadja az európai keresztény fehér ember és különösen a magyarság önazonosságát. Amely szétroncsolta a Szent Korona szakrális történelmi Magyarországot. Jelenczki István konok és kitartó ember. Az elmúlt két évtized során megalkotott filmjeiben konok kitartással keresi a legmélyebb lényegét. Hogy mi is, ki is ez a megnevezhetetlen világerő, hogy miért is próbál elpusztítani minket, és hogy mi, magyarok miért veszítjük el házunkat és hazánkat, anyagi javainkat, fizikai testünk egészségét, lelki, erkölcsi, szellemi javainkat ebben az évszázadok óta tartó harcban.”

Nos, a Nem, nem, soha! – „Isten az igaz ügyet nem hagyja el” címet viselő film elkészítéséhez bizony konok kitartás kellett. Ezt kívánhatjuk magunknak is. Erőt a filmből meríthetünk hozzá, mert megismerjük belőle az igaz ügyet. Most már csak: „Valami nagy-nagy tüzet kéne rakni / Hogy melegednének az emberek.” Nemcsak a tűz, hanem az igazság fényében is. S akkor tán Isten nemcsak az igaz ügyet nem hagyja el, hanem bennünket sem. Nem, nem, soha.

Egy láda dicsőség

A katonák kora hajnalban ágyúdörgésre ébredtek. Halványan vöröslött a láthatár, fölötte pizkosszürke felhők gomolyogtak, ritkásan szitált a hó, sűrű pamacsokban füst szállingózott. A dörgést a környező dombok visszaverve megsokszorozták, a fagyos léghen gránátok vijjogtak, becsapódtak, majd a robbanások nyomán a földdel vegyes hó oszlopokban kavargott az égre. A parttól partig befagyott Don páncélját pár lövedék fölszakította, a zöldes víz fölbugyogott, míg a jég újra beállt. A teljes frontszakasz egyetlen fülsiketítő robbanásba olvadt, végül a dőrej elcsitult, hogy nemsoká újra kezdődjön. Majd jöttek a vijjogó Sztálin- orgonák. Csoda, hogy a lövészárkok és a hóba vájt, gerendákkal, deszkákkal erősített fedezékek egy része épen maradt. Hihetetlen, hogy a tűzvihar néhány behavazott társzekeret is megkímélt. Lélegzetnyi szünet után kezdődött a roham. Vattakabátos, füles kucsmás, gombasisakos szovjetek tízezrei a jégen csúszkálva-botladozva futottak, megállás nélkül ropogtak a géppisztolyok. Ellenállásba alig ütköztek. Itt-ott dörrent egy páncéltörő ágyú, fölkelepelt pár golyószóró, de kevés és gyöngye ahhoz, hogy a támadást megakassza. Végül partközelen a M. Kir. III. honvéd hadtest huszonkettedik gyalogezredének egy rövid szakaszon sikerült a szovjeteket feltartóztatnia. A Don jegét hullák borították, a fegyverropogás megritkult, majd elhalt. A fronton elterpeszkedett a csönd. Csak itt-ott csettegett egy závarzat, dobbantak a bakancsok és nemezcsizmák, távolabb egy ló sikoltva a hóra rogyott, máskülönben a fölszagatott táj ijesztő némaságba süppedt.

Az ezredtörzs fedezékét egy nehézágyú telibe találta. Ott senki sem maradt életben. A robbanás darabokra tépte a kívül toporgó őrséget is. A becsapódás nyomán csak egy füstölgő verem maradt, kiálló, elszenesedett deszkákkal és a tiszték szétszóródott testrészeivel.

Száz méterrel odébb Döbörhegyi Kornél főhadnagy gyulladt szemét dörzsölgetve nehézkesen föltápáskodott. A légnymás őt és embereit földre verte, de nem esett bajuk. A bunker gerendáin táncoló lángocskák kialudtak, a romokat vér és korom fődte.

– Hozzám! – kiáltotta.

A katonák tántorogva körbevették.

– A század?

A csönd fullasztóan megvastagodott.

Végül egy őrmester nagy nehezen kinyögte:

– Főhadnagy úrnak alázatosan jelentem, nemtom.

– Nézzük meg! Utánam indulj!

Futamatnyira harminc-negyven ember ácsorgott, reszketve-dideregve. Üres pillantást vetettek a főhadnagra. Egyikük sem tisztelgett, néhányan tántorogva léptek odébb. Döbörhegyi rájuk hörrent:

– Ennyien maradtatok?

– Lássá.

A katona zavaros szemekkel folytatta:

– Csuda, hogy mink élünk.

– Szakaszvezető! Öt emberrel járják végig a lövészárkot!

Lehorgasztott fejjel tértek vissza. Egyikük némán ingatta a fejét. Bár közel két éve szolgálnak, az iszonyú pusztítás őket is megdöbbentette. Nem találtak szavakat, de nem is volt értelme szólni. Távolabb az ágyúk és aknavetőök újra feldörögtek, de itt csalóka nyugalom honolt. A Don túlszélén sürgölődő fogatos tüzérek, óriás zöld hernyókként araszoló T-34-es páncélosok, teherautókra szerelt rakétavetőök meg az arcvonalba rendezett katonatömeg készülődött a következő rohamra.

– Szedjék össze a lőszert, az élelmiszert, a takarókat, minden használható! – morogta Döbörhegyi. – Tíz percet kapnak. Igyekezzenek!

Az emberek nagy nehezen magukhoz tértek, és futólépésben távoztak. A fegyelem nem bom-

lott föl, de láthatóan kevés kellett volna hozzá. A főhadnagy tekintélye és a határozott utasítás megértette velük, hogy a visszavonulással nem lehet késlekedni. Örültek, hogy legalább parancsot kaptak, más választásuk különben sem volt. Tudták, hogy örülség mínusz húszfokos hidegben csak úgy belerohanni a facsonkokkal pettyezett havas pusztaságba, ahol az éh- és fagyhalál a katonát hamarabb utoléri, mint a 40. hadsereg támadó harccsoportja. Még nem tudták, hogy a szovjetek urivi hídfőállása egyre tágul, a Don túlszárnyáról odaözönlnek a páncélosok, a gépesített gyalogság, a tábori ágyúk, a nehéz géppuskák és a rakétavető. Azt viszont nagyon is, hogy a kétszáz kilométer hosszan nyújtózó védvonal papírvékony.

Ahogy összeverődtek, a főhadnagy röviden közölte, irány Osztankino vagy Szeljavino. A hadosztálytartalékot oda vonták össze. Arra mennek, amerre biztonságosabbnak látszik.

Lehajtott fejfel szétszóródva megindultak, hogy a félszázadot pár légiakna ne pusztítsa el. A kiképzés és a fronton szerzett tapasztalat egyvalamit alaposan beléjük sulykolt: az életben maradás törvényét. Kikovácsolt valamiféle bajtársiasságot, nemcsak a bakák közt, a jobb érzésű altisztek és tisztek részéről is. Döbörhegyivel szerencsésük volt. A fiatal főhadnagy szigora és pattogó szűkszavúsága mögött belátás rejlett, s ami mindennél előbbre való: törődés az alantásokkal. Tisztiszolgájával is emberségesen bánt. Nem bizalmaskodott, de fölöslegesen nem is ugrottatta. A fronton az alakisággal alig foglalkozott, annál inkább a fegyverrel, a lőszerrel, az élelmezéssel és a tűzifával. Havonta rendelt egészségügyi felülvizsgálatot, holott az orvoshiány a németeknél is elképesztő. Kenőcsöt hozatott a fagydaganatokra, a Ludovikán szerzett elsősegély-ismereteivel maga is gyógyított, a nő és családosi férfiaknak szabadságot eszközölt ki – egyre ritkábban sikerült – annak ellenére, hogy őt nem engedték haza, s nem is törekedett rá.

Csak egy szakaszvezető utálta. Szerszámlakatosból lett géppuskás, a fegyvert jól kezeli, bártornak is mondható, de a tisztek, általában az „úri osztály”, bármiféle képzett személy gyűlölete, ha nem vigyáz, kiül az arcára, cimborái közt a háború értelmetlenségéről beszél, Horthy kormányzót szidja, a honvédő szovjetek mellett óvatosan

agitál, és a tőke ragadozó természetét meg a zsírosparasztok mohóságát kárhoztatja. Zajos sikert a zömmel földműves, úgynevezett „egylovas” gazdák, summások és cselédek közt nem arat, mivelhogy túlságosan tekintélytisztelők, de ha a majdani földosztást hozza szóba, meghallgatják, páran helyeselnek. Csakhogy a fronton, örökös életveszélyben távoli s alig hihető.

– Meglássuk, mi lesz otthon... Ha lesz – morogják, azzal fölállnak, és odébb lépnek.

Döbörhegyi a szakaszvezető nézeteiről tudott, de azt is, hogy a katonákat nemigen győzi meg. A parancsot végrehajtja, a harctéri fegyelmet nem lazítja, mert azzal kockáztatná a többiek biztonságát meg a sajátját is. Hadbírószág elé állíthatná, de egyelőre nincs miért. Ki-ki fecsegen, amit akar, míg nyíltan nem szít lázadást, arról nem szólva: ha próbálna átszökni a szovjetekhez, a Don innenső vagy túlszárnyáról felszólítás nélkül lelőné. Eszes fickó, jó géppuskás, a többi lényegtelen.

Másfél hete ünnepelték a karácsonyt – ha a fronton egyáltalán ünnepnek nevezhető. Az egységhez ellátogatott vitéz Bakay Szilárd altábornagy és vitéz Solymossy Ulászló ezredes, de a bátorítást az örökös vigyázat miatt csak a tisztek és pár száz katona tudta meghallgatni. Ajándéku kötétt kesztyűt, harisnyát, meleg sálát, a sisak alá gyapjú fejedőt kaptak. Bakay és Solymossy szűkszavúan méltatták a jólelkű honleányok áldozatkészségét, és kintartásra buzdítottak, de úgy, mintha a győzelemben maguk sem hinnének. Végül feszesen tisztelegtek, kocsiba szálltak, és elrobogtak. A karácsonyból a kavargó hóesésen, pár fenyőágon és a meleg holmikon kívül ennyi maradt. Utóbbiért is hálálkodtak, mert a lövészárokban hónapok óta dideregtek. Azt is megjegyezték, a főhadnagy a magából egy gyapjúsálat a tisztiszolgájának adott. A karácsony másnapja azonban a rettenet miatt vált emlékezetessé. A dermesztő hidegben szikrázott a napsütés, a halványkék égen báránnyelű sem úszkált, a szél elült. A főhadnagy nála is fiatalabb segédtisztjével, Kornis László gróffal a folyópartra ballagott, hogy a mozdulatlan túlszárnyat nézegessék. Döbörhegyi bevonuláskor, nem sokkal a menetparancs előtt Kornis édesanyjának megígérte, az ifjoncra ügyelni fog. A bakák persze nem tudták, mert a főhadnagy a

zászlóssal csöppet sem kivételezett. Barátságuk csupán néha-néha, személyes társalgásaik során nyilvánult meg, akkor is a szolgálati keretek közt, bár kettesben tegeztek egymást.

Távcsövével a szovjet állásokat vizsgálgatva hátraszólt:

– Lacikám, úgy vélem, az oroszok ma nem fognak támadni. Később ünneplik a karácsonyt, de fene tudja... Mintha a miénket tiszteletben tartanák.

Jóformán ki sem mondta, a túlpartról ágyúlövés dörrent. A főhadnagy fölnézett, majd tűnődve folytatta:

– Csak egy. Tán véletlen elsült.

Nem kapott választ.

Megfordult és hátranézett. Kornis a hóba roskadva hevert, nyakából ömlött a vér, fejét csak egy bőrcafát tartotta. Egy kósza gránátszilánk letépte. Döbörhegyi percekig megszólalni sem tudott, végül felüvöltött:

– Emberek! Hozzám!

A rohanva érkező katonákra hörrent:

– Vigyék hátra! Iratait, személyes holmiját a fedezékbe. Ássák meg a sírját! Ácsoljanak egy fakeresztet, aztán elbúcsúztatjuk!

Jó fél órát ácsorgott, majd visszasétált, a fél-századot sorfalba rendezte, négy katona a zsákba göngyölt hullát óvatosan a gödörbe engedte, és havat lapátoltak rá. A főhadnagy röviden méltatta Kornist, egy szakasz díszsortüzet lőtt, végül némán szétoszlottak. Döbörhegyi ügyelt rá, hogy az eset többé szóba se kerüljön.

Visszavonuláskor óriási szerencsájük volt: a Donra ritkás köd ereszkedett. A szovjetek az előretörést azon a szakaszon nem kockáztatták, inkább vaktában lövöldöztek, de a hírhedt pontatlan dobtáras géppisztolyok csekély lőtávolságukkal a menekülőket utol sem érték. A feltámadó szél a nyirkos ködöt eloszlatta, ám addigra sikerült jócskán eltávolodniuk. A kerékabroncsok, teherautó-gumik, lánctalpak tépte dülőkön a menetelés pár óra alatt vánszorgássá lassult. A jeges szél vágott, mint a borotva, behatolt a köpenyek és a sisakok alá, a kötött kesztyűs ujjakat karmokká dermesztette. Döbörhegyi még nem rendelt pihenőt. Tudta, az embereknek muszáj mozogniuk.

Hirtelen valaki kizuhant a sorból. Fiatal legény, tán húszéves. Nem bírta a talpalást, a sú-

lyos málhát, az összesodort havas pokrócot, a gyalogsági ásót, a Mannlicher-FÉG puskát és a tölténytárákat. Addig tántorgott, míg eldőlt.

A főhadnagy rákiáltott:

– Felállni! Gyerünk tovább!

A legény megkínzott arccal mosolygott.

– Nem hallja?

– Főhadnagy úrnak alássan jelentem... Nem bírom.

A géppuskás halkán morogta:

– Nem mindegy, hol döglik meg szegény?

Döbörhegyi rögvest kiadta az utasítást:

– Két ember állítsa talpra! Másik kettő vegye át a málhát! Én hozom a löszert és a fegyverét.

Szóttalanul vánszorogtak tovább.

Nagy nehezen kisütött a nap, nem annyira, hogy a havat latyakká olvassza, de valamicskét melegített. A legény magához tért, Döbörhegyihez fordult, és szégyenlősen-halkan kibökte:

– Főhadnagy úr bátorítását hálásan köszönöm. Kérem a puskát és a tárákat.

– Fogja! Még egyszer ne forduljon elő!

A szél elállt, az ágyúdörgés halkult, a környéket alig verték föl robbanások, végül abba-maradtak. Ám a fémcsatok koccanása, a fegyvercsörgés és a ropogó léptek az üres lapályon még ijesztőbbnek tündek. Előttük-mögöttük lélek sem látszott. A katonák nagy nehezen fölfogták, a zászlóaljából rajtuk kívül senki sem maradt életben.

Végőskig kimerülve kora estefelé érkeztek Osztankinóba. Addigra a hadosztálytörzs a barakkokat, hevenyészett raktárakat, üzemanyag-tartályokat kiürítette. Döbörhegyi a kerékvágatokból és a lábnyomokból megállapította: a visszavonulásra pár órája kerülhetett sor.

– A jó kurva anyjukat – morogta valaki. – Itt hagytak.

A főhadnagy szárazon közölte:

– A tartalékoknak elsősorban a hadianyagot kell menteniük. Kiépítik az új védvonalat az elmentámadáshoz. Aki lázít, helyben agyonlövöm. Értesék meg: az illető nem csak a maga, mindannyiunk életét kockáztatja. Indíts a barakkba, és rakjanak tüzet! Tíz embert őrségbe állítok. Önként jelentkezőket kérek. Kétóránként váltás. Az elsőt, a harmadikat és a negyediket én irányítom.

Egy szakasz kilépett, az őrzető kihúzta magát, és pattogva közölte:

– Főhadnagy úrnak alázatosan jelentem, vállaljuk.

A barakkok mögött akadozó motordörgés hallatszott. Három ormótlan jármű a havon csúszkálva próbált lendületet venni. A fegyelem egyik pillanatról a másikra fölbomlott, pár katona megfordult, és rohanva igyekezett a teherautók felé.

– Németek! – üvöltötte a főhadnagy. – Megállj!

A katonákkal zsúfolt kocsik meg egy vezérkari személyautó a magyarokra ügyet sem vetve dübörögtek. Döbörhegyi hiába kiáltozott kétségbeesetten, meg sem hallották. Végül egy teherautó lefulladt, a többi is megállt, páran leugráltak, hogy megtolják, a többi a magyarokra fegyvert fogott.

– Auswärt! Heraus! – ordították, közben csatoltak a závarzatok. Látszott, a németek komolyan veszik. Egy lihegő baka a fenyegetéssel mit sem törődve, a deszkába kapaszkodva próbált följutni. Mellét a kattogó géppisztolysorozat darabokra tépte. A többiek rémülten megtorpantak. A vezérkari kocsiból kiugrott egy őrnagy, és felüvöltött:

– Und sofort!

A lefulladt teherautó motorja beindult, a németek felugráltak a platóra, az oszlop meglódult, és imbolyogva elpöfögött. A magyarokra szegezett fegyverek világossá tették, senkit sem vesznek föl.

– Jó, hogy nem vágtak közibénk kézigránátot – suttogetta valaki.

– Annyi eszük nekik is van. Túl közel voltunk.

Több szó nem esett. A fronton annyi halált láttak, hogy a tetemet meg sem nézték. Az őrség fölállt, a többiek besorjázta a barakkba, és nekiálltak tüzet rakni. A nyirkos deszkák, gallyak, facsonkok nehezen gyulladtak meg, végül ritkás füstöt eregetve lángra kaptak. Volt, aki konzervhúst próbált melegíteni, mások guggolva, üres tekintettel bámulták a tüzet. Étvágyukat még a fárasztó menetelés sem hozta meg. Egyikük a hó alatt kaparászva talált egy üveg zsákmányolt vodkát, meghúzta, körbeadta, mígnem az utolsó csöppig elfogyott. Szolgálatban inni tilos, de ezúttal az altisztek is elnézték.

A didergő éjszaka eseménytelenül telt. Csupán távoli ágyúdörgés, fegyverropogás hallatszott. Az őrségváltás rendben lezajlott, a katonák nagy nehezen elbóbiskoltak, sűrűn fölriadtak, közben

az előttük húzódó irdatlan távolságon tépelődtek, és azon, hányan fogják túlélni. A visszavonulás a sivár hómezőkön kilátástalannak tűnt.

Csikorgóan fagyos virradat, szállongó hóesés, az őrség botladozó léptei: így kezdődött a másnap. A katonák csajkájukban cikóriát melegítettek, felhörbölték, hosszan elnyúló menetoszlopba rendeződtek, és indultak tovább. A távolban egy falucska látszott. Pár tucat izba¹, ki-dőlt-bedőlt deszkakerítés, rekedten ugató girhes kutyák...

– Nincs ezeknek semmijük – sóhajtott a géppuskás.

– Kenyerük csak van! – felelte valaki.

– Azt a keveset is vegyük el?

A főhadnagy rájuk hörrént:

– Eszükbe se jusson! Együk a magunkét, míg kitart. A házak közt bujkálhatnak partizánok is. Legjobb, ha a települést nagy ívben elkerüljük.

A parancs elhangzott, a katonák irányt váltottak, és talpaltak tovább. Még csak az kéne, hogy tűzharcba bocsátkozzanak. Ha a falucskában partizánok rejtőznek, az alakulatot fölfedezik, és van rádiójuk, a visszavonulásnak lóttek. A félszázadot a szovjetek teherautókon hamar utoléri, körbeveszik, és lelövöldözik, mint a nyulakat. A síkon nincs hová rejtőzni.

A kerülő a térdig érő hóban keserves volt, de legalább a szél nem támadt föl. Délben meg kellett állniuk. Döbörhegyi az eget bámulta, és füllett, közelednek-e repülő, csapatszállító teherautók, páncélosok, de a kihalt pusztaságon nem mozdult semmi. A katonák befalták a konzervjeiket, a dohányosok rágyújtottak, vagy a pipájukat tömködték, és várták a parancsot. A hadnagy az iránytűjével babrált, széthajtogatta a térképét, hosszan vizsgálta, végül pattogva közölte:

– Irány északnyugat. Valahol csak megtaláljuk a hadosztálytörzset. Tán Ilovoszkoje környékén. Vasútállomása, tábori repülőtere van. Indíts!

ÖT NAPON ÁT VÁNSZOROGTAK, míg eljuttak Ilovoszkojébe. Senki sem dőlt ki, de pár katonát a végkimerülés környékezett. Mire megérkeztek, a repteret Csukás Kálmán őrnagy felrobantatta, a pilóták a kitörést fontolgatták. A városkához a szovjetek gyors ütemben közeledtek. A félszázad a lehető legrosszabb helyre került. Élelmiszert ugyan sikerült vételezniük, de útmu-

¹ gerendakunyhó

tatást nem kaptak. Kiderült, hogy a felmentésre szánt német Cramer hadtestet későn vetették be, mi több maga is fölmorzsolódott. A visszavonulást fedező I. magyar páncéloshadosztály majdhogynem megsemmisült. Alig ötszáz katonája, egyetlen könnyű tankja és rohamlövege maradt. A sítalpas gyalogság és a sebesen mozgó szovjet páncélosok a visszavonulókat pár nap alatt utolérték, és tizedükre ritkították, a sebesülteket lefegyverezték, és kihajtották a síkra. Tudták, hogy a menekülést aligha élik túl. Ráadásul Jány Gusztáv vezérezredes, a II. magyar hadsereg főparancsnoka a visszavonulást kerek percc megtiltotta, noha von Witzleben tábornok nem ellenezte. Végül Stomm Marcel gróf altábornagy nem tehetett mást, a hadtestet feloszlatta, és kiadta az utasítást: „...mindenkinek saját belátására bízom jövődjét, mivel élelmet, lőszert és végrehajtható feladatot adni nem tudok.”

A közleményt a főhadnagy és emberei döbbenetben hallgatták. Ráeszméltek, hogy végképp magukra maradtak. Még azt sem tudták, pár napja Stomm és törzse szovjet fogságba került.

A pilóták és a műszaki személyzet azt tervezték, meneküléskor együtt maradnak, ugyanígy a gyalogság és a tüzéralakulatok, mondván, kisebb csoportokban tán kevésbé szűrnak szemet, és könnyebben jutnak élelemhez is. Bár a repülőgépes felderítés derült napokon hamar észreveszi őket, a csekély létszámot jelentéktelennek tartják. Döbörhegyi az elgondolással messzemenően egyetértett. A rémült emberek hajlamosak tömegbe verődni, ezért jobb, ha szétválnak, ki-ki úgy menekül, ahogy tud. Rátermett tisztekkel, kitartó altisztekkel és bakákkal az esély megnövekszik.

Másnap hajnalban a félszázad távozásra készen felsorakozott, és várta a főhadnagy parancsát. Az irdatlan hómezőt távcsővel méregette, majd felüvöltött:

– Szétszóródva utánam indíts!

Az alakulatok egy része llovszkojét már el is hagyta, a többiek tanácstalanul toporogtak. A maradéktól elköszönni senkinek sem volt kedve. A főhadnagy úgy vélte, az a dolga, hogy a saját embereivel törődjön, hiszen a hadsereg vezetősége is belátta tehetetlenségét. A fölmentésre szánt Cramer hadtest megsemmisülése és a nyomasztó szovjet túlerő a reményt csírájában taposta el.

Másnap a félszázad kettévált. Ötven katona kilométerekről látszik. Még hóköpenyük sincs, hogy a mozgást valamelyest álcázzák. Végül kénytelenek voltak három rajra oszlani. A főhadnagy az elsőt egy őrmesterre bízta, a másodikat a géppuskás szakaszvezető alá rendelte, a harmadikat utóvédként maga irányította. Félórás időközben indultak tovább. Nemsoká hóvihar támadt, a sűrű szemcsék a szemükbe vágtak, a látás úgy megnehezült, hogy egymásba kellett kapaszkodniuk, mégis menniük kellett, ha nem akartak megfagyni. Döbörhegyi csak attól rettegett, hogy eltévednek, és addig járnak körbe, míg a szovjetek karjaiba futnak. A többiekkel való találkozást már-már föladta, hiába állapodtak meg, hogy hajnalban bevárják egymást. Vakon kóvályogtak, a főhadnagy csaknem percenként vizsgálta az iránytűjét, mert a vihar nem csitult, végül egy domb alá kuporodva várták, hogy enyhüljön. A szél szakadatlan zúgott, de az előbbre jutásban akadályozta a szovjeteket is. Bár idejük jócskán van, teherautóikkal és páncélosaikkal az irdatlan távolságon át a menekülőket könnyen utoléri.

Nem tehetek mást, úgy-ahogy összebújva a domb alatt éjszakáztak. A csontrepesztő fagyban senki sem mert rágyújtani, mert ahhoz le kellett volna húznia a kesztyűjét. Gyulladt szemekkel, kialvatlanul, dideregve várták a virradatot. Napkeltekor a jeges szél elállt, végre kisütött a nap, és fölmelegítette a levegőt. A katonák hosszan elnyúló libasorba rendeződve megindultak, a főhadnagy az élen, a többiek ritkásan utána. Szünet nélkül vánszorogtak, míg a távolban megláttak egy formátlan kupacot. Döbörhegyi a távcsővén vizsgálta, végül kényszeredetten közölte:

– Jó lenne megnézni.

Elszörnyedtek.

A második raj hullaheggyé fagyott. A csoportot a szovjetek előző este bekerítették, és ronggyá lőtték. Vérük golyó lyuggatta köpenyeiken lemezekbe fagyott, behavazott szemek az üres eget bámulták. Halál még ennyire visszavonhatatlannak nem tűnt, noha a bajtársak láttak eleget. A tetemek közt valaki hirtelen megmozdult. Csoda, hogy az éjszakát túlélte. Őt is eltalálták, de a golyót szétlapult tábori kulacsa és a derékszíja fölfogta. Dermedten próbált lábra állni, jobbról-balról megtámogatták, és talpra segítettek. Tántorogva, ujjait dörzsölgetve imbolygott, párás lehelete füstként szálldogált.

– Hogy történt? – förmedt rá Döbörhegyi.

Amaz nagy nehezen összeszedte magát, és belekezdett:

– Főhadnagy úrnak alázatosan jelentem, a ruszlik körbevettek, oszt' ránk támadtak. Előtte a géppuskás – tuggya, a szakaszvezető – meglátta őket. Odarohant a ruszlikhoz, hogyaszongya: „Én kommuniszty! Veres vagyok! Krasznaja!” Húsz lépést sem tett, lelőtték. Azé' fekszik ottan – mutatott a görcsbe rándult tetemre. – Bolsevik vót, de neki se kegyelmeztek.

Döbörhegyi maga elé morogta:

– Bot a küllők közt... Isten nyugosztalja. Katonák! Szedjék össze a maradék élelmiszert, és indulás! Észnél legyenek! A vörösök előttünk haladnak. Jó lenne elkerülni őket.

Amit lehetett, összekapkodták, és görnyedten megindultak. A napsütés kitartott, ami jó is, rossz is. A sík terepen a szakasz kilométerekről látszott, így hát a szovjetek könnyen felfedezheték. Kora délután szétszórt hullákra bukkantak. Az első rajt is körbevették, és pár sorozattal letartolták. Senki sem maradt életben. A lövöldözést a második csoport tán meghallotta, de a villámgyors rajtaütésre az elcsigázott katonáknak sötétedéskor nem volt idejük felkészülni. A túlerő ellen egyébként is hiába védekeztek volna.

A szakasz vánszorgott tovább.

Úgy tűnt, a gépesített szovjet gyalogság a visszavonuló csapatokat messze előttük úzi-kergeti. Idő kérdése, hogy menet közben beléjük botlanak, vagy pár különítménnyel visszafordulnak, hogy a lemaradókat felkutassák és megsemmisítsék. Jó szerencse vagy isteni kegyelem kell ahhoz, hogy a támadókat, netán a partizánokat elkerüljék.

A ködös tájon a szél hol föltámadt, hol elült, olykor kisütött a nap, de a hideg nem enyhült. Fogytán volt a konzerv, a cikória és a penészes kenyér. A főhadnagy látta, hiába takarékoskodnak, egy hetet sem bírnak ki. Pár nap után tizenkét emberéből heten kerek perec közölték, nem mennek tovább. Ott dögölnek meg, vagy szovjet fogságba esnek; az is jobb, mint a lassú fagyés éhhalál. Döbörhegyi semmit sem tehetett. Az elkeseredést az óráról órára romló időjárás meg a társtalan vergődés addig szította, míg az emberek föladták. A főhadnagy a zendülőket a példa kedvéért agyonlövethette volna, de olyasfajta tehetetlen nyomorúsággal szembesült, amellyel

még a fronton, pergőtűzben sem találkozott. Nem vitte rá a lélek, hogy kivégeztesse a saját embe-reit, akikre különben is a halál várt. Kénytelen volt a lemaradókat a sorsukra hagyni, és négy katonájával a térdig érő hóban tovább-botladozni. A szerencsekerék végül az utolsó percben fordult. Egy elhagyott német táborra bukkantak, élelmiszerral, posztóköpenyekkel, pár zsákmányolt orosz kucsmával. Letépték róluk a vörös csillagot, és a sisakjuk helyett a fejükbe nyomták, felhúzták a bélelt német bőrkesztyűket is.

– De jó holmijuk van a rohadékoknak! – vi-gyorgott egy baka, mire a másik:

– A nímet mög a szovjet tuggya, mi az orosz tél! Minket mög ideevett a fene szellős rongyokban. A honvédköpeny szétázik, oszt' a jég ráder-med. Kevés vón' egy kiadós tavaszi viharban is.

Továbbcaplattak.

Borús gondolataikat eloszlatta, hogy még élnek, és vastag köpenyeikben, bélelt kesztyűikben meg az usankákban a hideg kevésbé gyilkos. Közben valamelyest az idő is enyhült, a jeges hó fölengedett, könnyebb volt haladni. Úgy látszik, a szovjetek mégsem fordultak vissza, vagy más irányban vonulnak tovább. Két napon át zavartalanul meneteltek, míg egy rommá lőtt kisváros környékén egy magyar táborra bukkantak. A katonák a városka vasútállomásán csatlakoztak a többiekhez, és segítettek a marhavagonokat berakodni. Pár óráig tartott, közben pihenésként elcsámborogtak, dohányoztak, és a sivár tájat nézegették. A tisztek közt voltak, akik az embereiket úgy-ahogy összetartották, mások üres tekintettel baktattak a vágányok közt. A tábori postát sem osztották ki, mondván, fene tudja, a szovjet támadást hányan élték túl. A névsorolvasással nem érdemes bajlódni. Majd a következő csomóponton arra is sort kerítenek.

A demoralizált tiszteket egy Ibrányi nevű al-ezredes nagy nehezen fölrázta, visszarendelte a bakákhoz, és parancsot adott, hogy a rakodást legalább a látszat kedvéért irányítsák. Kora este-felé végeztek, a katonák fölkapaszkodtak a vagonokba, az aprócska gőzmozdony fújtatva megindult. A főhadnagy rossz érzésekkel, de kiadta a parancsot: szálljanak föl. Legszívesebben gyalogvást folytatta volna, mert erősen tartott egy szovjet légitámadástól. A szerelvény a havas lapályon hernyóként araszol, a füst meg a korom kilométerekről látszik. Könnyen eltalálják. Nekik

leghátul jutott hely. Ismét szerencsájuk volt. A szovjetek a szerelvényt másnap hajnalban lebombázták. Csak az utolsó kocsi maradt ép, bár a légnyomás az ottaniakat is megszedítette.

Lekaszálódtak, a főhadnagy a többieknek szóltan búcsút intett, és négy emberével újfent nekivágott. A jeges szél állandósult, és arcukba csapott, mint a penge. Hiába tekerték be sállal az arcukat, a jégzemcsék a szemükbe sodródtak, és a bőrüket tűkként szurkálták. Délfelé kimerülten megálltak, pár falatot ettek, aprócska tüzet raktak egy ócska, elhagyott szán deszkáiból, havat olvasztottak, és cikóriát főztek a megmaradt kevés kockacukorral.

– Végül is mindegy – morogta Döbörhegyi –, a hómezőn csak a vak nem lát.

Napszálltakor egy romos csűrbe húzódtak. A főhadnagy egy bakát előreküldött, hogy nézzen szét, de ember sehol, a foghíjas kerítés a hóba süppedt, a deszkaajtót a szél ki-be csapkodja. Egy szovjet járőr a tákolmányt nyomban körbevenné, de muszáj ott éjszakázniuk, máskülönben halálra fagynak.

Este a koromsötétben a katonák beszélgetéssel próbálták magukat bátorítani. Döbörhegyi hallgatott, hogy tisztként ne zavarja a társalgást, és az örökös „főhadnagy úrnak alázatosan jelentem” megszólítással sem lassítsa. Egy baka végül rákérdezett:

– Tessen mondani... Főhadnagy úr szerint a háborút elveszítjük?

Döbörhegyi habozva válaszolt:

– Részünkről biztosan. A szövetségeseknek a németek sem bírnak ellenállni. Csak az a kérdés, mit hoz a béke. Fegyverletételt és újabb Trianont?

– Akkor hát mibe' reménykedjünk?

– A kitartásban. Ahogy ezer éven át. Védjük a határainkat. Nem úgy, mint 1918-ban. A bolsi csőcselék bomlasztott, irtotta a parasztokat, és föllázította a háborúba belefáradt embereket. Többet ártott, mint a frontokon az ellenség. A belső mételty a külsőnél kártékonyabb és veszedelmesebb. Az a megszállók szálláscsinálója.

– Ezt hogy teccik érteni, főhadnagy úr?

– Van egy mondás: minden országnak el kell tartania egy hadsereget. Ha nem a sajátját, akkor a hódítóét.

– Megpróbáljuk?

– Azért vagyunk katonák.

– Kérdezhetek még, főhadnagy úr?

– Bökje ki!

– A németek lelőtték egy bajtársunkat. Tuggya, aki a kocsijukra fölmászott vón'. Főhadnagy úr mit szól hozzá?

– A Ludovikán volt egy tanárom, Borsfay vezérőrnagy. Ő mondogatta: együttérés legföljebb a nemzetek közt létezik. Bajtársiasság a szövetségesek közt. Életveszedelemben annak is vége. Testvériesség csak a családban él, míg Isten országa eljön... De az még odébb van.

– Ha főhadnagy úr megenged egy utolsó kérdést...

– Legyen.

– Halálunk előtt mire gondolunk?

– Borsfay harcolt az első világháborúban. Azt mondta, a haldoklók az anyjukat vagy a gyerekeiket szólítják. Ő szegény nem, mert zászlós fiát a bolsevikok agyonlőtték. A frontot megúsztta, a vörösterort nem. Fogalmam sincs, halálos ágyán az öreg kire-mire gondolt. Na, jóccakát.

A KÖVETKEZŐ PÁR NAP keserves volt. A jeges szél próbára tette a legszívósabbakat is. A bélelt köpeny, a kucsma és a kesztyű nem sokat segített. A vánszorgás a hóviharban kilátástalannak látszott, míg eljutottak egy szétlőtt falucskába, s egy istállóba rejtőztek. Tüzet raktak, közben a főhadnagy a lángok mellett vizsgálta a térképét.

– A települést Scsucsjénak hívják – közölte.

– Partizántanya volt. A németek elpusztították, a lakosságot kiirtották.

– Ilyen a háború – bölcsekedett egy legény.

– A gyerekeket is... Mintha bármiről tehettek volna. Ekkora embertelenségre nincs mentség. Azt a háború sem igazolja.

Egy beszédes kedvű baka békítőleg kérdezte:

– Főhadnagy úr, kérem... A vaskeresztet mér' teccet kapni?

– A hadseregpáncsnok így látta jónak.

Döbörhegyi odébb húzódott, elvackolt, és próbált aludni. Nem ment. A baka bizalmaskodó kérdése fölzaklatta, és előhívott pár nyomasztó emléket. A fickó fél éve szolgál, jószerivel még újonc. Nem sokat tudhat az ukrainai harcokról, az előretörésről, az iszonyú vérveszteségről, a felszerelés hiányosságairól, a sűrűn lerobbant Turán páncélosokról meg az ellátás nehézsé-

geiről. Könnyű menetre nem számítottak, de a német propaganda elnyomta a kételkedést és a veszélyérzetet. Bár a józanabb főtisztek hamar fölismerték az utánpótlási vonalak hosszúságát, a rossz utakkal járó nehézségeket, a tipródást a marasztaló sárban, a fellobbanó partizánharc rémségeit meg az oroszok mélységes hazaszeretetét, mely kitartott a legsúlyosabb kudarcok és a visszavonulás idején is. Ahhoz legföljebb az 1848-as forradalom és szabadságharc hasonlítható, melyben egy Döbörhegyi őrnagyként szolgált. Végül Világosnál neki is le kellett tennie a fegyvert.

A főhadnagy hamar ráébredt: az irdatlan távolsággal nem fognak bírni. A szovjeteknek van hová visszavonulniuk. Gyáraikat óriási erőfeszítéssel az Urálba telepítették, a német hadiüzemeket az angolszászok éjjel-nappal bombázzák. Bár a bolsevik és a náci diktatúra egyaránt hatékony, a lakosság iszonyú árat fizet érte, nem szólva a zsidókról. A főhadnagy sose volt oda értük, de üldözésüket nem kívánta. Hát még az embertelen bánásmódot a munkaszolgálatosokkal, kik éppúgy az életüket kockáztatják, mint a fegyveresek. A kezdődő deportálást is utálta. Ügyészi eljárás, bírósági ítélet nélkül bárkit elmarasztalni, csak azért, mert zsidó, törvénytelen. A méltányosságot szülei és apósa, Turcsányi Pál ezredes mélyen belevésték. Ezért tud jó parancsnoka lenni alantasainak, a tisztársak ezért kedvelik, meg azért a hajthatatlan következetességért, melyet a katonák kivált megbecsülnek.

Kavargó emlékei lassacskán elhalványultak, míg zavaros álomba merült.

A tüzeckét virradatig felváltva táplálták. Éjszaka csak a lángok ropogása, horkolás, nyögés, szélzúgás hallatszott. A jeges lég a repedéseken át a csűrbe hatolt, és majd eloltotta a tüzet, de az arra jó volt, hogy reményt keltsen. Menekülőknak az a legfontosabb.

NAPOKON ÁT VÁNDOROLTAK, beesett, borostás arccal, a hóiharban görnyedezve, bár a málha megfogyatkozott. A főhadnagy tudta, fegyvereik a szovjet géppisztolyok, golyószórók, aknavetők ellen hatástalanok, de a puskák, a lőszer meg a kézigránatok elhajigálását keményen megtiltotta. Neveltetése, kiképzése nem tűrte, hogy a harctéren hagyják. Valamiképp gyáva-ságnak tekintette, jöllehet tudta, őt szuronyos Mannlicher és Frommer tiszti pistolya mit sem

ér. Szovjet gyűrűben legjobb, ha feltartott kézzel megadják magukat. Ha tűzharcba keverednek, pár percnél nem tart tovább. Akkor is, ha ellenállásra nem kerül sor. Márpedig a katonák épségéért ő felel.

A kihalt síkon alig látszott mozgás. Ötönap jó messze feltűnt egy farkasfalka, a hóbuckák közt eltűnt, majd romos falucskák, tanyaépületek, szétlőtt ütegek, elhagyott felszerelés, hevenyészett hadisírok sorjázta kilométereken át. A jeges szél és a nyomasztó táj a végsőig megviselte a katonákat. Hiába tudták, az ínszakasztó menetelés az egyetlen esélyük, legszívesebben lefeküdtek volna. Jöjjön a fagyhalál, ha nincs menekvés. Csakhogy a pislákoló életosztón a kimerültségnél mégiscsak erősebbnek bizonyult. Hadifogságban sem reménykedhettek. Látták, mi történt az első és a második szakasszal. Megadták magukat, mégis halomra lötték őket.

Talpalás-bukdácslás közben a főhadnagy azon tűnődött, téli háborúra – egyáltalán, bármiféle háborúra – a legalaposabb kiképzés sem képes fölkészíteni. Békeidőben az elméleti tárgyakon kívül az alaki foglalkozás és a hadgyakorlat játék, mely a valóságban vagy beválik, vagy nem. A bánásmód az alantasokkal többséyes. Hiába tanítják, jócskán függ az altisztektől, a felettesektől, főképp a legénységtől, vagyis az emberanyagtól. A parasztkölykök jófajta, mert a kemény munkához korán hozzászoknak, szavukat betartják, a gazdálkodás fegyelme meg az előrelátás szinte a vérükbe ivódik. A katona- és csendőrfiakkal sincs gond. A munkásfiatalok szorgalmasak, a mestert, a művezetőt tisztelik, tudják, mi a technológiai fegyelem. Kevés kivétellel legrosszabb az úgynevezett szabadgondolkodó értelmiségi. Túl érzékeny, színes fantáziák közt csapong, kitartása jócskán hagy kívánnivalót maga után. Sérülékeny lelke nem háborúba való.

Döbörhegyi tudta, mint minden általánosítás, spekuláció ez is, de a tapasztalat mást mutatott. Vagy csak neki nem volt szerencséje? Pár karpaszományos gazdász, orvos, tanár- és mérnök-hallgató helytáll a fronton is, de... Eddig kivételnek tűntek.

Déltájt a messzeségben egy városka bukkant föl. Az égre mozdonyfüst kanyargott, távoli sípolást hallottak. A katonák megkönnyebbült sóhajára könnyökölni lehetett. Egyikük engedelmet

kért, hogy félreállhasson pösölni. A főhadnagy biccentett, a baka tíz lépést odább ballagott, s ment volna tovább, de egy robbanás a levegőbe hajította. Taposóakna, amelyet a hó elfödött. A dőrej abbamaradt, a légnyomásban a többiek megtántorodtak, fölegyenesedtek, de a rettenetől mozdulni sem bírtak.

– Csak odáig köllött vón’ eljutnia – motyogta egy legény.

– Tegnap tötötte be a huszonkettőt – vágta rá a másik.

A főhadnagy csak annyit mondott:

– Indulás.

Időben el kell érniük a vasutat, hátha a városkát kiürítik. Visszavonuláskor számít minden perc. Meglódultak, és talpaltak tovább.

– Szegínyt utolérte a sors – suttozta az újonc, csak úgy maga elé, hogy Döbörhegyi ne hallja, s ne gorombítsa le. Kíméletlennek gondolta, mert hogy a menekülés során nemigen állt szóba senkivel. Az öreg katonák persze tudták, kimerülten, a fagyhalál környékén a társalgás erőt emészt föl. Különben is, miről beszélgettek volna? Ki-ki a maga bajával elfoglalva örül, ha megéri a másnapot. Azt is tudták, a főhadnagy terhei nyomasztóak. Ha nagy nehezen hazajutnak, a történekről jelentést kell írnia, beleértve, hogyan vesztette el az embereit, terheli-e felelősség őt és a parancsnokságot, tehetett-e valamit, hogy életben maradjanak. A ludovikás tisztképzés szigoráról mind hallottak, meg arról, hogy az előírások megkerülhetetlenek. A rangkülönbség meghatározó, lefelé-fölfelé egyaránt, de egy hadseregben háborús körülmények közt nem lehet másképp.

A település jó óra múlva is távolinak látszott. Mintha szökne előlük, a föltámadó havazásban körvonalai is halványulni kezdtek. Borzasztó lenne, ha míg odaérnek, kiürítenék, s az utolsó szerelvény elszakolna.

Döbörhegyi felüvöltött:

– Megállj!

A katonák rémülten megtorpantak. Hátha a főhadnagy fölfedezett egy újabb aknát. A többieket hátraparancsolva óvatos léptekkel megindult. A hóból tizenöt-húsz méterrel odébb kilátszott egy zöldre festett katonaláda. Nem lőszert tartalmaz – akkor fémből lenne –, de súlyos, mert jobbról-balról egy-egy fogantyú függ rajta. Döbörhegyi gyanította, mi van benne. Tetejét egy mozdulattal fölrántotta. A láda teli volt hadi érmekkel, keresz-

tekkal, kitöltetlen dicsérő és előléptetési űrlapokkal. Arra szolgál, hogy a parancsnokok a fronton az arra érdemeseket helyben kitüntessék.

– Ne jusson a szovjetek kezére – morogta. – Egy ember hozzám!

Kirángatták a hóból, azzal sietősen megindultak. A többiek rettegtek, hogy a láda a talpalást lelassítja, de szólni nem mertek. Harmadszor is szerencsájük volt; egy ócska szán feléjük igyekezett. Bevárták, föllódították a ládát, s az ukrán kocsis mögé kapaszkodtak, de a tehervonatot így is épp csak elérték. Már mozgásban volt. A zsúfolt szerelvényen a katonák szó nélkül helyet szorítottak, a vagonok tetején páran távcsővel vizslatták az eget. Parancs szerint közelgő légitámadás esetén az embereknek a platókat szét-szóródva futólépésben el kell hagyniuk. Nem kellett kétszer mondani. Legtöbben a marhavagonok ajtajából meg a pőrekocsikból a derült kék eget fürkészték, és hallgatták, közelednek-e bombázók. Így ment estig, végül a szerelvény szenet és vizet vételezni megállt egy rommá lőtt pályaudvaron. A tisztek szigorúan meghagyták, a kocsikból senki se léphet ki. Eszükben sem volt. Alig várták, hogy a vonat elinduljon.

Álló éjszaka zötyögtek. Hajnalban egy indóháznál újfent megálltak, a katonák gémberedett tagjaikat dörzsölgetve kiléptek a hóra, persze akkor is az eget méregették. Valamelyest megnyugodtak, mert a növekvő távolsággal a szovjet bombázók hatósugarából versztárról versztárra kijebb kerültek – hacsak tábori reptereiket át nem telepítették.

– Ahhoz idő kell – mondta egy százados. Döbörhegyihez fordult:

– Mit cipelnek a ládában?

– Százados úr, tele van magyar kitüntetésekkel. Nem volt szívünk a bolsikra hagyni.

– Elment az eszük? Meddig hurcolják?

– Visszük, amíg bírjuk.

Amaz repedten elvigyorodott:

– A fronton megértem ezt-azt, de ilyet még nem. Na, főhadnagy, tedd, amit jónak látsz. Ha eljutunk egy hadkiegészítő parancsnokságra, leadhatod. Bár úgy tudom, előttünk németek vannak.

– Nekik nem adom át. Százados úr, kérlek, szót se róla. A láda a Magyar Királyi Honvéd Főparancsnokságot vagy a Hadügyminisztériumot illeti. Senki mást.

A százados fejét csóválva föllépett egy pőrekocsira, majd sorban a katonák, a mozdony sípolt, és zötyögve nekivágott a pusztaságnak. A kimerült bajtársaknak eszükbe sem jutott a ládáról kérdezősködni. Konzervet kanalaztak, nyirkos kenyerüket rágcsálták, dohányoztak, és várták, hogy eljussanak legalább a határig. Beregszászon vonatot cseréltek, az előző szerelvény indult vissza a frontra.

– Szerencsétlenek... – morogta valaki.

– Kuss! – förmedt rá egy őrnagy.

– Örüljön, hogy a visszavonulást megúsza. Mióta szolgál?

– Őrnagy úrnak alássan jelentem, egy hónap híján két esztendeje. Még szabadságon se vótam.

– Én se. Na, lóduljon!

AHOGY A SZERELVÉNY KIJUTOTT az Alföldre, a háborús pusztítás nyomai alig látszóttak, inkább az, hogy a mozgósítás miatt a falvak jóformán elnéptelenedtek, a dülőkön üres vagy félig rakott szekerek döcögnek, a határban az asszonyok és gyermekek tétován bóklásznak. A férfinépet behívták a legifjabb korosztályokig. A földműves katonák hamar megértették, ez a kivézés előfutára. A mezővárosok gyáraiban még folyt a termelés, az is félgőzzel. Hiányzott a munkáskéz, a hit megfogyatkozott, s nemhogy a győzelem, a védekezés is reménytelennek tűnt. A vonaton a közkatonák a tiszteket hiába kérdezték, választ nem kaptak, legföljebb egy bosszús legyintést. A front után rosszabbra számítottak, de a mozdulatlan táj leverő. Késő ősszel is lenne dolog, csakhogy nincs, ki elvégezze.

A kerekek közönyösen csattogtak, a mozdony a váltók előtt lassított, majd szuszogott tovább. Az állomásokon átrobogtak, Nyíregyházán és Hatvanban megálltak szemet és vizet vételezni, a katonák lekaszálódtek, és kedvetlenül ácsorogtak a vágányok közt. A hazatérést nem így képzelték, bár ünneplő tömegre, virágkoszorúra, lelkesítő beszédekre nem számítottak. Végül Budapest határán a távolban fölfedezték a közeledő szovjet páncélos csapatokat, mögöttük a menetoszlopot. A népes Keleti pályaudvar nyüzsgött, de látták, a fejük búbjáig fölbatyuzott utasok menekülnek. November elsején ónos eső szi-

tált, a kihalt utcákon jármű alig közlekedett, bár még jártak a villamosok. A peronon a tisztek a legénységet századonként fősorakoztatták, de a főhadnagy háromra fogyatkozott katonájával meg a ládával nem csatlakozott a többiekhez. Minek is? Nem tartoznak sehová.

Megindultak a Lánchíd felé, mert a várba arra vezet a legrövidebb út. A pesti oldalon megálltak, hogy továbbengedjenek egy leventealakulatot. A tizenéves ifjak csattogó bakancsaikkal olyan katonásan lépkedtek, mint egy jól képzett menet-század. A főhadnagy sóhajtva elfordította a fejét. Máskor a parancsnoknak tisztelgett volna, de ezúttal eszébe sem jutott. A fiatalok sorsán sem volt kedve töprengeni. Fegyelmük és bátorságuk lelkesítő lenne, csakhogy az áldozat hiábavaló.

Keresztülbaktattak a hídon, és nekivágtak a Királylépcsőnek. A láda nehéznek tűnt, mint az ólom, de ha ekkora távolságról cipelik, csak nem adják föl az utolsó métereken. Csuromvizesre ázva egy pihenővel fölhurcolták a Főőrség épülete elé, megálltak, és várták, hogy egy strázsa kijöjjön. Az emeleteken csak pár ablak világolt, a téren alig pislákoltek a gázkandeláberek, a kihalt téren senki sem járt, a szakasz nem mozdult. A főhadnagyot és embereit üres tekintettel bámulták, végül előkerült egy parancsörtiszt, csodálkozva Döbörhegyi elé dobbant, és rámordult:

– Mi járatban?

A főhadnagy feszesen tisztelgett.

– Válaszoljon!

– Alezredes úrnak alázatosan jelentem, hoztunk egy ládát.

– Honnan? – bár az elcsigázott katonákat méregetve a kérdés indokolatlannak tűnt.

– A frontról.

– Nyissa ki!

Döbörhegyi megemelte a födelet, s egy lépést hátrált. Gondolta, ha az alezredes kíváncsi, rákérdez, s akkor jöhet a szóbeli jelentés.

Amaz belepillantott, fölvonta a szemöldökét, végül csak annyit mondott:

– Dicséretes. Lelépni!

A katonák az alakiságnak eleget téve szögletesen megfordultak, és pár lépéssel beleolvadtak a zuhogó esőbe.

2020

Nepomuki Szent János, a Bánság védőszentje

Sokak számára már a tanulmány címe is figyelemfelkeltő lehet. Különösen annak fényében, hogy Nepomuki Szent János – csehül Svatý Jan Nepomucký – Csehország egyik védőszentje. Joggal merülhet fel a gondolat: mi köze lehet a cseh származású védőszentnek az egykoron Temesvár (Timișoara) központú Temesi Bánság területéhez és az ottani római katolikusokhoz? A tanulmány ennek a kérdésnek a – „dióhéjban” történő – megválaszolásra tesz kísérletet.

I. Nepomuki Szent János tisztelete a katolikus egyházban

Tüskés Gábor és Knapp Éva irodalomtörténészek vélekedése szerint „[...] a barokk kori szent-tisztelet egyik legreprezentatívabb megnyilvánulása Közép-Európában Nepomuki Szt. János kultusza.”¹ Amellett, hogy Nepomuki Szent János tisztelete Magyarországon is nagy népszerűségnek örvendett, a katolikus egyházon belül is jelentős szerepet töltött be. A Magyar Katolikus Lexikon a legalább negyven (!)² felsorolt Szent János „között” megemlékezik Nepomuki Szent János személyéről mint a gyónási titok őrzőjének vértanújáról is. Az említett lexikon szerint a szent „[...] Csehország patrónusa. Védőszentjüknek te-

kintik a gyóntatók (főként a jezsuiták), ügyvédek, bírók, jogászok, tanítók, újságírók (akiknek hivatalában különös szerepe van az igazmondásnak és a fegyelmezett nyelvnek). Nepomuki Szent János a hidak, vízimalmok, hídépítők, vízenjárók és más, a vízzel kapcsolatos foglalkozást űzők védőszentje is, véd a vízbe fulladástól.”³

Érdemes röviden megismerkednünk a vértanú életútjával. Nepomuki Szent János a csehországi Plzeň – németül Pilsen – környékén található Nepomuk – eredetileg Pomuk – helységben született. Születésének időpontja vitatott. A Dedek Crescens Lajos (1862–1933) prépost-kanonok, egyháztörténész által írt és szerkesztett Szentek élete című kétkötetes, vaskos munka első kötetében az 1331-es esztendő szerepel.⁴ Az Ortutay Gyula (1910–1978) néprajztudós által szerkesztett Magyar néprajzi lexikon harmadik kötetében 1340 került a születés „időpontjaként” feltüntetésre.⁵ A már említett Magyar Katolikus Lexikon ötödik kötetében viszont már az 1350-es évszám szerepel.⁶ Az előbbieken csak három forrást említettünk, más „kútfők” esetlegesen eltérő évszámokat jelölnek meg.

A szent életének további részleteivel kapcsolatban is jelentős ellentmondások merülnek fel. Annyi bizonyos, hogy Nepomuki János a tanulmányait előbb szülővárosában, később pedig

¹ TÜSKÉS GÁBOR – KNAPP ÉVA: *Nepomuki Szent János tisztelete a szabadtéri emlékek tükrében*. In: Hofer Tamás (szerk.): *Ethnographia. A Magyar Néprajzi Társaság folyóirata*. XCIX. évfolyam. 3–4. szám. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988. 330. p.

² Lásd például Alamizsnás Szent János, Aranyszájú Szent János, Arató Szent János, Istenes Szent János, Kapisztrán Szent János, Keresztelő Szent János, Keresztes Szent János, Kunyhós Szent János, Lajtorjás Szent János, Olajban főtt Szent János etc. Arról már nem is beszélve, hogy a római pápák között is a legnépszerűbb név volt, főképp a középkorban. Ezzel a névvel huszonhárom római pápa pontifikált eddig. Habár a pápák számozása megtévesztő. VIII. és XXIII. János pápa névvel létezett egy-egy ellenpápa is, előbbi 844-ben, utóbbi 1410 és 1415 között „pontifikált”, ráadásul XX. János félreértésből kimaradt pápánév. Vö. DIÓS ISTVÁN (főszerk.) – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. V. kötet (Homo–J)*. Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 2000. 582–627. pp. (A továbbiakban: DIÓS – VICZIÁN [V. kötet] 2000); HANGAY ZOLTÁN: *A pápák könyve*. Trezor Kiadó, Budapest, 1991. 82., 99., 160–161., 247–248. pp.

³ DIÓS – VICZIÁN (V. kötet] 2000, 607. p.

⁴ DEDEK CRESCENS LAJOS: *Szentek élete. I. kötet*. Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1900. 527. p. (A továbbiakban: DEDEK CRESCENS [I. kötet] 1900)

⁵ DIÓS – VICZIÁN (V. kötet] 2000, 607. p.

⁶ ORTUTAY GYULA (szerk.): *Magyar néprajzi lexikon. III. kötet (K–Né)*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980. 750. p.

Prágában, a IV. (Luxemburgi) Károly cseh király (1346–1378) – a majdani német-római császár (1355–1378) – által 1348-ban alapított⁷ egyetemen – a mai Károly Egyetemen – folytatta, ahol jogot is tanult.⁸ A későbbiekben Itáliában, a padovai egyetemen folytatott tanulmányokat, ahol kánonjogból doktorált.⁹

Egyes forrásokban az szerepel, hogy a neves férfiú az 1370-es évek végén kezdte meg egyházi pályáját, más forrásokban pedig az, hogy 1380-ban¹⁰. Az előbbi forrásokhoz kapcsolódó „kútfő”, Dedek Crescens Lajos egyháztörténész, prépost-kanonok szerint harminc nap teljes visszavonultságban eltöltött előkészület után a prágai érsek szentelte fel. Nepomuki János kiváló hitszónok volt. *„Ezen állásában csakhamar az egész város szeretetét és rajongását vívta ki magának. Szentbeszédeit az erő és a szépség jellemezte. Nagy tudással írta, ékes szóval adta elő azokat. [...] A hatás, amelyet a szószéken elért bámulatos volt. Seregestől tódult a nép, hogy őt hallhassa és ezrekre ment azok száma, kikben szavai a bűnbánatérzetét felkeltették s kik őt azután, végleges megtérés céljából, a gyónatószerékben felkeresték.”*¹¹ Állítólag még magára a – botrányos életet élt – cseh királyra is hatással voltak beszédei.

Még IV. (Luxemburgi) Károly életében – 1376-ban – a választófejedelmek német királlyá választották és koronázták a német-római császár fiát, (Luxemburgi) Vencelt (1376–1400). Vencel apja halála után – IV. Vencel néven – cseh király (1378–1419) is lett. Mivel a hitszónok híre már a cseh királyi palotába is eljutott, az új uralkodó kíváncsiságát is felkeltette a bűnt ostorozó, de abból kiutat mutató pap szónonki képessége. Ezért

megbízta őt, hogy 1379-ben a szokásos nagyböjti szentbeszédeket az udvari templomban tartsa. A kiváló szónok elfogadta a megbízást, és prédikálásának meglett az eredménye, még a király is némileg magába szállt dorbézoló, bűnös élete kapcsán. Kicsapongásait már kevésbé nyíltan folytatta.¹² A király első feleségére, a jámbor és már-már szent életű (Bajor) Johannára (1356–1386) is igen nagy hatást gyakorolt a hitszónok. Ezért Nepomuki János a királyné gyónatópapja lett, azonban a jeles férfiú nemcsak hitszónok és gyónatópap volt, hanem Jan z Jenštejna (1348–1400) prágai érsek (1379–1396) helynöke is.¹³

A német és cseh királyról érdemes megjegyezni, hogy nehéz időszakban uralkodott. Európa mindennapjait beárnyékolta a nagy egyházszakadás. Ennek eredője volt, hogy az utolsó „avignoni pápa”, XI. Gergely (1370–1378) 1377-ben visszahelyezte Rómába a pápaság székhelyét, majd a következő évben meghalt. Utódja, VI. Orbán római pápa (1378–1389) lett. Azonban a római pápa „ellenzéke” még 1378-ban új pápát választott VII. Kelemen avignoni ellenpápa (1378–1394) személyében. A vallási töltetű viszály idővel vallásháborúvá nőtte ki magát. Vencel igyekezett előmozdítani a békét, de végül kudarcot vallott. *„Elkeseredésében mind jobban visszavonult a közügyektől s legtöbb idejét ott-hon, Csehországban, vadászattal és dőzsöléssel töltötte.”*¹⁴ Idővel visszatért a politikába, de ismét kevés babért aratott. Közben Csehországban is zavargások törtek ki. A cseh király önkényeskedése miatt végül szembekerült a cseh nemesseggel, valamint a papsággal is. Ráadásul az életét egy magánéleti tragédia is megkeserítette,

⁷ *History of Charles University*. A prágai Károly Egyetem (Univerzita Karlova) hivatalos elektronikus oldala: <https://cuni.cz/UKEN-106.html> (Letöltés ideje: 2021. január 15.)

⁸ Diós – Viczián (V. kötet) 2000, 607. p.

⁹ SZÉKELY ZOLTÁN: *Cseh-országnak nagy fáklyája – Nepomuki Szent János tisztelete Mosonmagyaróvárott*. 37. p. Széchenyi Egyetem. Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar: https://mek.sze.hu/images/2019/2019_09_02_NYE/10_Nyugdijas_Egyetem_SzekelyZoltan.pdf (Letöltés ideje: 2021. január 15.)

¹⁰ SZÉKELY ZOLTÁN: *Cseh-országnak nagy fáklyája – Nepomuki Szent János tisztelete Mosonmagyaróvárott*. Széchenyi István Egyetem. Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar: https://mek.sze.hu/images/2019/2019_09_02_NYE/10_Nyugdijas_Egyetem_SzekelyZoltan.pdf (Letöltés ideje: 2021. január 15.); *Nepomuki Szent János áldozópap, vértanú*. Magyar Kurír – katolikus hírportál: <https://www.magyarKurir.hu/kultura/nepomuki-szent-janos-aldozopap-vertanu-2018> (Letöltés ideje: 2021. január 15.)

¹¹ DEDEK CRESCENS (I. kötet) 1900, 528. p.

¹² DEDEK CRESCENS (I. kötet) 1900, 528. p.

¹³ Vö. Diós – Viczián (V. kötet) 2000, 607. p.

¹⁴ BOKOR JÓZSEF (szerk.): *A Pallas nagy lexikona. XVI. kötet (Téba–Zsuzsok)*. Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1897. 764. p.

ez későbbi életmódjára és politikai pályájára is hatással volt. Vencel szenvedélyesen szerette első feleségét, (Bajor) Johannát, aki 1386-ban tragikus körülmények között hunyt el. A királynét állítólag a király vadászkutyái tépték szét. A gyász miatti fájalmában a politikai és vallási helyzet miatt már amúgy is megkeseredett király egyre inkább a pohár fenekére nézett; az alkohol rabja lett. Emiatt a rossz döntéseket hozó és a Német-római Birodalom ügyeit is elhanyagoló német királyt – 1400-ban – letették a német királyi trónról.¹⁵ Csehországban viszont haláláig, 1419-ig uralkodhatott, habár a cseh ügyekkel sem igazán boldogult.

Nepomuki János későbbi sorsa és vértanúhalálának „mibenléte” – a forrásokat tekintve – ellentmondásos. A Magyar Lexikon szerint „[...] gyóntatóatyja volt Johanna cseh királynénak, s midőn a királyné gyónásait nem akarta Vencel királynak elárulni, a király kétszer börtönbe vetette s 1383. márczius 21-én Prágában egy hídról a Moldva folyóba taszította, hol megfulladt.”¹⁶

Az előbbi idézet hitelességével kapcsolatban több „probléma” is felmerül. Egyfelől a források zöme egyetért abban, hogy Nepomuki János 1393-ban halt vértanúhalált. Tehát tíz évvel később, mint az előbbi idézetben feltüntetett dátum. Másfelől, ha 1393-ban halt meg az érseki helynök, akkor már nem lehetett (Bajor) Johanna cseh királyné gyóntatója, mivel – ahogyan azt már említettük – a tragikus véget ért királyné még 1386-ban elhunyt. Ebben az időben Vencel király második feleségével, (Bajor) Zsófiával (1376–1428) élt, akivel 1389-ben kötöttek házasságot. A királyné egészen IV. Vencel haláláig (1419. augusztus 16.) az uralkodó hitvese maradt. Valójában a gyónási titokkal kapcsolatos történetek homályosak. Egy forrás szerint „[...] a király egy sikertelen mérgezési kísérlet után bizalmatlanná és agresszívvé vált. Meg akarta tudni, mit gyónt

felesége. Mivel azonban János nem volt hajlandó megmondani, 1383-ban megkínóztatta és a Moldva folyóba dobatta a papot.”¹⁷

Az előbbi idézetben ismét felmerült az 1383-as évszám, ami kissé zavaró lehet, ha a vértanúhalál éveként az 1393-as esztendő fogadjuk el. Ennek „feloldására” jegyezzük meg: „[...] felmerült a kutatókban, hogy esetleg két különböző emberről van szó, de nem valószínű, hogy egy időben két Nepomuki János élt volna Prágában, és egyiküket, mint a királyné gyóntatóját 1383-ban, másikat, mint az érsek helynökét tíz év múlva ölték meg. Ezért ma többen úgy vélik, hogy egyetlen személyről van szó, aki a prágai érsek helynökeként került összeütközésbe Vencel királlyal és tanácsosaival.”¹⁸ Érdekességként jegyezzük meg, hogy van olyan „kútfő”, amely úgy oldotta meg a két évszám ellenmondásosságát, hogy a Nepomuki János 1383-ban „prófétai előrelátással” jósolta meg későbbi halálát.¹⁹ Nem tisztünk belefolyni vallástörténeti kutatásokba, ezért a „rideg” – és bizonyítható – tényeknél maradunk, amelyeket a tudomány már igazolt. Ennek fényében az alábbiakat közöljük:

„Ami a tudományos kutatást illeti, kétségtelen, hogy a király megölette, a Moldva vizébe fojtatta. Oka azonban máig tisztázatlan. Hogy a gyónási titok vértanúja, az a néphagyomány nyomán csak később bukkant föl.”²⁰ A mai történetírás egyetért abban, hogy a mártírhalálnak feltehetően más eredője volt. Jan z Jenštejna, a prágai érsek a római pápához intézett „irata, mely panaszirat Vencel király ellen, felsorolja részben az Egyház jogait, részben a királynak az érsek birtokát és személyét illető túlkapásait. Felrója neki ezenkívül, hogy 1393-ban megkínóztatta és a Moldvába fojtatta általános helynökét, Nepomuki Jánost. A gyilkosság oka egyházi jogokkal kapcsolatos nézeteltérés volt. Nepomuki János kínzatása és halála, amelyet a király haragja oko-

¹⁵ Vö. WEISZHÁR ATTILA – WEISZHÁR BALÁZS: *Német királyok, római császárok*. Maecenas Történelmi Könyvek. Maecenas Könyvek Kiadó, Budapest, 1998. 116–118. pp.

¹⁶ SOMOGYI EDE (szerk.): *Magyar Lexikon. XII. kötet (Magyar tengermellék – Nogáll)*. Wilckens és Waidl Kiadóhivatala, Budapest, 1883. 580. p.

¹⁷ FELLEGI BÉLA – KISS PÉTER – SZALONTAI ANIKÓ – SZIGETI LÁSZLÓ (szerk.): *Krisztus tanúi. Szentjeinkkel – hónapról hónapra. Május*. Új Ember Kiadó, Budapest, 2013. 54. p.

¹⁸ FELLEGI ET AL. 2013, 55. p.

¹⁹ INCZE DÉNES: *A szentek élete. Az esztendő minden napjára. 5. Május*. Agapé Kiadó, Újvidék (Novi Sad), 1999. 84. p.

²⁰ *Nepomuki Szent János áldozópap, vértanú*. Magyar Kurír – katolikus hírportál: <https://www.magyarurir.hu/kultura/nepomuki-szent-janos-aldozopap-vertanu-2018> (Letöltés ideje: 2021. január 15.)

zott, megtalálható más forrásokban is, amelyek hamarosan az események után keletkeztek. Sehol sincs azonban szó arról, hogy a királyné gyóntatója lett volna. A források szerint inkább az Egyház jogaiért halt vértanúhalált.”²¹

Az angol nyelvű Encyclopædia Britannica című lexikon tizenkilencedik kötete szerint az egyházi jogokkal kapcsolatos vita alapja az volt, hogy a cseh király – akinek nemcsak saját nemességével, hanem a papsággal is nézeteltérései adódtak – új püspökséget akart alapítani Délnyugat-Csehországban, ezért elhatározta, hogy „magához rendeli” a – Plzeň közelében fekvő – kladruby-i bencés apátság bevételeit, mihelyt az idős Racek apát meghal. A király a döntésével a prágai érsek hatalmát is csökkenteni kívánta. Jan z Jenštejna, a prágai érsek természetesen ellenezte a király tervét, és helynöke, Nepomuki János által azt tanácsolta a szerzeteseknek, hogy az apát halála után azonnal válasszanak új apátot. Mindez nagyon feldühítette a cseh királyt, és az érseket és néhány papját – köztük Nepomuki Jánost – magához hívatta. Habár az érseknek még időben sikerült elmenekülnie, négy papját – köztük a későbbi vértanút – elfogták, és kegyetlen tortúrának vetették alá. Megparancsolták számukra, hogy ne szolgálják tovább az érseket. Hárman – nyilvánvalóan a kegyetlen kínzások hatásai miatt – engedtek, de Nepomuki János hajthatatlan maradt, kitartott az érsek mellett. Ezt követően került sor a sokak által ismert „jelenetre”: a prágai Károly-hídról (Karlův most) a Moldva vízébe dobták a – feltehetően már félholt – papot, és életét vesztette.²²

A vértanúhalált halt Nepomuki Jánost a prágai Szent Vitus-székesegyházban temették el.

Tisztelete szinte a halálától megfigyelhető volt, de szentté avatása csak évszázadokkal később történt meg. Ennek egyik oka, hogy a proceszust az egyházi szokásoknak megfelelően alapos vizsgálat előzi meg, ezt követően kerül sor a boldoggá, majd a későbbiekben a szentté avatásra. Nepomuki János sírját 1719-ben nyitották fel, ekkor „égi jelként” tapasztalták, hogy a hitszónok nyelve épen maradt.²³

Az előbbieken említett hivatalos, egyházi „procedúra” ellenére Nepomuki Szent János szentként való tisztelte – ahogyan azt már említettük – már halálától megfigyelhető volt. „A legenda elbeszéli még, hogy kénytelenek voltak sírját ráccsal elkeríteni, mert aki tisztességtelen szándékkal lépett síremlékéhez, azt Isten súlyos büntetése érte.”²⁴ A néhai kiváló hitszónok boldoggá avatását XIII. Ince római pápa (1721–1724) végezte 1721. május 31-én. Szentté avatása viszont 1729. március 19-én – XIII. Benedek római pápa (1724–1730) pontifikálása alatt – történt.²⁵ Nepomuki Szent János ünnepnapját – a katolikus egyházban – halálának napján, másfelől megközelítve a „mennyei születésnapján”, május 16-án tartják.²⁶

A Nepomuki Szent János élettörténetével kapcsolatos rövid áttekintést célszerű a szent attribútumainak, vagyis a rá jellemző, őt könnyen felismerhetővé tevő tárgyak, szimbólumok ismertetésével zárni. A Magyar Katolikus Lexikon szerint Nepomuki Szent János attribútumai „[...] a feszület, pálmaág, nyelv.”²⁷ Más forrás szerint szokás „[...] papi öltözetben, stólában, prémes köpenyben, feszülettel, pálmaággal, ujját a szája előtt tartva, tacui (hallgattam) felirattal, öt csillaggal a feje körül”²⁸ ábrázolni. Az utóbb említett csillagok csillagkoszorút alkotnak.²⁹

²¹ Nepomuki Szent János áldozópap, vértanú. Magyar Kurír – katolikus hírportál: <https://www.magyarKurir.hu/kultura/nepomuki-szent-janos-aldozopap-vertanu-2018> (Letöltés ideje: 2021. január 15.)

²² Vö. CHISHOLM, HUGH: *Nepomuk, John of*. In: Chisholm, Hugh (szerk.): *Encyclopædia Britannica*. XIX. kötet (Mun–Oddfellows). Tizenegyedik kiadás. Cambridge University Press, Cambridge, 1911. 385. p.

²³ DIÓS – VICZIÁN (V. kötet) 2000, 607. p.

²⁴ *Nepomuki Szent János*. Magyar Katolikus Püspöki Konferencia Titkársága: <https://archiv.katolikus.hu/szentek/szent65.html> (Letöltés ideje: 2021. január 15.)

²⁵ WHITELAW, ALEXANDER (szerk.): *The popular encyclopedia or Conversations Lexicon*. V. kötet. Blackie & Son, Glasgow, 1846. 172. p.

²⁶ FELLEGI ET AL. 2013, 54. p.; INCZE 1999, 83. p.

²⁷ DIÓS – VICZIÁN (V. kötet) 2000, 607. p.

²⁸ FELLEGI ET AL. 2013, 55. p.

²⁹ INCZE 1999, 85. p.

Nepomuki Szent János szobra vértanúságának színhelyén, a prágai Károly-hídon

Forrás: Královská Cesta – elektronikus oldal: http://www.kralovskacesta.cz/cs/prohlidka/objekty/socha-sv-jana-nepomuckeho_1.html (Letöltés ideje: 2021. január 18.)

II. Nepomuki Szent János tiszteletének elterjedése és annak okai

Az előbbieken megismerkedhettünk Nepomuki Szent János „vázlatos” élettörténetével a legendák és a tények tükrében. Témánkhoz kapcsolódóan szükséges kiemelnünk, hogy a vértanúhalált halt védőszent az egykori Temesi Bánság („Temescher Banat”) patrónusa is volt. Delesega Gyula Temesvári kalauz téridőben

című munkájában az alábbiakat olvashatjuk: „[...] Temesvár ma is létező legrégebb szobra a Nepomuki Szent János, 1722-ben már állt.” A szerző hozzátette továbbá, hogy Nepomuki Szent Jánost „[...] később, 1726-ban, a Temesi Bánság védőszentjévé nyilvánítják.”³⁰ Érdekes röviden összefoglalni ennek az érdekes „kuriózumnak” a történelmi hátterét.

Amint az sokak számára közismert, a Temesi Bánság a történelmi Magyar Királyság utolsó olyan területe volt, amely felszabadult a török megszállás alól. A térség 1718. július 21-én az ún. „pozsareváci békeszerződés” értelmében szabadult fel a török iga alól, azonban a területet nem csatolták vissza – az akkoriban, szintén a Habsburg Birodalomhoz tartozó – Magyarországhoz. A Habsburg-uralkodók, III. Károly magyar király (1711–1740), majd utóda, Mária Terézia magyar királynő (1740–1780) német ajkúak által lakott, római katolikus felekezethez tartozó, „speciális” jogállású osztrák örökös tartományt igyekeztek kialakítani belőle. Ez a tény jelentősen befolyásolta a Bánság etnikai (anyanyelvi-nemzetiségi), illetve vallási-felekezeti viszonyainak alakulását is.³¹

A terület a 18. században sokszínű etnikai-felekezeti arculatot nyert a „nagy telepítő” Habsburg-uralkodók – III. Károly, Mária Terézia, illetve II. József (1780–1790) – akaratából. Ugyanakkor a későbbi Habsburg-uralkodók regnálása alatt is történtek kisebb telepítések a Bánság területén. Ezek azonban – „volumenükben” – elmaradtak az előbbi három magyar Habsburg-uralkodó telepítéseitől. Etnikai és vallási értelemben a Temesi Bánság a történelmi Magyarország egyik legszínesebb térsége volt. Az előbbi megjegyzés már a török hódoltság időszakát megelőző korszakra is helytálló megállapítás lenne, hiszen – a katolikus magyarság számának gyérülésével, majd „eltűnésével”, továbbá az ortodox szerbség és a románság egyre jelentősebb bevándorlásával – kardinális változásokon ment keresztül mind az etnikai, mind pedig a vallási-felekezeti struk-

³⁰ DELESEGA GYULA: *Temesvári kalauz téridőben*. 24. p. A Szórvány Alapítvány régi elektronikus oldala: <http://www.diasporatm.ro/wp-content/uploads/temesvari-kalauz.pdf> (Letöltés ideje: 2021. január 18.)

³¹ GYÉMÁNT RICHÁRD: *Nemzetiségi és felekezeti viszonyok a Bánság területén, különös tekintettel a 18. századi betelepítésekre*. In: Homoki-Nagy Mária (szerk.): *Forum. Acta Juridica et Politica. Acta Universitatis Szegediensis*. V. évfolyam. 1. szám. Szeged, 2015. 38–41. pp.

túrája. Az etnikai és vallási változások azonban sokkal markánsabban jelentek meg a törökök kiűzését követő évszázadokban. A 18. századtól kezdve az ortodox szerbség és románság mellé felsorakozott a jobbára katolikus vallású német-ség, valamint idővel az ugyancsak (nagyreszt) katolikus magyarság is igyekezett visszatelepedni a térségbe. A négy „markáns” nemzetiség mellett számos más népcsoport is letelepedett a Temesi Bánság területén, így például a bolgárok, a szlovákok, a csehek, a franciák etc. Igaz, számuk elmaradt az előbbieken említett négy nemzetiség mögött.³²

Az 1716 és 1718 között megvalósított sikeres császári offenzíva után megkezdődött a Temesi Bánság mind demográfiai, mind gazdasági értelemben történő „feltámasztása”. A bécsi adminisztráció – még 1717-ben – kimutatást készített a területről. A kimutatás szerint a magyarság egy településen sem képezett többséget. A térség – sok esetben falvaknak sem igazán nevezhető – településein szerb és román etnikai, illetve ortodox vallási dominancia érvényesült. A térség 663 településén, 21 289 lakóházban közel kilencven-ezer lakos élt.³³ Az 1717. évi kimutatást a Bánság első kormányzójának, gróf Claude Florimond de Mercynek a nevével fémjelzett kimutatás, az 1723 és 1725 között készült, ún. „Mercy-féle térkép” követte. Ez a „térkép” a források szerint sokkal pontosabb felmérés volt az 1717. évi kimutatáshoz képest, ugyanakkor a térség „fejlettségére” és etnikai-vallási viszonyaira vonatkozóan – magyar szempontból – „lehangolóbb” adatokat közölt.³⁴

Amint azt már említettük, a császári adminisztráció a Bánság területét nem csatolta vissza Magyarországhoz, hanem „Temesi Bánság” néven önálló tartományként kezelte. A tartományt az osztrák örökös tartományok mintájára próbálták létrehozni, amit nemcsak a közigazgatás, hanem a demográfia tekintetében is igyekeztek kifejezni. Így például római katolikus vallású, né-

met ajkú népesség betelepítését határozták el. A „plánus” kivitelezése már eleve lehetetlen volt a térségben – nagyobb számban – élő ortodox vallású szerbek, illetve románok jelenléte miatt. A magyar rendek már az 1722. évi országgyűlésen követelték a Bánság térségének Magyarország területéhez történő visszacsatolását. A visszaadásra azonban nem került sor, ennek fő okai abban keresendők, hogy Magyarország nem tudta megfizetni a térség visszahódítása során felmerült hadikiadásokat, illetve az időközben megvalósított beruházásokat sem tudta megtéríteni. Így a rendek fenyegetőzése – ti. az országgyűlési munka „bojkottálása” kapcsán – hamar abbamaradt, és a visszacsatolás kérdését egyelőre „szüneteltették”.³⁵

A Bánság visszahódítása után, Savoyai Jenő (1663–1736) herceg javaslata alapján, III. Károly magyar király a lotaringiai származású gróf Claude Florimond de Mercy tábornagyot nevezte ki – katonai kormányzóként – a bánági katonai adminisztráció élére. A Temesi Bánság első kormányzója hivatalát de facto már 1716-tól, de jure 1718-tól töltötte be, és egészen haláláig, 1734-ig viselte. Mercy külföldi származása ellenére lelkiismeretesen látta el a feladatait, ezáltal a bánági kormányzók közül nemcsak a legismertebb, hanem – talán kijelenthetjük, hogy az utókor számára – a legjelentősebb is volt. Mercy még 1716 telén elkészítette – a „Haupt-Einrichtungswerk” című – német nyelvű munkáját a Temesi Bánság közigazgatásának kialakításáról. A tervezetet – amely a magyar közigazgatási „hagyományokra” is tekintettel volt – 1717 őszén tárgyalták meg Bécsben. Végül elfogadták, de minden „magyar színezetű” rendelkezést kivettek belőle. A Temesi Bánság tartományi adminisztrációjának („Landes-Administration des Temescher Banats”) az élén a kormányzó állt, akinek a munkáját javarészt idegen származású katonai és kamarai tisztviselők segítették. A hivatalo-

³² GYÉMÁNT RICHÁRD: *A „harmadik honalapítás” és annak következményei a Bánság területén III. Károly uralkodása idején.* In: Karlovitz János Tibor (szerk.): *Tanulmányok a kompetenciákra épülő, fenntartható kulturális és technológiai fejlődés köréből.* International Research Institute s.r.o., Komárno, 2019. 263–264. pp.

³³ *The colonization of the Banat following its Turkish Occupation. With particular emphasis on emigration from Lorraine and Luxemburg. (Southern Belgian province of Luxemburg) Danube Swabian History:* <http://www.dvhh.org/history/1700s/banatcolonization-after-turks.htm> (Letöltés ideje: 2021. január 19.)

³⁴ REISZIG EDE: *Torontál vármegye története 1779-ig.* In: Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912. 410–411. pp.

³⁵ REISZIG 1912, 410. p.

kok jobbára német, cseh, morva, illetve sziléziai származásúak voltak, de előfordult, hogy olaszok, franciák, lengyelek vagy magyarok töltöttek be bizonyos tisztségeket.³⁶

A Temesi Bánság adminisztrációjának kiépítése meghatározó szerepet játszott Nepomuki Szent János kultuszának megteremtésében, illetve terjesztésében. A helyi császári adminisztráció hivatalnokai között szép számmal voltak csehek is, akik igyekeztek kielégíteni a Habsburg-dinasztia és a Birodalom igényeit, ugyanakkor saját szokásaikat, illetve kultúrájukat is megőrizni. Ahogy Delesega Gyula fogalmazott: „Cseh hivatalnokok sürgetésére 1721-ben a bosnyák ferencesek megalapítják a Nepomuki Szent János Társulatot, templomuk elé pedig a szentet ábrázoló kőszobrot állítanak.”³⁷ A társulatról érdemes tudni, hogy „[...] a 18. században egyre szélesebb néprétegekre kezdett terjedni az Althann [ti. gróf Althann Mihály Frigyes (1682–1734)] váci püspök közbenjárására szentté avatott Nepomuki Szent János tisztelete. Majdnem minden városban a folyóparton megtaláljuk szobrát; oltárokat emeltek tiszteletére, ünnepét különös fénnel ülték meg. Ennek a tiszteletnek egyik mozzanata az volt, hogy a »jó hír- és névszerető lelkek« társulatokat szerveztek a szent tiszteletére, aki különben is az igazságtalanul bevádoltak pártfogója. Amint a kőszegi társulat reguláskönyve már a címében elárulja, a társulat célja a »szentnek tisztelete és a rágalmazó nyelvek ellen való védekezés«. II. József rendelete 1788-ban 8 Nepomuki Szent János Társulatot oszlatott fel.”³⁸

Nepomuki Szent János kultuszának a csehek körében történő terjesztésében nagy szerepe volt a római katolikus egyháznak is. Ez egyfelől megfigyelhető a huszitizmus elítélésében. A Krisztus tanúi című kiadványban az alábbiakat olvashatjuk: „A huszita mozgalom szintén hozzájárult Nepomuki Szent János tiszteletének ki-

alakulásához, mert Vencel és második felesége [ti. Bajor Zsófia (1376–1428)] támogatta az újító Huszt. Ezért többen amellett vannak, hogy Nepomuki Szent János szenté avatására, mint a huszitizmus elleni akcióra kell tekintenünk.”³⁹

A szent kultuszának nemcsak bánsági, hanem magyarországi terjedésében a Habsburg-dinasztia érdekei is megmutatkoztak. Nem szabad elfelejtenünk, hogy a Habsburg-ház a katolikus egyház egyik legjelentősebb támasza volt a történelem folyamán. A dinasztia alapvetően két ágra bomlott. Mind a spanyol, mind pedig az osztrák ágat a Pápai Állam legerősebb támogatói között tarthatjuk számon, még ha ez a viszony olykor – bizonyos időkben – felemásan is alakult. Ugyanakkor fontos megjegyeznünk, hogy az osztrák ág által uralt Habsburg Birodalom több, egymástól eltérő fejlettségű részből állt. Ráadásul a gazdasági fejlettséget az etnikai – és vallási – különbözőségek is tarkították. Ezt a különbözőséget – amely végül a későbbi Osztrák–Magyar Monarchia vesztét is okozta – igyekeztek árnyalni, illetve egységbe kovácsolni. Így például – vallási tekintetben – a Habsburg Birodalomnak négy főpatronusa (védőszentje) volt: „[...] Szent József (az egész birodalomban), Szent Lipót (Ausztriában), Nepomuki Szent János (Cseh-Morvaországban) és Szent István király (Magyarországon). A mariazelli kegytemplom kupolájában a négy evangélistával láthatók.”⁴⁰ Érdekességként jegyezzük meg, hogy a Habsburg-dinasztia védőszentje Borromei Szent Károly (1538–1584) milánói bíboros érsek volt.⁴¹ A Károly keresztnév is a dinasztia és a katolikus egyház révén terjedt el hazánkban, elsősorban a nemesség és a polgárság körében. „Parasztnév nem tudott válni, napjához [ti. november 4.] néphagyomány nem fűződik.”⁴²

Nem szabad elfelejtenünk, hogy a törökök kiűzése után a római katolikus egyház ismét

³⁶ SZENTKLÁRAY JENŐ: *Temes vármegye története*. In: Borovszky Samu (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Temes vármegye és Temesvár. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1914. 349. p.

³⁷ DELESEGA GYULA: *Temesvári kalauz téridőben*. 24. p. A Szórvány Alapítvány régi elektronikus oldala: <http://www.diasporatm.ro/wp-content/uploads/temesvari-kalauz.pdf> (Letöltés ideje: 2021. január 18.)

³⁸ DIÓS ISTVÁN (főszerk.) – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. IX. kötet (Meszr–Olt)*. Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 2004. 758. p. (A továbbiakban: Diós – Viczián [IX. kötet] 2004)

³⁹ FELLEGI ET AL. 2013, 55. p.

⁴⁰ DIÓS – VICZIÁN (IX. kötet) 2004, 638. p.

⁴¹ TÜSKÉS – KNAPP 1988, 346. p.

⁴² DIÓS ISTVÁN (főszerk.) – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. VI. kötet (Kaán–kiz)*. Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 2001. 222. p. (A továbbiakban: Diós – Viczián [VI. kötet] 2001)

„reneszánszát” élte a Habsburg Birodalomban. Szerepe Magyarországon, így a Bánság területén is megnövekedett. Nepomuki Szent János kultusza, illetve annak terjesztése is a barokk ellenreformációs törekvések „célkeresztjébe” került. A szent férfiú – a hagyomány szerint – a gyónási titok megőrzéséért szenvedett vértanúságot. Ezért alakján keresztül megfigyelhető a gyónásnak a társadalom széles rétegeiben való meghonosítási kísérlete.⁴³

Nepomuki Szent János alakjának népszerűségét a magyarországi szoborállításokban is nyomon követhetjük. Tüskés Gábor és Knapp Éva irodalomtörténészek kutatásai szerint Magyarországon „[...] a szabadtéri szoborállítás divatja a XVII. század végén, pontosabban az 1690-es években, a kultusz bécsi kezdeteivel csaknem egy időben jelentkezik, és a XIX. század második feléig tart. Az évszámmal jelzett, illetve pontosan datált emlékek tükrében a kultusz első szakasza a szentté avatásig terjed: a szobrok száma a XVII. század végétől kb. 1730-ig folyamatosan növekszik. Ezt követően a XVIII. század közepéig némi visszaesés tapasztalható, amit az 1780-ig terjedő időszakban tartós felvirágzás követ. A kultusz ekkor éri el első csúcspontját, amelyet a század végén némi csökkenés, majd a XIX. század első felében ismét mérsékelt növekedés követ. A XIX. század második felében az emlékek kis száma a kultusz gyors hanyatlását tükrözi.”⁴⁴ A neves szerzőpáros a térbeli eloszlást is vizsgálta, amelyről az alábbiakat közölték: „Az emlékek fölállításának időbeli vizsgálata azt mutatja, hogy a szoborállítás szokása nyugatról, bécsi-osztrák hatásra a Duna vonala mentén fokozatosan terjedt el a déli, az északi és a keleti országrészekben. A nyugati határszél mellett másodlagos kisugárzó központ Pest-Buda, valamint néhány német, illetve folyamatosan katolikus magyar lakosságú, továbbá a jezsuitáknak otthont adó város (Kassa, Szeged, Eger, Székesfehérvár). Észak-Magyarország északi részén a XVIII. század második harmadában számításba kell venni

a kultusz közvetlen csehországi kisugárzását is. Egy-egy tájegységen belül megfigyelhető, hogy az egymáshoz közel fekvő kisebb településeken a szobrokat időben egymáshoz közel állították, vagyis ezek a helységek egymás felé ugyancsak kultuszközvetítő szerepet játszottak. A Duna-Tisza közén, a Tiszántúlon és Erdélyben az emlékek csaknem teljes hiánya a XVIII. században a protestantizmus túlsúlyával, szórványos előfordulásuk a XIX. században a protestáns felekezetek valamelyes visszaszorulásával magyarázható. A szoborállítás gyakorlatának földrajzi elterjedését befolyásoló tényezők között az említetteken kívül számításba kell venni a megfelelő nyersanyag előfordulását és az ennek nyomán kialakuló kőfaragóipar szerepét is.”⁴⁵

A Temesi Bánság területén III. Károly uralkodása (1711–1740) alatt – 1730-ig – csak egy Nepomuki Szent János-szobrot állítottak fel, azt is az adminisztráció központjában, Temesváron.⁴⁶

Nepomuki Szent János magyarországi, illetve bánsági tiszteletének terjesztésében nagy szerep jutott a jezsuitáknak is. A cseh származású szent nemcsak a magyarországi barokk jámborság, illetve a népi vallásosság jeles alakja, hanem az 1534-ben – Loyolai Szent Ignác (1491–1556) által – alapított Jézus Társasága (Societas Jesu) egyik mennyei pártfogója is. „Nepomuki Szent János tiszteletét a XVII. század folyamán, a csehországi vallásháborúk elmúltával jezsuiták készítik elő. János alakjában egyrészt a papság misztériumát, a gyónás szentségét akarták megdicsőíteni, másrészt szintén egy másik János, Husz nevével jelzett eretnekhagyományokat ellensúlyozni, népies jellegű jámborságban feloldani, és a csehek, de egyáltalán az egész Habsburg-birodalom népeinek tradícióiszteletét és ezzel együtt dinasztikus hűségét építeni.”⁴⁷ A cseh szent tiszteletére alakult jámbor társulatok leginkább jezsuita vezetés alatt, főképp a városokban – így például Temesváron (1724) – jelentek meg.⁴⁸

A török iga alól felszabadult Temesi Bánság területén szinte azonnal megindult a római ka-

⁴³ TÜSKÉS – KNAPP 1988, 346. p.

⁴⁴ TÜSKÉS – KNAPP 1988, 332. p.

⁴⁵ TÜSKÉS – KNAPP 1988, 336. p.

⁴⁶ TÜSKÉS – KNAPP 1988, 332. p.

⁴⁷ BÁLINT SÁNDOR: *Ünnepi kalendárium. A Mária-ünnepek és jelesebb napok hazai és közép-európai hagyományvilágából. I. kötet (december 1. – június 30.)*. Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 1977. 372. p.

⁴⁸ BÁLINT 1977, 373–374. pp.

tolikus vallási élet, amelyben jelentős szerep jutott – a jezsuiták mellett – a különböző vallásos társulatoknak. Az elsőként megalapított társulat a tagok önsanyargatásáról ismert „Krisztus Késerves Kínszenvedésének Egyesülete” volt. A Temesvár utcáján rendszeresen végigvonuló, korbáccsal, illetve kötéllel testüket véresre korbácsoló önsanyargatók „ízléstelen látványosságát” már 1732-ben betiltották. Az önsanyargatók mellett – 1720 és 1724 között – további két egyházi testület is alakult, az egyik a „Szeplőtlen Szent Szűz Társulat” („Congregatio Immaculatae Conceptionis”), amelynek célkitűzése a jó hírnév védelme volt, elsődlegesen a rágalmozgó ráfogások és becsületsértő támadások ellen. További célja volt a keresztény erények gyakorlása, a szegények és fogságban szenvedők segítése. A másik társaság a – már említett – bosnyák szerzetesek által 1721-ben alapított „Nepomuki Szent János Társaság” volt. Alapítását – Nepomuki János szentté avatása előtt – a bánsági adminisztráció cseh hivatalnokainak sürgetése mozdította elő. „A szent tiszteletére kőszobrot állítottak a templomuk előtti téren (forum militare) s 1724-ben az adminisztráció fölterjesztést tett a felséghez, hogy Nepomuki Szent János a Temesi Bánság védőszentjévé nyilváníttassék. Kérelmüket III. Károly 1726-ban teljesíté, a mihez azután Nádasdy László csanádi püspök is hozzájárult.”⁴⁹

Szentkláray Jenő apát-kanonok, történész megállapításával „harmonizál” Tüskés Gábor és Knapp Éva irodalomtörténészek észrevétele is, akik az alábbiakat közölték: „Külön figyelmet érdemel a [...] nagyszabású Nepomuki Szt. János emlék, amely ott keletkezett, ahol Bécs a legközvetlenebbül fejtette ki hatását: a töröktől utoljára visszafoglalt és Bécsből külön kormányzott bánsági terület középpontjában, Temesvárott. Nepomuki János jezsuita támogatással már szentté avatása előtt, 1724-ben az egész Bá-

nát patrónusa lett, ahol nagyszabású vízszabályozási munkák folytak, s a lojális cseh és osztrák hivatalnokréteg hamarosan megalapította a szentről elnevezett vallásos társulatot. Az első temesvári Nepomuki-szobor 1722-ben készült, majd ennek áthelyezése után a bécsi udvari kamara és a temesvári polgárság 1750-ben egy monumentális Immaculata-emlékművet állítottatott föl, melynek tetején Mária áll, oldalán Nepomuki Szt. János térdelő szoboralakja, talapzatán pedig a szent életének jelenetei domborműveken. Mivel a kompozíció egyben pestisemlék is volt, helyet kapott rajta Sebestyén és Rókus szobra, s természetesen nem maradhatott el a felszabadító Habsburg uralkodó védőszentje. Borromei Károly sem. Nyilvánvaló, hogy a második szobor eszmei programját és művészi kivitelezését egyaránt Bécsből inspirálták.”⁵⁰

Az előbbiekből kitűnik, hogy Temesvár legrégebbi – Nepomuki Szent Jánost ábrázoló – szobra mellett egy másik szoborkompozíciót is felállítottak, amelyen helyet adtak a cseh származású patrónusnak. Az ún. Szentháromság-oszlop, más néven Pestisoszlop ma is Temesvár főterén áll.⁵¹

A Szentháromság-oszlop állításának évét tekintve viszont nem egységesek a források. Az előbbieken olvashattuk, hogy Tüskés Gábor és Knapp Éva az 1750-es évszámot – tehát már Mária Terézia magyar királynő (1740–1750) uralkodását – jelölte meg. Ezzel szemben Sarkadi Nagy Emese tíz évvel korábban, III. Károly magyar király halálának évére, 1740-re tette annak felállítását. Ugyancsak az 1740-es esztendőt jelölte meg – az alapítás éveként – Bellai József egykori városi tanácsos is.⁵² Annyi bizonyos, hogy a pestis, amelynek megszűnéséért a város lakói – a szoborcsoport állításával – hálát adtak, 1738 márciusában robbant ki, amikor a Grünne-ezred egy zászlóalja behurcolta a ragályt Erdélyből. „[...] az óvintézkedések ellenére

⁴⁹ SZENTKLÁRAY JENŐ: *Temesvár története*. In: Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Temes vármegye és Temesvár. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1914. 72. p.*

⁵⁰ TÜSKÉS – KNAPP 1988, 347. p.

⁵¹ SARKADI NAGY EMESE: *Szentháromság oszlop (Pestis Oszlop), Temesvár*. Romániai magyar lexikon: <http://lexikon.adatbank.transindex.ro/muemlek.php?id=213> (Letöltés ideje: 2021. január 19.)

⁵² BELLAI JÓZSEF: *Temesvár leírása*. In: Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Temes vármegye és Temesvár. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1914. 170. p.*; SARKADI NAGY EMESE: *Szentháromság oszlop (Pestis Oszlop), Temesvár*. Romániai magyar lexikon: <http://lexikon.adatbank.transindex.ro/muemlek.php?id=213> (Letöltés ideje: 2021. január 19.)

borzasztóan pusztított a katonaság és polgárság között. Temesvárott azalatt a 13 hónap alatt, míg e rémséges csapás a várost ostromozta, legalább is 1000 ember esett áldozatául, vagyis az akkori népességből minden hatodik lélek.”⁵³

A szoborcsoport a korabeli barokk vallásosság – a pestisjárvány elleni védekezés – legjelentősebb alakjait ábrázolja, így helyet kapott rajta Szent Rókus, Szent Sebestyén, Borromei Szent Károly, Szent Rozália, de még Xavéri Szent Ferenc és Szent Borbála is. „Nepomuki Szent János, ornátusban, fején birétummal, felhőkön tapos. Kezében mellkasának döntött keresztet tart. Szakállas, fiatal alakja teljes mértékben megfelel a róla ismert ábrázolások kánonjának.”⁵⁴

A szent kultuszát a katolikus németiség jobbára 18. századi, valamint a katolikus csehek 19. századi – több hullámban történő – betelepődése minden bizonnyal tovább erősítette.

A bánsági csehek nagyobb számban I. Ferenc magyar király (1792–1835) uralkodásától kezdtek letelepedni a Bánság területén. A csehek bevándorlása három nagyobb hullámban ment vége, ezek közül az első kettő külső – tehát országhatárt átlépő, Csehország irányából érkező – vándormozgalom, a harmadik viszont jobbára belső vándorlás volt. Utóbbi esetben a hegyvidéki csehek egy része a Bánság alföldi vidékeire költözött. A harmadik vándormozgalom keretében – 1837-ben – létesült a ma Szerbiához tartozó, Fehértemplom (Бела Црква/Bela Crkva) mellett fekvő – ma is jobbára csehek által lakott – Csehfalva (Чешко Село/Češko Selo) helység. A csehek katolikus templomukat Nepomuki Szent János tiszteletére szentelték fel.⁵⁵ A

bánsági „hegyvidéki” csehek – akiket „klisszurai cseheknek” is neveznek – településeinek túlnyomó többsége napjainkban Romániához tartozik. Jobbára az Al-Duna vidékén helyezkednek el ezek a falvak, amelyek közül több még napjainkban is jobbára csehek által lakott. A szent tisztelete itt is megmutatkozik. Szörénybúzás (Gârnic) és Tiszafa (Eibenthal) római katolikus templomát ugyancsak Nepomuki Szent János tiszteletére szentelték fel.⁵⁶

A bánsági németek körében is szokás volt a cseh származású szent tiszteletére templomot szentelni. A „szerb oldalon” Csősztelek (Честер/Čestereg), Katalinfalva (Равни Тополовац/Ravni Topolovac), továbbá Párdány (Међа/Međa) templomait ugyancsak Nepomuki Szent János tiszteletére szentelték fel. Előbbi két templomot a második világháborút követően lebontották, a párdányi pedig várja sorsának jobbára fordulását. A németek a második világháború végóráiban, illetve azt követően eltűntek az említett településekről. A „román oldalon” például Bakóvár (Bacova) és Perjámos (Periam) németjei szentelték fel templomukat Nepomuki Szent János tiszteletére. A németek már ezekből a falvakból is „eltűntek”, illetve a történelem süllyesztőjébe kerültek, de templomaik még állnak.⁵⁷

A magyarság körében is szokás volt megemlékezni a cseh szentről. Nemcsak az ún. „jánoskázás” népszokását (május 16.) lehet megemlíteni, Nagybecskerek (Зрењанин/Zrenjanin) római katolikus székesegyházát, valamint Torontáltorda (Торда/Torda) plébániatemplomát ugyancsak Nepomuki Szent János tiszteletére szentelték fel.

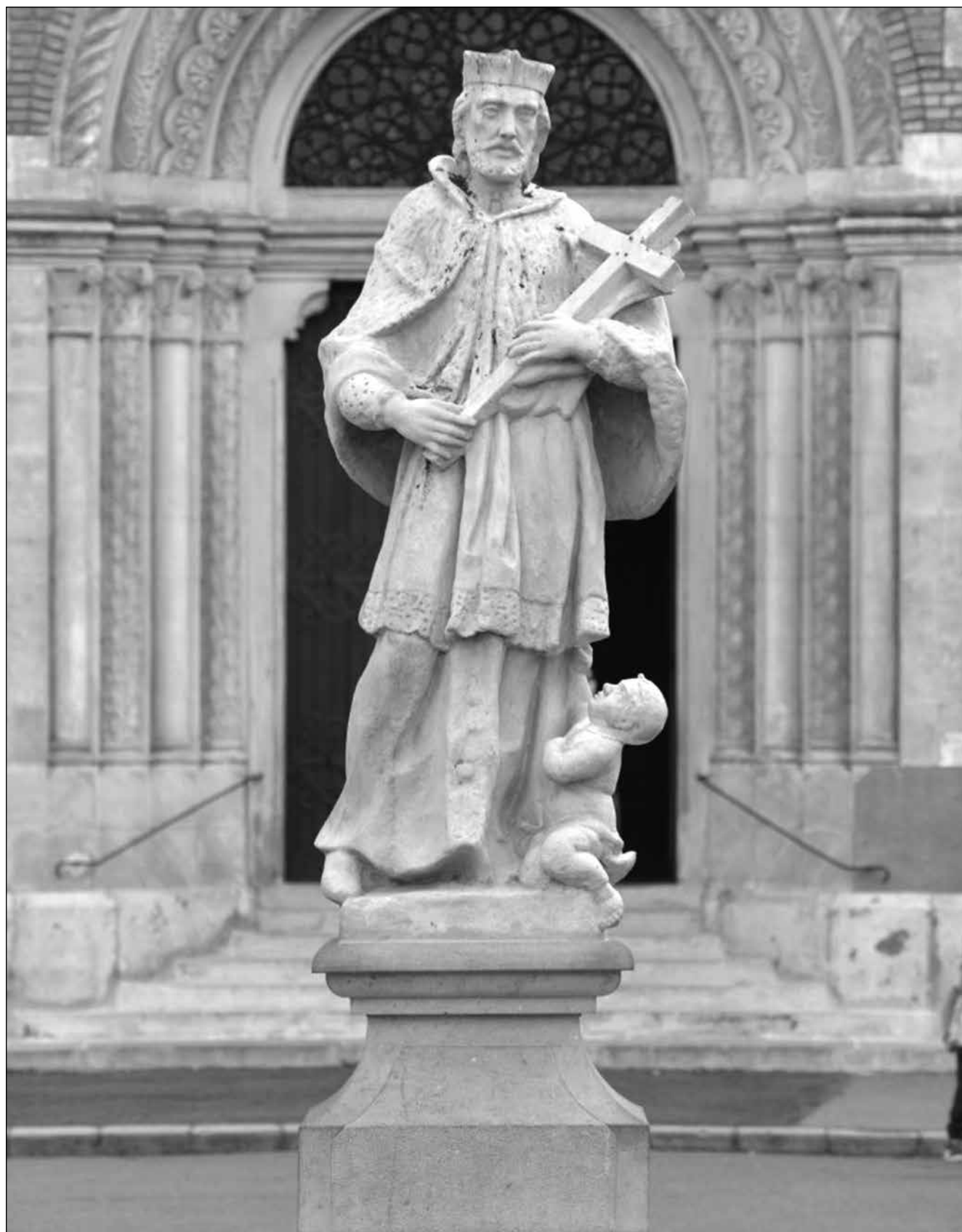
⁵³ SZENTKLÁRAY JENŐ: *Temesvár története*. In: Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai*. Temes vármegye és Temesvár. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1914. 82. p.

⁵⁴ SARKADI NAGY EMESE: *Szenháromság oszlop (Pestis Oszlop), Temesvár*. Romániai magyar lexikon: <http://lexikon.adatbank.transindex.ro/muemlek.php?id=213> (Letöltés ideje: 2021. január 19.)

⁵⁵ ERŐS LAJOS (szerk.): *Adalékok a Zrenjanini-Nagybecskereki Egyházmegye történetéhez*. LOGOS Grafikai Műhely, Tóthfalu, 1993. 244–245. pp.

⁵⁶ Temesvári Római Katolikus Egyházmegye: <https://gerhardus.ro/hu/plebaniak-2/> (Letöltés ideje: 2021. január 19.)

⁵⁷ Vö. ERŐS 1993, 225–227., 285–287., 369–373. pp.; *Plébániák*. Temesvári Római Katolikus Egyházmegye: <https://gerhardus.ro/hu/plebaniak-2/> (Letöltés ideje: 2021. január 19.)

Temesvár és a Bánság legrégebbi köztéri szobra, a helyreállított Nepomuki Szent János-szobor (1722)

Forrás: *Nepomuki Szent János (Sfântul Ioan Nepomuk)*. Timisoara City Art – ArtTM: <http://www.arttm.ro/sfantul-ioan-nepomuk/> (Letöltés ideje: 2021. január 18.)

III. 1. Felhasznált nyomtatott irodalom

BÁLINT SÁNDOR: *Ünnepi kalendárium. A Mária-ünnepek és jelesebb napok hazai és közép-európai hagyományvilágából. I. kötet (december 1. – június 30.).* Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 1977

BELLAI JÓZSEF: *Temesvár leírása.* In: Borovszky Samu (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Temes vármegye és Temesvár. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1914

BOKOR JÓZSEF (szerk.): *A Pallas nagy lexikona. XVI. kötet (Téba–Zsuzsok).* Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1897

CHISHOLM, HUGH: *Nepomuk, John of.* In: Chisholm, Hugh (szerk.): *Encyclopædia Britannica. XIX. kötet (Mun–Oddfellows).* Tizenegyedik kiadás. Cambridge University Press, Cambridge, 1911

DEDEK CRESCENS LAJOS: *Szentelek élete. I. kötet.* Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1900

DIÓS ISTVÁN (főszerk.) – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. V. kötet (Homo–J).* Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 2000

DIÓS ISTVÁN (főszerk.) – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. VI. kötet (Kaán–kiz).* Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 2001

DIÓS ISTVÁN (főszerk.) – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. IX. kötet (Meszr–Olt).* Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 2004

ERŐS LAJOS (szerk.): *Adalékok a Zrenjanini-Nagybecskerekai Egyházmegye történetéhez.* LOGOS Grafikai Műhely, Tóthfalu, 1993

FELLEGI BÉLA – KISS PÉTER – SZALONTAI ANIKÓ – SZIGETI LÁSZLÓ (szerk.): *Krisztus tanúi. Szentjeinkkel – hónapról hónapra. Május.* Új Ember Kiadó, Budapest, 2013

GYÉMÁNT RICHÁRD: *Nemzetiségi és felekezeti viszonyok a Bánság területén, különös tekintettel a 18. századi betelepítésekre.* In: Homoki-Nagy Mária (szerk.): *Forum. Acta Juridica et Politica. Acta Universitatis Szegediensis. V. évfolyam. 1. szám.* Szeged, 2015

GYÉMÁNT RICHÁRD: *Nemzetiségi és felekezeti viszonyok a Bánság területén, különös tekintettel a 18. századi betelepítésekre.* In: Katona Tamás – Kovacsicsné Nagy Katalin – Laczka, Éva Zita (szerk.): *Vavró István, a tudós és pedagógus. Ünnepi kötet dr. Vavró István professzor 80. születésnapjára.* Magyar Statisztikai Társaság – Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest–Győr, 2016

GYÉMÁNT RICHÁRD: *A „harmadik honalapítás” és annak következményei a Bánság területén III. Károly uralkodása idején.* In: Karlovitz János Tibor (szerk.): *Tanulmányok a kompetenciákra épülő, fenntartható kulturális és technológiai fejlődés köréből.* International Research Institute s.r.o., Komárno, 2019

HANGAY ZOLTÁN: *A pápák könyve. A római pápák Szent Pétertől II. János Pál-ig.* Trezor Kiadó, Budapest, 1991

INCZE DÉNES: *A szentelek élete. Az esztendő minden napjára. 5. Május.* Agapé Kiadó, Újvidék (Novi Sad), 1999

ORTUTAY GYULA (szerk.): *Magyar néprajzi lexikon. III. kötet (K–Né).* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980

REISZIG EDE: *Torontál vármegye története 1779-ig.* In: Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912

SOMOGYI EDE (szerk.): *Magyar Lexikon. XII. kötet (Magyar tengermellék – Nogáll).* Wilckens és Waidl Kiadóhivatala, Budapest, 1883

SZENTKLÁRAY JENŐ: *Temes vármegye története.* In: Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Temes vármegye és Temesvár.* Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1914

SZENTKLÁRAY JENŐ: *Temesvár története.* In: Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Temes vármegye és Temesvár.* Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1914

TÜSKÉS GÁBOR – KNAPP ÉVA: *Nepomuki Szent János tisztelete a szabadtéri emlékek tükrében.* In: Hofer Tamás (szerk.): *Ethnographia. A Magyar Néprajzi Társaság folyóirata. XCIX. évfolyam. 3–4. szám.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988

WEISZHÁR ATTILA – WEISZHÁR BALÁZS: *Német királyok, római császárok.* Maecenas Történelmi Könyvek. Maecenas Könyvek Kiadó, Budapest, 1998

WHITELAW, ALEXANDER (szerk.): *The popular encyclopedia or Conversations Lexicon. V. kötet.* Blackie & Son, Glasgow, 1846

III. 2. Felhasznált elektronikus irodalom

DELESEGA GYULA: *Temesvári kalauz téridőben.* A Szórvány Alapítvány régi elektronikus oldala: <http://www.diasporatm.ro/wp-content/uploads/temesvari-kalauz.pdf>

History of Charles University. A prágai Károly Egyetem (Univerzita Karlova) hivatalos elektronikus oldala: <https://cuni.cz/UKEN-106.html>

Královská Cesta – elektronikus oldal: http://www.kralovskacesta.cz/cs/prohlidka/objekty/socha-sv-jana-nepomuckeho_1.html

Nepomuki Szent János áldozópap, vértanú. Magyar Kurír – katolikus hírportál: <https://www.magyardurir.hu/kultura/nepomuki-szent-janos-aldozopap-vertanu-2018>

Nepomuki Szent János. Magyar Katolikus Püspöki Konferencia Titkársága: <https://archiv.katolikus.hu/szentelek/szent65.html>

Nepomuki Szent János (Sfântul Ioan Nepomuk). Timisoara City Art – ArtTM: <http://www.arttm.ro/sfantul-ioan-nepomuk/>

SARKADI NAGY EMESE: *Szenháromság oszlop (Pestis Oszlop), Temesvár.* Romániai magyar lexikon: <http://lexikon.adatbank.transindex.ro/muemlek.php?id=213>

SZÉKELY ZOLTÁN: *Cseh-országnak nagy fáklója – Nepomuki Szent János tisztelete Mosonmagyaróvárott.* Széchenyi István Egyetem. Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar: https://mek.sze.hu/images/2019/2019_09_02_NYE/10_Nyugodijas_Egyetem_SzekelyZoltan.pdf

Plébániák. Temesvári Római Katolikus Egyházmegye: <https://gerhardus.ro/hu/plebaniak-2/>

The colonization of the Banat following its Turkish Occupation. With particular emphasis on emigration from Lorraine and Luxemburg. (Southern Belgian province of Luxemburg) Danube Swabian History: <http://www.dvhh.org/history/1700s/banatcolonization-after-turks.htm>

Alexandrosz Ypszilantisz 1821-es szabadságharcának jelentősége a filhellén magyar és hungarofil görög kapcsolatok értékvilágának fényében

I. A „magyar filhellén mozgalom” jelentősége: Alexandrosz Ypszilantisz görög szabadsághős „Szent Seregében magyarok is harcoltak”

Az 1821-ben megindított görög szabadságharc 200. évfordulója okán remek érzés arról megemlékezni, hogy a filhellén magyar és hungarofil görög kapcsolatok egyetemes jelentőségűek nemzetünk és hazánk történeti érték-tárában. 1998-ban a görög Caruha Vangelió a következő megállapítást tette: az „európai filhellénizmussal egyidejűleg megindult a magyar filhellén mozgalom”. (1) A filhellén magyar és hungarofil görög kapcsolatok jegyében fontos történelmi alapvetés az, amit a XVIII. századi magyarországi görög tudós, Georgiosz Zavirász rögzített: a görögök „*valamennyi itt lakó nemzetiség közt a legrégibbek*” Magyarországon, és sok évszázadon át biztonságos otthonra leltek „*ennél a türelmes Anyánál, vagyis ebben a filhellén keresztény országban!*”. (2) Remek érzés arra is emlékezni, hogy két évszázaddal ezelőtt Európa közös érték-tára volt a filhellénizmus! A filhellén gondolati és érzelmi tartalom nemzedékeken átívelő volta okán fontos arra is utalnom, hogy ez a világkép Magyarország XIX–XX. századi kimagasló jelentőségű emlékezetműveltségi érték-tarába tartozik. E tárgykörben érdemes hivatkozni Szabó Kálmán 1980-ban megfogalmazott üzenetére: „*Erre kötelez az évszázados hagyomány, ezt diktálja legjobb meggyőződésünk. Nem túlozzuk el az adott téma jelentőségét: a magyar—görög irodalmi kapcsolatok, s ezen belül az újjörög*

irodalom magyarországi recepciója, csak egyike lesz ezután is azoknak a szálaknak, amelyek két európai népet összekötnek, értékét azonban változatlanul a kölcsönös megismerésben betöltött szerepe adja meg. Egymás jobb megismerése ugyanis olyan, számokkal ki nem fejezhető tény, amely egyaránt gazdagítja a megismerőt és a megismertet is, olyan folyamat, amelynek befo-lyásolására egyre több eszközzel rendelkezünk. Ilyen eszköz kíván lenni ez a történeti áttekintés is a magyar—görög kapcsolatok további alakításának szolgálatában.” (3) A fenti megállapítás a jelen és a jövő nemzedékeire komoly és méltó feladatot ró a filhellén magyar és hungarofil görög érték-tarra vonatkozó „*történeti áttekintés*” jegyében a XXI. század során is! „*A görög szabadságharc és a filhellén mozgalom*” magyarországi jelentőségéről az igen komoly tudományos életpályát megvalósító Caruha Vangelió alapvetést jelentő összegzése méltó módon emlékezett meg: „*Havasalföldön 1814-ben megalakult a görögök titkos Baráti Társasága, amely Pesten Nikolaosz Bekella gazdag kereskedő (1814–1820 között a pesti görög iskola igazgatója is volt) irányításával működött.*” (4) A két évszázaddal ezelőtti pesti görög kereskedővilág egyben nagyon művelt és igen hatékony társadalmi kapcsolatokkal rendelkező réteget is jelentett. „*Görög származású volt a 19. századbeli Magyar Reformkorszak kiváló nagy alakja Boráros János pesti Senator, majd Vicepolgármester.*” (5) Caruha Vangelió is írt „*a görög származású Boráros János*” (1756–1834) jelentőségéről is. (6) Boráros János volt „*a pesti Görög Egyház kormánybiztosa komisszáros*”:

a „pesti Görög Egyházban ott van a kiválóan megfestett életnagyságú arcképe, rajta görögül a felírás, mely szerint »ek tu Vorarou«, vagyis a görög Vorarosz városából való”. (7) Boráros János a polgári katonaság ezredeseként is tevékenykedett. Kargling, a neves piktor festményt alkotott róla 1825-ben: Grabovszky Athanáz görög kereskedő adományozta e festményt a görög egyházközségnek, annak tagjai pedig a „budapesti görög egyház tanácsstermében” helyezték el. (8) Alexandrosz Ypszilantisz magyar kapcsolatrendszere okán fontos, hogy e görög szabadsághős „Szent Seregében magyarok is harcoltak”. (9) A filhellén Horváth Endre ezt rögzítette: „A XIX. század egyik legnevezetesebb, mások számára is példaadó nemzeti megmozdulása volt a görög szabadságharc, mely 1821 tavaszán robbant ki és évekig tartó küzdelem után végül is – 1830-ban – Hellász »porai-ból való megélemedésére« vezetett.” (11) Ez a filhellén érzésvilág a szabadságeszmények és az emlékezetműveltségi értéktárak mentén is értelmezendő! **A filhellén Jósika Miklós értekezett arról, hogy a nemzet „főereje jobb könyveinkben van letéve”:** ezek közé kizárólag azon művek tartoznak, melyek „a nemzetet tovább viszik a tudásban, melyek a nemzet jellemét, nemesebb hajlamait fejlesztik”. „Mi tartotta fel nálunk a nemzeti lelket, mi gátolta meg, hogy el ne süllyedjünk? Mindenek felett és mindenek előtt — a nép.” (12) E tárgykör terén is lényeges és korszakokon átívelő üzenet az, amit Horváth Endre ekként fogalmazott meg: a „klasszikus műveltségben és a filhellén lelkesedésben gyökerező érdeklődésen felül tehát különleges magyar szempontok teszik megokolttá”, hogy „a művelt magyar olvasó közelebbről megismerkedjék az újabbkori görögséggel és a magyar–görög kapcsolatokkal”. (13) Egyetemes jelentőségű, hogy a filhellén magyar világban hatalmas rokonszenv élt a szabadságért harcoló „görög nemzeti hős” iránt! Jósika Miklós filhellén érzületet kifejező alábbi gondolatai is méltón szemléltetik ezt: a „híres, annyi hősiességgel vezetett görög forradalom, valódi ébredés 2000 éves álomból, mely annyi nevet tett híressé, melyben Missolungi és Párga a régi görög hősiesség kort, a Miltiadok s Themistoklesek korát keltette föl, évekig tartott,

s végre ott állt — véresen, tele sebekkel, de dicsőn — a szabadság napjának arany sugarai közt a régi Hellas”. (14) „A görögség hősi küzdelme” 1821-ben „egész Európa lelkiismeretét megmozgatta”. A „Meszolongiban [...] megjelent »Görög Krónikák« című újság 1824. március 12. száma” (többek közt) ezt rögzítette: „A Magyarországból érkező legújabb értesülések szerint leírhatatlan a magyarok lelkesedése a görögök irányában s társalgásuknak csaknem kizárólagos témája nemzetünk felszabadítása [...] Derék magyarok! Ti jól tudjátok, mi a szabadság s meg tudjátok becsülni azt a nemzetet, mely évszázados rabság után őseinek újraéledt lelkületével és páratlan bátorsággal küzd azért a nagy jóért... [...] A szabadságharc történetírói említik, hogy magyar önkéntesek is részt vettek a küzdelemben.” (15) Alexandrosz Ypszilantisz és az 1821-ben megindított görög szabadságharc emlékezete kimagasló érték Európa történelmében! Március 25. a görög nemzet ünnepnapja: a szabadsághősök e napon bontottak zászlót a nemzeti függetlenségért 1821-ben. A szabadságért való áldozatvállalás jelenik meg a görög nemzeti zászló kilenc vízszintes sávjának, az öt kék és négy fehér csíknak a jelképi tartalmában: e sávok a „Szabadság vagy Halál” jelentésű nemzeti jelmondat kilenc szótagját jelenítik meg. A korabeli filhellén magyar világ megtapasztalása vezetett ahhoz, hogy a magyarországi görögség támogatta a reformkor magyar hazafias törekvéseit. Magyar szívű görögség alakult ki a reformkorban: 1848–1849-ben a magyarországi görög vagyonos családok sarjai közül több tucat tiszt vett részt a magyar honvédseregben a magyar szabadság győzelméért; és 1849 után szinte mindannyian több év várfogságra ítéltettek. A magyar–görög nemzetbarátsági érzület hagyományának és a közös európai jövőkép (nemzetek Európája) gondolatának jegyében is lényegesek a fenti adalékok! **Az említett magyar–görög történeti adalékok okán is jó érzés emlékeznünk arra, hogy az évezredes magyar–görög nemzetbarátságoknak milyen mély gyökere és máig ható ereje van: ennek pedig lényeges és egyetemes üzenete a jelenünk és a jövőnk számára az, hogy az egymást megbecsülő nemzetek tiszteletet érdemelnek!**

II. „1821 februárjában Ypszilantisz lasiba érkezett, és megkezdődött a felkelés”: „katonái közé magyarokat is felvett”

A magyar bizantinológia megszületése az 1821-ben megindított görög szabadságharc utáni évtizedek legmagasabb szintű műveltségi értéktárába tartozik. Különösen nagy jelentőségű műveltségi értékvilágról van szó, hiszen a filhellén magyar és hungarofil görög kapcsolatrendszer Európa legkiemelkedőbb értéktárába tartozik. Dr. Athanasiou Christoforos *Az újkori Görögország története* (Bp., 2006) című művében a következő alapvetést rögzítette: „1821 februárjában Ypszilantisz lasiba érkezett, és megkezdődött a felkelés.” (1) Rendkívüli jelentőségű a fenti megállapítás Erdély filhellén magyar világa kapcsán, hiszen a Kárpátokon túli, szomszédos térségben tört ki a görög felkelés 1821-ben. Ez az a történelmi valóság, melynek révén a magyarság azonnal értesült erről a görög Alexandrosz Ypszilantisz által indított szabadságküzdelemről, melynek nyomán igazi filhellén magyar világ teremtődött. Az 1821-ben megindított görög szabadságharc 90. évfordulójának évében Baltai János ezt írta az évszázadokon átívelő görög szabadságvágy kapcsán: „1770-ben a görögök fellázdak a török uralom ellen.” A görögség szabadságáért küzdő hősök rétege évszázadokon át „a hegyek közé menekült s onnan védelmezte a maga fészket”: „így fejlődött ki a kleftúria”, melynek „soraiból később a szabadságharcnak számos vitéze támadt”. (2) „A görög parasztság törökellenes megmozdulásai és a kleftiszek állandó harcai aláásták a török birodalom görögországi hadállásait.” (3) Kiemelkedő jelentőségű volt a „Philiki Hetéria (Baráti Társaság), amely 1821-ben szervezte és irányította a törökök elleni fegyveres felszabadító háborút”. „E forradalmi szervezet alapítói Nikolaosz Szkufász (1780-1818), Athanasziosz Czakalof (1788-1851) és Emmanuil Xanthosz (1772-1852) voltak. Később pedig több más kiváló forradalmár is csatlakozott a Philiki Hetériához, mint például az Ypszilantisz fivérek, Alexandrosz és Dimitriosz Ypszilantisz, akik jelentős szerepet játszottak a görög nép felszabadító harcaiban.” (4) Czakalof/Tzakaloff igazi neve Athanasziosz Nikiphorosz (1788–1851) volt. (5) A görög sza-

badságharc előkészítésében az európai görög tudósvilágnak is meghatározó szerep jutott. „A Szkufász-féle szárny nagy szerepet szánt a széles néptömegeknek.” (6) A „phanariota görög fejedelmek és a görög nyelv” jelentősége igen nagy volt a fejedelemségekben. (7) Moldva és Havasalföld görög világában a XVIII. században meghatározó értékvilágot képviseltek az Ypszilantiszok! 1820-ban „Ipszilandi Sándor vette át a Filiki Eteria vezetését”. (8) A döntő előrelépés akkor következett be, amikor a „Philiki Hetéria vezetőjévé Alexandrosz Ypszilantisz (1793-1828) választották meg”, mert „ezután a forradalom előkészítése nagyobb ütemben folyt”. (9) A „forradalom vezérkara” úgy „döntött, hogy a Havasalföldön kezdi meg a törökellenes fegyveres felkelést”. (10) Alexandrosz Ypszilantisz „Jászvárosban (Jassy) csatlakozásra szólította fel a lakosságot” a szabadság kivívása céljából. (11) Az Ypszilantisz testvérek „lelke tele volt a legnemesebb érzelmekkel, a hazaszeretet hősiességével, önfeláldozással és lemondással”: „a nemzeti ügy gondolata töltött el mindenkit, mely azóta is megmaradt a görög nép szívében”. (12) „Ipszilandi közvetlen kíséretében találjuk Georgiosz Laszaniszt”, aki „előzőleg Nicolaus Takátsy pesti görög kereskedő üzletében volt segéd”. A „szabadságharc kitörésének híre nagy lelkesedést váltott ki a magyarországi görögök körében”, valamint „szerte az országban, de főképpen Pesten, a Bánátban és Újvidéken nagy lelkesedéssel olvassák Ipszilandi görög nyelvű kiáltványát és annak más nyelvű fordításait”. (13) Alexandrosz Ypszilantisz görög szabadsághős volt az, akit „a metropolita a jassy-i templomban karddal övezett fel”. (14) A „magyar nemzet rokonszenve nyomon kísérte a görög szabadság ügyének fejlődését”: „magyar vitézek is siettek Ypsilanti háromszínű, piros, fekete, fehér zászlaja alá, mely egyik oldalán hamvaiból föltámadó phönixet, a másikon pedig keresztet ábrázolt e szavakkal: »E jel alatt győzni fogsz!«”. (15) A filhellén magyar Pulszky Ferenc azt hangsúlyozta az 1821-ben megindított görög szabadságharc eszményei kapcsán: a „görög szabadságharc a szent szövetség legsötétebb korszakában ütött ki”, és Európában „a népek természetesen mind föllelkesültek a görögök mellett, kikben még a régi Hellas dicsőségének fénykoszorúját is fel-

akarták ismerni”. (16) A szabadságharc megindítása 1821-ben „a görög világot felrázta százados álmából s tudatára ébresztette emberi és nemzeti jogainak”. (17)

„Tudor Vladimirescu a Philiki Hetériával kötött szerződés értelmében felkelésre szólította fel a románokat, de nem sikerült rábírní őket a forradalomban való részvételre. A román parasztság a bojároktól függött, akik viszont ellenezték a törökellenes felkelést, és a Philiki Hetéria forradalmi tevékenységét kizárólagos görög ügynek tartották.” „Vladimirescu is leállította a felkelés előkészítését” és „teljesen elhatárolta magát a forradalomtól és a Baráti Társaság célkitűzéseitől”, ennek következményeként „Ypszilantisz letartóztatták, majd kivégezték Vladimirescut”. (18) A kivégzéshez vezető összefüggések okán fontos megjegyezni, hogy Tudor Vladimirescu „levelet intézett a silistrai török pasához”, ebben (többek között) arról is írt, hogy „ő és emberei a padisahnak továbbra is hűséges adófizetői”. E levél eredményeként a „pasa követeit nagy ünnepélyességgel fogadják és biztosítják őket hűségükről”. Alexandrosz Ypszilantisz a „seregének legkiválóbb kapitányára, Georgakisra bízta, hogy végezzen Tudorral”. Június elején egy „nagyobb katonai csapat élén” Georgakis megjelent „Tudor táborában, és őt a saját katonái között beszélgetés közben hirtelen elfogatva” a Tudor seregében lévő „pandúrok minden ellenkezése nélkül Tergovistba” vitte, és lefejeztette. (19) Alexandrosz Ypszilantisz görög szabadsághős „megindította a fegyveres felkelést”, és a „katonái közé magyarokat is felvett”. (20) A városi kiváltóságokkal bíró erdélyi Décse birtokos családjából származó református Décsey József hadnagy „Göröghonba” ment, ahol „Ypsilanti zászlaja alá esküszik”. 1821-től „ott küzdött Mihályi kapitány is hatvan emberével Tergovist környékén Ypsilanti táborában”. Az akkori csatákban „véres babérokat aratott Incze kapitány is Kantakuzene herceg seregében”: „ott is esett el Jassy-nál, június 17-én 1821-ben, miután a túlnyomó török sereg ellen végső elszántsággal védte magát”. (21)

Atanasziu Hrisztoforosz 1986-ban a következőket jegyezte le a nagy jelentőségű filhellén mozgalom magyar szabadságharcos hőseiről: „A görög szabadságharcban — becslések szerint — húsz magyar filhellén is részt vett. Az ő

nevüket ismerjük, de akadnak olyan magyar önkéntesek is, akik a görög levéltári anyagokban csak családi vagy keresztnévükkel szerepelnek, mint például Radics, Kameron, Oszkár, Felos, Tisza, Fejes, Darai, Bóth, Márk, Károly, Miovidovics, Mór, Czernyánszki. Ismerkedjünk meg néhány magyar filhellén forradalmárral. Desseffy Károly huszárcapitány a nápolyi hadseregben szolgált, majd a görög forradalom hírére leszerelt és Franciaországba utazott. Görögországba 1821 végén érkezett, ahol először a Korinthosz mellett működő kiképzőtáborban készített fel a harcra több száz fiatal görög forradalmárt. Ezt követően századparancsnokként részt vett több hadműveletben, majd 1822. július 16-án Petánál hősi halált halt a törökök ellen vívott ütközetben. Laszky Kristóf Pesten született, 1821 végén érkezett a forradalmi Görögországba, és a külföldi önkéntesek brigádjában szolgált századosi rendfokozatban. Később magasabb görög forradalmi egységeket vezényelt és ott volt a felszabadító forradalom legfontosabb frontjain. 1827. április 26-án, az athéni Faliró kikötő bevételéért folyó véres ütközetnél halt hősi halált. Jeremiás János görög csapatnál szolgált és részt vett több jelentős hadműveletben. A forradalom győzelme után Görögországban telepedett le. További sorsáról keveset tudunk. Azt viszont tudjuk, hogy sokat nélkülözött, mert a görög államnak írt levelében kérte, hogy folyósítsanak részére »anyagi segílyt, mert rendkívül rossz anyagi körülmények között él«. Csernyánszky sebészorvos volt és 1822. június 2-án érkezett Görögországba. A görög forradalom idején »a magyar doktor Csernyánszky« néven vált híressé. Részt vett több hadműveletben és bátorságával kitűnt a korinthoszi nagy ütközetben. További sorsa ismeretlen. Radics magyar önkéntes 1822-ben érkezett Görögországba Franciaországból, német harcosokkal együtt. A görög forradalom győzelme után Konstantinápolyba távozott. Baróti Szabó Mária fegyverrel a kezében harcolt a görög nép szabadságáért. A Meszolongion erőd védelmében tűnt ki személyes bátorságával és hősiességével, majd a kivonulásnál a törökök fogságába esett. Görög asszonyokkal együtt láncra verték és Konstantinápolyba vitték. Mangel Mihály, a híres muzsikussz 20 éves volt, amikor a forradalmi

Görögországba érkezett. A csatatereken, ahol kétszer is súlyosan megsebesült, az egyik kezében kardot, a másikban kürtöt tartott, s így lelkesítette a harcosokat. A forradalom győzelme után Görögországban telepedett le. A görög állam, elismerve érdemeit, a *Harc Érdemrendjét* és a *Nagy Keresztet* adományozta neki. 1887-ben halt meg Athénban, 86 éves korában. Bóth, az erdélyi származású magyar, a külföldi önkéntesek brigádjában szolgált.” (22) A dragasani vereség utáni helyzet kapcsán fontos arra is utalni, hogy Alexandrosz Ypszilantisz először „a hegyek között levő Kozia monostorba vonult, ahonnan június 26-án a vöröstoronyi szoroson keresztül” menekült át Erdélybe. (23) A magyarországi görögség történelmi emlékei közül kiemelendő, hogy a csatatereken megsebesült görög szabadságharcosok közül többen már 1821 augusztusában Pesten találtak menedéket! „A *PESTI Újságban* ily cikkely találtatik Augustus 18-dikáról: [...] *M. Kurír* (Bécs) 1821. p. 128. Görögországból, Ypsilanti seregéből emigráns sebesültek (hetaristák) érkeztek Pestre. A görög lakosság támogatta őket.” Füves Ödön is írt arról, hogy a „vereség után Magyarországra menekültek közül sokan igen nyomorúságos állapotban értek Pestre”: ezt megtapasztalva „szomorúság tölti el a pesti görögöket Ipszilandinak és seregének szerencsétlen sorsa miatt”. (24) A dragasani vereség következtében Alexandrosz Ypszilantisz „átalmenekült ide hozzánk Erdélybe, hogy kerülőúton eljuthasson a göröglakta földre”. Ezt megakadályozta a Habsburg-hatalom: „*Metternich* emberei elfogták”, majd „*Aradra* kísérték”. (25) Alexandrosz Ypszilantisz Aradon adta ki az „utolsó napiparancsot”. Ypszilantisz „becsület-szavát adta, hogy nem távozik Ausztriából”, ám ennek ellenére a Habsburg-hatalom börtönbe zárta. (26) „A menekülő Ypsilanti herceget is Szebennél érte utol az osztrák policia keze s onnan hurcoltatta Munkácsra.” (27) „Ypsilanti a munkácsi vár börtönében senyvedett hosszú ideig.” (28) Alexandrosz Ypszilantisz több harcostársa is hasonló sorsra jutott! Geórgiosz Laszanisz „a Szent Sereg június 19-i dragasani leverése után Ipszilandival s a vezérek egy részével együtt a Törösvári szoroson keresztül Magyarországra menekült”. „Az őket követő csapat részét az osztrák hatóságok nem enged-

ték át a határon. Az így kívül maradtakat a törökök részben foglyul ejtették, részben pedig lemészárolták. Ipszilantit és Laszaniszt Temesváron, majd Aradon át Munkács várába vitték. E fogság idején Laszanisz a Habsburgok ellen egy elkeseredett hangú verset írt.” (29) A filhellén magyar és hungarofil görög kapcsolatrendszer jegyében fontosak a következő adalékok. Gróf Széchenyi István „1821 nyarán erdélyi utazása alkalmával találkozott odamenekült fanariótákkal”. (30) 1821-ben „Dél-Erdélyben sok görög keresett menedéket”. „Az akkor Brassóban tartózkodó Széchenyi István 15 ezer főre becsülte a számukat.” E menekült görög családok között ott találjuk a következőket: „*Kantakuzeno, Marko, Ghika, Szutzosz*”. „Széchenyi Kanta-kuzenoval hosszadalmasan elbeszélgetett a politikai helyzetről”: ekkor e görög szabadsághős „kijelentette, hogy inkább meghal, semhogy a törökök által megszállt hazájába visszamenjen”. (31) Alexandrosz Ypszilantisz Munkács várában való fogságáról 1890-ben ez került rögzítésre: „1821-ben pedig ide kísértetett Ypsilanti Sándor görög herceg, orosz császári tábornok, s a cár segédje, öccsével, Miklóssal s egy Markó nevű görög hajós kapitány és négy katonatiszttel. E herceg azért fogatott el mert Moldovában hol elődei a hoszpodárságot viselték volt, de a fényes kapu által ki végeztettek, a görögök felszabadítása céljából a lázadás zászlóját kitzúé. Ypsilantinak e tette összefüggésben volt a Konstantinápolyban tervezett forradalommal, mely vállalatban azonban a szerencsétől elhagyatván, sok vérontás után eredmény nélkül menekülni készített s így az erdélyi határnál elfogatván, kíséretével együtt idehozott, honnan 1823 augusztus hónapban Terézvárosba szállíttatott s később Oroszország közbenjárására szabadon bocsátatott ugyan de az osztrák birodalmat el nem hagyhatta.” (32) Alexandrosz Ypszilantist „*Theresianstadtban* tartották”; majd pedig az 1828-ban bekövetkezett haláláig „*Bécsben rendőri vigyázat alatt*” állt. (33) A „magyarországi görög ifjakat” hatalmas „lelkesezés fűtötte a szabadságharc győzelméért”. A „pesti görögök érzésvilágára vet fényt az a tény, hogy 1822-ben Pesten jelentették meg a szabadságharc elején tragikus véget ért Parga városka katasztrófájának görög nyelvű leírását”. (34) A Kárpátokon túli területek kapcsán fontos,

hogy Jászvásárt „1822. augusztus 10-én a jani-csárok dúlták fel és hamvasztották el azért, hogy lakói a görög lázadásban Ypsilanti herceg vezérése alatt résztvettek”. (35) Európában egyre magasabbra hágott a filhellén érzület, melyben fontos alapot jelentett a kor meghatározó személyiségei körében meglévő görög műveltségi világgép. Jó példa erre a filhellén Pulszky Ferenc következő visszaemlékezése: 1835-ben a „nagybátyám megígérte volt, hogy tavasszal Konstantinápolyba és Athénbe magával viszen”. „Gyermekkorom óta rajongtam a görög történelem eszményi alakjaiért”, és a „görög irodalom kincseivel megismerkedtem”. „Miltiadest és Themistoclest, Cimont és Periclest, Epaminondast, Demosthenest jobban szerettem, mint akár a római államférfiakat, akár az újkor nagyjait, s a görög mythosok inkább érdekelték, mint bármily regény; nem képzeltem nagyobb boldogságot, mint azon földet taposni, melyen hőseim s félisteneim viaskodtak.” (36) Ez a görög műveltség iránt érzett általános tisztelet a XIX. század első harmadában áthatotta Európa szellemi világát, és ez cselekvő erő is jelentett! Fontos azt is megemlíteni, hogy az 1821-es görög szabadságharc és az 1848–1849-es magyar szabadságharc előkészítésében és folyamatában a két nemzet legjelentősebb és legnépszerűbb költői is hallatták a hangjukat. A korabeli filhellén magyar értékvilágra mutatnak rá az alábbi adalékok. „A görög szabadságharcnak nagy hatása volt a magyar újságírókra is. Ők kezdetben a görög forradalomról nem közölhettek semmit, mert az abszolutizmus tiltotta a harc emlegetését. Metternich ugyanis veszélyt látott a görögök szabadságharcában, minthogy az a helyzet megváltoztatásához vezetett. [...] A kor magyar sajtója azért módot talált arra, hogy a görög szabadságharc iránti rokonszenvét a sorok között fejezze ki. A magyar újságok minden fontosabb görög eseményt élénk figyelemmel kísértek. Így 1821-ben a Filiki Eteriáról, Ipszilandi kiáltványáról és a Szent Sereg kudarcáról tudósított a magyar sajtó. A magyarok is tudomást szereztek a görög forradalom kitöréséről, terjedéséről és magánbeszélgetéseikben hevesen vitatták annak célját és helyességét.” A „magyarok hangja” 1821-től kezdve folyamatosan „eljutott a görögökhöz”. A

görög Ellenika Chronika is megemlékezett a magyarok részvételéről: „A Magyar-orozságból érkező legújabb értesülések szerint leírhatatlan a magyarok lelkesedése a görögök irányában, és társalgásuknak csaknem kizárólagos témája a görögök felszabadítása. **Derék magyarok! Ti jól tudjátok, mi a szabadság, s meg tudjátok becsülni azt a nemzetet, amely évszázados rab-sága után őseinek újraéledt lelkével, s páratlan bátorsággal küzd azért a nagy jóért.**” (37) „Görögország függetlenségének kivívása” kapcsán fontos adalék, hogy Oroszország, Anglia és Franciaország, a „három nagyhatalom a londoni egyezmény (1827. VII. 7.) elfogadására szólította fel a portát, de a török kormány elutasította a kérést, és továbbra sem ismerte el ezt a jegyzőkönyvet”. A porta végül „kénytelen volt elfogadni a londoni egyezményt (1829. III. 23.), majd a drinápolyi békeszerződés (1829. IX. 14.) aláírásával elismerte Görögország függetlenségét és annak a londoni egyezmény megállapította határait”. (38) Az 1821-ben megindított szabadságharc diadaláért elszenvedett görög veszteségről egy híradás így számol be: „300.000 veszlette életét a kilenc évi harc alatt s az életben maradt közt nem volt egy sem, a kinek fedele, vagy egy darab földje maradt volna.” (39) „A görög nép elnyerte függetlenségét. [...] Az új független állam viszont csak a Peloponnészosi félszigetből, Közép-Görög-orozságból és Evviából állt. Az ország lakosainak száma 753 830 volt, területe pedig 47 000 km² (tehát háromszor kevesebb a mainál). Olyan területek, mint Thesszália, Épeirosz, Makedónia, Kréta és az Égei-tengerhez tartozó sok más sziget, nem tartoztak az új államhoz.” (40) A XIX. századi magyar költőink és íróink körében a filhellén érzület élő jelenség volt! „Ungvárnémeti Tóth László 1818-ban kiadott »A görögökhöz« c. versében összehasonlítja a régi és korabeli Görögország állapotát, majd buzdítja a görögöket, hogy apáik példáját követve kezdjék el bátran »az ezüstidő útját«. Jósika Miklósról olvassuk, hogy 1823-ban Myszolungiba indult Byron mellé, hogy az ő oldalán küzdjön a görög szabadságért. Vörösmarty Mihály a reformkor küszöbén, 1825-ben a Zalán futásában a tespedtségből feltámadó görög nép szabadságharcának hősi példájával akarta lelkesíteni a hon-

foglaló magyarok tehetetlen utódait. A görög példával céloz a jobb jövő lehetőségére is. Berzsenyi Dániel a navarinói ütközet után, 1827-ben egy nagyszabású költeményt írt Új Görögország címen. Ebben üdvözli a hősök hamvaiból feltámadt Hellaszt, amely »Mohamed hadait tengerbe méríti örökre«. E forradalmi hangú vers megjelenését a cenzúra csak később, 1842-ben engedélyezte. Kölcsey Ferenc az 1833. évi országgyűlési beszédében a lengyelek megsegítésével kapcsolatban célzott a görög szabadságért életét áldozó Byron példájára. [...] Jókai Mór »Egy magyar nábob« című regényében Byron haláláról ír, »Jordáki feje« c. novellájában pedig egy ifjú hősi halálát örökítette meg. Petőfi Bérangernek, Arany János Byronnak az újgörög szabadságharcra írt versét fordította magyarra. Fáy András utolsó munkájában, a Szulióták c. elbeszélésében felidézte a szülőföldjüket halálukig védő hős szulibeliek emlékét. [...] Vörösmarty barátai közé tartozott a görög származású Paziuzzi György jurátus is, aki németre tanította a költőt.” (41) Pulszky Ferenc arról értekezett, hogy a görög szabadságharc diadala után a „külföldön élő görög kereskedők” is azon voltak, hogy „Athénben a közművelődési intézetek ne hiányozzanak”, aminek eredményeként „Görögországban a szabadságharc utántól virágzott a művészet és tudomány”. (42) Történelmi valósággá lettek Alexandrosz Ypszilantisz látnoki szavai: „Én küldetésemet betöltöttem. A magot elvettem, a gyümölcsnek mások látják hasznát.” (44)

III. 1821-ig magyar–görög műveltségi határ létezett a Kárpátok mentén: a hős Alexandrosz Ypszilantisz szabadságharcát „megörökítő vargyasi (udvarhelyszéki) székely ének” egyetemes jelentősége

A filhellén magyar és hungarofil görög kapcsolatok körében rendkívül fontos térséget jelentett Havasalföld, e terület Szent István király korától kezdve egészen 1821-ig magyar–görög műveltségi határ is volt e két nemzet magas szintű művelődéstörténeti kapcsolatai okán. Havasalföld igazán a XV. században került föl Európa műveltségi térképére a korabeli itáliai görög tudóskör és a magyar tudósvilág nemzetközi szintű diplomá-

ciai tevékenysége révén. Ebben a korszakban az egyetemes értékeket felvállaló magyar–görög kapcsolatok hatották át évtizedeken keresztül a műveltségi diplomácia világát – a hungarológia és a bizantinológia alapvetéseinek, valamint az évszázadokon átívelő középkori magyar–görög művelődéstörténeti kapcsolatok keresztény értéktárainak fényében rendkívüli jelentőséget kell tulajdonítanunk ennek a további kutatások szempontrendszerének meghatározásakor. A magyar Hunyadi nemzetség székely eredete fejeződik ki a görög „Huniadesz” (Hunfi) megnevezésben. Hunyadi János magyar édesapja a havasalföldi székely Örlöc nem Bod/Both/Buth ágából származó Buth-i Vajk volt. A „Buthi Valachi filius” azt jelenti, hogy édesapja, a „vlach” Buth-i Vajk magyarsága a görög műveltségi szókinccs fogalmi világa jegyében értelmezendő. A görög vlachosz szó pásztort jelent. E görög szóból ered a csak a magyar jogrendben létező „ius valachicum”, azaz a pásztorjog szó; és az ebbéli életmódot kifejező XV. századi magyar „oláh” szó is. A XIV. századi Havasalföld görög neve Oungrovlachia, amely magyarul Magyarpásztorföld: ez volt a Kárpátokon túli magyar lovasíjász-nemzetségek nagy szabadságban élő nagyállattartó pásztorvilága, melynek legszervezettebb határvédelmi katonai erejét a havasalföldi Székely megye biztosította. A XIV. századi Havasalföld (Argyas) magyar alapítású püspöksége szintén alapvetést jelent a magyar Hunyadi ősök székely eredete terén. Az évszázadokon átívelő magyar–görög műveltségi kapcsolatok (a XI–XII. századig létező magyar–görög határ) jelentősége kapcsán fontos a következő történelmi emlék. A szentföldi zarándokút megnyitása révén Szent István király korától kezdve egészen a XIV. század végéig a Duna mentén Konstantinápolyba irányuló állatkereskedelem Magyarpásztorföld (Oungrovlachia) magyar lovasíjász-pásztorvilágának, az itteni székely nemzetségeknek az irányítása alatt állt. A XV. századi magyar–görög együttműködés elsődleges közös szellemi célja az volt, hogy Európa keresztény haderejének egyesítése révén e térségben megállítsák a török hódítást, majd pedig visszafoglalják Konstantinápolyt. Ezen célkitűzések megvalósítása hatotta át a görög fanarióta fejedelmek korát is, melyben a görög műveltség kiemelkedő diplomáciai esz-

közt is jelentett a majdani görög függetlenség kivívásának támogatása érdekében. Európa filhellén világképe kapcsán kiemelendő, hogy Havasalföld és Moldva görög tudósvilága igen jelentős műveltségi kapcsolatokkal rendelkezett Nyugat-Európában. Alexandrosz Ypszilantisz szabadságharcáig ez rendkívüli fontossággal bírt a görög nemzeti célok iránti európai rokonszenv okán. A filhellén magyar és hungarofil görög értéktár különleges helyszíne volt 1821-ben Erdély, hiszen ebben az esztendőben került sor arra, hogy Alexandrosz Ypszilantisz és görög serege biztonságos menedékre lelt az itteni magyar világban. Mint már említettük, Szent István király korától 1821-ig magyar–görög műveltségi határ létezett a Kárpátok mentén. A korábbi évszázadok során Moldva és Havasalföld görög kereskedői közül sokan telepedtek meg Erdély magyar városaiban. A Kárpátokon áthaladó magyar–görög kereskedelmi kapcsolatok is folyamatosak voltak. Székely történeti ének is megörökítette Alexandrosz Ypszilantisz szabadságharcának jelentőségét! A székely–görög kapcsolatok egyetemes történeti értékeket tartalmazó tárháza kapcsán fontos rögzítenem, hogy évezredek átívelő jelentőségű tárgyköréről van szó, e kapcsolatok valójában egészen az 1821 februárjában Havasalföldön megindított görög szabadságharc koráig folyamatosak volt. Indokolt megemlíteni azt a „székely történeti éneket (történeti népdaladát)”, amely „a magyar folklórban” a „havasalföldi és moldvai” görög „Ipszilánti tevékenysége”, azaz Alexandrosz Ypszilantisz hősi küzdelme jegyében az „1821. évi felszabadító mozgalmának állít költői emléket”. A görög „Ipszilánti e mozgalmát megörökítő vargyasi (udvarhelyszéki) székely ének szövege a következő” részlet alapján igen fontos művelődéstörténeti emlék:

„Tiszta búza s fehér lepény,
Ipszilánti ojan legény,
(a) Belső földön ő a vezér...”

Ez az ének „egészen bizonyos, hogy Havasalföldet és Moldvát járó székelyek alkotta”. „Híradás ez az ének. Hírt ad az itthoniaknak arról, hogy mi történt távol, a Kárpátokon túl, a »belső földön«. Olyan emberek híradása, akik nem idegen és közönyös szemlélői a nagy

eseményeknek, hanem sorstársai a hadra kelő elnyomottaknak. Az Ipszilántiról szóló ének a székelyek körében a havasalföldiek és moldvaiak felszabadulási harcát népszerűsíti, győzelmüket köszönti.” Az „Ipszilánti-féle felkelésre vonatkozólag” az a „bizonyos, hogy ez a vargyasi történeti ének egyik legelső magyar nyelvű alkotása, amely hírt ad az Ipszilánti-féle felkelésről”. (1) Alexandrosz Ypszilantisz egyetemes jelentőségét indokolt meglátni abban is, hogy 1821-ben a görög szabadságharcosok iránti lelkesedés és tisztelet hatotta át Bölöni Farkas Sándor lelkét, amiről a következő emlék tanúskodik. „Bölöni Farkas Sándor nemcsak nemzete, de minden elnyomott nép szabadságáért lelkesedett.” „Benkő Samu kutatásaiból tudjuk, hogy amikor 1821-ben” a „népi felkelést leverték és az Ipszilánti vezérkárából Erdélybe menekültekkel találkozott, ezt írta többek között róluk Gyulay Lajosnak: »Annyi örömem, annyi meglepedésem s szép óráim voltak velek, hogy mint a szerelmes, úgy váltam el tőlök. Dicséretre vagy magasztalásukra nem mondhatok egyebet, hanem ha Shakespeare-rel azt mondom rólok: 'Ezek valának ám az emberek! Sokat, igen sokat tudnék mondani felőlek s soha el nem felejtetem'«”. (2)

IV. „Derék, büszke magyarok a szabadság mesterei!”: a magyar vitézséget hirdető hősi „emlékmű most az athéni Zappeion-kertet díszíti” (1931)

Az 1821-ben megindított görög szabadságharc filhellén értékvilága magyar nemzetünk örökségtárának kimagasló értéke! A 200. évforduló különleges lehetőség a magyar filhellén értéktár felmutatása terén is. Fontos utalnom a filhellén magyar és hungarofil görög műveltség jelentőségére, melyre kiváló példa a következő emlék is 1931 májusából. „Leleplezték Athénben a görög szabadságharcban elesett magyar önkéntesek hősi emlékművét. [...] A Görögország függetlenségi harcaiban 1821—29-ben elesett magyar önkéntesek emlékére a Görög—Magyar Kulturális Liga emlékművet emelt, melyet most leleplezlek le Athénben. Az emlékmű leleplezése fényes keretek között folyt le. A görög kormány hadügyminiszterével képviseltette magát. [...]”

Az ünnepi díszbeszédet Mercuris polgármester mondta. »Európa szívében virágzik egy szabadságszerető, nemes, életerős nemzet, melynek nincsen párja az egész világon. Derék, büszke magyarok a szabadság mesterei!« S tovább pedig meleg szavakban emlékezett meg az önzetlen magyar hősokról, kik vérüket ontották a görög szabadságért.” Ezen „emlékmű most az athéni Zappeion-kertet díszíti s örök emléke marad az önfeláldozó philhellén magyar testvéreinknek, mely nemcsak szimbólum, de a szoros kapcsolat és mindig önzetlen igaz magyar barátság záloga”. (1) A magyar bizantinológiai tudósok egyik legkiemelkedőbb személyisége, Czebe Gyula 1921-ben a „görög forradalom századik évfordulója” kapcsán fontosnak tartotta a következőket rögzíteni: „Egy volt a sorsa, egy a hite és reménye” minden szabadságra vágyó görögnek. A „szabadságvágy általános volt, egyetemes, a

nemzet minden tagját átható”. „A philhellenizmus volt jelentős anyagi és véráldozatával s lelkes európai propagandájával a görög szabadságharc egyetlen szövetségese.” A „modern philhellének legjobb kívánságai kísérik a görög népet második százéve küszöbén”. (2) Nyilvánvaló üzenet a XXI. század nemzedékei számára az, hogy hatalmas reményt jelent Európa szellemi megújodása terén a filhellénizmus gondolati tartalma, mert ez valójában a legősibb műveltségi összekötő kapocs a nemzeteink értéktárai között! **Zárógondolatként fontos rögzíteni, hogy a nemzeti műveltség valójában az értékelvű szabadság egyik legfontosabb alapja. A görög függetlenségért harcoló magyar vitézeinkre méltó módon kell emlékeznie minden nemzedékünknek: a nemzeti önbecsülésünk mutatkozik meg a történelmi emlékezetműveltségünk színvonalában!**

Források: I. A „magyar filhellén mozgalom” jelentősége: Alexandrosz Ypszilantisz görög szabadsághős „Szent Seregében magyarok is harcoltak”

(1) Caruha Vangelió: Magyarországi görögök. Körtánc Füzetek. Készült a Magyarországi Görög Önkormányzat közreműködésével. Az összeállítást készítette Caruha Vangelió. Lektorálta Nagyné Szabó Antigóné. Bp., 1998. 11. o.; (2) Dr. Horváth Endre: Zavírasz György élete és munkái. In: Studia Hellenica II. Horváth Endre válogatott tanulmányai. Szerkesztette: Horváth László, Nakos Konstantinos, Solti Dóra. ELTE Eötvös József Collegium. Bp., 2018. 286. o.; (3) Szabó Kálmán: Az újjörög irodalom a szocialista Magyarországon. In: Filológiai Közlöny. XXVI. évfolyam. 1980. 1. szám. 97. o.; (4) Caruha Vangelió: Magyarországi görögök. Körtánc Füzetek. Készült a Magyarországi Görög Önkormányzat közreműködésével. Az összeállítást készítette Caruha Vangelió. Lektorálta Nagyné Szabó Antigóné. Bp., 1998. 10. o.; (5) Bevilacqua Borsody Béla (1885–1962): A Víziváros. Szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta Buza Péter. Közreműködött Saly Noémi. Képanyagát válogatta és szerkesztette Nagy Zita. Budapest, 2005. 235. o.; (6) Caruha Vangelió: Magyarországi görögök. Körtánc Füzetek. Készült a Magyarországi Görög Önkormányzat közreműködésével. Az összeállítást készítette Caruha Vangelió. Lektorálta Nagyné Szabó Antigóné. Bp., 1998. 10. o.; (7) Bevilacqua Borsody Béla (1885–1962): A Víziváros. Szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta Buza Péter. Közreműködött Saly Noémi. Képanyagát válogatta és szerkesztette Nagy Zita. Budapest, 2005. 196., 235. o.; (8) Radó Richárd: Pest-budai emlékek a XIX. századból. Bp., 1941. 13. o.; (9) Caruha Vangelió: Magyarországi görögök. Körtánc Füzetek. Készült a Magyarországi Görög Önkormányzat

közreműködésével. Az összeállítást készítette Caruha Vangelió. Lektorálta Nagyné Szabó Antigóné. Bp., 1998. 11. o.; (10) Sacellary Pál: A budapesti Görög-udvar. Bp., 1924. 22–23. o.; (11) Dr. Horváth Endre: Az újjörögök. In: Studia Hellenica II. Horváth Endre válogatott tanulmányai. Szerkesztette: Horváth László, Nakos Konstantinos, Solti Dóra. ELTE Eötvös József Collegium. Bp., 2018. 301. o.; (12) Jósika Miklós: Emlékirat. III. kötet. Pest, 1865. 109. o.; (13) Dr. Horváth Endre: Az újjörögök. In: Studia Hellenica II. Horváth Endre válogatott tanulmányai. Szerkesztette: Horváth László, Nakos Konstantinos, Solti Dóra. ELTE Eötvös József Collegium. Bp., 2018. 302. o.; (14) Jósika Miklós: Emlékirat. III. kötet. Pest, 1865. 106. o.; (15) Dr. Horváth Endre: Az újjörögök. In: Studia Hellenica II. Horváth Endre válogatott tanulmányai. Szerkesztette: Horváth László, Nakos Konstantinos, Solti Dóra. ELTE Eötvös József Collegium. Bp., 2018. 306. o.; **II. „1821 februárjában Ypszilantisz lasiba érkezett, és megkezdődött a felkelés”:** „katonái közé magyarokat is felvett” (1) Dr. Athanasiosz Christoforos: Az újkori Görögország története. Bp., 2006. 28. o.; (2) Baltai János: Utazásom a „Bohémia” nevű Lloyd hajóval Görögországon át. In: Nagybányai Hírlap. 1911. május 28. 2. o.; (3) Dr. Athanasiosz Christoforos: Az újkori Görögország története. Bp., 2006. 22. o.; (4) Dr. Athanasiosz Christoforos: Az újkori Görögország története. Bp., 2006. 23. o.; (5) Dr. Dercsényi Mór: A görög szabadságharc. Bp., 1930. 4. o.; (6) Dr. Athanasiosz Christoforos: Az újkori Görögország története. Bp., 2006. 24. o.; (7) Horváth Jenő: A román kérdés az európai politikában. Történelmi irodalom. Folyóiratszemle. Háborús felelősség. In: Századok. 1929. 559. o.; (8) Füves Ödön: Az 1821. évi görög szabadságharc és Magyarország. In: Századok. 1973. 1. szám. 109. o.; (9) Dr. Athanasiosz Christoforos: Az

újkori Görögország története. Bp., 2006. 25. o.; (10) Dr. Athanasiou Christoforos: Az újkori Görögország története. Bp., 2006. 28. o.; (11) Marczali Henrik: A XIX. század története. Bp., 1925. 74. o.; (12) Vasárnapi Újság. 1897. 84. 17. szám. 270. o.; (13) Füves Ödön: Az 1821. évi görög szabadságharc és Magyarország. In: Századok. 1973. 1. szám. 109. o.; (14) Novák József: A görög szabadságharc és Ypsilanti Sándor (1820–21). Bp., 1912. 34. o.; (15) Vasárnapi Újság. 1897. 84. 17. szám. 270. o.; (16) Pulszky Ferenc: Úti-vázlatok, visszaemlékezések. Bp., é. n. 4., 11., 87. o.; (17) Vasárnapi Újság. 1897. 84. 17. szám. 270. o.; (18) Dr. Athanasiou Christoforos: Az újkori Görögország története. Bp., 2006. 28. o.; (19) Novák József: A görög szabadságharc és Ypsilanti Sándor (1820–21). Bp., 1912. 36., 40–41. o.; (20) Füves Ödön: Az 1821. évi görög szabadságharc és Magyarország. In: Századok. 1973. 1. szám. 109. o.; (21) Nagy Iván: Magyarország családai címerekkel és nemzékrendi táblákkal. III. kötet. Pest, 1858. 264., 268. o.; Vasárnapi Újság. 1897. 84. 17. szám. 270. o.; (22) Atanasziu Hrisztoforosz: Magyarok az 1821–29-es görög forradalomban és nemzeti felszabadító háborúban. In: Ország-Világ. 30. évfolyam. 19. szám. 1986. május 7. 18. o.; (23) Novák József: A görög szabadságharc és Ypsilanti Sándor (1820–21). Bp., 1912. 42. o.; (24) Budapest történetének bibliográfiája. V. kötet. Főszerkesztő dr. Zoltán József. Bp., 1966. 500. o.; Füves Ödön: Az 1821. évi görög szabadságharc és Magyarország. In: Századok. 1973. 1. szám. 109. o.; (25) Dr. Dercsényi Móric: A görög szabadságharc. Bp., 1930. 6. o.; (26) Novák József: A görög szabadságharc és Ypsilanti Sándor (1820–21). Bp., 1912. 42. o.; (27) Vasárnapi Újság. 1897. 84. 17. szám. 270. o.; (28) Kolokotronis Theodor. In: Vasárnapi Újság. 44. évfolyam. 9. szám. 1897. február 28. 136. o.; (29) Füves Ödön: Az 1821. évi görög szabadságharc és Magyarország. In: Századok. 1973. 1. szám. 109. o.; (30) Füves Ödön: Az 1821. évi görög szabadságharc és Magyarország. In: Századok. 1973. 1. szám. 113. o.; (31) Füves Ödön: Az 1821. évi görög szabadságharc és Magyarország. In: Századok. 1973. 1. szám. 109. o.; (32) Balogh János:

Munkács-vár története. Munkács, 1890. 440. o.; (33) Dr. Dercsényi Móric: A görög szabadságharc. Bp., 1930. 6. o.; (34) Füves Ödön: Az 1821. évi görög szabadságharc és Magyarország. In: Századok. 1973. 1. szám. 110. o.; (35) Vasárnapi Újság. 1877. 65. 28. szám. 439. o.; (36) Pulszky Ferenc: Úti-vázlatok, visszaemlékezések. Bp., é. n. 4. o.; (37) Füves Ödön: Az 1821. évi görög szabadságharc és Magyarország. In: Századok. 1973. 1. szám. 112. o.; (38) Dr. Athanasiou Christoforos: Az újkori Görögország története. Bp., 2006. 34. o.; (39) Kolokotronis Theodor. In: Vasárnapi Újság. 44. évfolyam. 9. szám. 1897. február 28. 136. o.; (40) Dr. Athanasiou Christoforos: Az újkori Görögország története. Bp., 2006. 35. o.; (41) Füves Ödön: Az 1821. évi görög szabadságharc és Magyarország. In: Századok. 1973. 1. szám. 113. o.; (42) Pulszky Ferenc: Úti-vázlatok, visszaemlékezések. Bp., é. n. 90., 109. o.; (43) Novák József: A görög szabadságharc és Ypsilanti Sándor (1820–21). Bp., 1912. 44. o.; **III. 1821-ig magyar-görög műveltségi határ létezett a Kárpátok mentén: a hős Alexandrosz Ypsilantisz szabadságharcát „megörökítő vargyasi (udvarhelyszéki) székely ének” egyetemes jelentősége** (1) Faragó József: Székely történeti ének Ipszilanti felkeléséről. In: Ethnographia. 67. évfolyam. 1956. 274., 275., 276. o.; A Folklor Intézet Kolozsvári Osztályának népköltési gyűjteménye. Vargyas, Székelyudvar hely-rajon, Magyar Autonóm Tartomány. 1951-ben elmondta Borbáth Lajos, 51 éves. Gyűjtötte Borbáth Károly, 277., 278. o.; (2) Jancsó Elemér: Bölöni Farkas Sándor 1795–1842. In: Igaz Szó. 18. évfolyam. 12. szám. 1970. december 1. 951. o.; **IV. „Derék, büszke magyarok a szabadság mesterei!”: a magyar vitézséget hirdető hősi „emlékmű most az athéni Zappeionkertet díszíti” (1931)** (1) E. J.: Leleplezték Athénben a görög szabadságharcban elesett magyar önkéntesek hősi emlékművét. In: Magyarság. XII. évfolyam. 1931. május 14. 108. szám. 3. o.; (2) Czebe Gyula: A görög forradalom századik évfordulója. In: Auróra. 2. évfolyam. 1–2. szám. 1921. február 15. 2. szám. 88., 89., 90. o.

Erdély (részlet)

A történelmi öntudat nemzetet szövő erő

Interjú Diószegi György Antal művelődéskutatóval*

A XIV. században Havasalföld – Magyar-pásztorföld – „magyar alapítású püspöksége és Székely megyéje jelentette a Kárpátokon túli magyar védelem legfőbb erejét!” – írja IV. Béla király második honalapításának egyetemes jelentősége című esszéjében, az őszi Aracsban Diószegi György Antal művelődéskutató.

„A középkori Magyarország jogállam volt!” – rögzíti Ön művében. Minden emberünk „a magyar Szent Korona főhatósága alá volt rendelve”. Hol követtük el a hibát, és mi volt az, ami miatt ma jogállamellenes szélsőség vádolhat bennünket jogállami deficitekkel?

– Nagyon örülök ennek a kérdésnek: a dolog lényegére világít rá, hiszen komoly prés alatt van ez a tárgykör. Valóban mindig is először önmagunknak kell feltenni azt a kérdést, hogy tettünk-e egyáltalán valamit; és ha már tettünk bármit is, akkor az helyes volt-e, vagy helytelen; és mit tegyünk most, hogy immár jobb helyzetet teremtsünk.

A két legfontosabb tárgykör a szkíta-hunmagyar azonosság és a magyar Hunyadi nemzetség székely eredete: e két alapvetés terén mielőbb vissza kell térni ahhoz, amit a két évszázaddal ezelőtti művelt magyar tudósaink még teljességgel tudtak!

Az 1945–1989 közötti korszak egyik jellemző következménye, hogy a nemzeti történelmünket helytörténetté sikerült alakítani. Tegyük ismét egyetemessé azt, ami nyilvánvalóan az is!

A XXI. századi célkitűzés tehát nyilvánvaló: az összehasonlító történettudomány szempontrendszerei szerint fel kell tárni nemzeti értéktárainkból (hungarikumainkból) azokat az egyetemes jelentőségűeket, melyek az emberiség közös emlékezetműveltségi kincstárában méltó módon tudják felmutatni a mi világunkat.

A megoldás útja az, amit minden nagy történelmi személyiségünk képviselt: a műveltség és a nemzeti öntudat egymást feltételezi. Ez hatotta át legjobbjainkat a két évszázaddal ezelőtti reformkor idején: ezen alapult a XIX. századi akadémiai tudástárunk!

Szent Koronánk jogrendszerének jelentősége egyre inkább visszatér a köztudatba: ezt tovább kell erősíteni a tankönyveink és filmjeink révén!

Minden lözüngről önmagától lehull a lepel a műveltségi világkép felmutatása által.

A múlt azé, aki megműveli!

„A keresztény egység jegyében Szent István király által megteremtett Magyar Királyság az egyetlen archiregnum volt: a görög arché szó a világot megtartó ősi, jó, helyes elveket jelenti” – foglalja össze Ön. Ez a hatalmas érték mennyiben jelentett provokációt a következő évszázadokban, amelyekben a hungarofób szélsőség – talán mind a mai napig – az archiregnum emlékének eltörléséért is kész vért ontani?

– A legfontosabb tárgykör ez, hiszen a mi véreink, azaz a hont teremtő őseink értékteremtéséről van szó akkor, amikor a jó és helyes elveket alapul vevő jogrendszerünk kiépítése megtörtént. Szent István király „Intelmei” írásban is rögzítették a legalapvetőbb szempontokat: az egy évezreddel ezelőtt kialakításra kerülő magyar jogtest („Corpus Iuris Hungarici”) az, amit a Szent Korona jogrendje névvel illetünk.

A görögök már a XII. században ismerték a Szent Koronánk közjogi jelentőségét. Magyarország tekintélye a Hunyadiak koráig különleges értéket képviselt Európában: közismert volt, hogy a hazánkban vallásszabadság és jogrendi működés létezett. Minden ország műveltségé-

ben megfogalmazódtak Magyarország és a magyar nemzet értéktáiról olyan minőségi mondatok, melyeket szükséges a jövőben mielőbb feltárni és összegezni. Így volt ez még a Mohács utáni évszázadainkban is. Az európai tudomány legjelesebb képviselői számtalanszor megfogalmazták elismerésüket a magyar nemzeti teljesítmény iránt: így volt ez az Erdélyi Fejedelemség korában, a Rákóczi-szabadságharc éveiben és az 1848–49-es függetlenségi küzdelmünk idején is. Jó példák erre a XX. századból az 1956-os hősiesszabadságharcunk kapcsán született külföldi megállapítások, melyek örök érvényűek a nemzeti teljesítményünk egyetemes jelentősége körében!

A legfontosabb célkitűzés, hogy Európa hungarofil örökségét fel tudjuk mutatni! Fel kell tárni az egyes országokban meglévő hungarofil emlékezetműveltségi örökséget, és ezt jó minőségű könyvekben kell kiadni, s erre ráépülve filmeket is fontos lenne megalkotni.

A XXI. században a műveltségi diplomácia kiemelt jelentőséggel bír!

A XXI. századi médiatérben egypercestől 90 perces filmekig olyan alkotásokat kell készíteni, amelyek a lengyel–magyar, a bolgár–magyar, az olasz–magyar, a spanyol–magyar, a görög–magyar s a többi értékkapcsolatokban meglévő hungarofil örökséget közhírré teszik. Régi hírünket a világban ismét jó hírré kell tenni a XXI. században: nemzetünk számára ez a történelem evangéliuma!

Barcsay Ábrahám (1742–1811) királyi testőr és költő Magyarország történelmi értéktárának az alapvetéseként rögzítette, hogy a szkíta származástudaton, mint „szeglet-kövön fekszik szabadságunk”. Mi volt a mögöttes célja annak, hogy később – mindmáig – jelentős propagandaerők ügyködtek azon, hogy ezt a szegletkövet szétmállasszák, majd nevetségessé tegyék?

– A nemzeti történelmi öntudat jegyében alkotóknak erről sokféle véleménye van, de az igazság az, hogy valódi tudással senki nem rendelkezik arról, hogy ez a szétmállasztás milyen módon szerveződött meg.

A szétmállasztás folyamatának kutatása még el sem kezdődött, pedig nagyon is időszerű len-

ne. Az őstörténetünk terén különösen az 1945–1989 közötti pártpolitikai történelemszemléleti változtatások lépcsőit kell majd feltárni egy erre hivatottságot érző és fiatal kutatónak: meggyőződésem, hogy ez a munka még annál is többet fog jelenteni, mint maguk a pusztán tények, mert rávilágít a korabeli pártdiktatúra azon működési lényegére, hogy a múltat végképp el kell törölni.

A történelmi öntudat nemzetet szövő erő minden nemzedék életében, és ezért különleges értékkel bír. A Magyarságkutató Intézetben folyó tudományos műhelyek hatalmas változásokat fognak hozni e téren, és ez különösen igaz az archeogenetikai kutatásokra: ez az a tudományterület, amely a legnagyobb eredményeket fogja elérni abban, hogy a szkíta-hun-magyar azonosság nyilvánvalósága terén visszaálljon az ősiségünket ismét felmutató nemzeti önismeretünk.

A köznevelés legalapvetőbb eleme, hogy minden magyar tanuló már a történelemtankönyvek révén megismerje az ezzel kapcsolatos alapvetéseket. A szkíta-hun-magyar azonosság két évszázaddal ezelőtt a legáltalánosabb nemzeti történelmi alapvetésünket jelentette: az akkori tudósaink és tankönyveink ezt képviselték a legmagasabb akadémiai műveltségi szinten. Ezen alapokhoz kell visszatérni a nemzeti nevelést jelentő történelmi tankönyveinknek; és erről indokolt ismeretterjesztő műsorokat, filmeket készíteni. E körben a Magyar Művészeti Akadémia jeles személyiségei számára is hatalmas lehetőségek nyílnak meg a nemzeti történelmünk XXI. századi művészi ábrázolása terén.

A szkíta-hun-magyar azonosság 3 évezred óta egyetemes szinten igazolt a görög műveltség által is: ezt kell tanítani!

A magyar–görög kapcsolatrendszer különleges volta okán tudományosan fogalmazva is fontos rögzíteni a következőket. Az évezredek átívelő filhellén magyar és hungarofil görög kapcsolatrendszer hungarobizantinológiai értéktára az az archimédeszi pont, amely méltó alapot ad arra, hogy a nemzetünk történetének egyetemes voltát a görög műveltségi látásmóddal is igazolva mutassuk föl önmagunknak és a nagyvilágnak! Az Aracsban megjelent írásaimban erre igen sokszor rámutatok. A hungarobizantinológiai emlékezetműveltség Európa legősibb történelemszemléleti tárgy-

körébe tartozik, ami ekként egyetemes értéket képvisel. E művelődéskutatói látásmód lényegének számos alapelemére világított rá számtalan magyar írás az elmúlt évszázadokban, ezek összegzése igen izgalmas és elemzendő tárgykört jelent a művelődéskutatói munkám során. Bízom abban, hogy a Magyarországot kutató Intézetben megalakításra kerül majd egy Hungarobizantinológiai Intézet is, mert ennek révén az archeogenetikai kutatások számára hatalmas jelentőségű társtudományi megalapozottság jöhet létre az emlékezetműveltség jegyében! Nagy öröm számomra, hogy az Aracs szerzői közé tartozhatok, mivel a délvidéki magyar történelmi értéktár a középkori Magyarország megértése terén a legfontosabb tudományterületet jelenti. A szkíta-hun-magyar azonosság

tudata hatotta át a Hunyadiak korát is: ez akkor Európa közös műveltségi kincsét jelentette! E körben fontos utalnom arra, hogy a legfőbb célom, hogy a nándorfehérvári diadal hőse, Hunyadi János apai ági magyar őseinek székelly eredete kapcsán összegezzem a legfontosabb történelmi örökségeinket. E kérdéskörre többször is visszatértem az Aracsban. A XIV. századi Havasalföld/Magyarpásztorföld magyar alapítású püspöksége és Székely megyéje jelentette a Kárpátokon túli magyar védelem legfőbb erejét. Bízom abban, hogy a már nagyon várt Hunyadi-film is majd ennek tudatában készül el!

* Az interjú *A középkori Magyar Királyság jogállam volt* címmel a Gondola internetes folyóirat 2020. november 17. számában jelent meg.

Kossuth Zsuzsa

Egy lexikoncikk előtörténete

(Határ Győző: Golghelóghi)

Lexikoncikket kértek Határ Győző nagy hírű, a harmadik kiadásával 1989-ben véglegesre rögzített drámai remekművéről, mely mindig félelemmel töltött el. Adott az alkalom, hogy a szemébe nézzek. Mielőtt a tájékoztató írást megírom, magam számára kellett előbb tisztáznom. Mit is? Irodalmunk egyik veszélyekkel teli Himalája-csúcsát. Személyes emlékeimet is felidézve át kellett gondolnom keletkezéstörténetét, műformáját és korába illeszthetőségét. Ha már leírtam, hová is küldhetném? Ahol otthon érzem magam, ahol tudom, hogy a szerkesztő hozzám hasonlóan gondolkodik. És ahol a magyar nyelvet, irodalmat és létet megbecsülik. Az Aracs mindkét valóságában – a magyarság építészeti csodát sejtető romképlete és tudatosan megszerkesztett folyóiratléte – élém magasodott. Ott lesz helye.

Határ Győző a magyar irodalom öntudatosan kételtüként – Magyarországon, majd Angliában – élt kiemelkedő jelensége. Anyagi jólétét és személyes függetlenségét, sőt első világháborús sérüléséből felépülni nem tudó apja helyett családja eltartását mindig biztosítani tudta műszakirajz-készségével és építészmérnöki foglalkozásával, valamint nagy, irodalmat szolgáló nyelvek ismeretét felhasználó kényszerű fordítói vállalásaival. A háború előtt éppúgy, mint utána, majd '56-os emigrációját követően wimbledoni életmódja megszervezésével Hongriuscule-nek, Kis-Magyarországnak nevezett – egy korábbi angol író otthonaként már számontartott – házában. Ugyanakkor szabadságigényétől vezérelve előbb a háború ellen fogalmazott szövegeivel, utóbb pedig sikertelen „bokorugrási” (azaz „diszszidálási”) kísérletével hosszas börtönlétre ítélték. A felfordult, kaotikusan alakuló hazai világra jellemzően ugyanabban a sátoraljaúj helyi épületben folytatta börtönéveit, ahová visszaérkezve

láthatta az emléktáblát, amely korábbi „ellenálló” bezártságának „dicsőségét” hirdette. Jóléte és kiszolgáltatottsága billegését önszámvetésében, a Londonban 1988 tavaszán elmesélt, háromkötetesre sikeredett *Életút* című életrajzi beszélgetésünkben egy szimbolikus jelenettel jellemezte. Rabosításakor „alig egynapos ezüst-acél szürkekék raglánfelöltőm nagy vigyázva lefejtettem magamról és a lánc-akasztójánál fogva feltartottam, szent együgyűségemben megkérdeztem: – ezt hova..? [...] Feltekintett füzetéről, végigmérte felöltőmet, és csak úgy, a tenyerével intett, a padlóra célozva: – Le. Lefele. [...] emberi méltóságom rogyott, kilakoltattak az emberi társadalomból”.

Utóbb életútja „csorbái között” egy éhség-sztrájkban való részvételéért a márianosztrai, kiemelt büntetésnek számító börtön nyelte el, ahol rabruhájában álomszövegéből szőtt történelmi látomásokba-hallomásokba öltözött. Így „gurult bele” groteszken alakuló életébe 1952-ben látomás formájában Golghelóghi álomalakja. Maga Határ is beledöbben utóbb műve kísérszövegében az álmaiból hulló „meteor-szó” megjelenésébe: milyen „üzenet az emlékező álom közegén keresztül”? „Honnan e soha-volt név olaszos helyesírása? És ha már olaszos, mit keres a második »o«-n a magyaros ékezet? Az talán csak a hangsúly? Alkalmasint az, a hangsúly; helyesebben: a prozódia. A hang nyújtása.” Hogy pedig a ragaszkodás az ékezetekhez mit jelent Közép-Európa tájain, azt a másik önkéntes száműzött, Márai *San Gennaro vére* regényének egy megjegyzéséből tudhatjuk, belénk vésődött nemzettudatunkkal, identitásunkhoz a végsőkig ragaszkodóan.

Ki ez a Golghelóghi? Szokolczay Lajos válaszul a talán első visszhangként megfogalmazott látomást emeli ki egy emigráns társ összegzéséből: „Hanák Tibor Vonulástan című tanulmányában [...] megkísérli fölfejteti a Határ Győző-i világlátás rejtélyét. »Az egyedi ember és az emberiség léte is szüntelen útonlevés, vonulás,

mindenféle örültséget és szent okosságot, dévaj örömeket, áhítatot, tudást, imák mögötti paráznaságot, vaksággal megvert látást, undokságon és mocskon áttetsző esztétikumot gonoszul keverő, görgető zarándoklat.»

Amikor pedig maga a szerző Wimbledonban egyik esti beszélgetésünkön rám kérdezett – én ekként válaszoltam: egy manó, aki „előgurult”, és belekeveredett a „michelangelesque” szoborvázlatok és az *Utolsó Ítélet*-szerű díszletezés felé haladó bűnös emberiség a Tannhäuserből ismert zarándokmenetébe. Peer Gynt kalandor billegő fajtájából való. Majd hozzátettem: lehetne a Mephistopheles-szel társuló Faust vagy a történelemben bonyolódó Ádám középkori társa, még inkább mindnek őse, a bibliai Jób ellenképe, akire fogadást kötött az Úr és a sátán. Ez a figura gurul bele abba a feje tetején állónak látszó világba, amely a káoszt eleveníti meg, az *Utolsó* egyik passzusa szerint kétségbe ejtve azáltal, hogy ez lenne a világ rendje: „a teremtő kétségbeesés» – ez az egyetlen lehetséges magatartás egy oly korban, amelyben kipattannak Golghelóghi gyalázatos igazságai: hogy a Jó Rablók *Magnum Latrociniuma* és a Sátánnak elszegődött hűbéres úristen – egy-húron pendül.” Ezzel a kétségbeesett paradoxonnal fordul át Határ Győző látomása a középkori moralista *misztériumjátékból* az újkori abszurdan játékos *világdrámába*. Hiszen megálmodó szerzője mindkét otthonában a – magyar és az angol – középkori színjátszásban is elterjedt a templomok előtti térségben megjelenített, teológiai indíttatású létmagyarázó és moralizáló bibliamagyarázat. Ezeknek a misztériumjátékoknak a formáját tartó, de ugyanakkor cselekvésvilágát parodizálva átalakító „világdrámája” egész oldalas címlapján aztán maga a szerző vezeti elénk ezt a manót Magnus Ludus Passionalisába, Nagy Érzékeny Titokjátékába: „Gézengúzunk töredelmes volt, jámbornak elvetemült. Herék hergelték, huritották, gazok gurultában gurgurították, törpének királyok nagyolták – óriásnak nép kicsinyelte.” Döbbenet, majd ironikus fejcsóválással rám csodálkozott. Majd a véglegesített kiadás számozott – a „K”-ik példány – dedikációjában ekként válaszolta meg ötletemet: „Kabdebó Lórántnak hálából a »manó-elmélet« megalkotásáért – igaz szeretettel baráti híve 19890616 Határ Győző”.

És miként született meg a – társaihoz hasonlóan – rejtélyes figura köré a többestés előadásra szánt, a szerző feleségével sokszereplős „kazettaszínházként” hangjátékká is varázsolt álomi világdráma? „Lázasan lestem a napokat, hogy mit hoz előmbe a holnap s holmerre álmodom tovább. Iszonyúan aggódtam minden sorért s rettegettem, hogy hasztalan próbálom bevésni – elpereg. Íróhártya helyett a kortexembe véstem s mint az imakereplőt, korgattam naphosszat. [...] Felvonás-felvonást, kép-képet kergetett; Golghelóghi világgá eredt; korongoló inasnak állt a titokzatos Korongoló Mesternél. Megverte püspökét; ráijesztett császárára; kereste-kutatta sá-tánját; kísértette istenét. A világdráma kikerekedett-kiteljesedett s meglelte koronáriumát: a Jó és a Gonosz harcának tótágast-állítását, az ún. »nem-euklidészi« teológiát. [...] [melyből] kiviláglik, miféle felsőbb parancs kényszerpályáiban vergődve korongolta [Korongoló–Démiurgosz] a teremtést, miközben, sárgyúró létére, iparkodott megtartani az isteni látszatot. A meglepetést a hűledező olvasónak a végére tartogattam: az interkozmióban működő Mindenható Erőkőzpontot, amely riadalmas magyarázatával visszaárad a kilenc drámán és új fényben mutatja be a Jó és a Gonosz hatalmi mérlegét. Az utolsó percig intenzíven foglalkoztatott s minthogy nem kapaszkodott meg betűkben s betűi a papíron, nem volt sohase kész.”

Aztán Londonban „vemhét valahára kivetetem magamból”, alkotója egy hosszabb gyógyulása idején elkezdte régi álmát öltöztetni írott szöveggé. Vásározós képmutogatóval cirkuszi sátorban mesélt eseménynyé. „A táskagépet vettem, de már ideális környezetben [...] elkezdtem: 1974 március 16-án, a Negyven Mártír napján – befejeztem: Szent Vidor püspök napján, 1975 január 14-én.” Majd „1989 március idusán” véglegesedett a harmadik kiadás előkészítésekor a poétikailag kikerekedő eseménysorozat. „Az ezredik esztendő olyan gyűjtőlencsének tekintettem, amely a drámaciklus elképzelt színpadán egyszerre fókuszába hozhatja az előtte járó teljes évezredet csak úgy, mint az utána következő századokat.”

Golghelóghi „gurulása”, melyet rejtetten örökölt Bibliája indított a molnármester családi otthonából, végül furcsa névre zökkenéssel bezá-

mul. Lázadása a jó és rossz közötti billegésből akarata ellenére is nyugalmi állapotba juttatja: az angyalok közé helyezi. Új névvel, új életformával. Melyre az *Életút* emlékezése szerint éppen a véglegesítés, a harmadik kiadás készítése idején talált rá egy általa gúnyosan csak „bolondgombászatnak” nevezett angyalszótárban. A mű végleges zárultával a hős titokzatos, a mű címét adó álombeli neve „a koronás közönyébe elburkolódó” Szatanael [a sátán] parancsára új nevére és szerepére hangolódik rá: „**Galgaliel!** Angyallá kárhozol!” Sorsa tetéződik humorral, a jó és a gonosz, a gyenge és az erő billegésében meghagyva: „S viseled szárnyad szégyenét, felszárnyazott!” Így „talál” helyet a misztériumjáték álomi mesehőse „tűzangyalként” – egy jelenkori világdrámában. Egyben a teljes alkotás műformáját áthangolva ezáltal iróniába hajló világmagyarázat-kereséssé. Miként szerzője nevezi: világdrámává.

Miközben az álomi drámatörténet egymásnak ellentmondó jelenetei egységes remekké rendeződtek, akként szerzője tudatában ott billegett, szellemi elágazásaival háttárként bibliai, más vallásokból előtűnő, egyháztörténeti és ezoterikus olvasmányaival töltekezett az általa „nem-euklidészinek” titulált teológiája egymásnak ellentmondó következtetéseit sodorva az *Utószó* és az újabb kiadásokat követő *Appendixek* sora. „Míg írtam, szenvedelmes szeretettel még inkább bebábozódtam a hitbe.” Hogy talán így még a nem-euklidészi teológia is megtalálja ars-béli szerepét. Az én képzetem szerint Eckhart mester gondolatával kapcsolódva világdrámája ars poeticájához: „az emberteremtés az isten önkitelejesítő instrumentuma s amíg embert nem terem-

tett, isten nem eszmélt létére s mintegy» n e m t u d o t t « önmagáról.”

Játék, „szentivánéji álom”, belső gyönyörködés a siralomban, vigasztalás a Latrociniumban? Alkalom a világ megértésére? Inkább esélyeinek átgondolására, még inkább megélésére? Avagy éppen fordítva: a káosz megjelenítésére, átgondolására? A történelmi sorsok seregszemléjében széttekint a létét fürkésző ember, aki szövege alakításával életben maradását biztosította börtönében, leírásakor a befogadó idegen ajkú környezetben felszabadultan pedig a nyelvben a létezés csodájára eszmél.

Kétséges kockajáték – mire is? Te azt hiszed, hitetlen vagyok? – vetette oda beszélgetés közben egyszer egy mellékmondatban. Az ideális, mely a torzat befogadja, feldolgozza, és billegésében a létezésben egyensúlyi helyére kíséri. De miként lehet az egyensúlyozásban meglelni magát az egyensúlyt? A mindig vetkőztető történelmi sorsok seregszemléjében láttatni a létét kereső embert. A nyelvben visszakeresve rátalálni a létezés csodájára. Korlátomást alakítani, drámaköltészetünk maradandó világra nyílását: „A közvetítő voltam, az áteresztő közeg: hűségesen lejegyeztem, ami nekem az álomban megjelentetett.” És megismétli a befogadó ország nyelvén is: „I wrote as I was told by the Dream.”

Amikor – kinyitva rádiót, tekintve tévét – életünkben naponta kezdődik minden előlről? „Nem szaladhatunk le a térképről, nem futhatunk ki a naptárból, az Átmenet korában élünk [...] kell, hogy az alkotás desperádói legyünk: az Átmenet alagút-végén derengő fényt magunknak kell kiküzdenünk.”

Nagy-Magyarország

Cédulák XVIII.

– Budapesten az oroszok bevonulása után 1956-ig uralkodó szörny (a nevét is undorral írnam le, ezért csak így említem) idején nem árultak szaloncukrot. Karácsonyi ünnepeket sem tartottak, a munkaszüneti napok engedélyezése Kádár János korszakával kezdődött. Mai fejjel ez fölfoghatatlan, talán így van jól, akik nem éltek akkor, nem is tanultak róla. A rendszer harcolt a keresztény vallás és hívei ellen. Ki gondolta volna akkor, hogy ez a rémtörténet a 21. században a modern Nyugaton ismét jelen lesz? Fenyőfát sem állítottunk, igaz, díszíteni sem lett volna mivel. Akkoriban nem rohamozták meg a boltokat sem, csönd volt az egyetlen piros betűs napon, meg előtte is. Apám az egyik ilyen karácsonyon szaloncukrot készített a jéghideg kiskonyhában, ahová engem is magával vitt, mint utóbb megértettem, hogy ne legyen egyedül. Valami barna masszát tett a családi gyúródeszkára, és a nyújtófával ujjnyi vastagra vékonyította, majd olyan hernyóformájú darabkákra vágta. Biztatására megkóstoltam, de meglehetősen szörnyű íze volt. Selyem- és ezüstpapírba csomagoltuk, amelybe beleragadt, de sikerként tálaltuk testvéreimnek. Nagy része példátlan módon még napokig megmaradt, és sziklakeménységűvé száradt – öregbítve az ateizmus diadalát. Ha meggondolom, hogy nemzedékünknek ezt is meg kellett élnie, meg a napi 25 deka kenyérfejadagot, a tengernyi zsírtalan paradicsomos káposztát, a tarhonyás krumplit meg a grízes tésztát cukor nélkül... s hogy Édesanyánk másnap reggel még kitörölte a lábost, amelyben előző este főzött nekünk a sparhelton. Túlélünk.

– André Rieu – de ne csillogjak, mert az imént kerestem ki a nevét, bár félig könnyezve, hangoosan nevetve, meghatottan néztem én is hangversenyét. Csak képernyőn, mint milliók, de ezek meg ezrek élőben, ahol éppen járt. Johann Strauss keringői, búbajos polkák, a bécsi zene,

vagy másfél évszázada sikerre vitt muzsika! Soha nem keringőztem, de dallama „itt ég a fülemben”, és megint mondom, európaiak, peruiak, természetesen Amerika, Belgrád – mindenütt, de mindenütt lázas ünneplés, boldog, önfeledt kacagás, mámoros öröm. Strauss tudott valamit az emberről, valami bensőségeset, amely megérinti a szívét. De a koncertek végén a Marina! Az emberek fölugrálnak, és a székek között, légi-es mozdulatokkal vezényelve, összekapaszkodva, ringatózva, sokan sírva az örömtől, énekelve táncolnak. Marina, Marina, végre légy az enyém! Sokan egyedül ropják, integetnek, kendők lobognak – boldogok! Uram, mi lennénk teremtményeid? Annyi szenvedés, most is vér, tengernyi vér, könnyek, és most meg így? Igen, öröm és bánat, fájdalom és alig viselhető öröm – mind az ember. Hihetetlen, hogy fér meg minden ugyanabban a szívben? Emelkedett és magasztos – de egy százéves dallam elsodorja. Táncolni akarunk tomboló jókedvvel, Uram, fogadj minket kegyesen!

– mindent, de mindent el kell mondanod, amit tudsz, s akkor mások, már ha érdeklí őket, ezeket megismerik. Te megéled, elmondod, én megtudom, gyorsabban haladunk! Gyermek, nem így működik a világ. Kinek-kinek magának kell megelenni szakadékait, vagy akár örökre elnyelik. Fuldás előtt olykor elkap az Angyal, de ezzel előre ne számolj! Mire utad vége felé érsz, látod, látni véled a sötét mélyeket, de te kijöhettél! Okosabban? Ugyan, ez különben sem az értelem ereje – kijutottál a zsákból, mert az Angyal kézen fogott, mondják a keresztények. Szerelmes lettél más asszonyába, házason – majd belehaltál. De örömmel tetted! Igen, a lopott órákon, különben csak szenvedés volt. Tehetetlen, mozdulatlan gyötrelem éveken át. Később beleszoktál, így amikor ő szakított, majd megszakadt a szíved. Amíg tartott, és utána még sok évig, törlesztet-

tél örömdért. Ha újra kezdheted? Eszemben sincs, elég volt egyszer is. Hozadéka, hogy már tudod, hol jártál. A halál kapuja felé – akkor tudatlan. Letértél jelölt utadról, mint játszi kis legény, úgy hitted, büntetlenül. Kegyetlen volt az ébredés. Odüsszeusz is hitte, büntetlenül járhat démonok között, hiszen szorosán a hajóárbóchoz kötözve úgy hallgatja majd a szirének csábos énekét, hogy nem bódítja el a hívás. Remélte a ravasz görög, hogy ugyan hallja az édes sikkanásokat, de védve lesz. Túljutottak a hajóval, társai eveztek erősen, de neki húsába vágtak a kötelek, s nem engedték maradni. Közben átélte lelke legszörnyűbb fájdalmát, de nem tehetett kedvére. Fizetség nélkül rózsák között – ilyen gyermek sem...

– két angyali kiscsaj, még egyik sem iskolás, majd ősszel, most még ovisok. Jámbor közelítéssel érdeklődöm: Hol laktok, Böbe? Nagypapa váratlanul rám förmed: Ne kérdezz baromságokat! Megkukulva nézek régi barátomra: mi a rossz ebben a kérdésben? Nincs válasz. Utóbb mondja el, magyarázza, elnézést kér, a szülők elváltak, a házat eladták, mindketten albérletbe mentek, egy hétig apuka, másik héten anyuka a gyerekpásztor. Szerencsére mindketten a városban laknak, de aput hívják Pestre. Egyiknek sem egyszerű az élet a gyerekes héten, de őstől az iskolával még nehezebb lesz. Hol laknak? Anyunál meg apunál. Szüleiknek demokratikus megoldás, más kérdés, mit éreznek a gyerekek. Szegény nagyszülők szívszakadás közeli állapotba kerültek, de a fiatalok hajthatatlanok, szétmentek. Amint halani, gyakori, hogy az elvált szülők heti váltásban nevelik a gyermekeiket. Igazságos, szó se róla, csak így távolról... És a szülőket is gúzsba köti, mivel hiába váltak el, havonta két hétre kétgyerekes szülők, így pedig új kapcsolatot is nehéz építeni, és ha ott is cserélődik a pótmama vagy papa – csinos cirkusz támadhat. Azt már említeni is fölösleges, mit éreznek a gyerekek, hol van nekik az otthon? S természetesen minden szereplő jót akar. Utóbb nézve tényleg rossz volt a kérdés. Tapintatlan.

– amint sorsod fordul – nyílnak-zárulnak kapuk. Egészen a sírig, sőt hagyatékom még azután is működhet. Kosztolányi publicisztikai írá-

sainak, majd életműsorozatának láttán, talán némi irigységgel is, Márai azt írta: Íme a legszorgosabb író, még halála után is dolgozik. De viszsa a sorshoz. Olyan 12 éves forma lehettem, tapintatosan szólva az elmúlt évezredben, szóval a szomszéd lányka iránt – ahogy illik. És egy sötét estén a villamostól hazáig együtt mentünk, mehettünk. A kezét sem fogtam meg, de akkoriban ez volt a rend. Másnap viszont elmentem a házuk elé, és mi tagadás, a nevét szólítottam. Az anyja jelent meg, és fennhangon, egyértelműen kiabálva közölte, ő nem ilyen magamfajtanak szánja a lányát, aki különbet érdemel, le is út, fel is út. Porig, tán' annál is lejjebb... Meg nem is értettem a szövegét, csak azt, hogy takarodj. Évekkel később találkoztunk újra, ő könyvtáros lett, mi meg órák után oda jártunk. Vizsgák előtt, után, a hatalmas folyosókon laktunk, találkoztunk. Ott láttam néhányszor, kölcsönösen érdektelen találkozásokon. Valódi beszélgetésre nyugdíjazása után került sor. Eltemette a férjét, gyerekük nem volt, egy Szeged közeli kisvárosban él, nem szándékozik bejönni, végleg kiköltözik, egyedül. Búcsúztunk. Akkor megalázott az egyébként értelmetlen anyai szöveg – s az a kapu örökre bezárult, de ki tudja, talán így lett jobb?

– este egy jó könyv, tanácsolta minap valaki a boldog élethez. És tényleg milyen szép kép, öblös fotel, házikabát, egyebek – dédpapi olvas. Éveken keresztül vettem úgy könyveket, hogy majd egyszer el is olvasom, nyugdíj, egyre kijebbebb a körből – olvashatsz! De este, évtizedek óta, tévé van. Mondani alig merem, ritkán több mint két óra. Az is hírek, politika, természetfilmek. Ez van este, majd számítógép! Itt is tájékozódás, bár előtte kártya a géppel, levelek, bóklászás, báméskodás visszafogott érdeklődéssel. Mindezt követően tényleg olvasás, de a tárgykör erősen határolt, szépirodalom, regény, vers, szinte csak ismétlés, amit korábban olvastam – felidézni. Ami vonzó, a leírások az elmúlt évtizedekről, közös élmények, hiszen már akkor sem voltál gyerek! Isten, a Teremtés, így. Néhány oldal, gondolkodva, ha még lehet. Tévénézés közben telefonok, sajna olykor egyik-másik hosszabb, de vele jár. Levente barátom a 2000-es évek elején nyaranta újraolvasta Tolsztojt. Azóta is irigylem. Van, amiről elsőre tudtam, soha

többet nem nyitom ki újra, de többeket olvasni – megint boldogan. Költőket, bölcselmeket, Jézus és Pilátus párbeszédét! Talán megnézem holnap este, bár most nem hagyom abba, amit napok óta... ha mi is élhetnénk, mint hajdaniak, századokat, de eszünknel maradván – mindenre lenne idő. Nincs!

– Böbe néni még nincs 60, s mint egy alkalommal megjegyezte, ezt egyáltalán nem sietteti, mert majd azt is meg kell szoknia! Ki gondolta volna, de igyekeztem higgadtan nyugtázni előre látását. Szóval Böbike áll a pénztárnál, s mivel az előtte lévő fiatalember kiló cukra és túrós buktája meg az ő kosárnyi cucca között nincs elválasztó táblácska, hát érte nyúl. De csak nyúlna, karján acélos szorítással kattant a fiatalember mancsa, és dörög szava: a süteményem! Böbike megdöbben, de sokat tapasztalt asszony, s miután karja kiszabadult, megjegyzi, mi célból nyúlt előre, s kérdi, nem tudott volna szólni, esetleg kérdezni. A fiatalember most is a süteményére hivatkozik. Történik mindez még a pénztár előtti sorban az újévi ünnep után, kora délután. Végül is nem csattant pofon, ordítás sem volt, Böbike vérnyomása, mely egyébként is alacsony, viszszahúzódott. Nincs baj, mindenki megy a dolgára, csak olyan örült körülöttünk a hangulat. Miért tételezi föl valaki egy normálisnak tűnő asszonyról, hogy el akarja venni a süteményét, ha pedig erre a következtetésre jut egy mozdulatból, miért nem nyitja ki a száját, miért nem viselkedik ember módjára? Legközelebb kést ránt?! Itt tartunk most? Mi jön ránk holnapután?

– egy rémült nagypapa meséli, én meg most közreadom, mert hasonlóképpen érzek. A 12 éves Abi, állítólag hajnali fényű szép lányunoka, beavatta nagymamit a titkába – még nem döntötte el, fiú legyen-e, vagy leány. Formái nyílnak, egész lénye bimbózik, serdül. Végül is egy kérdés még nem tragédia, csak nekünk, régi világból itt maradtak számára döbbenet. Miért vetődik ez föl a kislányban? Végül is ez adottság, nem mi döntünk fölöle – bár mind többen (vagy ki tudja) igyekeznek beleszólni tulajdon nemiségük minemőségébe... Végül is az sem vállalja, aki azonos nemű társait választja vonzalma tárgyául!

Tizenévesen még határtalan a világ, és mindent lehet! Egy kicsit később könnyen beszűkülnek a távlatok, de ez, mondjuk, egy nem várt fogantatás után érezhető először. Ma európai embereszmény a korlátlan szabadság, önmegvalósítás. Éljek, ahogy én akarok! És a többiek? Ha ezt nekik is lehet, hamar ütközünk! Azt mondja ma reggel egy riporter, vidéken minden könnyebben megy, ott még vannak emberi kapcsolatok... Közben a nyugati látogatók azért is jönnek Budapestre, mert olyan kedvesek az emberek! Akkor mi lehet náluk? Arra a kislányra meg tessék vigyázni és szeretve kérlelni, maradjon, akinek megszületett.

– Réz Páltól, a Szépirodalmi Kiadó egyik múlt századi szerkesztőjétől kérdezi beszélgetőtársa, Parti Nagy Lajos, miként volt annyi szabadidejük az '50-es, '60-as, de még a '70-es években is? Manapság alig van időnk valamire, mondja a '90-es évek elején, beszélgetésükkor. Réz válasza engem meglepett: nem volt, alig volt pénz, az is csak szűkösen elég a megélhetésre. Nem volt érdemes hajtani a pénzre, semmi gyönyörűsége nem lehetett belőle költeni. Határok zárva, utazás, kóborlás a világban nuku, itthon csak a diktatúrák változtak. Érdemi változást a '80-as évek hoztak. Addig az emberek a maguk köreibe zárkóztak, üveggömbjeikbe, magukra zárt ajtók mögött. Talán erre utalt Bibó István, a szabadság kis köreire. Ekkor volt idejük magukra, másuk sem igen. Ami ezt követte, azt éljük ma, egyre gyorsuló ütemben. A pénz újra érték, futunk is utána, mert úgy tudjuk, érdemes, hisz akinek sok van, az boldog! Aki teheti, utazhat, kinyílt a világ, mindent lehet, csak akarni kell – meg pénz! Cserébe elfogy az idő, a tiéd is. Este tévét nézni, utána éjjel olvasni, másnap korán kelni, gyerek, munkahely, este előlről, házat építeni, számítógépezni, álmodozni, barátok, utazni, hajtani a pénzért, és még többért – ennyi idő a világon nincs. Marad a hajtás, amíg bírod.

– Réz Pál, az általam többszörre idézett műfordító hivatkozik Déry Tibor egy megjegyzésére, miszerint azért nem vagy felelős, kibeszeretsz bele. De azért, hogy kivel élsz le egy életet, felelős vagy. Az imént levettem a polcra Déry Napok hordaléka c. naplóját, ami kéz-

be való, szépséges könyvecske. Némi keresés után megeltem, 1972-ben adták ki, éppen Réz szerkesztette, és 28 Ft-ért mérték. Jelzem, akkoriban vettem meg A Mester és Margaritát is, az tán 27 forint volt... Déry akkoriban elismert írónak számított, naplója is kedves könyvem volt. Akkor annyit lehetett tudni róla, hogy börtönben ült '56-ért, '63-ban szabadult. Réz írja, amikor Kádárék leültették, Nyugaton minden korábbi írását kiadták, a jogdíjakból gazdag emberként szabadult. Makk Károly, aki a Szerelem c. történetét filmre vitte, elmondja, Aczél első parancsa volt a film kapcsán, hogy tegyék vissza Rákosi idejébe, mert ugye Kádár alatt nem játszódhat! De vissza a szerelmes ember felelőségéhez. Lehet, jól hangzik Déry szövege, de az igazi szerelem afféle sorsszerű adomány, néha nem adomány, de elháríthatatlan. Az életre szóló is. Talán férfi és nő esetében egyaránt, de a nők inkább bonyolult lelkek... Így belezuhanhatsz egy házasságba is, ott összekalapáltok négy gyereket, és menten más helyzetbe kerültök mindketten. Egyszeriben felelős leszel értük, és ez nem valami elvont kötelesség! Új életet kezdhetsz, de a négy gyerek marad az új életedben is. Rendkívül fontos önmegvalósításod nevetségessé válik, ahogy régen mondták, egyéni szoc. probléma, a gyerekek már csak számszerűen is többen van-

nak, mint ti... Ettől még Dérynek igaza lehet – valami ideális esetben, mondjuk, egy regényben.

– a Föld urai vagyunk, minden hatalom birtokosa. Az ember számára nincs akadály, minden a miénk! Ha akarjuk, akarnánk – de nem, mind ez ideig megtartóztatták magukat uraink. Istentől elfordultunk rég, felvilágosult, szabad emberek. Ugyan nem tudjuk, merre robog velünk a szuper expressz, aligha irányítjuk, de büszkén a bakon! Vivát! Vívjuk megszokott csörtéink, de mióta a világ áll, minidig is. És akkor egy vírus. Azt sem tudjuk, él, vagy még a határvonal alatt van. A legnagyobb országban. Pont most, ebben a minden bizonyosságot nélkülöző világban! Különbön pontosan úgy bukkant elő valahonnan, mint a filmekben. Egy izgága kis doki, neve sincs, lármázni kezdett, rendőrt hívtak hozzá. Aztán tavaly januárban berobbant a járvány. Bizonytalanul, előre-hátra táncolva, alakot váltva, itt is van, meg nincs, csak terjed. Nem tudni, merre halad, eddig gyereket nem bántott, a vége nem látszik, csak a szorongás, mint a ragály. Az emberiség fél, írta valaki. Meg örökösen hinni akar, ezt egy hajdan volt magyar regényben olvastam. Nincs biztonság sehol, semmiben. Egyedül a bizonytalan – mely múlóknak látszik, de örök. Weöres mondta.

Bátorság

Az erényekről

A Magyar örökség – magyar erények c. kiállításról

A világ nagy változásainak pillanatában mindig megjelentek az úgynevezett *erénykatalógusok*. Régóta dédelgettem a *magyar nemzet örökségét* felölelő nagy tematikus kiállítás gondolatát. A kiállítási anyag első részére, az erénykatalógusomra 2012-ben, a második rész nagykompozícióira 2015-ben került sor. Egy jó művésznek reflektálnia kell korának történéseire. Úgy éreztem, hogy felgyorsult, elmaterializálódott világunkban, amikor az erkölcsi értékek háttérbe szorulnak, és embertársaink a szó rossz értelmében válnak individualistává és kozmopolitává, bizony nagy szükség van erre. Kiindulási pontként fogalmazódott meg bennem az a kérdés, hogy milyenek vagyunk mi, magyarok, milyen erényekkel rendelkezünk, mire lehetünk büszkék, és mi is a magyar örökség. Így az erkölcsi alapjainktól indultam el, elsősorban e téma feldolgozására került sor. Sokakat megkérdeztem, hogy milyen a magyar nép, milyen a magyar ember. Valamennyien azt választották, hogy **jó**. Alapvetően én is ezt érzem, de azt is tudom, hogy a jóval való lényegi rokonság ösztönszerű erkölcsi biztonságot szül. Csak hogy nem lehet nem észrevenni, hogy ezt az erkölcsi biztonságot alapjaiban ingatta meg az az ominózus 40 év, és sajnos elsikkadtak a valóban meglévő magyar erkölcsi értékek.

Mindenekelőtt határozzuk meg az ERÉNY fogalmát: olyan készséget jelent, amely az embert és tetteit jóvá teszi. Aquinói Szent Tamás erénytanára áll legközelebb az én lelkemhez, ezt fogadom el, e szerint élek. Ő a keresztény erkölcsi életet a három *isten* és a négy *sarkalatos erény* alapján fejti ki. Erénytanába beledolgozza az arisztotelészi, a sztoikus és az újplatonikus meglátásokat, valamint a korábbi teológusok tanítását is. Ennek megfelelően fogalmaztam meg és képzeltem el azokat az erényeket, amelyeket alapvetőnek éreztem a magyar nép életében is, így három isteni – *Hit, Remény, Szeretet* – és négy emberi – *Okosság, Igazságosság, Erősség, Mérték-*

tesség – erényre esett a választásom. Továbbá kiválasztottam a magyar nép jellemvonásai közül a hét legfontosabbat – *Hazaszeretet, Összetartás, Vallásosság, Hősiesség, Bátorság, Kreativitás, Büszkeség* –, de nem állítottam szembe a hét bűnnel, hanem csak és kizárólag a jó tulajdonságokat mintáztam meg. Mindannyian tudjuk, hogy a jó ellentétpárja létezik, és ebben a világban egyre erősödik, így nem kívántam még műalkotással is ezt a rossz energiát tovább erősíteni.

Szeretném kiemelni a család szerepének fontosságát a magyar örökség őrzésében, az erények átadásában. Nemzetünk és kultúránk csak úgy maradhat fenn, ha vannak magyar családok, ha vannak magyar gyermekek. Itt öröklődik a hagyomány, itt történik az erények elsajátítása és csiszolása, itt formálódik a lélek és a nemzet-tudat is. **Magyar örökségünk, történelmünk, hagyományaink, kultúránk és erényeink ismerete és szeretete nélkül olyanok vagyunk, mint egy fa gyökerek nélkül.**

Aquinói Szent Tamás szerint az embernek minden erényben gyakorolnia kell magát, mert ha egyik gyöngülni kezd, az magával hozza a többi hanyatlását is. Úgy érzem, hogy ebben mindnyájunknak vannak hiányosságai, amelyeken önmagunkban szükséges dolgoznunk. Abban reménykedem, hogy *erénykatalógusom* beindít egyfajta öngyógyítási folyamatot. Ennek érdekében a kompozíciók többnyire a tibeti *tyilkornak, tehát „az egy pont és ami körülötte van”* elvére épültek. Szanszkrit szó erre a *mandala, amely egy fogalom és annak energetikai mezejét* jelenti, gyógyító és erősítő funkciót töltve be. Sajnos kevesen tudják, hogy ez a fajta komponálásmód valójában az alapja és meghatározója a magyar népművészeti alkotásoknak. A magyar parasztság a múltból nemcsak egy-egy motívumot, emléktöredéket hozott magával, hanem az egész motívumkincsben, mint összefüggő jelrendszerben, elrejtette ősi világszemléletének alapvető elemeit is. A

világ jelenségei között érzékfeletti összefüggés létezik, és ezt a transzcendens tudást a hagyomány szimbólumrendszerekben őrizte meg.

A hagyományos közösségek jelképeket teremtő, jelképekben gondolkodó, azokat átörökítő emberekből álltak. A szimbólumok rendszerén keresztül alakult ki egy közösség identitása is.

Egy díszített tárgyban a szimbólum célzást és lehetőséget jelent egy magasabb értelem megértésére, és véleményem szerint lehetőséget ad egy fogalom megragadására is. Ez a világlátás, a jelekben rögzített és jelekkel közvetített tudás pedig ma is érvényes üzenettel szól. Jóllehet ősi tudásunk generációkról generációkra hagyományozódott oly sok időn keresztül, hogy ma már csak a szakavatott tudós kutatók, tudatos népművészek és hagyományőrök viselik szívükön, hogy véglegesen el ne tűnjön a feledés homályába. Pedig véleményem szerint ez a szimbólumrendszer akaratlanul is minden magyar ember tudatalattijába belevésődött, csak egy szikra kell, amely meg tudja világítani a megértés útját.

Az erénykatalógusom kompozícióival új műfaj született. **Jókai Anna**, a magyar irodalom nagyasszonya HONDALÁKNAK nevezte el a magyar erénykatalógusom kompozícióit.

E domborműveket szándékosan, először intuícióval, majd meditáció révén, végül mindezt nagyon is tudatosan átgondolva komponáltam meg. Az anyaghasználat sem véletlen: minden kompozíció alapja, „gyökere” egy vastag, erős és gyönyörű erezetű csomoros nyárfa, amelyen a törekeny erkölcsi tulajdonságok szimbólumaként jelennek meg az úgynevezett papíragyagból készült, kétszer égetett, áttört, szinte csipkeszerű, légiyen törekeny reliefek.

Ez a kiállítási anyag ez a szikra kíván lenni, hogy valóságos értékeinket ne torz és ránk erőltetett tükrökön keresztül érzékeljük, hanem az önismeret tükrében ismerjük meg azokat – a hibáinkkal együtt –, hogy megtudhassuk, milyenek is vagyunk valójában, hol a helyünk a népek sorában és versenyében; mennyit is nyomunk a lelkiismeret, a haza, az emberiség és a Jóisten mérlegén. Az önismeret nagyon nagy kincs. Erénykatalógusom és e kiállítás célja is az egészséges önismeret elérése, ugyanakkor felhívja a figyelmet értékeinkre, megerősítve nemzettudatunkat és helyes önértékelésünket Európa szívében.

Összetartás

Az összetartás – latinul *Concordia*, a „szívek összetartása”, olyan erény, mely arra tesz képessé, hogy közös célt *együttműködéssel* valósítsunk meg. Alapja az *egyetértés* – latinul *concensus*, a „szívek összhangja” olyan erény, mely képessé tesz arra, hogy személyek és csoportok erkölcsileg jó dologról azonosan vagy egymással összhangban gondolkodjanak, értékeljenek és törekedjenek. Alanya elsősorban az *értelem*, akaratilag megfelelője az *együttértés*. Feltétele a *megértés*, az *alázatosság*, az *igazságosság* és a *szeretet*. Ellentéte a *széthúzás*, azaz a *discordia*. Az összetartás lemondásra nevel, ezzel erősíti az akaratot és a türelmet. *Erkölcsileg* meg kell különböztetni a jóban való összetartást és a rosszban való összetartást. Az ember a lélek által képes kedvességgel közeledni elzárkózó vagy szeretetlen embertársaihoz is. Ha ez így van, akkor a magyar nemzet tagjainak az összetartás elérése érdekében *önzetlenség-ről* és *kedvességről* is tanúbizonyságot kell tenniük. Lényeges az *őszinteség*, ami azt jelenti, hogy az összetartásnak az ember egész személyiségét át kell fognia – „szívből kell indulnia”. A magyar nyelv szépen kifejezi, hogy az embernek van „kedve” a másik emberre őszintén figyelni, azaz nem közömbös irányában. Képessé kell válnunk az egymásra figyelésre, a másik meghallgatására, ki kell tudnunk nyújtani a segítőkészség kezét, el kell sajátítanunk a türelmet, és

bizony meg kell tanulnunk a megbocsátást is. Az összetartás nem dacszövetség, nevelés és önnevelés eredménye, végső soron a *felebaráti szeretet* megnyilvánulása is. Tudjuk és érezzük, hogy erényeink közül talán az összetartás erénye a leggyengébb. Megszerzésében alapvető fontosságú a család, a környezet, a társadalom értékrendje, szétszakítottságunk ellenére képesek vagyunk rá, állítsuk helyre hát azt!

Az **Összetartás** erényének kompozíciójában érvényesül a legjobban a **hondala** öngyógyító elve. Ennek megfelelően a kompozíció közepében ott látjuk a pontot és ami körülötte van, azaz a Teremtőt, aki a kezdet és a vég pontja, és az általa teremtett világot, a kört. Ez a világ azonban más jellegű, mert egyenlő szárú keresztmotívum, az anyaföld szimbóluma látható benne. Ennek metszéspontjában, a közepen látható lyukmotívummal együtt pedig a szülőföldet kelti életre. A magyar embernek a szülőföldje a világ közepe, így szükségszerűen a világ közepéből indul ki, és sugárzik a világgerekségekbe az összetartás. (A kompozíció egy pontból kiinduló és szétsugárzó erejét a csomoros nyárfa alapereze szerencsésen megerősíti.) Belülről kifele indulva a sugaras körben elhelyezkedő magok a magyar emberek, akik úgy nyújtják ki karjaikat, hogy az szív alakot formázz – nem véletlenül, hiszen a szívek összetartásáról van szó. Ezek, ahogy kifelé haladunk, egyre nőnek, növekednek, egyre nagyobb szívet formáznak, és végül gránátalma-motívumba fejeződnek be. A gránátalma isteni gyümölcs, a Szűzanya attribútuma, sok-sok magja miatt a termékenység szimbóluma. Így az összetartás megtermékenyítőleg hat, nemcsak az abban részt vevő – részesülő egyén, hanem az egész magyar társadalom életében is. Egy összetartó nemzet hegyeket tud megmozgatni, és kivívja más nemzetek csodálatát. Ha e kompozíció gránátalmái jelképesen beérnek, és elhullajtják azt a sok-sok magot, nem lesz mitől tartanunk!

Fontosnak tartom, hogy **Kovacsics Mária Natália nővér** (Pozsonybeszterce, 1901. jan. 31. – Törökbálint, 1992. ápr. 27.), aki ferences szerzetesnő és a *Világ Győzelmes Királynője*-tisztelő és -engesztelés kezdeményezője, beszámolóját a Szűzanya üzenetei alapján (1985) valamennyien megismerjük és megfogadjuk:

„A Magyarországon végzett, és innen kiindult engesztelések, amelyek az egész világon

elterjedtek (pl. Szeretetláng), a Mennyei Atya előtt nagyon kedvesek. Tudom, ha tovább engesztelünk, még vér sem lesz Szűzanyánk eljövetelekor. Ez az ország soha el nem pusztul. Ez az ország mindörökké fennmarad. A Szűzanya megmutatta nekem, hogyan terjed a bűnbánat és engesztelés szelleme Magyarországon. Az országot ekkor kietlen sivatagnak láttam, amelyet régóta hasztalan öntözött a mennyei áldást jelentő eső. Ám hirtelen itt is, ott is, friss rügyek ütköztek ki a földből, s zöld foltokat alkotva egyre terebélyesedtek. A Szent Szűz értésemre adta, hogy ezek a rügyecskék csak egymást támogatva és egymás közelségében növekedhetnek. Megértette, hogy Magyarország történetének e kietlen időszakában az Istenben növekvő lelkeknek együtt kell maradniuk, kis közösségeket alkotva. A halállal szemben csak így lesz esélye az életnek.”

Mi magyarok, képesek vagyunk rá – képzeljük el, és lássuk magunk előtt, ahogy a kis közösségeket egy kerek egésszé, naggyá kovácsoljuk!

Büszkeség

A büszkeség a birtokolt vagy ismert érték feletti öröm, mely magatartásban, szóban, gesztusban fejeződik ki, *méltóság* és *hála* kíséri. Eltévelyedése *víciuum*, mely hamis értéken vagy a

valós érték túlbecsülésén alapszik; *szűklátókörűség, hálátlanság és mások lebecsülése* jellemzi, és ehhez a *dicsekvés, hiúság, gőg szokott társulni*.

A magyar nemzet legnagyobb ismert értékei nem anyagiakban, nem fizikai, kézzelfogható dolgokban rejlik. Ezen értékek felbecsülhetetlenek, a legdrágább kincseink, így méltó módon lehetnek a Büszkeség erényének alapjai.

Ennek megfelelően a kompozíció az eredetmondánk mitikus **Csodaszarvasára** épül. Az aranyszarvas visszavezeti az embert a régi tanítás ősi bölcsességéhez. A csodaszarvas az Esthajnalcsillagot viseli a homlokán, agancsai közt középen a **Napot** tartja, amely egyben sugárzó sörényes **oroszlán** is. Az oroszlán a Napot, a látható és spirituális fényt, a ragyogást, a dicsőséget, a pompát, a hatalmat, a nyugalmat, az igazságosságot, a becsületességet, a gazdagságot jelképezi. Továbbá az oroszlán az erő, az uralkodó szimbóluma, a hét törzs vezéreinek és az Árpád-házi királyainknak is a totemállata. A szarvasagancsból kétoldalt felfelé megtestesülő **lovak** pedig a hátukon tartják a középpont felett elhelyezkedő, lebegő **Szent Koronát**. A ló az erő és a szabadság, a védelem, a gyarapodás, az érzék és a harc szimbóluma is. E lovak a magyar nemzetet jelenítik meg, és azért tartják hátukon e misztikus szimbólumot, mert mi a Szent Korona népe vagyunk. Az oroszlán feje felett lebegő korona megidézi az országunkra áldást hozó **Árpád-házi királyainkat** is, akiket a Szent Koronával koronáztak meg. A Szent Korona körül aura fénylik, mint egy nagy **világkerék**, a világ minden pontjára szétsugározva. Végezetül a kompozíció felső részén a **rakamazi** leleten látható büszke **turulmadár** tárja ki ölelő szárnyait. A nép nyelvén született magyarázat szerint az égiek küldte maghozó madár odaátról, „túl-rul” érkezett, ezért kapta a Turul nevet. Két eredetmitoszunk, a Csodaszarvas és Emese álma legendák gyökere egy, a teremtés, az ősi nász jelenik meg, ahol az ősanját, Emesét, a szarvasünőt megtermékenyíti az isteni hírnök, a maghozó-lélekhözó turulmadár. Ez a madár a hatalom, a türelem, a fényesség, az őrzés, az égi származás és a tudás szimbóluma. E lélekhözó kerecsensúlyom

csőrében kicsírázott magokat tart, míg a többi mag két oldalra lehullva megsokasodott, a hit, a remény és szeretet virágaivá válva egységbe fonták az oly értékes szimbólumainkat.

Charles Maurice de Talleyrand-Périgord gróf (1754–1838) francia államférfi, diplomata Napóleonnak címzett mondatát idézem: **„Felség! Régi szokásuk a magyaroknak, hogy felnéznek nagyjaikra, és büszkék múltjukra. Vedd el e nép múltját, és azt teszel velük, amit akarsz.”** Jól tudjuk, hogy ezt sokan megpróbálták, de hála istennek, csak félmunkát végeztek...

Nem minden külföldi akart azonban minket eltiporni. Úgy érzem, hogy nagyon fontos, hogy megismerjük néhány olyan jeles nem magyar személyiség üzenetét, aki jó szándékkal viszonyult, fordult-fordul felénk, hogy ne a negatív, rossz és lehúzó példákat találjuk meg léptenyomon, hanem a pozitívakat, az erőt adót és felemelőt, mert erre van szükségünk!

R. Backwill angol politikai író például 1841-ben így biztatta Magyarországot: **„Magyarország foglalja vissza helyét a nemzetek között, és legyen az, ami régente volt: Európa legbüszkébb védőbástyája.”**

Az én lelkemhez nagyon közel áll **Tanpai Rinpocsének**, a nepáli Fehér Király kolostor vezető lámájának 2007-ben, magyarországi tartózkodása idején tett nyilatkozata a magyarokról, véleményem szerint érdemes elgondolkozni szavain:

„Önök, magyarok elképzelni sem tudják, milyen büszkék lehetnek nemzetükre, magyarságukra. Mi biztosan tudjuk, hogy a világ szellemi, lelki és spirituális megújodása az Önök országából fog elindulni. A világ szívcsakrája az Önök országában, a Pilisben található. Ez a spirituális megújodás már megindult Önöknél!”

Szívből kívánom, hogy e spirituális megújodás jegyében büszkén dobbanjon együtt minden magyar szív!

Józsa Judit, a nemzet szolgálója*

Nehéz külső körülmények között élünk. A külső körülmények különböző kényszerek, melyek alapvetően befolyásolják életmódunkat, életvitelünket. Másként élünk, másként kell élnünk, mint korábban.

Aki a külsőre figyel, vagy jellemzően arra, az rengeteg gonddal küszködik. Sok mindenről le kell mondania, sok mindent másként kell csinálnia, mint korábban. Aki azonban a belsejére koncentrálnak, hallgat, akinek az életében meghatározó a belső tartományokra figyelés, aki valamelyest vagy teljesen függetleníteni tudja magát a külső körülményektől, nem is a körülményektől: a kényszerektől, az szinte teljes életet élhet.

A lélek tartományaiban való otthonosság felszabadító hatású is, és a lélek tartományaihoz tartozik a művészet is. Akár alkotó valaki, akár befogadó, műélvező, akár előadóművész vagy műhallgató, egy többleterőforrást kap élete kiteljesedéséhez. Hit és művészet egybefonódásával pedig még intenzívebb értékátéléshez juthatunk.

Nos, ezért is lehet az, hogy ha most szorongunk is a járvány veszélyeitől, itt, ebben a fel-emelő szent térben nem érezzük a félelmet, ami megtetőződik azzal, hogy Józsa Judit kerámiaszobrász kiállítását nyitjuk meg. Józsa Judit is képes volt arra, amire a többség nem: hogy tehetségét, ambícióit, akaratát, vitalitását, hitét – öt szó, öt fontos szó, megismétlem majd őket... – egy nagy ügy, egy nagy eszme szolgálatába állítsa, hogy megvalósítsa újabb nagy tervét.

A cél kitűzése nem volt nehéz, mert Józsa Judit hosszú esztendőket óta amúgy sem a hétköznapok profán reakciójaként gyakorolja hivatását. Ugyan benne él napi valóságunkban, részese küzdelmeinknek, ám számára nagy erőt adhat, s ad is, hogy kezével, szellemével nagy, nemes, tiszta ügyek, veretesebben fogalmazva: eszmék szolgálója. Ha ezt az eszmét csak egy szóban lehetne rögzíteni, akkor azt mondom: a nemzet szolgálója. Művészetete a nemzet, a magyar, a

székely (amely persze fedi egymást!) szövevényéből gyökerezik, témája, témái folyamatosan a nemzet eszméihez, történetéhez, mítoszaihoz, személyiségeihez kapcsolódnak.

Józsa Judit nem demitizál, nem dezilluzionizál, de historizál. Nem leleplez, nem bírál, hanem eszmét kutat, keres, szolgál. Szolgáló művészet az övé, amelybe minden empátiája arra irányul, hogy származására, műveltségére alapítva a nemzet értékeit tárja fel nekünk, és a feltárással együtt műveket alkotson.

Művészetének kettős forrása ritka, s ráadásul egyik sem természetes, de van. Az első az Erdély földjéről hozott, majd továbbfejlesztett, alakított tehetség, az agyag szerelmeseként létrehozott rendkívüli keramikusi képesség és képzettség. A második a megszerzett tudás, ismeretanyag, amelynek forrásai igen ritkán szintén kettősek:

- az itthonról genetikusan hozott néplélek és szinte természetes felkészültség, illetve
- a később megszerzett alapos tudás, mely önképzésből és képzésből áll.

Kerámiaszobrász lett, ami szintén különleges. Nem alkalmazott, hanem autonóm művészé vált, átlépett a grand art területére. Józsa Judit azon kevés kortárs alkotónk közé tartozik, aki tehát kerámiaszobrász ÉS művészettörténész, aki gyakorlattal és elmélettel egyaránt felvértezett személyiség. Ezt az amúgy sokszor szemben álló két területet ő kivételesen egységesítette személyiségében, méghozzá úgy, hogy ezek egymást nem kioltják, hanem erősítik, inspirálják.

Úgy kerámiaszobrász, hogy alkotásaiban mindig szervesül a hit, a történelem, a mitológia, a műveltség, a tudás (öt szó!). S úgy művészettörténész, hogy például írásaiban mindig jelen van a művészi praxis háttere.

Józsa Judit mostani, a Magyar Csillag Legendárium (most így írom, külön-külön) I. címet viselő kiállításán is ezt tapasztaljuk. Mivel mind a három szónak jelentősége van, hadd vegyem

sorba őket. „Magyar”, vagyis hazai értelmezésekre fókuszál, a néphagyományra s kiemelkedő szakirodalomra Ipolyi Arnoldtól Toroczkói Wigand Edéig. „Csillag”, vagyis kilép a földi dimenziókból, és eljut a csillagképek értelmezéséig. „Legendárium”, azaz történelem és mítosz sajátos együttessége olvasmányában, munkáiban. Szorosan véve a legendárium szentekről szóló csodás történetek felfűzése, egyaránt valóság és vízió, mese és valóság izgalmas elegye. A legenda fontosságát jelzi, hogy generációról generációra megy tovább, akár évszázadokon keresztül... Mindennek alapja a népmegfigyelés sok évszázados tapasztalatainak hosszú-hosszú sora. A szabad térben hajnalban, nappal, éjjel megfigyeléseit végző, nagyrészt egyszerű emberek folklórral telített, elmélyült meglátásainak sokasága, a csillagok, csillagképek, csillagrendszerek értelmezése. Így vált a kerámiaszobrász is égboltkutatóvá (is)...

S Józsa Judit megismerve ezeket a mítoszokat, legendákat, kutatásokat, leírásokat elkészítette saját művészi értelmezéseit, melyek első darabjait látjuk ezen a kiállításon galériájában.

Plasztikában értelmezi a csillagképeket, ami egyedülálló. Csillagkép-asszociációt sokat ismerünk a történelemből és a kortárs művészetből egyaránt, de jellemzően festményben, grafikában. Szoborban nem sokat, mostanáig. Az alkotó stílusa folyamatos, melyben óriási jelentőséget kapnak a szimbólumok, a jelképek. Nemcsak magyarok, székelyek, egyetemesek is. Tárgyai végső soron szobrok, melyek sok ősi formát, formákat őriznek, a kultúrák összefüggéseivel együtt, melyekbe nem az elválasztódások, hanem az összekapcsolódások manifesztálódnak.

A művek között vannak figurális kompozíciók, de vannak ornamentális, csak szimbólumokra épülő munkái is.

Józsa Judit fehér, finomra őrölt samottszemcsés agyaggal dolgozik, felületei finomak, kézhez illőek, 1100-1300 fokon égeti tárgyait.

A meghívón a Kerek Istenfája egy méter átmérőjű domborművét látjuk, mely antik, óranyezüst mázas felületét a második égetéskor kapta meg, s különleges bronzos hatása is van. A kör kompozíciónak külön lehet jelentősége, hiszen a kör a tökéletesség, a transzcendenciát is hordozó világ szimbóluma, mely isteni erőt is jelez.

Hadd emeljek ki a kiállításáról egy-két konkrét művet még. Csodaszarvas című plasztikája igen eredeti, lágy kompozíció, de szinte szárnyalásra kész szarvassal. Hajlékony díszítőmotívumok és a szarv hajlékonysága, szinte csigaformája (ami jellemző) közel hozza hozzánk a kompozíciót. A mű stilizált, de mégis egzakt, pontos.

Sarkcsillag, Bába, Boldogasszony Matulája, de az ég küldötte is. Szép, harmonikus, befoglaló formában arc és a kompozíció többi része másként mázazva, égetve fehér marad. A lehunytt szem, az átélt mosoly, a hosszú, földig érő ruházat különös atmoszférát ad a műnek.

Mária rózsakertje, Corona Borealis. Figurális, eredeti kompozíció, ölében a kiseddel, lábánál fontos, meghatározó attribútumok. E műnél mai fogalmat is merek alkalmazni: szinte szürreális maga a kompozíció.

Hunor és Magor, Ikrek csillagkép. Hátukkal szinte összeforrva jeleníti meg őket a művész. A figurák proporciói szépek, a mű eleven, dinamikával teli.

Szobrászatilag is igen összetett szerkezetű művé vált a Nimród, az Orion csillagkép megjelenítése.

Másféle kompozíciónak érzem a Tündéraszszony Palotája, a Kis Göncöl című plasztikát, mely hat kisebb csillag mellett ábrázol egy nagyobb csillagot. Mintha egy funkcionális mű lenne, de végül mégis egy nagyon is autonóm plasztika, melyen a Göncöl képe, rajzolata látható.

Sárkány Koronája csillagkép. Ezt a művet egy Dzsómon-kori agyagedényforma ihlette, amely Japánhoz kötődik, és 12 000-15 000 éves cserépedény képezheti a kiindulást.

A zsinórdíszítményekben székely rovásírással olvasható írásjelek láthatók az oldalán és a koronáján. Oldalán a Sárkány csillagkép rámintázva érzékelhető. A korona négy csillagból áll, négy felfelé ívelő jelként. A mű oldalán a történelmi hun üst koronáját mintázta meg a művész, mert a párhuzam fontos.

Józsa Judit e műtárgyegyüttes létrehozása előtt óriási forráskutatást végzett, melyet több irányban mélyített el. Kutatta a művészi motívumrendszer gyökereit, valóságosságát és hatalmas szakirodalmi bázisra építkezett, aminek – ahogy én látom – szintén két szála lett. Egyrészt feldolgozta a kérdéskör történelmi, művészettör-

téneti forrásait, másrészt hatalmas munkát fektetett a néplélekkutatás, az etnográfiai, néprajzi vonatkozások felszínre hozatalába. Mindez – nyugodtan állíthatjuk – főhajtásra kényszerít minden művészettörténészt. Műegyüttesének háttérmagyarázata, amelyre ma már nagy szükség is van, szakszerű, szinte tudományos alaposságú. Ritkán találkozunk a mai művészi gyakorlatban olyan teljesítménnyel, hogy az alkotó ilyen intenzív mélységben osztja meg a munkáit szemlélő érdeklődővel teoretikus, empirikus és filozófiai következtetéseit.

Az alkotó újra ráirányítja figyelmünket például Ipolyi Arnold munkásságára, e tárgyban alapvető forrást jelentő nagyszabású Magyar mythológia című könyvére, mely 1854-ben (!) jelent meg Pesten („Lépjetek be, itt is istenek vannak” felidézése Hérakleitosztól, Arisztotelésztől), és végigjárja az égitestek, természeti tünemények kutatását.

Ám szintén fundamentális a szerepe Toroczkói Wigand Ede Öreg csillagok című írásának, melyet a szerző 1915-ben jelentetett meg, és Klebelsberg Kunó (akkori) államtitkárnak ajánlott. Ebben így ír: „...adom ki könyvemem mindazok-

nak, kiknek lelkek hasonló érzésre emelkedik a csillagvilág regekorszakába visszapillantván, a megemlékezéstől ifjodván, jövőbe viszi a múltat.” Ma is meghatóan veretes fogalmazás. A szerző amúgy óriási műveltségére építi gondolatmenetét, a görög mitológiától Arany Jánosig pontosak hivatkozásai. Írásának Józsa Judit számára talán a legfontosabb fejezete „A magyar ég csillagzatai” lehetett – természetesen a könyv egésze mellett –, melyben ismerteti a népi csillagneveket és az asztronómikus elnevezéseket.

Józsa Judit vállalkozása tehát mind művészettörténeti kutatásai, mind alkotóművészeti munkássága legújabb eredményeit tekintve is jeles, új értékei művészi pályájának. S ami alapvető: tehetség, ambíció, akarat, vitalitás, hit. Hogy is írta Toroczkói Wigand Ede? „...jövőbe viszi a múltat.”

Ezt teszi Józsa Judit is. Köszönet érte!

* *Elhangzott Józsa Judit kerámiaszobrász Magyar csillaglegendárium I. c. kiállításának megnyitóünnepségén, 2020. szeptember 20-án a Belvárosi Nagyboldogasszony-főplébánia-templomban.*

Mária szeme csillag

Józsa Judit életrajza

Józsa Judit (1974) kerámiaszobrász, művészettörténész, Józsa János és Julianna, Európa-szerte ismert, neves korondi keramikus népművészek harmadik gyermeke Erdélyben, Székelyudvarhelyen született. Édesapja nemcsak a fazekasság mesterségének csinját-bínját adta át, hanem azt is, hogy a művésznek csak tiszta forrásból szabad merítenie. 1994-től az anyaországban, Budapesten él és alkot. 2002-ben dícsérettel végezte el a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának művészettörténeti szakát. Tanulmányai segítenek a történelmi alkotások hiteles megfogalmazásában, nem véletlenül érezhető szobrain a tanult ikonográfia hatása. Családjának népművészeti örökségére és saját művészettörténeti ismereteire alapozva határozott célja, hogy olyan témákat dolgozzon fel évente megújuló tárlataiban, amelyekre addig nem vagy csak elvétve került sor a magyar képzőművészetben, különösen a szobrászatban.

Tematikus tárlatai: 1996: Honfoglalás, 1997: Táltosok és szentek, Árpád népe és házának szentjei, 2004: De Claris Selectisque Mulieribus – Magyar Nagyasszonyok I. 800–1800, 2005: Magyar Nagyasszonyok II. 1800-tól tegnapig, 2010: Magyar Nagyasszonyok III., 2006: Múzsák kertje, 2007: TerrAqua világa, 2008: Magyar mesevilág, 2009: Magyar táncok, 2011: Magyar család – nagykompozíció, 2012: Magyar örökség I. – A magyar nemzet erénykatalógusa, 2015: Magyar örökség II. 2016-ban a Gloria in excelsis Deo című tárlatában az 1980-as évektől 2015-ig tartó időszaknak mintegy 150 alkotását felölelő nagy összegző kiállításra került sor a szegedi dóm altemplomában. 2018: Mária, a magyarok Boldogasszonya c. kiállítás Szűz Mária életét 14 stációban mintázza, úgy, ahogy a katolikus egyház a Krisztus-misztérium összefüggéseiben ünnepli őt a liturgikus év során. Ily módon, ebben a tematikus formában e téma a kortárs magyar szobrászatban, a kerámiaművészetben még nem került feldolgozásra.

Eddig több mint kétszáz tárlata volt hazai és külföldi helyszíneken. Műveit láthatták szerente a nagyvilágban: Amerikában, Kanadában és Ausztráliában is. Számos hazai és határon túli kezdeményezéshez nyújt önzetlen támogatást. A magyar nemzeti művészet elkötelezett híve, több alkotónak nyitotta meg a tárlatát, értékelte művészetét. Alkotásairól, szobrairól számos cikk és értékelés megjelent, ő maga 11 könyv szerzője. Tagja az Anyanyelvápolók Szövetségének, a Magyar Polgári Együttműködés Egyesületének, a Zeneakadémia Alapítvány kuratóriumi tagja, a Józsa Judit Művészeti Alapítvány elnöke. 2009-ben a Magyar Kultúra Lovagja megtisztelő címet, 2010-ben a Női Esélyegyenlőségért díjat, 2012-ben a Világ Magyarországaért művészeti díjat, 2015-ben az Erdélyi Közösségi Élet Kiválósága Díjat, 2018-ban a Keresztény Kulturális Akadémia Cornelius-díját, 2019-ben Kölcsey-díjat, valamint a Széchenyi Társaság Széchenyi-díját vehette át.

Felismerte azt, hogy művelődésfejlesztő és magyarságtudat-erősítő tevékenységre égető szükség van. Ezt a tevékenységet a saját erőből felújított és 2013 decemberében megnyitott, a Ferenciek terénél, a Kossuth Lajos u. 4. szám alatt található Józsa Judit Galériában teljesíti ki. Egyrészt a saját, nagy bemutató tárlatai gyűjteményes anyagát (közel 200 szobor) a különböző tematikák mentén váltakozva állandó kiállításokként tárja a közönség elé, rendszeres előadásokkal, ingyenes tárlatvezetésekkel. Fő célja továbbá az igényes, minőségi, színvonalas, értéket képviselő, Kárpát-medencei magyar képző-, ipar- és népművészeti alkotók összefogása és alkotásaik bemutatása. Nemcsak esztétikai élményt szeretne nyújtani a szellemi-lelki értékekre fogékony látogatóknak, hanem egyúttal történelmet, művelődéstörténetet, asszociációs látást is. Célja a magyar társadalomban az egészséges önismeret elérése, ugyanakkor felhívja a figyelmet értékeinkre, megerősítve nemzettudatunkat és helyes önértékelésünket Európa szívében.

Hitvallása: „Hiszek az egy Istenben / Hiszek a hazában / Hiszek a nemzetben / Hiszek az összetartozásban / Hiszek a szeretetben / Hiszek a családban!”

Fotó: Vogt Gergely

Józsa Judit kerámiaszobrász a Magyar család szobor előtt

Az Aracs repertórium* (2014–2020)

Tanulmányok, esszék, publicisztika

1. ÁCS Margit
Bezzeg a Nyugat! / Ács Margit = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 32–36.
A XX. század hatvanas-hetvenes évek magyar művészetéről. – Elhangzott 2017. november 16-án.
2. ÁCS Margit
Bűnös mulasztás / Ács Margit = 20. évf., 3. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 43–44.
3. ÁCS Margit
„Jó a világ!” / Ács Margit = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 47–48.
4. ANDÓCSI János
A horvátországi magyarság a rendszerváltásban / Andócsi János = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 107–110.
Elhangzott Budapesten 2014. október 17-én.
5. ANDRÓCZKY Csaba
Kőszikla, vagy homok és vihar? : az Emberi Jogi Központ állásfoglalása / Andróczy Csaba = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 73–75.
Illusztrációkkal.
6. ANDRÓCZKY Csaba
Tudósok vagy az elefántcsonttoronyok őrei? / Andróczy Csaba = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 36.
7. APRÓ István
Hazudott világ / Apró István = 18. évf., 1. [68.] sz. (2018. március 15.), p. 24–36.
8. APRÓ István
Ki vagy mi rombolja le Európát? / Apró István = 17. évf., 1. [63.] sz. (2017. március 15.), p. 15–19.
9. APRÓ István
Média és nemzeti identitás / Apró István = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 68–86.
10. APRÓ István
Új és régi világok : lesz-e szakrális értelmiségünk? / Apró István = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 15–23.
11. APRÓ István
Az új világ / Apró István = 17. évf., 3. [65.] sz. (2017. augusztus 20.), p. 34–42.
12. BAKAY Kornél
A táti Isten-pár / Bakay Kornél = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 134–135.
Szervátiusz Tibor szoboralakjairól. – Illusztrációval.
13. BAKOS István
Álmok és remények kiállítása --- / Bakos István = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 105–107.
14. BAKOS István
Búcsú a Magyar Élettől – búcsúzás Csapó Endrétől / Bakos István = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 10–11.
15. BARTUSZ-Dobosi László
Laudáció lancu Laura életművéről / Bartusz-Dobosi László = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 72–74.
Magyar Művészeti Akadémia, 2014. június 6.
16. BATA János
[Csapó Endre képe alá] / B. J. [Bata János] = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 6.
Illusztrációval.
17. BATA János
Gyurikám! : [in memoriam Juhász György] / [írás és fotó] B. J. [Bata János] = 17. évf., 2. [64.] sz. (2017. június 4.), p. 5.
Illusztrációval.
18. BATA János
Isten, áldd meg a magyart! / Bata János = 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.), p. 12.
Elhangzott 2020. január 30-án a Csáth Géza Művészetbaráti Kör ünnepségén.
19. BATA János
Röszkén innen, oszladozó rózsaszín ködben / Bata János = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 114–119.
Elhangzott Budapesten 2014. október 17-én.
20. BAYER Zsolt
Néma dzsinn ült Ady torkán / Bayer Zsolt = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 18–20.
21. BAYER Zsolt
Szoborvita / Bayer Zsolt = 14. évf., 1. [51.] sz. (2014. március 15.), p. 8–9.
22. BENCZE Izabella
Apokalipszis / Bencze Izabella = 20. évf., 3. [78.] sz. (2020. augusztus 20.), p. 33–34.
23. BENCZE Izabella
A Hymnus / Bencze Izabella = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 35–36.
24. BENCZE Izabella
Időkapszulák / Bencze Izabella = 20. évf., 4. [79.] sz. (2020. október 23.), p. 18–26.
Részletek a könyvből. – Illusztrációval.
25. BENCZE Izabella
Június fontos hónap történelmünkben / Bencze Izabella ; a plakát Orosz István alkotása = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 26–29.
A szovjet megszállásról és Trianonról. – Illusztrációval.
26. BENCZE Izabella
Kollektív gyűlöletkeltés / Bencze Izabella = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 26–29.
27. BENCZE Izabella
A trágárság nem közéleti kategória : az uszító ellenzéki hangnem szomorú következménye a Nagy Blanka-jelenség / Bencze Izabella = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 48–49.
Megjelent a Magyar Idők 2019. 01. 21-ei számában.

28. BENCZE Izabella
Trianon centenáriuma / Bencze Izabella = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 15–17.
29. BENEDIKTY Tamás
Előszó Juhász György Mezőgyén című esszé- és tanulmánykötetéhez / Benedikty Tamás = 14. évf., 1. [51.] sz. (2014. március 15.), p. 73–74.
Könyvismertető.
30. BENEDIKTY Tamás
„56 volt életem gyémánttengelye” / lejegyezte Mihályi Katalin = 17. évf., 2. [64.] sz. (2017. június 4.), p. 9–14.
Benedikty Tamás *Szúvenír* című regényéről.
31. BERTHA Zoltán
„Atlantisz harangoz” : kisebbségi költői sorsjelképek / Bertha Zoltán = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 45–52.
32. BERTHA Zoltán
Délvidéki magyar lírai passió : Bata János: Megkopott táj / Bertha Zoltán = 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.), p. 22–28.
Könyvismertető.
33. BERTHA Zoltán
„Gyökerek fogják szívemet” : a föld lírai metaforája és metafizikája – kortárs költők verseiben / Bertha Zoltán = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 72–78.
34. BERTHA Zoltán
A magyar reformáció példaállító arcképcsarnoka / Berta Zoltán = 18. évf., 3. [70.] sz. (2018. augusztus 20.), p. 18–29.
A *Protestáns hősök – Fél száz portré az elmúlt fél évszázad magyar történelméből* című kézikönyvről.
35. BERTHA Zoltán
„Társak a Gondban” : (Tamási Áron és Sütő András rokonszerelmisége) / Bertha Zoltán = 17. évf., 3. [65.] sz. (2017. augusztus 20.), p. 43–52.
36. BESZÉDES István
Robbanás-belülnézet : (Lázár Tibor Panon pop / Habsburg pop című sorozata kapcsán) / Beszédes István = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 97.
37. BIACSI Karolina
Délvidéki szakrális értékeink I. : a magyarcsernyei Biacsi Pál-kápolna kutatása és restaurálása / Biacsi Karolina = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 18–26.
Illusztrációkkal.
38. BICSKEI Zoltán
Ady Endre „művészete” / Bicskei Zoltán = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 14–17.
- Részletek Hamvas Béla *Egy új Ady-revizio* című esszéjéről és Szabados György *Az Összeszedődés előtt* című előadásából.
39. BICSKEI Zoltán
Álom hava : forgatókönyv : (részletek) / [Bicskei Zoltán] = 17. évf., 4. [66.] sz., különszám (2017. szeptember 30.), p. 30–33.
40. BICSKEI Zoltán
Álom hava : a rendező szándékáról / Bicskei Zoltán = 17. évf., 4. [66.] sz., különszám (2017. szeptember 30.), p. 25.
41. BICSKEI Zoltán
Elfelejtett ének / Bicskei Zoltán = 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.), p. 29–32.
Szabados György és Kanalas Éva közös munkájáról. – Illusztrációval.
42. BICSKEI Zoltán
„Így is lehet élni” : Sára Sándor (1933–2019) : [in memoriam Sára Sándor] / Bicskei Zoltán ; Mohi Sándor fotója = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 6–7.
Illusztrációval.
43. BICSKEI Zoltán
Kommunizmus-fasizmus-liberalizmus---izmus- --- izmus--- / Bicskei Zoltán = 17. évf., 5. [67.] sz. (2017. október 23.), p. 49.
44. BICSKEI Zoltán
Megragadottságában : (hálával a pusztaszellemének) / Bicskei Zoltán ; Dobó Tihamér festményei és rajzai = 20. évf., 3. [78.] sz. (2020. augusztus 20.), p. 48–56.
Illusztrációkkal.
45. BOBORY Zoltán
Kenyér és fegyver / Bobory Zoltán = 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.), p. 68–69.
46. BODÓ Barna
A demokrácia kapujában / Bodó Barna = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 111–115.
Elhangzott Budapesten 2014. október 17-én. – Illusztrációval.
47. BOGNER István
A keresztény értékek ápolása : 25 éves a Pax Romana / Bogner István = 18. évf., 4. [71.] sz. (2018. október 23.), p. 30–36.
A jubileumi kiadvány átdolgozott változata. – Illusztrációkkal.
48. BORBÉLY László
„A mindennapi guillotine alatt” : gondolatok Hernádi Gyula *Az ég bútorai* című regényéről / Borbély László = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 27–29.
49. BORBÉLY László
A Sarkcsillagra néző szoba titka : monológ Döbrentei Kornélról : [a hetvenéves Döbrentei Kornél köszöntése] / Borbély László ; fotó Nyirkos Zsófia = 17. évf., 1. [63.] sz. (2017. március 15.), p. 7–9.
Döbrentei Kornél *Júdás, mint erkölcsi etalon?* című könyvének bemutatóján. – Illusztrációkkal.
50. BORRE, Beatrix van den
Nyugati szemmel a közép-európai szakralitás / Beatrix Van den Borre = 17. évf., 3. [65.] sz. (2017. augusztus 20.), p. 106–108.
Előszó Dobos Marianne *A mezítelen Lázár feltámasztása* című könyvének lengyel változatához.
51. BORSÁNYI Katinka
Ahogy Krisztus Pilátus előtt / Borsányi Katinka = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 81–84.
Az *Illusztrált ösvényeken* c. kiállításról Pordenonében. – Illusztrációkkal.
52. BORSÁNYI Katinka
„Áldjanak téged a népek, Isten--- áldjon meg minket Isten” (Zsolt 67, 6,8) / Borsányi Katinka = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 12–14.
Tartalmazza még: Égi leánya : [vers].
53. BOTLIK József
Délvidék : (895–1945) : történelmi áttekintés / Botlik József = 18. évf., 3. [70.] sz. (2018. augusztus 20.), p. 30–44.
Egy ismertető készült a Keskenyúton Tragédiánk 1944–45 Alapítvány *Délvidéki magyar golgota 1944–1945* című kiállításra, dr. Bank Barbara és Cseresyésné Kiss Magdolna szerkesztésében. Ezt a tanulmányt is közli a katalógus.
54. BOTLIK József
A magyarok és a németek ellen elkövetett népirtás : a Délvidéken 220 koncentrációs, kényszermunka- és haláltábor működött. 1944. október – 1948. március / Botlik József = 20. évf., 4. [79.] sz. (2020. október 23.), p. 30–44.
Részlet Botlik József *Nemzetünket szolgálják* című könyvéből.
55. BRAUN László
„Őseinket felhozád---”. [1. rész] / Braun László = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 39–46.
Tartalom: Werbőczy István címere és a nagyszentmiklósi kincs állatküzdelmi jele-nete. – Illusztrációkkal.
56. BRAUN László
„Őseinket felhozád---”. 2. rész : a nagyszentmiklósi kincs rovásfeliratai / Braun László = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 25–43.
Illusztrációkkal.

57. CIVIL Örökségvédelmi Portál
Magyar Pietà / kép és szövegalkotás Civil Örökségvédelmi Portál = 14. évf., 1. [51.] sz. (2014. március 15.), p. 7.
A szoborról. – Illusztrációkkal.
58. CZAKÓ Gábor
Ágoston tudománya / Czákó Gábor = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 84–86.
59. CZAKÓ Gábor
AI és kép meg a szövezők / Czákó Gábor = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 44–46.
A magyar nyelvről.
60. CZAKÓ Gábor
Menekültgyártás / Czákó Gábor = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 52–54.
61. CZAKÓ Gábor
Művészek és Berki Viola / Czákó Gábor = 18. évf., 3. [70.] sz. (2018. augusztus 20.), p. 101–103.
Berki Viola műveiről.
62. CZAKÓ Gábor
Nagymácsédi kereszt : ómagyar nyelvi és misztikai emlék / Czákó Gábor = 17. évf., 1. [63.] sz. (2017. március 15.), p. 53–58.
Czákó Gábor *Nyelvédesanyánk* c. könyvében megjelent elmélkedés javított és bővített változata. – Illusztrációkkal.
63. CSÁKY Pál
A felvidéki magyarok és a rendszerváltás / Csáky Pál = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 126–128.
Elhangzott 2014. október 17-én.
64. CSAPÓ Endre
Amerika centenáriuma / Csapó Endre = 18. évf., 3. [70.] sz. (2018. augusztus 20.), p. 69–71.
65. CSAPÓ Endre
Bajnai bukásával nagy veszély háruult el / Csapó Endre = 14. évf., 1. [51.] sz. (2014. március 15.), p. 10–13.
Megjelent a Magyar Élet 2013. október 17-i számában.
66. CSAPÓ Endre
Egy új, nemzetépítő korszak szimbóluma / Csapó Endre = 14. évf., 3. [53.] sz. (2014. augusztus 20.), p. 34–36.
67. CSAPÓ Endre
Emlékezzünk október 6-án--- / Csapó Endre = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 21–22.
68. CSAPÓ Endre
Európa elárasztása – lehet szándékos /
- Csapó Endre = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 53–57.
69. CSAPÓ Endre
Európa elrablása / Csapó Endre = 18. évf., 1. [68.] sz. (2018. március 15.), p. 37–40.
70. CSAPÓ Endre
Európa Trianonja / Csapó Endre = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 31–33.
Illusztrációval.
71. CSAPÓ Endre
Év eleji látóhatár / Csapó Endre = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 34–37.
72. CSAPÓ Endre
Három csapás Európára / Csapó Endre = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 72–76.
73. CSAPÓ Endre
Ki a gazdája a kommunizmusnak? / Csapó Endre = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 24–29.
74. CSAPÓ Endre
Klímahisztéria – politikailag korrekt / Csapó Endre = 17. évf., 3. [65.] sz. (2017. augusztus 20.), p. 55–60.
A klímavédelemről.
75. CSAPÓ Endre
Korszakváltás és külpolitika / Csapó Endre = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 55–59.
76. CSAPÓ Endre
A nagy háború száz éve / Csapó Endre = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 38–44.
77. CSAPÓ Endre
A nemzetellenes liberalizmus Európa végzete / Csapó Endre = 18. évf., 4. [71.] sz. (2018. október 23.), p. 79–82.
78. CSAPÓ Endre
A Nyugat alkonya / Csapó Endre = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 7–9.
79. CSAPÓ Endre
„Olyan világban élünk, amikor bármi megtörténhet” / Csapó Endre = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 87–93.
Orbán Viktor tusványosi előadásáról.
80. CSAPÓ Endre
Ötvenhat emigrációs szemmel : előszó az ősszel megjelenő, azonos című könyvből / Csapó Endre = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 11–12.
81. CSAPÓ Endre
Újévi gondolatok a 2016. év végén / Csapó
- Endre = 17. évf., 1. [63.] sz. (2017. március 15.), p. 10–14.
82. CSAPÓ Endre
A változás ideje jött el / Csapó Endre = 17. évf., 2. [64.] sz. (2017. június 4.), p. 61–63.
83. CSAPÓ Endre
Volt egyszer egy Európa / Csapó Endre = 17. évf., 5. [67.] sz. (2017. október 23.), p. 50–52.
84. CSORBA Csaba
Geopolitika és történelem / Csorba Csaba = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 70–72.
85. DALMAY Árpád
Jus murmurandi Petőfi ügyében / Dalmay Árpád = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 73–80.
Petőfi Sándor „szibériai” verseiről.
86. DEIM Pál
Barcsay / Deim Pál = 14. évf., 1. [51.] sz. (2014. március 15.), p. 99.
Barcsay Jenő műveiről. – Illusztrációkkal.
87. DIÓSZEGI György Antal
Adalékok Mátyás király tudásainak és Itália humanistáinak kapcsolatrendszeréhez / Diószegi György Antal = 18. évf., 4. [71.] sz. (2018. október 23.), p. 87–95.
Illusztrációval.
88. DIÓSZEGI György Antal
Archiregnum Hungaricum: a középkori magyar jogállam értékvilága / Diószegi György Antal = 20. évf., 3. [78.] sz. (2020. augusztus 20.), p. 72–81.
Illusztrációval.
89. DIÓSZEGI György Antal
Bibliafordítások a Szerémségtől Vizsolyig / Diószegi György Antal = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 28–37.
Illusztrációval.
90. DIÓSZEGI György Antal
Boldog emlékü Hunyadi János / Diószegi György Antal = 17. évf., 3. [65.] sz. (2017. augusztus 20.), p. 67–72.
Hunyadi Jánosról. – Illusztrációval.
91. DIÓSZEGI György Antal
Dózsa György kora és Werbőczy István Hármaskönyve 500 év távlatából / Diószegi György Antal = 14. évf., 3. [53.] sz. (2014. augusztus 20.), p. 29–33.
Illusztrációkkal.
92. DIÓSZEGI György Antal
1956 magyar hőseinek szabadságüzenete / Diószegi György Antal = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 35–42.
Illusztrációval.

93. DIÓSZEGI György Antal
Futaki Hadik András emlékezete huszárse-
rege 1757. évi berlini diadalának és a ma-
gyar lovas életmód ősi gyökereinek tükré-
ben / Diószegi György Antal ; Gyurkovics
Hunor rajzai = 17. évf., 5. [67.] sz. (2017.
október 23.), p. 61–67.
Illusztrációkkal.
94. DIÓSZEGI György Antal
Gondolatok zászlótartó hőseinkről az I.
világháború csatái és a Trianon utáni em-
lékművek fényében / Diószegi György Antal
= 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p.
79–82.
Illusztrációkkal.
95. DIÓSZEGI György Antal
Hajdújárás, avagy a magyar hajdúvilág ősi
gyökerei és értékvilága / Diószegi György
Antal = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október
23.), p. 104–113.
96. DIÓSZEGI György Antal
Hunyadi János várnai csatájának egyete-
mes jelentősége / Diószegi György Antal =
19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p.
40–51.
Elhangzott 2019. április 25-én. – Illusztrá-
cióval.
97. DIÓSZEGI György Antal
Húsvét ünnepén / Diószegi György Antal =
17. évf., 1. [63.] sz. (2017. március 15.), p.
64–70.
98. DIÓSZEGI György Antal
Huszárvilág és kereskedelem a Rákóczi-
szabadságharc idején / Diószegi György
Antal = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus
20.), p. 71–79.
Illusztrációkkal.
99. DIÓSZEGI György Antal
A 907. évi pozsonyi diadalunk egyetemes
jelentősége 1111 év távolából : történelmi
áttekintés / Diószegi György Antal = 18.
évf., 3. [70.] sz. (2018. augusztus 20.), p.
45–52.
Illusztrációval.
100. DIÓSZEGI György Antal
Lovasíjász-őstörténetünk: szkíta-hun-magyar
azonosság és archeogenetika / Diószegi
György Antal
= 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.),
p. 35–45.
Illusztrációkkal.
101. DIÓSZEGI György Antal
Magyar áldomásunk ősi gyökerei a Sze-
rémségtől Tokajig / Diószegi György Antal
= 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.),
p. 97–109.
Illusztrációval.
102. DIÓSZEGI György Antal
Magyar hőseink örök dicsősége : Nándor-
fehérvár, 1456 / Diószegi György Antal =
16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.),
p. 16–24.
Hunyadi Jánosról. – Illusztrációkkal.
103. DIÓSZEGI György Antal
Magyar vitézség a keresztény Európáért a
nándorfehérvári (1456) és az otrantói (1481)
diadal fényében / Diószegi György Antal
= 18. évf., 2. [69.] sz. (2018. június 4.), p.
83–91.
Illusztrációval.
104. DIÓSZEGI György Antal
Mátyás király reneszánsz világának egye-
temes művelődéstörténeti jelentősége /
Diószegi György Antal = 18. évf., 1. [68.] sz.
(2018. március 15.), p. 69–76.
Illusztrációval.
105. DIÓSZEGI György Antal
Mátyás-pajzsunk egyetemes művészettör-
téneti jelentősége / Diószegi György Antal
= 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p.
69–76.
Illusztrációval.
106. DIÓSZEGI György Antal
IV. Béla király második honalapításának
egyetemes jelentősége / Diószegi György
Antal = 20. évf., 4. [79.] sz. (2020. október
23.), p. 101–112.
107. DIÓSZEGI György Antal
Olimpia : sporteszmény és értékrend az
ókori „szent fegyvernyugvás” jegyében /
Diószegi György Antal = 16. évf., 2. [60.] sz.
(2016. június 4.), p. 71–77.
Illusztrációval.
108. DIÓSZEGI György Antal
A Rákóczi-emlékév egyetemes jelentősége
/ Diószegi György Antal = 19. évf., 1. [72.]
sz. (2019. március 15.), p. 61–69.
Illusztrációval.
109. DIÓSZEGI György Antal
Szent László királynak és leányának, Szent
Piroskának az értékvilága a görög kapcso-
latok fényében / Diószegi György Antal = 17.
évf., 2. [64.] sz. (2017. június 4.), p. 69–74.
110. DIÓSZEGI György Antal
Szentföldi zarándokút apostolkirályunk aka-
ratából / Diószegi György Antal = 15. évf.,
3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 33–41.
111. DIÓSZEGI György Antal
Tények és gondolatok a keresztény egy-
ség jegyében múltrol és jövőről / Diószegi
György Antal = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016.
március 15.), p. 53–62.
Illusztrációval.
112. DIÓSZEGI György Antal
Trianon utáni értéktáraink a nemzeti össze-
tartozás emlékévének fényében / Diószegi
György Antal = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020.
június 4.), p. 25–34.
Illusztrációkkal.
113. DIÓSZEGI György Antal
Zászlótartó hőseink az 1848–49. évi dicső-
séges magyar szabadságharc csatáiban /
Diószegi György Antal = 14. évf., 1. [51.] sz.
(2014. március 15.), p. 22–26.
Illusztrációkkal.
114. DOBOS Marianne
A hit és a szeretet ereje a kanadai '56-os
magyar emigrációban / Dobos Marianne =
17. évf., 5. [67.] sz. (2017. október 23.), p.
33–35.
Dancs Rózsa *Add tovább a lángot!* című
könyvéről. – Illusztrációval.
115. DOBOS Marianne
Az iszonyat Himalája : avagy a Gonosz
színképe / Dobos Marianne = 16. évf., 4.
[62.] sz. (2016. október 23.), p. 55–58.
A Gulagról és Goli otokról.
116. DOBOS Marianne
Korunk pártfogója / Dobos Marianne = 19.
évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p.
37–40.
Ecuador történetéből. – Illusztrációval.
117. DOBOS Marianne
„nem vartyog a világ egy békája se szeb-
ben a lengyelnél” : (Pátosz és irónia ösz-
szefonódása a hősi travesztiában) / Dobos
Marianne = 14. évf., 3. [53.] sz. (2014. au-
gusztus 20.), p. 61–67.
Tartalmazza még: Bár itt vagyok--- : [vers] /
Mickiewicz Adam ; [fordította Szabó Lőrinc].
118. DOBOS Marianne
Példát mutató hitvallók dokumentumai / Do-
bos Marianne = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019.
június 4.), p. 56–59.
Adalberto Wojciech Topoliński szerzetes és
Kelemen Didák atya életéről.
119. DOMONKOS László
Délvidéki capricciók / Domonkos László =
18. évf., 3. [70.] sz. (2018. augusztus 20.),
p. 72–75.
120. DOMONKOS László
Főállású magyarok / Domonkos László
= 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p.
55–56.
121. DOMONKOS László
Goli život / Domonkos László = 15. évf., 4.
[58.] sz. (2015. október 23.), p. 51–56.
Rade Panić és Dragoslav Mihailović írásai
Goli otokról.

122. DOMONKOS László
A harapófogó érintése / Domonkos László = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 22–24. Döbrentei Kornél verseiről.
123. DOMONKOS László
Korforduló / Domonkos László = 17. évf., 1. [63.] sz. (2017. március 15.), p. 20–21.
124. DOMONKOS László
A lélek köszöntése / Domonkos László = 17. évf., 5. [67.] sz. (2017. október 23.), p. 5–6. A Gubás házaspárról.
125. DOMONKOS László
Magyarok, Álom hava után / Domonkos László = 17. évf., 4. [66.] sz., különszám (2017. szeptember 30.), p. 56–57.
126. DOMONKOS László
Nemzetgyilkossági kísérlet, tanulságokkal / Domonkos László = 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.), p. 6–7.
127. DOMONKOS László
Táj és lélek / Domonkos László = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 110–118. Részlet a szerző Arad-Hegyaljáról szóló szociográfiájából.
128. DOMONKOS László
Teljes elszakadás / Domonkos László = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 66–68. Részlet a szerző Tanúsors Magyarországon – Az elfeledett kormányfő: P. Ábrahám Dezső című, a lakiteleki Antológia Kiadónál megjelenés előtt álló kötetéből.
129. DOMONKOS László
Velünk : átállt szovjet katonák, 1956 : [részlet] / Domonkos László = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 30–33.
130. DOMONKOS László
A villanykörte üzenete : [in memoriam Juhász György] / Domonkos László ; fotó Bata Faragó Katalin = 17. évf., 2. [64.] sz. (2017. június 4.), p. 6–7. Illusztrációval.
131. DOMONKOS László
Volt egyszer egy Gárda / Domonkos László = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 21–25. Részletek *A Héjjas-nyárfa árnyékában* című könyvből.
132. DÖBRENTAI Kornél
A remény jelképei / Döbrentei Kornél = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 127–129. Petrás Mária művészetéről.
133. DURAY Miklós
Előszó hosszabban / Duray Miklós = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 136–138. Szervátiusz Tibor szobrászatáról. – Illusztrációval.
134. DURAY Miklós
Mikor és mivel kezdődött a kommunista egypártrendszer megszűnése? / Duray Miklós = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 112–120.
135. ERDEI Iván Márk
Elfeledett Szent István-szobor a Délvidéken : beszámoló márciusi szerémségi és valkósági látogatásunkról 1. / Erdei Iván Márk ; fényképek Hetzmann Róbert = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 96–105. Illusztrációkkal.
136. ERDEI Iván Márk
Fogyatkozó magyar világ a Torontál legdelebbi városában / Erdei Iván Márk = 17. évf., 2. [64.] sz. (2017. június 4.), p. 75–84. Pancsova, Hertelendyfalva és Tárcsó helyzete. – Illusztrációkkal.
137. ERDEI Iván Márk
A Kapisztrán-templomtól Kórógyvárig : látogatás a Valkóságban : beszámoló a Szerémségben és a Valkóságban tett márciusi látogatásunkról. 2. / Erdei Iván Márk ; fényképek Hetzmann Róbert = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 70–89. Illusztrációkkal.
138. FABULYA Andrea
Tétova írások : 1. / Fabulya Andrea ; [a dőlt betűvel jelölt fogalmak, személyek Csík Mónika Hattyúnyakú című verskötetében szerepelnek] = 14. évf., 3. [53.] sz. (2014. augusztus 20.), p. 40–42. Tartalom: Nagypáti Kukac Péter albumát lapozom Zentai Tóth Bélának ; Erdő Erika Ida verse Csík Mónikához ; Embertársunk közöl. – Illusztrációkkal.
139. FEKETE J. József
A fű és a kóró is összetartja a vályogot / Fekete J. József = 17. évf., 4. [66.] sz., különszám (2017. szeptember 30.), p. 62–63.
140. FEKETE J. József
A morális fölemelkedés lehetőségeit fűkészte : in memoriam Varga Sándor / Fekete J. József = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 6–8. Illusztrációkkal.
141. FEKETE J. József
A vajdasági magyar mozgókép történeti áttekintése. 1. rész / Fekete J. József = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 103–112. Illusztrációkkal.
142. FEKETE J. József
A vajdasági magyar mozgókép történeti áttekintése : 2. rész / Fekete J. József = 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.), p. 95–105. Tartalmazza még: Függelék: A vajdasági magyar film mindenese, Siflis Zoltán által összeállított válogatott filmográfia. – Illusztrációkkal.
143. FELEDY Balázs
Barcsay és tanítványai – vándorkiállítás : Balogh László, Deim Pál és Konok Tamás / Feledy Balázs = 14. évf., 1. [51.] sz. (2014. március 15.), p. 102–105. Tartalmazza még a szerkesztőség megjegyzését a Barcsay Jenő Képzőművészeti Alapítvány vándorkiállításáról. – Illusztrációkkal.
144. GÁL Péter József
Szent László a Szeret mentén / Gál Péter József = 18. évf., 3. [70.] sz. (2018. augusztus 20.), p. 63–67. Részlet a szerző *Szent László – Magyarországnak édes oltalma* című kötetéből.
145. GÁL Péter József
Választás és sorsválasztás / Gál Péter József = 18. évf., 2. [69.] sz. (2018. június 4.), p. 57–58.
146. GÁLFALVI György
Közölhetetlenek vagyunk? / Gálfalvi György = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 108–111. Elhangzott Budapesten 2014. október 17-én.
147. GILINGER Katalin
Batikművészete páratlan a magyar képzőművészetben : Jámborné Balog Tünde vásznai / Gilinger Katalin = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 112–117. *A Jámborné Balog Tünde vásznai* című album bevezetőjének rövidített változata.
148. GUBÁS Ágota
„Közös sors, közös küzdelem fűz össze bennünket” : In memoriam Szervátiusz Tibor : főhajtás a géniuszt előtt a déli végekről / Gubás Ágota = 18. évf., 2. [69.] sz. (2018. június 4.), p. 6–13. Tartalmazza még: A magyarságot erősíteni kell a jövő céljaira : [részlet] / Szervátiusz Tibor ; [beszélgetőtárs] Gubás Ágota. – Illusztrációkkal.
149. GUBÁS Jenő
Egy száműzött irodalomtanár emlékére : (Tomán László az idén lett volna 85 éves) / Gubás Jenő = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 45–46.
150. GUBÁS Jenő
Egy szépet álmódó pacseri művész : száz

- éve született Erdei Sándor / Gubás Jenő = 17. évf., 3. [65.] sz. (2017. augusztus 20.), p. 18–21.
Tartalmazza még: Erdei Sándor festményei és rajzai. – Illusztrációkkal.
151. GUBÁS Jenő
Falurobolás szerbiai módon / Gubás Jenő = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 44–47.
152. GUBÁS Jenő
Identitászavar / Gubás Jenő = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 7–10.
153. GUBÁS Jenő
Intézményes nyelvnemű / Gubás Jenő = 17. évf., 2. [64.] sz. (2017. június 4.), p. 32–33.
154. GUBÁS Jenő
Kis délvideki művelődési mozaik / Gubás Jenő = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 51–53.
155. GUBÁS Jenő
Szerbiai magyar politikai kor- és körkép / Gubás Jenő = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 44–47.
156. GYÉMÁNT Richárd
A bánáti németek golgotája / Gyémánt Richárd = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 59–69.
Rezsőháza település története. – Illusztrációkkal.
157. GYÉMÁNT Richárd
A Bánság visszafoglalása, avagy III. Károly első háborúja a törökök ellen : (1716–1718) / Gyémánt Richárd = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 80–91.
Illusztrációkkal.
158. GYÉMÁNT Richárd
A Bánság visszafoglalása, avagy III. Károly első háborúja a törökök ellen : (1716–1718). 2. rész : Az 1717. év fontosabb hadieseményei és a pozsareváci békeszerződés / Gyémánt Richárd = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 52–67.
Illusztrációkkal.
159. GYÉMÁNT Richárd
Evangélikus németek Torontál vármegyében: Ferenchalom / Gyémánt Richárd = 18. évf., 3. [70.] sz. (2018. augusztus 20.), p. 53–59.
Illusztrációkkal.
160. GYÉMÁNT Richárd
Francia települések a Bánságban : Károlyliget, Szentborbála és Szenthubert / Gyémánt Richárd = 17. évf., 2. [64.] sz. (2017. június 4.), p. 85–97.
Illusztrációkkal.
161. GYÉMÁNT Richárd
III. Károly második háborúja a törökök ellen : (1737–1739) / Gyémánt Richárd = 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.), p. 80–94.
Illusztrációkkal.
162. GYÉMÁNT Richárd
III. Károly második háborúja a törökök ellen (1737–1739). 2. rész: Az 1738. és az 1739. év fontosabb (hadi) eseményei, valamint a belgrádi béke / Gyémánt Richárd = 20. évf., 3. [78.] sz. (2020. augusztus 20.), p. 82–95.
Illusztrációval.
163. GYÉMÁNT Richárd
A katonai határőrvidék vázlatos történelme és statisztikája / Gyémánt Richárd = 17. évf., 3. [65.] sz. (2017. augusztus 20.), p. 73–83.
Illusztrációkkal.
164. GYÉMÁNT Richárd
A Magyar Szent Korona Országainak felbomlása – 1920. június 4. / Gyémánt Richárd ; fotó Bata János = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 84–105.
Illusztrációkkal.
165. GYÉMÁNT Richárd
Mollyfalva – az eltűnt település / Gyémánt Richárd = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 88–96.
Illusztrációkkal.
166. GYÉMÁNT Richárd
Torontál vármegye „első emberei” – a „behozatali főispánok” – korszakában : (1780–1807) / Gyémánt Richárd = 17. évf., 5. [67.] sz. (2017. október 23.), p. 68–77.
Illusztrációkkal.
167. GYÉMÁNT Richárd
Torontál vármegye „első emberei” – a reformkorban és annak hajnalán : (1807–1849) / Gyémánt Richárd = 18. évf., 1. [68.] sz. (2018. március 15.), p. 77–92.
Illusztrációkkal.
168. GYÉMÁNT Richárd
Torontál vármegye „első emberei” a dualizmus korában : (1867–1918) / Gyémánt Richárd = 18. évf., 2. [69.] sz. (2018. június 4.), p. 92–110.
Illusztrációkkal.
169. GYÉMÁNT Richárd
Torontál vármegye az 1848/1849. évi forradalom és szabadságharc idején : 1. rész: Az 1848. év fontosabb eseményei / Gyémánt Richárd = 18. évf., 4. [71.] sz. (2018. október 23.), p. 96–112.
170. GYÉMÁNT Richárd
Torontál vármegye az 1848/1849. évi forradalom és szabadságharc idején. 2. rész: Az 1849. év fontosabb eseményei / Gyémánt Richárd = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 81–94.
Illusztrációkkal.
171. GYÉMÁNT Richárd
A történelmi Torontál vármegye Alibunári járásának települései a statisztikai adatok tükrében : egykor és most / Gyémánt Richárd = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 86–111.
Illusztrációkkal.
172. GYÉMÁNT Richárd
A történelmi Torontál vármegye Módosi járásának nemzetiségi és felekezeti viszonyai / Gyémánt Richárd = 20. évf., 4. [79.] sz. (2020. október 23.), p. 113–132.
Illusztrációkkal.
173. GYURKOVICS Hunor
Egy szenvedélyes üvegfestő / Gyurkovics Hunor = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 123–124.
Bráda Tibor festészetről. – Illusztrációval.
174. GYURKOVICS Hunor
Sorsok az I. világháború idején / Gyurkovics Hunor = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 47–48.
175. HAUSER Beáta
Curriculum vitae / Hauser Beáta = 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.), p. 110–111.
Illusztrációval.
176. HETZMANN Róbert
Albánok a Szerémségben / Hetzmann Róbert = 18. évf., 3. [70.] sz. (2018. augusztus 20.), p. 60–62.
177. HETZMANN Róbert
Jeltelen tömegsír a Szerémségben / Hetzmann Róbert ; fényképek Gáspár Kólos = 17. évf., 2. [64.] sz. (2017. június 4.), p. 98–100.
Illusztrációkkal.
178. HETZMANN Róbert
Szerémség magyar örökségének jövője / Hetzmann Róbert ; (a mellékelt képek a szerző felvételei) = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 97–100.
Illusztrációkkal.
179. HETZMANN Róbert
Vesztegzár állította meg az utolsó magyarországi pestisjárványt / [szöveg és fotók] Hetzmann Róbert = 20. évf., 3. [78.] sz. (2020. augusztus 20.), p. 96–100.
Illusztrációkkal.
180. HÓDI Éva
Adjátok vissza a szavaimat! : (kommunikációs zavarok) / Hódi Éva = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 24–26.

181. HÓDI Éva
Kulturális értékörzés és értékrombolás / Hódi Éva = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 50–52.
182. HÓDI Éva
Nyelv és önépítés : bevezető előadás a magyar nyelv napjára : 2014. november 13. / Hódi Éva = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 80–82.
183. HÓDI Éva
A nyelvi erkölcs változásai / Hódi Éva = 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.), p. 76–79.
184. HÓDI Sándor
Beszélgetés a nemzetről, az etnikumról és az egyes emberről / Hódi Sándor = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 72–84.
Részlet a szerző *Tédrre, magyar?!* című könyvéből.
185. HÓDI Sándor
Egy bőrnöd könyv : Vajda Gáborra emlékezve / Hódi Sándor = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 6–11.
186. HÓDI Sándor
Európa pszichózisa és a magyarság / Hódi Sándor = 20. évf., 4. [79.] sz. (2020. október 23.), p. 14–17.
187. HÓDI Sándor
25 év után : a rendszerváltozás néhány társadalom-lélektani sajátossága / Hódi Sándor = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 119–125.
188. HÓDI Sándor
A jugoszláv válság hatása a Délvidék magyarságára / Hódi Sándor = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 40–42.
Elhangzott 2015. március 11-én.
189. HÓDI Sándor
Kései sirató : búcsú Juhász Györgytől / Hódi Sándor = 17. évf., 3. [65.] sz. (2017. augusztus 20.), p. 11–12.
190. HÓDI Sándor
Közel szabadon : esélyek vagy hiú remények Trianon meghaladására / Hódi Sándor = 17. évf., 1. [63.] sz. (2017. március 15.), p. 27–39.
Részlet a szerző *Tédrre, magyar?!* című kézüllő könyvéből.
191. HÓDI Sándor
Lesz-e nemzetben gondolkodó magyar értelmiség? / Hódi Sándor = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 60–69.
192. HÓDI Sándor
A magyar falvakról és nemzetstratégiáról szülőfalum szemszögéből / Hódi Sándor = 6. évf., 1. [19.] sz. (2006. március 15.), p. 32–39.
Torontálorszi (Kisorosz) faluról.
193. HÓDI Sándor
Magyarok a rendszerváltásban : Pozsgay Imre emlékére / Hódi Sándor = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 32–35.
194. HÓDI Sándor
Mi történik velünk? : mi a valódi, mélyreható oka az emberek és népek közötti konfliktusoknak? / Hódi Sándor = 18. évf., 1. [68.] sz. (2018. március 15.), p. 19–23.
195. HÓDI Sándor
Nyelv és etika / Hódi Sándor = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 37–39.
196. HÓDI Sándor
Nyelvi változások a társadalom és a személyiség tükrében / Hódi Sándor = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 60–65.
Elhangzott Adán 2016. október 13-án.
197. HÓDI Sándor
A szörnyek köztünk vannak : az identitás nélküli ember / Hódi Sándor = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 27–33.
198. HOLLAI Ferenc
A katolikus iparos és munkásifjú mozgalom : (A KIOE története 1920–1948) / Hollai Ferenc = 14. évf., 3. [53.] sz. (2014. augusztus 20.), p. 20–26.
199. HORVÁTH Emma
Mint egy tágra nyílt szem : Nemes Fekete Edit Arany-balladák ihlette kollázsairól / Horváth Emma = 17. évf., 5. [67.] sz. (2017. október 23.), p. 111.
200. HÓZSA Éva
Balladai látképek : Arany János 200 / Hózsza Éva = 17. évf., 5. [67.] sz. (2017. október 23.), p. 109–110.
Arany János balladáiról.
201. HUSZÁR Zoltán
Nemzettudat és közömbösség / Huszár Zoltán = 14. évf., 1. [51.] sz. (2014. március 15.), p. 45–48.
Helyreigazítás Huszár Zoltán (a 13. évf., 4. sz.-ban megjelent) Siker és kudarc c. írásához.
202. HUSZÁR Zoltán
Tévedések színjátéka. 1. rész / Huszár Zoltán = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 53–54.
203. HUSZÁR Zoltán
Tévedések színjátéka. 2. rész / Huszár Zoltán = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 66–68.
204. HUSZÁR Zoltán
Tévedések színjátéka. 3. rész / Huszár Zoltán = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 59–60.
A magyar nyelvről.
205. HUSZÁR Zoltán
Tévedések színjátéka. 4., befejező rész / Huszár Zoltán = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 68–69.
206. HUSZÁR Zoltán
Utószó / Huszár Zoltán = 20. évf., 4. [79.] sz. (2020. október 23.), p. 93–96.
207. IANCU Laura
A bút is megszerették / Iancu Laura = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 45–46.
Esszé a háborúról.
208. IANCU Laura
Fák, Petrás Mária / Iancu Laura = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 140.
Petrás Mária művészetéről.
209. IANCU Laura
Pünkösdhétfő / Iancu Laura = 17. évf., 5. [67.] sz. (2017. október 23.), p. 10–11.
210. IANCU Laura
A végvári vitéz hét napja / Iancu Laura ; [... Gubás Ágota összeállítása] = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 5.
Bata János *Megkopott táj* c. verskötetéről.
211. JOVANČIĆ, Miroslav
Mennyei alkímia : Berki Viola művészete / Miroslav Jovančić = 18. évf., 3. [70.] sz. (2018. augusztus 20.), p. 99–100.
212. JUHÁSZ György
Akkor most inneni vagy túli? : [három laudáció a Magyar Páneurópa Unió Egyesület Bátor Eötvös József-sajtódíjának átadójáról] / Juhász György = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 145–146.
Laudáció Bata János munkásságáról. – Illusztrációval.
213. JUHÁSZ György
Autonómiakutatási esszé-tanulmány : 1. / Juhász György = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 101–104.
214. JUHÁSZ György
Autonómiakutatási esszé-tanulmány : 2. / Juhász György = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 98–106.
Illusztrációkkal.
215. JUHÁSZ György
Autonómiakutatási esszé-tanulmány : 3. : autonómiák Közép-Európában / Juhász György = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 111–122.
Illusztrációkkal.

216. JUHÁSZ György
Autonómiakutatási esszé-tanulmány. 4. : autonómiák Közép-Európában / Juhász György = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 106–111.
217. JUHÁSZ György
Autonómiakutatási esszé-tanulmány. 5. / Juhász György = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 81–85.
218. JUHÁSZ György
A jugoszláv háztízszak / Juhász György = 14. évf., 3. [53.] sz. (2014. augusztus 20.), p. 37–39.
219. JUHÁSZ György
Kép, arckép, tükörkép / Juhász György = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 85–87.
Illusztrációval.
220. JUHÁSZ György
A Milošević-szindróma, avagy a volt KGB-tiszt magányossága : több jel utal arra, hogy az ukrán válság balkanizálódásával megismétlődhet a jugoszláv tragédia / Juhász György = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 94–96.
221. JUHÁSZ György
Nagyéjtel, feltámadás nélkül / Juhász György = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 103.
Paul Kornauer könyvéről.
222. JUHÁSZ György
Newton mozgástörvényeitől '56-on át az autonómiáig / Juhász György = 17. évf., 3. [65.] sz. (2017. augusztus 20.), p. 6–10.
Tartalmazza még: [Itt ér véget...] / B. J. [Bata János].
223. KABDEBŐ Lóránt
Ámulatból ámulatba : (Napló-költők olvasása közben) / Kabdebő Lóránt = 17. évf., 2. [64.] sz. (2017. június 4.), p. 101–106.
Tartalmazza még: Kert : [vers] / Zalán Tibor. – Szepesi Attila, Fekete Vince és Zalán Tibor munkásságáról.
224. KABDEBŐ Lóránt
Egy „alapregény” : (Száz Miklós György prózaírói világa) / Kabdebő Lóránt = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 116–122.
Illusztrációkkal.
225. KABDEBŐ Lóránt
Illyés Gyula ostromnaplója / Kabdebő Lóránt = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 97–99.
Illyés Gyula könyvéről.
226. KABDEBŐ Lóránt
„Jer, Osszián” : (Ágh Istvánnak a ma-
gyar poézis eseményévé váló kötetéről) / Kabdebő Lóránt = 17. évf., 5. [67.] sz. (2017. október 23.), p. 84–87.
Tartalmazza még: [Kabdebő Lóránt...] / B. J. [Bata János]. – Könyvismertető. – Illusztrációkkal.
227. KABDEBŐ Lóránt
Lehet-e összhangban követni két nemzet történetét? : (gondolatok Sutarski lengyel-magyar történelmének olvasása közben) / Kabdebő Lóránt = 18. évf., 4. [71.] sz. (2018. október 23.), p. 83–86.
Konrad Sutarski *Lengyelország történelme magyar vonatkozásokkal* című könyvéről.
228. KABDEBŐ Lóránt
Miről is beszél nekem Trianon? / Kabdebő Lóránt = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 18–20.
229. KABDEBŐ Lóránt
Portrét-példaképek / Kabdebő Lóránt = 14. évf., 3. [53.] sz. (2014. augusztus 20.), p. 101–103.
Temesi Ferenc: Apám, L' Harmattan-Könyvpont, Budapest, 2013 ; Miért nem lettem---? L' Harmattan, Budapest, 2014. – Helyreigazítás Kabdebő Lóránt Illyés Gyula ostromnaplója című írásához, p. 103.
230. KABDEBŐ Lóránt
Rejtekkút Szabó Lőrinc személyiséglátomásában / Kabdebő Lóránt = 18. évf., 1. [68.] sz. (2018. március 15.), p. 50–57.
Illusztrációkkal.
231. KABDEBŐ Lóránt
„Vert hadunk csonthalmain” : (Margittai Gábor: Szamar-sziget szellemkatonái – A nagy háború eltitkolt halálmarsa. Szerkesztette Major Anita, Külső Magyarok Kft., Budapest, 2014) / Kabdebő Lóránt = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 135–141.
Illusztrációkkal.
232. KABDEBŐ Tamás
A világ dolgairól / Kabdebő Tamás = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 70–71.
233. KALMÁR-Marion György
Bevezető sorok egy rádiójegyzethez / Kalmár-Marion György = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 32.
Marion Ferencről.
234. KÁROLY Adrienn
Schweidel József kultusza a 20. század eleji Zomborban / Károly Adrienn = 17. évf., 5. [67.] sz. (2017. október 23.), p. 78–83.
Illusztrációkkal.
235. KEMÉNY András
A mi lengyelünk / Kemény András = 14. évf., 3. [53.] sz. (2014. augusztus 20.), p. 54–55.
236. KISS Dénes
Távirat az őszből / Kiss Dénes és Bertha Bulcsu emlékezete = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 21–26.
Tartalom: Az igazság jegyében : Kiss Dénes költészete ötvenhat tükrében / Borbély László (21). [Kiss Dénes versei] (21–23): Velünk, vagy ellenünk (21–22) ; A fiúk üzenete (22) ; Életpont (22–23); Szauruszok ötven éve (23) ; Távirat az őszből (23). Gyilkosokat rendelték fölénk : (részlet) / Kiss Dénes ; [beszélgetőtárs Bertha Bulcsu] (23–26). – Illusztrációval.
237. KLAMÁR Zoltán
A hagyomány és a fejlődés nem ellentéte egymásnak : Harkai Imre emlékezete / [szöveg és fotó] Klamár Zoltán = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 95–97.
Illusztrációval.
238. KLAMÁR Zoltán
Ilyenek volnának a románok? – gondolatok Lucian Boia Miért más Románia? című esszéje kapcsán / Klamár Zoltán = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 91–100.
239. KOLTAY Gábor
Nemeskürty István : (1925–2015) : búcsú a nemzet Tanár urától / Koltay Gábor = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 5–8.
240. KONDOR Katalin
Egy különleges ember emlékére, akit Lovas Istvánnak hívtak / Kondor Katalin = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 16–17.
A Lovas István Társaságról.
241. KONDOR Katalin
Izabella : (az Időkapszulák című könyv margójára) / Kondor Katalin = 20. évf., 4. [79.] sz. (2020. október 23.), p. 27–28.
Bencze Izabella Időkapszulák című könyvének ismertetője.
242. KONDOR Katalin
Trianon – nekem / Kondor Katalin = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 18–21.
Tartalmazza még: [Trianon himnusza].
243. KONDOR Katalin
Tükröcserepek : odaát Szerbiában / Kondor Katalin ; [... Gubás Ágota összeállítása] = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 9–10.
Bata János *Megkopott táj* c. verskötetéről. – Megjelent a Szentesi Élet 48. számában, 2018. november 30-án. – Illusztrációval.
244. KONOK Tamás
Angyali ember / Konok Tamás = 14. évf., 1. [51.] sz. (2014. március 15.), p. 100–101.
Barcsay Jenőről.
245. KOROMPAINÉ Mocsnik Marianna
Főhajtás a mester előtt : emlékezés Bényi

- Árpád festőművész Berettyóújfaluban töltött éveire / Korompainé Mocsnik Marianna = 18. évf., 1. [68.] sz. (2018. március 15.), p. 132–139.
Elhangzott Berettyóújfaluban 2016. október 19-én. – Illusztrációkkal.
246. KOVÁCS Zita, N.
A halasi zsolnárfestő : Berki Viola művésze / N. Kovács Zita = 18. évf., 3. [70.] sz. (2018. augusztus 20.), p. 104–111.
Illusztrációkkal.
247. KOZSDI Tamás
Álom hava / Kozsdi Tamás = 17. évf., 4. [66.] sz., különszám (2017. szeptember 30.), p. 92–93.
248. KÖÖ Artúr
A magyar nyelvű sajtó szerepe a regáti diaszpóra identitásörzésében és érdekvédelmében / Köő Artúr = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 93–95.
Makkai Béla *Határon túli magyar sajtó – Trianon előtt. Bukaresti és eszéki magyar lapok az identitásörzés és a kisebbségi érdekvédelem szolgálatában* c. könyvéről.
249. KÖRMENDY Zsuzsanna
Fázsy Anikó pályája, küldetése : [három laudáció a Magyar Páneurópa Unió Egyesület Bátor Eötvös József-sajtódíjának átadójáról] / Körmendy Zsuzsanna = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 142–143.
250. KUNKOVÁCS László
Bevehető vár a valóság? : szociográfia, szociofotó, néprajzkutatás / Kunkovác László = 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.), p. 57–61.
251. KUNKOVÁCS László
Ősépítmények – templommá nemesedve / Kunkovác László = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 83–88.
Illusztrációkkal.
252. LÁZÁR Tibor
[Életrajzi vázlat] / Lázár Tibor = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 98–99.
Illusztrációval.
253. MADÁR János
Erkölc és irodalom : befejezetlen forradalmak Döbrentei Kornél költészetében : [Döbrentei Kornél költészetéről] / Madár János = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 9–12.
Részlet a készülő monográfiából.
254. MADÁR János
Erkölc és irodalom : Döbrentei Kornél erőterei : [Döbrentei Kornél művészetéről] / Madár János = 18. évf., 4. [71.] sz. (2018. október 23.), p. 26–28.
Részlet egy készülő monográfiából.
255. MAGYAR Patrióták Közössége
Jelentés a Bánság veszélyeztetett templomairól. 1. / Magyar Patrióták Közössége = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 92–105.
Illusztrációkkal.
256. MAGYAR Patrióták Közössége
Jelentés a Bánság veszélyeztetett templomairól. 2. rész / Magyar Patrióták Közössége = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 97–116.
Illusztrációkkal.
257. MAGYAR Patrióták Közössége
Jelentés a Bánság veszélyeztetett templomairól. 3. : befejező rész / Magyar Patrióták Közössége = 17. évf., 1. [63.] sz. (2017. március 15.), p. 78–98.
Illusztrációkkal.
258. MAGYAR Patrióták Közössége
Mégiscsak templomrombolás készül a Bánságban / Magyar Patrióták Közössége = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 101–103.
A németcserey Szent József, Szűz Mária Jegyese templom lebontásáról. – Illusztrációkkal.
259. MAJOR Anita
Mint örmény szőnyeget : sorsok, művek Kabdebó Lóránt számvetésében / Major Anita = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 92.
Kabdebó Lóránt *Esettanulmányok? Sorsvállalások!* című könyvéről.
260. MAKKAI Béla
Hinni a közös felemelkedés kegyelmében / Makkai Béla = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 127–129.
261. MAKKAI Béla
A magyar–horvát együttélés legterhesebb évszázada / Makkai Béla = 20. évf., 3. [78.] sz. (2020. augusztus 20.), p. 28–32.
262. MAKKAI Béla
Magyar–román érdekharmozációs esélyek és törekvések : (1829–1918) / Makkai Béla = 20. évf., 4. [79.] sz. (2020. október 23.), p. 45–50.
263. MARCSÓK Vilma
Eltűnődve / Marcsók Vilma = 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.), p. 46.
264. MARCSÓK Vilma
Irodalmunk mint nemzeti örökítőanyag / Marcsók Vilma = 18. évf., 1. [68.] sz. (2018. március 15.), p. 46–49.
Megjelent a Vár c. folyóiratban.
265. MARGITTAI Gábor
Ünnepelt gyász / Margittai Gábor = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 37–42.
Ez az esszé a Magyar Nemzet Magazin 2015. június 6-ai számában jelent meg.
266. MARGITTAI Gábor
Ünnepelt gyász : kilencvenöt éve írták alá a trianoni diktátumot : Lehet-e ellenségből barát a magyar kisebbség? 2. / Margittai Gábor = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 100–105.
Megjelent a Magyar Nemzet Magazin 2015. június 13-ai számában.
267. MARON Ferenc
Maron Ferenc előadása a Szabad Kossuth Rádióban, 1956. november 3-án, délelőtt 10 órakor / Maron Ferenc = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 33.
268. MARTON Árpád
Tűzben égők : Barkos Bea és Simon Miklós munkáiról / Marton Árpád = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 124–127.
Tartalmazza még: Barkos Beáta ; Simon Miklós. – Illusztrációkkal.
268. MÉREY Katalin
Döbbenet / Mérey Katalin = 18. évf., 4. [71.] sz. (2018. október 23.), p. 24–25.
270. MÉREY Katalin
Az égig erő fa / Mérey Katalin = 18. évf., 3. [70.] sz. (2018. augusztus 20.), p. 76–77.
271. MÉREY Katalin
Gloria victis / Mérey Katalin = 17. évf., 5. [67.] sz. (2017. október 23.), p. 15–16.
272. MÉREY Katalin
Kétkítő / Mérey Katalin = 18. évf., 2. [69.] sz. (2018. június 4.), p. 64–65.
273. MÉREY Katalin
Összetartozás / Mérey Katalin = 17. évf., 3. [65.] sz. (2017. augusztus 20.), p. 15–17.
Tartalmazza még: Magyar Hiszekegy : [vers] / Papp Váry Elemérné.
274. MÉREY Katalin
Zaklatott pogány könyörgés száz év után / Mérey Katalin = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 13–14.
275. MEZEY László Miklós
Kétrétegű nemzedéktörténet : Grendel Lajos Bukott angyalok című regényéről / Mezey László Miklós = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 77–81.
276. MEZEY László Miklós
Maradandóság a rom fölött / Mezey László Miklós = 18. évf., 4. [71.] sz. (2018. október 23.), p. 21–23.
Az Aracs Alapítvány „Veszendőkre unt szívünk” almanachjáról.

277. MEZEY László Miklós
Nyelvjárási nagyszótár – transzszilván „szó-tárregény” / Mezey László Miklós = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 93–96. Sántha Attila *Bühnagyszékely szótár* című könyvéről.
278. MEZEY László Miklós
Új egyszerezős országtörténeti monográfia : Romsics Ignác: *Magyarország története*. Budapest, Kossuth Kiadó, 2017, 543 p. / Mezey László Miklós = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 102–104. Könyvismertető.
279. MILOVÁN Sándor
Színháték a felgördült vasfüggöny mögött / Milován Sándor = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 45–48. Elhangzott Budapesten 2014. október 17-én.
280. MIRNICS Károly
A botrányos baloldal : (a teljes politikai elzúlás anatómiája) / Mirnics Károly = 14. évf., 3. [53.] sz. (2014. augusztus 20.), p. 71–76.
281. MIRNICS Károly
CEU – az USA egyeduralkodó „puha” hatalmú politikája ideológiájának koordinátora Közép-Kelet-Európában / Mirnics Károly = 17. évf., 2. [64.] sz. (2017. június 4.), p. 52–60.
282. MIRNICS Károly
Egy geopolitikai stratégia követői és a mai magyar külpolitika / Mirnics Károly = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 36–46.
283. MIRNICS Károly
Európa politikai identitása és a magyar nemzetstratégia / Mirnics Károly = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 48–54.
284. MIRNICS Károly
1956 : a XX. századi embervesztés és a mai globalizációs folyamatok tükrében / Mirnics Károly = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 54–60.
285. MIRNICS Károly
Az 1956-os magyar szabadságharc és forradalom – és a Kádár-korszak / Mirnics Károly = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 27–36.
286. MIRNICS Károly
Fiatal nemzedékek elablása – az euroatlanti bájgúnár ellenállhatatlan vonzereje / Mirnics Károly = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 58–66. Illusztrációkkal.
287. MIRNICS Károly
Geopolitika : (geostratégia és Magyarország külpolitikája) / Mirnics Károly = 18. évf., 4. [71.] sz. (2018. október 23.), p. 76–78.
288. MIRNICS Károly
A hatalom ellenállhatatlan varázsa : puccskísérletek időszaka / Mirnics Károly = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 67–72.
289. MIRNICS Károly
István király országzászlójának néhány tulajdonsága / Mirnics Károly = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 27–32.
290. MIRNICS Károly
Ki fogja megállítani Európa hódítóit? / Mirnics Károly = 17. évf., 5. [67.] sz. (2017. október 23.), p. 53–55.
291. MIRNICS Károly
A kivándorlásról és a hazatérés lehetőségéről / Mirnics Károly = 18. évf., 2. [69.] sz. (2018. június 4.), p. 59–63.
292. MIRNICS Károly
Kommunista ifjú nemzedékből birodalmi bálványimádók : az eszmei nihilizmustól a köztudatot romboló, cselekvő káosz szításáig / Mirnics Károly = 18. évf., 3. [70.] sz. (2018. augusztus 20.), p. 79–86.
293. MIRNICS Károly
Magyarország nemzetbiztonságának veszélyei / Mirnics Károly = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 64–70.
294. MIRNICS Károly
A nagy ámitás korszakának áldozata: az ifjú nemzedék / Mirnics Károly = 17. évf., 3. [65.] sz. (2017. augusztus 20.), p. 31–33.
295. MIRNICS Károly
A német nemzetszocialista megszállás és a náci rémuralom következményei Magyarországon / Mirnics Károly = 14. évf., 1. [51.] sz. (2014. március 15.), p. 36–44.
296. MIRNICS Károly
A politikai önkény és erőszak mai formái : a „piszkos” nagyhatalmi politika lidérces látomásai / Mirnics Károly = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 38–44. A Gulagról és Soros Györgyről. – Illusztrációkkal.
297. MIRNICS Károly
Szakadozó nemzedékcseré és halványuló nemzettudat / Mirnics Károly = 17. évf., 1. [63.] sz. (2017. március 15.), p. 22–26.
298. MOLNÁR Pál
Csapó Endre laudációja / Molnár Pál = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 12–15. Elhangzott Budapesten 2018. december 6-án.
299. MOLNÁR Pál
A kardtárs végcsatája / Molnár Pál ; fotó Csígó László = 17. évf., 3. [65.] sz. (2017. augusztus 20.), p. 23–24. Tartalmazza még: [Interjú Tóth Bálinttal]. – Illusztrációval.
300. NAGY Ervin
A bátor bevándorlók jogairól : 2017. szeptember 16-án, a Horgos–Röske-határátelöl ellen indított támadás második évfordulóján / Nagy Ervin = 17. évf., 5. [67.] sz. (2017. október 23.), p. 56–58.
301. NAGY Ervin
Bevándorlás és a hagyományok védelme / Nagy Ervin = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 103–104.
302. NAGY Ervin
Csupán az lenne jó, ami hasznos? / Nagy Ervin = 14. évf., 3. [53.] sz. (2014. augusztus 20.), p. 104–105.
303. NAGY Ervin
Hamis toposzok nélkül : (Kovács Dávid: Szabó Dezső nemzetszemlélete, Attraktor Kiadó, Máriabesnyő, 2014) / Nagy Ervin = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 121–123. Könyvismertető. – Illusztrációval.
304. NAGY Ervin
Hová süllyed a politikai kultúra? / Nagy Ervin = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 116–117.
305. NAGY Ervin
Megölnék a hőseinket / Nagy Ervin = 14. évf., 1. [51.] sz. (2014. március 15.), p. 27–29.
306. NAGY Ervin
Párhuzamos politikai valóságok : filozófiaszerű Európa két hagyományáról / Nagy Ervin = 17. évf., 2. [64.] sz. (2017. június 4.), p. 64–66.
307. NAGY Ervin
A természetes közösségek válsága a liberális demokráciákban / Nagy Ervin = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 76–80.
308. [NEMES Fekete Edit 1944-ben született...] = 11. évf., 4. [42.] sz. (2011. december 20.), p. 109. Fotóval.
309. NÉMETH Gyula
Naszvadi tűzvirág : egy felvidéki rendezvény hatósugarai / Németh Gyula = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 120–123. A 6. Tűzvirág Naszvadi Nemzetközi Zománkművészeti Seregszemléről és az 5. Naszvadi Képzőművészeti Szabadiskola nyári szimpóziumáról.

310. NINKOV Kovačev Olga
„Minden itt kezdődik és minden itt végződik”
Nemes Fekete Edit munkásságáról röviden / Ninkov K. [Kovačev] Olga = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 118–120.
311. PAPDI Izabella
Az Aracs 2014-es évfolyamának repertórium / Papdi Izabella = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 147–156.
312. PAPDI Izabella
Az Aracs 2015-ös évfolyamának repertórium / Papdi Izabella = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 118–126.
313. PAPDI Izabella
Az Aracs 2016-os évfolyamának repertórium / Papdi Izabella = 17. évf., 1. [63.] sz. (2017. március 15.), p. 99–107.
314. PAPDI Izabella
Az Aracs 2017-es évfolyamának repertórium / Papdi Izabella = 18. évf., 1. [68.] sz. (2018. március 15.), p. 121–131.
315. PAPDI Izabella
Az Aracs 2018-as évfolyamának repertórium / Papdi Izabella = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 105–113.
316. PAPDI Izabella
Az Aracs 2019-es repertórium / Papdi Izabella = 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.), p. 112–119.
317. PAPDI Izabella
Ötven Aracs repertórium : (2001–2013) / Papdi Izabella = 14. évf., 1. [51.] sz. (2014. március 15.), p. 106–154.
318. PINTÉR Judit
Habent sua fata--- manifesta : „Tengerbe dobott palack” : [Szóts István művészetéről] / Pintér Judit = 18. évf., 2. [69.] sz. (2018. június 4.), p. 111–127.
Illusztrációkkal.
319. PROKOPP Mária
Az Európa-szerte ünnepeelt Szent Márton : a magyarok nemzeti szentje pannóniai születésének 1700. évfordulójára / Prokopp Mária = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 89–102.
Illusztrációkkal.
320. PROKOPP Mária
Köszöntés Szervátiusz Tibor 85. születésnapjára / Prokopp Mária = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 123–131.
321. PROKOPP Mária
Kultúránk kivételes kincse : a pusztatomaji trecentotáblakép / Prokopp Mária = 14. évf., 1. [51.] sz. (2014. március 15.), p. 65–67.
322. PROKOPP Mária
Leonardo da Vinci ajándéka Mátyás király születésnapjára / Prokopp Mária = 18. évf., 1. [68.] sz. (2018. március 15.), p. 62–68.
Illusztrációkkal.
323. PROKOPP Mária
Madarassy István ötvös- és szobrászművész / Prokopp Mária = 17. évf., 1. [63.] sz. (2017. március 15.), p. 108–118.
Illusztrációkkal.
324. PROKOPP Mária
Szent István tisztelete a képzőművészetben egy évezreden át / Prokopp Mária = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 7–26.
Illusztrációkkal.
325. PROKOPP Mária
Szűz Mária a zászlókon : Biró Aurél – Seremetyeff-Papp János: Szűz Mária ábrázolású zászlók I–III. Budapest–Pápa, 2015, 2016, 2017 / Prokopp Mária = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 106–114.
Könyvismertető.
326. RENCSENYI Hajnal Elvira
Ártatlanok igazsága : évtizedekig elhallgatott sorstörténetek / Rencsenyi Hajnal Elvira = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 6–9.
Tartalom: Sindeles István ; Kálmán Imre. – Részlet a szerző azonos című készülő könyvéből. – Fotókkal.
327. REPPMANN Dékány Zsuzsanna
Csúza könyve : [Ács Gedeon] / Reppmann Dékány Zsuzsanna = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 113–120.
A Csúza könyve – Fejezetek egy Árpád-kori magyar falu történetéből című kiadványban megjelent írás rövidített változata.
328. RÓNA Judit Ágnes
A középkori sriptorok 21. századi leszámoltja : Szabó Ferenc SJ: Világító emberek – időszerű művek. Válogatott tanulmányok. JTMR–Távlatok, Budapest, 2018 / Róna Judit Ágnes = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 98–101.
Könyvismertető.
329. RUZSA György
Verhoturjei Szent Szimeon, a vogulok térítője : élete, ikonábrázolásai / Ruzsa György = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 121–123.
Illusztrációkkal.
330. SÁGI Zoltán
Akik elmennek, mindig visszatérnek / Sági Zoltán = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 46–44.
331. SÁGI Zoltán
Boldogságkeresés / Sági Zoltán = 20. évf., 3. [78.] sz. (2020. augusztus 20.), p. 105–107.
332. SÁGI Zoltán
Az egyén és a közösség kisebbségűsége / Sági Zoltán = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 87–92.
333. SÁGI Zoltán
Egyéni és közösségi narcizmus / Sági Zoltán = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 39–43.
334. SÁGI Zoltán
Az egyénitől a kollektív büntudatig / Sági Zoltán = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 64–66.
335. SÁGI Zoltán
Az élet értelmének keresése / Sági Zoltán = 18. évf., 2. [69.] sz. (2018. június 4.), p. 78–81.
336. SÁGI Zoltán
Elvándorlás – a beilleszkedés viszontagságai / Sági Zoltán = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 48–51.
337. SÁGI Zoltán
Az elvárások szerepe az egyén és a közösség életében / Sági Zoltán = 18. évf., 1. [68.] sz. (2018. március 15.), p. 98–100.
338. SÁGI Zoltán
Fertőz vagy gyógyít? / Sági Zoltán = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 43–47.
A szociális jártasságról.
339. SÁGI Zoltán
Kedves illúzióink / Sági Zoltán = 17. évf., 3. [65.] sz. (2017. augusztus 20.), p. 84–85.
Az illúziókról.
340. SÁGI Zoltán
Legnagyobb közösségi traumánk: Trianon / Sági Zoltán = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 79–83.
341. SÁGI Zoltán
A manipuláció világa / Sági Zoltán = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 88–91.
342. SÁGI Zoltán
Meggyőzés és befolyásolás / Sági Zoltán = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 105–108.
343. SÁGI Zoltán
A tekintélynélküliség következménye / Sági Zoltán = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 74–79.
A gyermeknevelésről.
344. SÁGI Zoltán
Végesszorongásaink / Sági Zoltán = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 64–67.

345. SÁGI Zoltán
Velünk élő veszteségeink / Sági Zoltán = 17. évf., 2. [64.] sz. (2017. június 4.), p. 107–109.
346. SOMOGYVÁRI Ákos
Váljon közkinccsé az eredeti, Erkel által megzenésített Himnusz! / Somogyváry Ákos = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 119–123.
Magyarország himnuszáról. – A Honismeret 2019/3. számában megjelent tanulmány kibővített változata.
347. STÁBLISTA = 17. évf., 4. [66.] sz., különszám (2017. szeptember 30.), p. 98–102.
348. STANYÓ Tóth Gizella
Csírájában erősödő kezdeményezés : hatodik alkalommal emlékeztek meg a szabadságharcról Szerémségben / Stanyó Tóth Gizella = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 57–59.
Illusztrációkkal.
349. STANYÓ Tóth Gizella
Értünk, megmaradásunkért szólnak a harangok : édesanyám és fivérem emlékére / Stanyó Tóth Gizella = 14. évf., 3. [53.] sz. (2014. augusztus 20.), p. 106–115.
Fotókkal.
350. STANYÓ Tóth Gizella
„A gyerekek, a fiatalok alig beszélik anyanyelvüket” / [írás és fotók] Stanyó Tóth Gizella = 18. évf., 2. [69.] sz. (2018. június 4.), p. 66–70.
Tartalmazza még: [Beszélgetés Gleb Pilipenko, tudóssal]. – Illusztrációkkal.
351. STANYÓ Tóth Gizella
„A határok által egymástól elválasztott reformátusság összetartozás-tudata töretlen” : a magyar református egység napja Debrecenben : naplójegyzet interjúval / Stanyó Tóth Gizella = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 42–57.
Tartalmazza még: [Beszélgetés Halász Bélaival]. – Illusztrációkkal.
352. STANYÓ Tóth Gizella
Lebegés a mindenség peremén / Stanyó Tóth Gizella = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 11–12.
Tartalmazza még: Stanyó Károly halálára / Klemm József.
353. STANYÓ Tóth Gizella
„A megbékélés pillanatai váljanak örökkévalósággá” : Légvári Sándornak, a keresztek ácsolójának emlékére / Stanyó Tóth Gizella ; Stanyó Tóth Gizella fotója ; Ternovác István fotója = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 13–14.
Tartalmazza még: Fohász a déli végeken : [vers] / Bogdán József ; [Már beszerkesztettük folyóiratunkat...] : [Papp Ferencről]. – Fotókkal.
354. STANYÓ Tóth Gizella
„Merjünk tudásban, ismeretben, szorgalomban nagyok lenni” / Stanyó Tóth Gizella = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 34–43.
Székely András Bertalan és Horváth Jenő írásairól.
355. STANYÓ Tóth Gizella
Tiszavirág-életű Vándorbot / Stanyó Tóth Gizella = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 55–60.
A *Vándorbot* c. irodalmi és kritikai folyóiratról. – Tartalmazza még: Ria versek / Varga Sándor. – Illusztrációkkal.
356. STANYÓ Tóth Gizella
A „valahol elindul(t) egy gondolat” láncszemei : a Gubás házaspár köszöntése gyánánt / Stanyó Tóth Gizella ; Gyurkovics Hunor rajzai ; Szalai Attila karikatúrája ; Dudás Sándor rajza = 18. évf., 4. [71.] sz. (2018. október 23.), p. 6–20.
A cikk részleteket közöl a Gubás házaspár vendégkönyvéből is. – Illusztrációkkal.
357. SURJÁN László
Diké fényére várva / Surján László = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 53.
Tartalmazza még: Antigoné : [vers] / Áprily Lajos.
358. SUTARSKI, Konrad
Határokon átívelő Trianon / Konrad Sutarski = 20. évf., 3. [78.] sz. (2020. augusztus 20.), p. 22–27.
Tartalmazza még: [Nemzet Európa szívében... : vers] / fordította Sutarski Szabolcs. – Részlet a szerző Trianon 100 éve, gyógyul-e már Európa nyílt sebe? című tanulmányából. – Illusztrációval.
359. SUTARSKI, Konrad
Parancsolatok / Konrad Sutarski ; fordította Szenyán Erzsébet = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 81.
Részlet az *Aggodalom és remény* c. könyvből.
360. SUTARSKI, Konrad
Az utolsó lengyel nemzeti felkelés és a magyarok / Konrad Sutarski ; fordította Sutarski Szabolcs = 14. évf., 3. [53.] sz. (2014. augusztus 20.), p. 56–60.
Elhangzott Budapesten 2013. szeptember 12-én.
361. SZABÓ Ferenc
Ember utáni Föld? / Szabó Ferenc = 20. évf., 4. [79.] sz. (2020. október 23.), p. 12–13.
Tartalmazza még: Saját halálom--- : [vers] / Szabó Ferenc.
362. SZABÓ Ferenc
Emberi jövő és keresztény reménység : Ágostontól napjainkig : a Jó és a Gonosz
- harca a történelemben / Szabó Ferenc = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 49–52.
363. SZABÓ Ferenc
Georg Trakl (1887–1914) emlékezete / Szabó Ferenc = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 86–88.
Georg Trakl osztrák költő és író életéről.
364. SZABÓ Ferenc
Isten nem halt meg! / Szabó Ferenc = 14. évf., 1. [51.] sz. (2014. március 15.), p. 30–35.
365. SZABÓ Ferenc
Kiáltunk az irgalmas Istenhez / Szabó Ferenc = 20. évf., 3. [78.] sz. (2020. augusztus 20.), p. 35–37.
366. SZABÓ Ferenc
Magyar sors – magyar hivatás itthon és a kisebbségben : Illyés, Dsida, Reményik Trianonról : Kerkai Jenő SJ a magyar jövőről / Szabó Ferenc = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 32–37.
Tartalmazza még: Illyéssel tűnődve / Szabó Ferenc ; Gyűrűt készítették / Reményik Sándor ; Íme, bizonyosság--- / Reményik Sándor ; A Házsongárdi temetőben / Szabó Ferenc ; Psalmus Hungaricus : (részlet) / Dsida Jenő ; Pünkösdi Csiksomlyón – 1997 / Szabó Ferenc. – Rövidítve elhangzott Szekesfeherváron 2018. október 6-án.
367. SZABÓ Ferenc
II. János Pál – a magyarok barátja / Szabó Ferenc = 14. évf., 3. [53.] sz. (2014. augusztus 20.), p. 68–70.
Tartalmazza még: II. János Pál rögtönzött beszéde a lengyel–magyar barátságról.
368. SZABÓ Ferenc
Megjelent Mindszenty bíboros emlékiratainak teljes változata : Giovanni Cheli (1918–2013) és a „Mindszenty-ügy megoldása” / Szabó Ferenc = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 87–95.
Mindszenty József *Emlékirataim* c. könyvéről.
369. SZABÓ Ferenc
Pázmány Péter párbeszéde a protestánsokkal / Szabó Ferenc = 17. évf., 1. [63.] sz. (2017. március 15.), p. 59–63.
370. SZABÓ Frigyes
Ünnep : (Tóthfalu majdani krónikájának lapjaira) / Szabó Frigyes = 20. évf., 4. [79.] sz. (2020. október 23.), p. 146–151.
Id. Dobó Imréről és családjáról.
371. SZAKOLCZAY Lajos
Átszellemült boldogságtudat : Oláh Katalin Kinga művészetéről / Szokolczay Lajos = 17. évf., 2. [64.] sz. (2017. június 4.), p. 115–117.
Illusztrációval.

372. SZAKOLCZAY Lajos
Erkölc és tisztán szólás / Szakolczay Lajos = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 86–87.
Juhász György *Mezsgyén* c. könyvéről.
373. SZAKOLCZAY Lajos
„Halottakat bejelenteni!” : Debreczeni József: Hideg krematórium / Szakolczay Lajos = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 49–52.
374. SZAKOLCZAY Lajos
Mefeszülésünk emlékműve / Szakolczay Lajos = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 134–137.
Petrás Mária műveiről.
375. SZAKOLCAY Lajos
Teremtő szellem : Bertalan Tivadar művészetéről / Szakolcay Lajos = 14. évf., 3. [53.] sz. (2014. augusztus 20.), p. 116–118.
Illusztrációkkal.
376. Szeretföld : film készült lancu Laura regényéből = 17. évf., 1. [63.] sz. (2017. március 15.), p. 77.
Illusztrációval.
377. TAMÁSI Orosz János
„Ami soron van: lebírhatalatlan.” : az Álom hava csütörtöktől a Puskinban / Tamási Orosz János = 17. évf., 4. [66.] sz., különszám (2017. szeptember 30.), p. 76–77.
Magyar Hon-Lap Közösség a keresztény kultúráért és közéletért, 2017. április 28.
378. TARY Orsolya
Tóth Bálint értékelése és megítélése / Tary Orsolya = 17. évf., 3. [65.] sz. (2017. augusztus 20.), p. 25–30.
Részlet a 2015-ben megjelent *Közlekedés írókról* című monográfiásorozatról.
379. TEMESI Ferenc
Igen és igen : a két Szervátiusz műcsarnoki kiállítása elé / Temesi Ferenc = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 52–54.
Elhangzott 2016. július 26-án. – Illusztrációkkal.
380. TORDAY Alíz
Profán apokrif : Hauser Beáta textiljei, rajzai / Torday Alíz = 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.), p. 106–107.
Napút Online, 2002. augusztus.
381. TÓTH Attila
A karakterszobrász : Dudás Sándor szelíden túlzó művészetéről / Tóth Attila = 18. évf., 4. [71.] sz. (2018. október 23.), p. 116–117.
Illusztrációval.
382. TÓTH Ida
Álom havában jelre várva / Tóth Ida = 17. évf., 4. [66.] sz., különszám (2017. szeptember 30.), p. 82–83.
Megjelent a Magyar Időkben 2017. április 5-én.
383. TÓTH László
Úton / Tóth László = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 106–110.
Kopócs Tibor műveiről. – Illusztrációval.
384. TÓTH Gy. László
Akiket nem érdekel Trianon / Tóth Gy. László = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 61–63.
385. TÓTH Gy. László
Egy történelemhamisító szabadkőműves : Márton László / Tóth Gy. László = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 33–34.
386. TÓTH Gy. László
Felszólalás a kötelező holokauszoktatás ellen / Tóth Gy. László = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 93–94.
387. TÓTH Gy. László
Az Orbán-rendszer / Tóth Gy. László = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 118–119.
Magyar Nemzet, 2014. április 11.
388. TÓTH Gy. László
Tizenöt éves az Aracs / Tóth Gy. László = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 117.
389. TÓTH Gy. László
A történész igazsága és magányossága / Tóth Gy. László = 14. évf., 1. [51.] sz. (2014. március 15.), p.
Raffay Ernő munkásságáról.
390. TÓTH Gy. László
Trump és az évszázad alkuja : a palesztin-zsidó ellentétéről / Tóth Gy. László = 20. évf., 3. [78.] sz. (2020. augusztus 20.), p. 68–71.
391. TRÁSER László
Aczél 100 / Tráser László = 17. évf., 5. [67.] sz. (2017. október 23.), p. 36–39.
Aczél Györgyről.
392. TRÁSER László
Kalodafogságban / Tráser László = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 41–42.
Tartalmazza még: Csonka Magyarország : (részlet) / Babits Mihály ; Áldás a magyarra : (részlet) / Babits Mihály.
393. TRÁSER László
Megkopott táj / Tráser László ; [... Gubás Ágota összeállítása] = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 11.
Bata János *Megkopott táj* c. verskötetéről.
394. VAJDA Gábor
Szólamok és akarások : a vajdasági magyarság politikai és művelődési körülményei : (A délvideki magyarság eszme- és irodalomtörténete – 1990–2005) / Vajda Gábor = 18. évf., 3. [70.] sz. (2018. augusztus 20.), p. 6–9.
Tartalmazza még a VMTT magyar autonómiával kapcsolatos úvidéki tanácskozásán (2003. 03. 01.) elhangzott hozzászólás utólagos lejegyzett szövegét is. – A tíz éve elhunyt Vajda Gábor *Szólamok és akarások* cím alatt készülő posztumusz könyvének két részlete.
395. VALKAY Zoltán
Földbe ragadtság és égbe emelkedés / Valkay Zoltán = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 117–118.
Tartalmazza még: [Ózsvár Péter Kishomokon született...] – Elhangzott Magyarokán 2012. szeptember 14-én.
396. VÁRI Fábrián László
Kárpátalja magyarsága – a rendszerváltás forgószélében / Vári Fábrián László = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 66–70.
Elhangzott Budapesten 2014. október 17-én.
397. VÁRNAGY Márta
Hittel írt könyv : (Dobos Marianne: Rózsaablak. Vigyázó Ferenc Művelődési Társaság, Budapest, 2014) / Várnagy Márta = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 129–130.
Illusztrációval.
398. VITÉZ Ferenc
A csend üzenete : Gyurkovics Hunor újabb festményeiről / Vitéz Ferenc = 14. évf., 3. [53.] sz. (2014. augusztus 20.), p. 119–125.
Illusztrációkkal.
399. VITÉZ Ferenc
A hitben fakadt párbeszéd képei : id. Bertha Zoltán művészetéről / Vitéz Ferenc = 17. évf., 3. [65.] sz. (2017. augusztus 20.), p. 109–115.
Tartalmazza még: Őrtálló : [vers] / Vitéz Ferenc ; Tulipánszívemből--- : [versek] / Vitéz Ferenc.
400. WODIANER-Nemessuri Zoltán
Csökkenő távolság a császárkori Róma és Brüsszel között / W. [Wodianer]-Nemessuri Zoltán = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 44–46.
401. WODIANER-Nemessuri Zoltán
Meghaladni Trianont / W. [Wodianer]-Nemessuri Zoltán = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 124–126.

402. WODIANER-Nemessuri Zoltán
Megyeri Dávid dicsérete : [három laudáció a Magyar Páneurópa Unió Egyesület Bátor Eötvös József-sajtódíjának átadójáról] / W. [Wodianer]-Nemessuri Zoltán = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 144.

403. WODIANER-Nemessuri Zoltán
Szigetvár emlékezete / Wodianer-Nemessuri Zoltán = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 46–51.

404. WODIANER-Nemessuri Zoltán
Ünnep után Antall József-ről / W. [Wodianer]-Nemessuri Zoltán = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 28–32.

Az Aracs szerkesztőségi közleménye

405. Dr. Gubás Jenőnek ... / a szerkesztőség = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 133.
Egy szabadkai emlékmű kezdeményezéséről.

406. HELYREIGAZÍTÁS / [a szerkesztőség] = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 142.
Az Aracs 2015. évi 4. számában a 45. oldalon történt hibáról.

407. [HIBAKIGAZÍTÁS] / [a szerkesztőség] = 18. évf., 1. [68.] sz. (2018. március 15.), p. 4.
Az Aracs 67. számában Bicskei Zoltán *Kommunizmus-fasizmus-liberalizmus- --- izmus- --- izmus* --- c. írásának hibakigazítása.

408. PAÁL Tamás Kiegészítések '56 történetéhez című írását, amely az Aracs 2014. október 23-ai számában jelent meg, a közlővel elmulasztottuk a szerzővel autorizálni, így abban esetlegesen előforduló értelemzavaró részek is találhatók. Emiatt mind a Tisztelt Szerző, mind a Tisztelt Olvasóink elnézését kérjük. / szerkesztőségi közlemény = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 2.

409. TISZTELT Olvasóink!... / [a szerkesztőség] = 18. évf., 1. [68.] sz. (2018. március 15.), p. 4.
Felhívás az Aracs Alapítvány munkájának támogatására.

410. TISZTELT Olvasóink!... / [a szerkesztőség] = 18. évf., 4. [71.] sz. (2018. október 23.), p. 120.
Felhívás az Aracs Alapítvány munkájának támogatására.

411. TISZTELT Olvasóink!... / [a szerkesztőség] = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 116.
Felhívás az Aracs Alapítvány munkájának támogatására.

412. TISZTELT Olvasóink!... / [a szerkesztőség] = 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.), p. 119.
Felhívás az Aracs Alapítvány munkájának támogatására.

Versek

413. ÁGH István
A puszták harangja / Ágh István = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 12.

414. BATA János
15. március, 2008 : [versek] / Bata János ; [... Gubás Ágota összeállítása] = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 6–8.
Tartalmazza még: Egy dicstelen évfordulóra ; Melléd ülnék ; Szentek hóhullásban.

415. BOBORY Zoltán
Haikuk / Bobory Zoltán = 17. évf., 1. [63.] sz. (2017. március 15.), p. 5.

416. BOBORY Zoltán
A „hetekre” emlékezem / Bobory Zoltán = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 14–15.
Tartalmazza még: Egyszer csak--- ; Himnusz – unokáimnak.

417. BOBORY Zoltán
Jégtükör / Bobory Zoltán = 17. évf., 5. [67.] sz. (2017. október 23.), p. 14.

418. BOBORY Zoltán
Kéretlen--- / Bobory Zoltán = 14. évf., 3. [53.] sz. (2014. augusztus 20.), p. 5–6.
Tartalmazza még: Mostantól mindig, minden ; Lassan égig érnek.

419. BOBORY Zoltán
Megtetésítés / Bobory Zoltán = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 63.
Tartalmazza még: Hallgatásért való ének : az aradi vár falánál.

420. BOBORY Zoltán
P. Maklári Éva verseit olvasom : a Vajda János-díj mellé, a 75. jegyében : [vers] / Bobory Zoltán = 18. évf., 4. [71.] sz. (2018. október 23.), p. 72.

421. BOBORY Zoltán
Újra idézik szellemét--- / Bobory Zoltán = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 35.
Tartalmazza még: Nyomorultak!

422. BORSÁNYI Katinka
Koronavírus : [versek] / Borsányi Katinka = 20. évf., 4. [79.] sz. (2020. október 23.), p. 10–11.
Tartalmazza még: Készül már ; Koronavírus 2. ; S. L. 49 éves volt.

423. CSORBA Tibor
Aranyos vers / Csorba Tibor = 17. évf., 5. [67.] sz. (2017. október 23.), p. 108.

424. CSORBA Tibor
Kenderesen : [vers] / Csorba Tibor = 18. évf., 3. [70.] sz. (2018. augusztus 20.), p. 78.

425. CSORBA Tibor
Télvíz / Csorba Tibor = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 80.
Tartalmazza még: A virágpásztor ; Életre, halálra.

426. DÖBRENTEI Kornél
Magyarok kenyere / Döbrenței Kornél = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 20–21.

427. DÖBRENTEI Kornél
Őrangyalom halála / Döbrenței Kornél = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 27–28.

428. DÖBRENTEI Kornél
Poéma : bábésméznépnek megtérül a panoráma? : summázat a kiegyezés 150. évfordulója alkalmából : (lírai elbeszélés) / Döbrenței Kornél = 18. évf., 1. [68.] sz. (2018. március 15.), p. 5–18.

429. DÖBRENTEI Kornél
Szent Filoména kálváriája : [vers] / Döbrenței Kornél = 18. évf., 3. [70.] sz. (2018. augusztus 20.), p. 16–17.

430. FABULYA Andrea
Magad / Fabulya Andrea = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 54–55.
Tartalmazza még: Mit is? ; Mese.

431. FARKAS Árpád
Ostorzúgásban ének : [versek] / Farkas Árpád = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 13.
Tartalmazza még: Véres havak.

432. IANCU Laura
Amikor harmadszor szóltak / Iancu Laura = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 5.

433. IANCU Laura
Amikor a kedves / Iancu Laura = 20. évf., 4. [79.] sz. (2020. október 23.), p. 5.
Tartalmazza még: Amikor belepte a hó az utcát.

434. IANCU Laura
Amikor Reményik Sándor összeszorított : [versek] / Iancu Laura = 20. évf., 3. [78.] sz. (2020. augusztus 20.), p. 5.
Tartalmazza még: Amikor más nyelven szölközök hozzád.

435. IANCU Laura
Apám beszél, anyám beszél / Iancu Laura = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 5–6.

436. IANCU Laura
Árnyékaim / Iancu Laura = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 15.
Tartalmazza még: A sorból írok.
437. IANCU Laura
Gondviselten / Iancu Laura = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 5.
Tartalmazza még: Kövekkel álmodtam ; Három levél.
438. IANCU Laura
Halálmadár a diófán / Iancu Laura = 17. évf., 3. [65.] sz. (2017. augusztus 20.), p. 5.
Tartalmazza még: Nádszálak ; Még egy-két nap.
439. IANCU Laura
Harmadik nap a pokolban : [versek] / Iancu Laura = 18. évf., 2. [69.] sz. (2018. június 4.), p. 5.
Tartalmazza még: Látomás.
440. IANCU Laura
Jöttél : [vers] / Iancu Laura = 18. évf., 4. [71.] sz. (2018. október 23.), p. 5.
441. IANCU Laura
Kimenőcédulák / Iancu Laura = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 6.
Tartalom: Rózsaszín égre ébredtem ; Vasárnap délelőtt ; Emlékeim közt ; Védelmez-nem kellene.
442. IANCU Laura
Panaszének / Iancu Laura = 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.), p. 11.
443. IANCU Laura
Reggel Délen : [versek] / Iancu Laura = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 5.
Tartalmazza még: Évfordulón.
444. IANCU Laura
Tétován / Iancu Laura = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 75.
Tartalmazza még: Füst ; Szélben.
445. JULESZ János
Hat szonett / Julesz János = 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.), p. 62–63.
Tartalom: 1. Az évszakok ősszel megtorpannak ; 2. A fájdalom ellenszerei ; 3. Az aranyozott fahalacsokát juszt is kipeccázom ; 4. Tanévnyitó megroppant derékkel ; 5. Ékesszólásod hová korcsosult? ; 6. Ennyi.
446. JULESZ János
Konyhamba ventilátort ruháztam be, és nézzétek, megfiallott. (1–5.) / Julesz János = 17. évf., 3. [65.] sz. (2017. augusztus 20.), p. 61–62.
Tartalom: 1. Mint bolygó portugál ; 2. Szapphó a ventilátor előtt ; 3. Shakespeare a ventilátorba bámul ; 4. François Villon irigyli a ventilátoromat ; 5. A ventilátor mint nőideál.
447. JULESZ János
Szapphói versek: Az elmúlás muláztsai : (1–7.) / Julesz János = 18. évf., 3. [70.] sz. (2018. augusztus 20.), p. 90–91.
448. KABDEBŐ Tamás
Vízi vers / Kabdebő Tamás = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 47.
449. KACSIREK Ottó András
Négysoros : [versek] / Kacsirek Ottó András = 20. évf., 3. [78.] sz. (2020. augusztus 20.), p. 101.
Tartalmazza még: Bolyongva ; Négy sor a boldogságról ; Séta a temetőben.
450. MADÁR János
Elárvult idő / Madár János = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 35.
451. MADÁR János
A fűszálak tiszták, élesek / Madár János = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 37–38.
Tartalmazza még: Álmatlanul ; Utolsó könnyörgés ; Örökség ; Fáj, dalom ; Végleges arc.
452. MADÁR János
Gyertya lesz a fény / Madár János = 14. évf., 1. [51.] sz. (2014. március 15.), p. 5.
453. MADÁR János
Mégmárciusodunk / Madár János = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 24.
454. MADÁR János
Utolsó ima / Madár János = 17. évf., 2. [64.] sz. (2017. június 4.), p. 8.
455. MADÁR János
Vér és intelem / Madár János = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 25.
456. MADÁR János
Vérünkre tetovált / Madár János = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 32.
457. MAKLÁRI Éva, P.
Egy Bella István-vers margójára / P. Maklári Éva = 17. évf., 5. [67.] sz. (2017. október 23.), p. 32.
Tartalmazza még: Pénelopé szavai Odüsszeuszhoz.
458. MAKLÁRI Éva P.
Illyés Gyula szülőházának romjai előtt : [versek] / P. Maklári Éva = 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.), p. 33–34.
Tartalmazza még: Az erdélyi huszárok emlékműve a budai várban ; Életrajz ; Új világ született.
459. MAKLÁRI Éva, P.
Utolsó nagynéném halálára : [vers] / P. Maklári Éva = 18. évf., 4. [71.] sz. (2018. október 23.), p. 71.
460. MARTON Árpád
Te és a táj / Marton Árpád = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 58.
Tartalmazza még: Dél a kereszturni temetőben ; Állókép ; Ítélet-idő.
461. MEZEY Katalin
Határaink / Mezey Katalin = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 22–24.
462. MOLNÁR Rózsa
Mint Noé idejében--- / Molnár Rózsa = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 25.
463. NAGY Ágnes
Vasárnap / Nagy Ágnes = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 42–43.
Tartalmazza még: Húsvét ; Álom ; Hídon túl.
464. OLÁH János
Olyan nehéz--- / Oláh János ; fotó Oláh Katalin = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 5–6.
Tartalmazza még: Pinceszéri elégia. – Illusztrációval.
465. POLLÁGH Péter
Besúgóarcúak / Pollágh Péter = 17. évf., 1. [63.] sz. (2017. március 15.), p. 44–45.
Tartalmazza még: A nyolcadik vezér ; 22. századi.
466. PÓSA Zoltán
Holdkérlelő : [versek] / Pósa Zoltán = 18. évf., 2. [69.] sz. (2018. június 4.), p. 82.
Tartalmazza még: Csodaszarvas ; Ne merd bántani a magyart.
467. RADNAI István
Búcsú az illúzióktól / Radnai István = 20. évf., 4. [79.] sz. (2020. október 23.), p. 29.
468. RADNAI István
Dicsőséges látszatok : [vers] / Radnai István = 18. évf., 1. [68.] sz. (2018. március 15.), p. 58.
469. RADNAI István
Egyidejűségek : [versek] / Radnai István = 18. évf., 2. [69.] sz. (2018. június 4.), p. 77.
Tartalmazza még: Huszonnégy óra öt perc.
470. RADNAI István
Emlék-talpak a pelyheken : [versek] / Radnai István = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 30–31.
Tartalmazza még: Hályog kódéből ; Kopott díszek az alsó fiókból.
471. RADNAI István
Felajánlva / Radnai István = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 88.
472. RADNAI István
Határeset / Radnai István = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 59.
Tartalmazza még: Rozsdállva forr össze a százéves seb.

473. RADNAI István
Kék hold / Radnai István = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 5–6.
Tartalmazza még: Megszóltom a végzetet ; Boldogok a lélekben szegények.
474. RADNAI István
Naiv kérdés / Radnai István = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 67.
Tartalmazza még: A valóság felett ; Medenceézés.
475. RADNAI István
Nemzedékváltás húsz év után / Radnai István = 14. évf., 1. [51.] sz. (2014. március 15.), p. 14.
Tartalmazza még: Az ősz hangjai ablakok résein át.
476. RADNAI István
Parton / Radnai István = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 37.
477. RADNAI István
Remények kapuja május : [versek] / Radnai István = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 30.
478. RADNAI István
Szegény kisgyermek maradok / Radnai István = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 30–31.
Tartalmazza még: Megírhatatlan családregény ; Vesziélyes március.
479. RADNAI István
A világ cserepein taposva : [versek] / Radnai István = 18. évf., 3. [70.] sz. (2018. augusztus 20.), p. 68.
Tartalmazza még: Születtem bennszülöttnék ; Rajzolatok.
480. SAITOS Lajos
Haikuk / Saitos Lajos = 14. évf., 1. [51.] sz. (2014. március 15.), p. 20–21.
Tartalom: Mire megvirrad 37/52 ; Mire megvirrad 38/52 ; Mire megvirrad 39/52.
481. SAITOS Lajos
A harmadik / Saitos Lajos = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 71.
482. SAITOS Lajos
Mályvavirág / Saitos Lajos = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 38.
Tartalmazza még: Imatöredék ; Morse.
483. SAITOS Lajos
A tizenegyedik parancsolat : a hetvenkedő Bobory Zoltánnak! / Saitos Lajos = 17. évf., 1. [63.] sz. (2017. március 15.), p. 6.
484. SERFŐZŐ Simon
Ha mégis / Serfőző Simon = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 5.
Tartalmazza még: Ami örök.
485. SERFŐZŐ Simon
Mint minden reggel / Serfőző Simon = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 36.
Tartalmazza még: Már megint.
486. SZABÓ Ferenc
Az Ige testté lett / Szabó Ferenc = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 34.
487. SZABÓ Ferenc
„Lényével válaszol” : [versek] / Szabó Ferenc = 18. évf., 4. [71.] sz. (2018. október 23.), p. 29.
Tartalmazza még: Tükörjáték.
488. SZAKOLCZAY Lajos
Ámul s örül : [versek] / Szokolczay Lajos = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 6.
489. SZAKOLCZAY Lajos
Magdi, Drága : [versek] / Szokolczay Lajos ; fotó Faragó Laura = 18. évf., 3. [70.] sz. (2018. augusztus 20.), p. 5.
Illusztrációval.
490. SZENTMIHÁLYI Szabó Péter
Isten versei / Szentmihályi Szabó Péter = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 100.
Tartalom: 7. ; 10. ; 12.
491. SZENTMIHÁLYI Szabó Péter
Isten versei / Szentmihályi Szabó Péter = 14. évf., 3. [53.] sz. (2014. augusztus 20.), p. 19.
Tartalom: 13. ; 17. ; 19.
492. SZENTMIHÁLYI Szabó Péter
Isten versei / Szentmihályi Szabó Péter = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 5.
Tartalom: 20. ; 23. ; 26. ; 29.
493. SZENTMIHÁLYI Szabó Péter
Isten versei / Szentmihályi Szabó Péter = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 6.
Tartalom: 32. ; 36. ; 43. ; 46.
494. SZENTMIHÁLYI Szabó Péter
Isten versei / Szentmihályi Szabó Péter = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 15.), p. 5.
Tartalom: 49. ; 59. ; 68. ; 69. ; 72.
495. SZENTMIHÁLYI Szabó Péter
Isten versei / Szentmihályi Szabó Péter = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 5–6.
Tartalom: 73. ; 79. ; 80. ; 84. ; 87. ; 91.
496. SZENTMIHÁLYI Szabó Péter
Isten versei / Szentmihályi Szabó Péter = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 11.
Tartalom: 98. ; 102. ; 111. ; Könyörgés.
497. SZIKRA János
Mikor még villamossal zötyögtünk Palicsfürdőre / Szikra János = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 20.
498. SZIVERI János
Egy körmönfont Heroldhoz / Sziveri János = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 19.
499. TAKARÓ Mihály
Jeruzsálemi hétvége / Takaró Mihály = 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.), p. 5.
Tartalom: Péntek ; Szombat ; Vasárnap.
500. TELEKI Levente
Képversek / Teleki Levente = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 47–50.
Tartalom: [Honnan jöttetek?...] ; [Futó pillanat...] ; [Feszület] ; [Feszület] ; [Mélyen a teste...] ; [Maskarák várnak...] ; [Letakart nyítt test...]. – Illusztrációkkal.
501. TELEKI Levente
Százéves történet / Teleki Levente = 14. évf., 3. [53.] sz. (2014. augusztus 20.), p. 27–28.
Tartalmazza még: Hold ; Hit ; Salamon király költésének sorát Teleki Levente alázaosan folytatja... ; Merénylet, Genf 1898 ; Arab feleség.
502. TELEKI Levente
Vers-képek / Teleki Levente = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 70–71.
Tartalom: Ez a kezdet ; Hit ; [Összepakoltál?...] ; Szeretők ; Átok.
503. TÓTH Bálint
Magyar litánia / Tóth Bálint = 17. évf., 3. [65.] sz. (2017. augusztus 20.), p. 22.
504. TÚRI Gábor
Pesti srácok / Turi Gábor magyartításában = 20. évf., 4. [79.] sz. (2020. október 23.), p. 6.
505. VARGA Sándor
Fohász / Varga Sándor = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 9.
Tartalmazza még: Májusi ének ; Itt vagyok otthon.
- Színhűvek
506. ANDRÁSI Attila
Tizenennyolc : [dráma] / írta András Attila ; dramaturg Szigeti Réka = 18. évf., 2. [69.] sz. (2018. június 4.), p. 19–56.
507. BICSKEI Zoltán
27 kórus szabadság : hangjáték – valós történettel / Bicskei Zoltán = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 13–23.
Illusztrációkkal.
508. DADAY Loránd
Kié ez az ország? / Székely Mózes (Daday Loránd) ; fotó András Ariel = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 7–29.
Illusztrációkkal.

509. DÓCZY Péter
„Sose volt, hogy az élet megdöglik--” : Trianon árnyékában / Dóczy Péter ; fotók György Zsolt = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 15–27.
Fotókkal.
510. GUTAI István
Barantó : [dokumentumjáték három felvonásban] / Gutai István = 18. évf., 4. [71.] sz. (2018. október 23.), p. 41–62.
Illusztrációval.
511. GUTAI István
A medve bőrire : színmű 3 felvonásban Wass Albert Tizenhárom almafa című regényéből / Gutai István = 20. évf., 4. [79.] sz. (2020. október 23.), p. 51–92.
Ezt a színművet a Vörösmarty Színjátszó Kör mutatta be Bonyhádön 2008. január 11-én.
512. ŠILI, Fedor
A Varázsló / Fedor Šili ; (szerbről fordította Mácsai Tibor) = 14. évf., 3. [53.] sz. (2014. augusztus 20.), p. 77–95.
- Regények
513. BENEDIKTY Tamás
Szuvenir : (regényrészlet) / Benedikty Tamás = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 71–78.
514. SZABÓ Frigyes
A holló / Szabó Frigyes = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 48–49.
Részlet a *Városszélen* című kisregényből. – Illusztrációkkal.
515. SZÁRAZ Miklós György
Anyám apja és a köd / Száraz Miklós György = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 131–133.
Illusztrációkkal.
516. TRÁSER László
Cédulák. 3. [rész] / Tráser László = 14. évf., 1. [51.] sz. (2014. március 15.), p. 68–72.
517. TRÁSER László
Cédulák. 4. [rész] / Tráser László = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 104–107.
518. TRÁSER László
Cédulák. 5. [rész] / Tráser László = 14. évf., 3. [53.] sz. (2014. augusztus 20.), p. 96–100.
519. TRÁSER László
Cédulák. 6. [rész] / Tráser László = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 28–31.
520. TRÁSER László
Cédulák. 7. [rész] / Tráser László = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 53–55.
521. TRÁSER László
Cédulák. 8. [rész] / Tráser László = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 87–90.
522. TRÁSER László
Cédulák. 9. [rész] / Tráser László = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 95–97.
523. TRÁSER László
Cédulák. 10. [rész] / Tráser László = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 112–113.
524. TRÁSER László
Cédulák. 11. [rész] / Tráser László = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 78–80.
525. TRÁSER László
Cédulák. 12. [rész] / Tráser László = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 77–79.
526. TRÁSER László
Cédulák. 13. [rész] / Tráser László = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 43–45.
527. TRÁSER László
Cédulák. 14. [rész] / Tráser László = 17. évf., 1. [63.] sz. (2017. március 15.), p. 74–76.
528. TRÁSER László
Cédulák. 15. [rész] / Tráser László = 17. évf., 2. [64.] sz. (2017. június 4.), p. 110–114.
529. TRÁSER László
Cédulák. 16. [rész] / Tráser László = 17. évf., 3. [65.] sz. (2017. augusztus 20.), p. 86–89.
530. TRÁSER László
Cédulák. 17. [rész] / Tráser László = 18. évf., 1. [68.] sz. (2018. március 15.), p. 93–97.
531. TRÁSER László
Cédulák. 18. [rész] / Tráser László = 18. évf., 2. [69.] sz. (2018. június 4.), p. 128–131.
532. TRÁSER László
Cédulák. 19. [rész] / Tráser László = 18. évf., 3. [70.] sz. (2018. augusztus 20.), p. 92–96.
533. TRÁSER László
Cédulák. 20. [rész] / Tráser László = 18. évf., 4. [71.] sz. (2018. október 23.), p. 113–115.
534. TRÁSER László
Cédulák. 21. [rész] / Tráser László = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 50–52.
535. TRÁSER László
Cédulák. 22. [rész] / Tráser László = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 82–85.
536. TRÁSER László
Cédulák. 23. [rész] / Tráser László = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 68–70.
537. TRÁSER László
Cédulák. 24. [rész] / Tráser László = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 99–102.
Az Aracs Alapítvány 2019-ben megjelentette Tráser László *Cédulák* című regényét.
538. TRÁSER László
Cédulák. 25. / Tráser László = 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.), p. 64–67.
539. TRÁSER László
Cédulák. 26. / Tráser László = 20. évf., 3. [78.] sz. (2020. augusztus 20.), p. 108–110.
540. TRÁSER László
Cédulák. 27. / Tráser László = 20. évf., 4. [79.] sz. (2020. október 23.), p. 152–154.
- Elbeszélések, novellák
541. BENEDIKTY Tamás
Szuvenir : részlet / Benedikty Tamás = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 13–16.
542. BORBÉLY László
Metanoia : [novellák] / Borbély László = 18. évf., 4. [71.] sz. (2018. október 23.), p. 37–40.
Tartalom: Tamás hite ; Szabadfogás ; Belső csend.
543. BORBÉLY László
A varázsló feltámad : Csáth Géza (Szabadka, 1887. február 13. – Kelebia és Szabadka közelében, 1919. szeptember 11.) emlékének / Borbély László = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 70–71.
544. BORSÁNYI Katinka
Karanténmonológ – Felolvasószínház, 2020 : csodamorzsák / Borsányi Katinka = 20. évf., 3. [78.] sz. (2020. augusztus 20.), p. 38–44.
545. CZAKÓ Gábor
Salamon és Piroska : (elbeszélés) / Czakó Gábor = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 12–14.
546. GUTAI István
Emlékharang / Gutai István = 20. évf., 3. [78.] sz. (2020. augusztus 20.), p. 111–112.
547. GUTAI István
A megjelölt / Gutai István = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 77–78.
548. GUTAI István
Tavaszi levélgetés / Gutai István = 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.), p. 20–21.
A Déli Kapu folyóiratban megjelent novella átdolgozott változata.
549. MARCSÓK Vilma
Ébredés / Marcsók Vilma = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 47–48.

550. MARCSÓK Vilma
Kackiás légtornász / Marcsók Vilma = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 30–31.
Tartalmazza még: A tabu.
551. MEZEY László Miklós
Fagy / Mezey László Miklós = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 83–86.
Részlet a *Határ* című novelláskötetből.
552. MIHÁLYI Czobor
Lassított érverés / Mihályi Czobor = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 64–65.
553. MOLNÁR Rózsa
Házszentelés / Molnár Rózsa = 17. évf., 2. [64.] sz. (2017. június 4.), p. 48–51.
Tartalmazza még: [„Minden ház családok élettörténetét...”] / (Bogdán József). – Részlet a *Házszentelés* című könyvből.
554. RADNAI István
Lakozott sírkeresztek / Radnai István = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 23–24.
555. RADNAI István
Májlövés : novellák / Radnai István = 18. évf., 4. [71.] sz. (2018. október 23.), p. 63–65.
Tartalom: Októberi furcsa őrangyalok ; Békés járókelők mellékutcaban, a Nyugatinál ; Czimmer Kálmán tanulságai.
556. RADNAI István
Régi kenyér / Radnai István = 17. évf., 3. [65.] sz. (2017. augusztus 20.), p. 53–54.
- Beszéd**
557. ÁDER János
Áder János köztársasági elnök beszéde a nemzeti összetartozás napján az Országgyűlés emlékülésén / Áder János = 20. évf., 3. [78.] sz. (2020. augusztus 20.), p. 8–13.
558. APPONYI Albert
Apponyi Albert gróf delegációvezető szóbeli válasza a magyar békedelegációnak átadott békefeltételekre : (Párizs, 1920. január 16.) / [Apponyi Albert] = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 6–12.
559. ARATÓ Antal
Vén Zoltán kisgrafikai kiállítása elé / Arató Antal = 20. évf., 4. [79.] sz. (2020. október 23.), p. 155–159.
A kiállítás megnyitóján, Kaposváron 2009. május 29-én elhangzott beszéd szerkesztett változata. – Illusztrációkkal.
560. BENCZE Izabella
Megmaradni--- embernek, magyarnak, nemzetnek / Bencze Izabella = 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.), p. 70–75.
Elhangzott 2016. november 26-án Clevelandban.
561. BERTHA Zoltán
„A magyarság célja, hogy megmaradjon” : in memoriam Kodolányi János : (1899–1969) / Bertha Zoltán = 20. évf., 3. [78.] sz. (2020. augusztus 20.), p. 57–60.
Elhangzott a 47. Tokaji Írótaborban 2019. augusztus 18-án. – Illusztrációval.
562. BICSKEI Zoltán
Fenséges életmű / Bicskei Zoltán = 18. évf., 3. [70.] sz. (2018. augusztus 20.), p. 97.
Elhangzott Berki Viola kiállításának megnyitóján 2018. március 27-én.
563. DÖBRENTAI Kornél
Nap-kapu : Szervátiusz Tibor síremlékének avatására / Döbrentei Kornél ; fotó Szigetváry Zsolt, Szervátiusz Klára = 20. évf., 4. [79.] sz. (2020. október 23.), p. 7–9.
Szervátiusz Tibor síremlékét 2020. július 26-án avatták fel. Kontur András szobrászművész a síremlék alkotója. – Illusztrációkkal.
564. GUBÁS Ágota
Gubás Ágota köszönőbeszéde a Báró Eötvös József-sajtódíj kapcsán / Gubás Ágota = 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.), p. 9–10.
565. HAJNAL Jenő
„Kérd számon a történelemtől az embert” : [in memoriam Sára Sándor] / Hajnal Jenő = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 8–10.
Elhangzott az Aracs Társadalmi Szervezet 2010. évi díjkiosztó ünnepségén. – Illusztrációkkal.
566. JUHÁSZ György
Népdal és kerámia / Juhász György = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 138–139.
A Márton Áron-emlékéremmel kitüntetett Petrás Mária laudációja. – Elhangzott Budapesten 2015. november 14-én.
567. JUHÁSZ Judit
Utasi Jenő atya laudációja : a Mindszenty-emlékérem átadási ünnepsége a Mindszenty Társaság ülésén / Juhász Judit = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 7–8.
Országház, 2015. november 4.
568. JUHÁSZ Zoltán
Kallós Zoltán méltatása / Juhász Zoltán = 18. évf., 2. [69.] sz. (2018. június 4.), p. 14–16.
Elhangzott 2006. március 26-án. – Illusztrációval.
569. KLAMÁR Zoltán
Néphagyomány és (közösségi) kultúra / Klamár Zoltán = 18. évf., 2. [69.] sz. (2018. június 4.), p. 74–76.
Elhangzott Topolyán 2018. január 19-én.
570. KOVÁCS Gergelyné Szabó Irén
Petrás Mária laudációja / Kovács Gergelyné = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 130–133.
Elhangzott 2013. február 7-én.
571. KÖVÉR László
Kövér Lászlónak, a nemzeti önazonosság védelméről szóló politikai nyilatkozat előterjesztőjének nyitóbeszéde [az Országgyűlés 2020. június 4-ei emlékülésén] / Kövér László = 20. évf., 3. [78.] sz. (2020. augusztus 20.), p. 17–21.
572. LEZSÁK Sándor
A Csillagösvényről / Lezsák Sándor = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 116–117.
Böjte Csaba erdélyi ferences szerzetesről. – Elhangzott 2015. november 14-én.
573. ORBÁN Viktor
Orbán Viktor beszéde a XXVIII. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktáborban / Orbán Viktor = 17. évf., 5. [67.] sz. (2017. október 23.), p. 40–48.
Elhangzott Tusnádfürdőn 2017. július 22-én.
574. ORBÁN Viktor
Orbán Viktor beszéde Nagy Gáspár szobrának avatásán / [Orbán Viktor] = 17. évf., 1. [63.] sz. (2017. március 15.), p. 73.
Elhangzott Budakeszin 2017. január 7-én.
575. ORBÁN Viktor
Orbán Viktor ünnepi beszéde [Sátoraljaújhelyen 2020. június 6-án] / Orbán Viktor = 20. évf., 3. [78.] sz. (2020. augusztus 20.), p. 14–16.
576. OROSZ István
Széljegyzet egy szoborhoz / Orosz István = 17. évf., 1. [63.] sz. (2017. március 15.), p. 72.
Nagy Gáspár szobrának avatásán.
577. PAPP Lajos
Magyarok! : [Papp Lajos beszéde Verőcén] / Papp Lajos = 20. évf., 3. [78.] sz. (2020. augusztus 20.), p. 6–7.
Tartalmazza még: [Uram, tudd meg, hogy nem akarok élni... : vers] / Sajó Sándor. – Elhangzott 2020. június 4-én.
578. SÁRKÖZY Péter
Prokopp Mária laudációja / Sárközy Péter ; fotó Bata Faragó Katalin = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 7–8.
Elhangzott 2019. március 26-án, megjelent a Vigília 2019. májusi számában. – Illusztrációval.
579. SÁRKÖZY Péter
Prokopp Mária professzor asszony laudációja : a 2015. évi Márton Áron-emlék-

érem átadása alkalmából / Sárközy Péter = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 114–115.

580. SZAKÁCS Árpád

A magyar miniszterelnökhöz / Szakács Árpád = 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.), p. 16–19.

A Lovas István-sajtdíj első kitüntetettje a szerző. – Elhangzott 2019. november 21-én Budapesten.

581. SZAKOLCZAY Lajos

Hit, bátorság, makulátlanság – Nagy Gáspár / Szakolczay Lajos = 17. évf., 1. [63.] sz. (2017. március 15.), p. 71.

582. SZENTESI Zöldi László

Gyógyítsuk meg a nép lelkét! : laudáció a Lovas István-sajtdíj átadásán / Szentesi Zöldi László = 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.), p. 13–15.

Szakács Árpád laudációja. – A címet a szerkesztő adta. – Elhangzott 2019. november 21-én Budapesten.

583. WODIANER-Nemessuri Zoltán

A Gubás házaspár laudációja / W. [Wodianer]-Nemessuri Zoltán = 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.), p. 8.

A Magyar Páneurópa Unió Egyesület dr. Gubás Jenőnek és Ágotának ítélte a Báró Eötvös József-sajtdíját. – Elhangzott 2019. december 5-én Budapesten.

Levelek

584. ÁCS Károly

Ács Károly levelezése Tomán Lászlóval / Ács Károly, Tomán László = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 47–50.

585. GUBÁS Jenő

Két dokumentum egy szabadkai emlékmű kezdeményezéséről / Gubás Jenő = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 132–133.

Tartalom: [Kucsera Géza polgármester úrnak...]; Emeljünk kegyhelyet a '44-es ártatlan áldozatainknak!

586. KEMÉNY András

Levél horgosi barátomhoz / Kemény András = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 33–35.

587. NEMESKÜRTY István

Nemeskürty István levelei az Aracs–Főnix-díj kapcsán / Nemeskürty István = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 9–10.

Egy-egy levél dr. Vajda Gábornak, Hajnal Jenőnek és dr. Gubás Jenőnek. – Illusztrációkkal.

588. SOMOGYI Győző

Levél / Somogyi Győző = 17. évf., 4. [66.] sz., különszám (2017. szeptember 30.), p. 52.

Levél Bicskei Zoltánnak.

Interjú

589. AJDIĆ, Ljubiša

70 év után először beszélnek nyíltan Szerbiában a megtorlásokról : kettős interjú A nép nevében! c. belgrádi kiállításról / [Ljubiša Ajdić, Srđan Cvetković; beszélgetőtárs Stanyó Tóth Gizella] = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 74–80.

590. ANDRÁSI Attila

„Bennünket a nemzet tudatunk tart egyben” / [beszélgetőtárs] Demus Éva = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 11–15.

A Szabadkai Rádió 2015. január 21-ei *Alkotó* című művelődési magazinműsorában elhangzott beszélgetés szerkesztett, rövidített változata.

591. ANDRÁSI Attila

Mint az ördög a tömjénfüsttől : Andrási Attila esete a délvidéki magyarság potenciális nemzeti színházával / [beszélgetőtárs] Gubás Ágota = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 16–19.

592. BICSKEI Zoltán

Egy időtlen történet / [beszélgetőtárs] Mihályi Katalin = 17. évf., 4. [66.] sz., különszám (2017. szeptember 30.), p. 68–70.

Megjelent a Magyar Szóban 2017. április 22-én.

593. BICSKEI Zoltán

„A mi dolgunk a jelent belakni és megélni” : Bicskei Zoltán, az Álom hava című film rendezője a jövőt várás görcséről / [beszélgetőtárs] Pálffy Lajos = 17. évf., 4. [66.] sz., különszám (2017. szeptember 30.), p. 27–28.

Megjelent a Magyar Hírlapban 2017. április 26-án.

594. BOGNER István

„Feldolgozni csak a Jóisten segítségével lehet” : beszélgetés Bogner Istvánnal / [beszélgetőtárs] Mihályi Katalin = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 13–15.

595. CSÁKY Sörös Piroska

Éveken át szerb könyvtáros vezette az újdéki Magyar Tanszék könyvtárát / [beszélgetőtárs] Stanyó Tóth Gizella = 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.), p. 50–53.

Beszélgetés dr. Csáky Sörös Piroska egyetemi tanárral, könyv- és sajtótörténésszel. – Illusztrációval.

596. CSERESNYÉSNÉ Kiss Magdolna

Történelmi adósságunk cselekvő törlesztője : interjú Cseresnyésné Kiss Magdolnával / [beszélgetőtárs] Balázs-Arth Valéria = 17. évf., 1. [63.] sz. (2017. március 15.), p. 50–52.

Tartalmazza még: [A Keskenyúton Délvidéki Tragédiák 1944–45 Alapítvány...]/ (MTI).

597. DALMAY Árpád

„A történelem tanításában vereségeinket oktatják, győzelmeinket elhallgatják!” : Molnár Pál beszélgetése a kárpátaljai születésű publicistával / Dalmay Árpád; [beszélgetőtárs] Molnár Pál; fotó Mezei Orsolya = 20. évf., 3. [78.] sz. (2020. augusztus 20.), p. 102–104.

A Gondola hírportálon 2020. július 3-án megjelent írás átvétele. – Illusztrációval.

598. DALMAY Árpád

A szent suhanc rejtélye : beszélgetés Dalmay Árpáddal / [beszélgetőtárs] Molnár Pál = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 52–55.

Petőfi Sándor esetleges szibériai életéről.

599. DOMONKOS László

A nemzet cselekvője – sors és fordulat : emlékezés Juhász Györgyre / a beszélgetőtárs Molnár Pál = 17. évf., 3. [65.] sz. (2017. augusztus 20.), p. 13–14.

Megjelent a Présház című internetes hírportálon 2017. május 13-án.

600. DULKA Andor

„Itt a helyem...” : létfontosságú számunkra: iskoláink ne csak magyar nyelvűek, hanem magyar szellemiségűek legyenek! – vallja Dulka Andor nyugalmazott történelemtanár : [beszélgetés Dulka Andorral] / [beszélgetőtárs] Stanyó Tóth Gizella; fotó Lukács Zolt; fotó Stanyó Tóth Gizella; fotó Stanyó Gábor; Pénovác Endre festménye = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 60–76.

Illusztrációkkal.

601. FEKETE György

Az egységes magyar művészeti élet szolgálatában : interjú Fekete Györggyel / [beszélgetőtárs] Mihályi Katalin = 14. évf., 1. [51.] sz. (2014. március 15.), p. 49–51.

602. HAJNAL Jenő

Egyedüli műemlékünk, amely a délvidéki magyarság identitásába beépül : Mi lesz az aracsi pusztatemplom sorsa? – Stanyó Tóth Gizella járt utána / [beszélgetőtárs] Stanyó Tóth Gizella = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 110–115.

Illusztrációkkal.

603. HAJNAL Jenő

Soha nem éreztük ennyire a széthúzás romboló hatását / beszélgetőtárs Stanyó Tóth Gizella = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 57–66.

Illusztrációkkal.

604. HÓDI Éva

A nyelv- és a nemzetstratégia szorosan összefügg : páros interjú az adai Hódi Évával és Hódi Sándorral / [beszélgetőtárs] Balázs Géza = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 13–17.

A szerkesztőség megjegyzése: Az interjú rövidített változata, más címmel, megjelent az Édes Anyanyelvünk 2014/1. számában.

605. IANCU Laura

A szeretet a titka mindennek / [beszélgetőtársak] Bata János és Bencsik István = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 16–19. Illusztrációkkal.

606. JANKOVICS Marcell

Trianon görbe tükörben : sorsfordító tragédia : [beszélgetés Jankovics Marcellel] / [beszélgetőtárs] Faggyas Sándor ; forrás Ficsor Márton = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 54–58. Illusztrációkkal. – A Magyar Hírlapban megjelent interjú rövidített változata.

607. JUHÁSZ György

Meg kell állítani a népességfogyást, az elvándorlást és az asszimilációt / Dippold Pál interjúja ; fotó Kocsis Zoltán = 17. évf., 1. [63.] sz. (2017. március 15.), p. 40–43. Tartalmazza még: Aki jól ismeri Jugoszláviát és utódállamait. – Megjelent a Magyar Hírlapban 2016. november 28-án. – Illusztrációval.

608. KOZMA Imre

Egy új életértelmezésre van szükség : meg kell tanulunk közösségben, nemzetben gondolkodni / beszélgetőtárs Mihályi Katalin = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.), p. 20–27.

609. KUNKOVÁCS László

Aki megvalósította népmeséink parancsát : Kunkovács László-portré / Kunkovács László ; [beszélgetőtárs] Mihályi Katalin = 14. évf., 3. [53.] sz. (2014. augusztus 20.), p. 43–49.

610. MIRNICS Károly

Tudós és közösségi ember : interjú Mirnics Károllyal / [beszélgetőtárs] Mihályi Katalin = 17. évf., 5. [67.] sz. (2017. október 23.), p. 7–9.

611. MORVAY Ibolya

„Maga Attila állt ott előttünk” : Hogyan születek az Álom hava című film jelmezei? – erről faggattuk Morvay Ibolya gödi iparművészt / [beszélgetőtárs] Mihályi Katalin = 17. évf., 4. [66.] sz., különszám (2017. szeptember 30.), p. 43–44. Megjelent a Magyar Szóban 2017. május 18-án.

612. NOTAISZ Sándorné Fodor Zsuzsanna
Esőként hullott rájuk a sok virág / [beszélgetőtárs] Gutai István = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 60–65.

Fodor Sándorról. – Részlet Gutai István *Földönfutók, hontalanok II.* c. könyvéből.

613. PAPP Lajos

Az egy búzaszem felelőssége : [beszélgetés dr. Papp Lajos szívsebésszel] / [beszélgetőtárs] Mihályi Katalin = 17. évf., 4. [66.] sz., különszám (2017. szeptember 30.), p. 34–37.

614. PROKOPP Mária

„Csodálatos lehetett a középkori Magyarország!” : beszélgetés Prokopp Máriával / [beszélgetőtárs] Tóth Gábor ; fotó Tóth Gábor = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 115–118. Illusztrációkkal.

615. PROKOPP Mária

Csudálatos szellemi tartalékaink vannak / Molnár Pár [!Pál] interjúja = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 85–86.

616. RAFFAY Endre

A konzerválás, az állag folyamatos megóvása a legfontosabb az aracs pusztatemplom sorsát illetően / Raffay Ernő [!Endre] ; beszélgetőtárs Stanyó Tóth Gizella ; fotó Nádi Karolina ; fotó Biacsi Karolina = 17. évf., 3. [65.] sz. (2017. augusztus 20.), p. 90–105. Az Aracs 2017. október 23-ai számában megjelent Bata János helyesbítése: az írás interjúalánya Raffay Endre és nem Raffay Ernő. – Illusztrációkkal.

617. SÁRA Sándor

„Mindig elmentünk a falig vagy a falon egy kicsit túl is” / Sára Sándor; beszélgetőtárs Mihályi Katalin = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 56–60. Tartalmazza még: [Sára Sándor 1933. november 28-án született...].

618. SEBŐK Valéria

Értékmentőben : az ősi fonott csipke újjáélesztése / Sebők Valéria ; [beszélgetőtárs] Mihályi Katalin = 18. évf., 2. [69.] sz. (2018. június 4.), p. 71–73. Illusztrációkkal.

619. STREJN Oszkár

Elhallgatott múlt – Málenkij robot : beszélgetés Strejn Oszkárral a szovjet lágerben töltött négy évről / [beszélgetőtárs] Erdei Kvasznay Éva = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 21–23.

620. SZIDIROPULOSZ Archimédesz

Trianon a források és sorsok tükrében : interjú Szidiropulosz Archimédesszel, a Trianoni Szemle főszerkesztőjével / [beszélgetőtárs] Mihályi Katalin = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 108–109.

621. UTASI Jenő

Életemet tettem föl a közösségépítésre : a tenni akarást tőlem nem vehetik el / Utasi Jenő ; beszélgetőtárs Gubás Ágota = 14. évf., 3. [53.] sz. (2014. augusztus 20.), p. 7–18.

622. UTASI Jenő

Kivinni keresztény értékeinket a templomon túlra / Mihályi Katalin interjúja = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 9–11.

623. WITTNER Mária

Az igazságot ki kell mondani! / Wittner Mária ; [beszélgetőtárs] Mihályi Katalin = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 7–10.

624. WITTNER Mária

Iránytűnk 1956 / [Mihályi Katalin interjúja] = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 12–16. Tartalmazza még: 56 szelleme : [vers] / Wittner Mária. – Zétényi–Takács-féle igazságtételi törvényjavaslat.

Önéletrajz, napló, emlékezések

625. BALOGH László

Emlékeim a Mesterről / Balogh László = 14. évf., 1. [51.] sz. (2014. március 15.), p. 97–98.

Visszaemlékezések Barcsay Jenőre.

626. BENEDIKTY Tamás

A családi legendárium kincsei / Benedikty Tamás = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 69–70.

627. BENEDIKTY Tamás

Szegeden kezdődött / Benedikty Tamás = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 17–26.

Részlet az író *Proféták* című memoárkötevéből.

628. BORBÉLY László

Jöjjön el a te színházad : hommage à Csúrka István / Borbély László = 17. évf., 2. [64.] sz. (2017. június 4.), p. 29–31. Csúrka István halálának ötödik évfordulójára.

629. BORBÉLY László

Péterrévei anziks / Borbély László = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 36–40.

630. BORSÁNYI Katinka

Magyar jelenlét az olasz Monte Grappán / Borsányi Katinka = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 83–85. Tartalmazza még: Megemlékezés : [vers] / Borsányi Katinka. – Illusztrációkkal.

631. BUCZ Hunor

Négy gránát / Bucz Hunor = 17. évf., 5. [67.] sz. (2017. október 23.), p. 22–28.

632. CHRUDINÁK Alajos

„Kideríteni az igazságot” : Zárug Péter Farkas portréfilmje / Chrudinák Alajos ; riportter Zárug Péter Farkas = 20. évf., 3. [78.] sz. (2020. augusztus 20.), p. 63–67. A 2013-ban készült portréfilm szövegének rövidített változata.

633. DOBOS Marianne
Jelenetek – példázatok / Dobos Marianne = 14. évf., 1. [51.] sz. (2014. március 15.), p. 86–88.
Visszaemlékezések Barcsay Jenőre. – Illusztrációval.
634. „Én voltam a kulákgyerek” / [össze- gyűjtötte] Gutai István = 18. évf., 1. [68.] sz. (2018. március 15.), p. 59–61.
Medveczki József, Medveczki László és ifj. Medveczki József visszaemlékezései.
635. GERGELY Gabriella
Napló : (részletek) / Gergely Gabriella = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 57–60.
Illusztrációkkal.
636. GERGELY Gabriella
Napló. 2. / Gergely Gabriella = 14. évf., 3. [53.] sz. (2014. augusztus 20.), p. 50–53.
637. GUTAI István
Az álomcsapat / Gutai István = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 26–27.
638. GUTAI István
Elvették a fiatalágomat : (id. Medveczky Józsefné sz. Könczöl Erzsébet) / Gutai István = 17. évf., 1. [63.] sz. (2017. március 15.), p. 46–49.
Tartalmazza még: [Sirok reggel, ha megvirrad...] – Részlet a *Kocsikerék a nyakcsigolyánál* című készülő szociográfiából.
639. GUTAI István
Szép életem volt : töredékek Cseszák Imre életéből / Gutai István = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 61–66.
Fotókkal.
640. HOLLAI Ferenc
Délvidéki följegyzések / Hollai Ferenc = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 67–73.
641. JÁMBORNÉ Balog Tünde
Életem / Jámborné Balog Tünde = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 118–119.
Tartalmazza még: [Földrajz–rajz szakon végzett...] – *Jámborné Balog Tünde vázsnai* című albumból. – Illusztrációval.
642. JUHÁSZ György
Marxista alapon--- : nővéremnek, Juhász Juditnak ajánlom / Juhász György = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 30–34.
643. JUHÁSZ György
A széles vállú kisember : (a hetvenöt éves Bíró Zoltán köszöntése) / Juhász György = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 7–13.
644. JUHÁSZ György
Találkozások : Pozsgay Imre 80 éves / Juhász György = 14. évf., 1. [51.] sz. (2014. március 15.), p. 15–16.
- Megjelent a Magyar Hírlap c. napilapban 2013. dec. 7-én.
645. JUHOS-Kiss János
Vajda Gábor szelleme / Juhos-Kiss János = 18. évf., 3. [70.] sz. (2018. augusztus 20.), p. 14–15.
646. KABDEBŐ Lóránt
Barcsay Jenő-émlékek : (montázs) / Kabdebő Lóránt = 14. évf., 1. [51.] sz. (2014. március 15.), p. 75–85.
Illusztrációkkal.
647. KABDEBŐ Lóránt
Főnix-példázat – magyar módra / Kabdebő Lóránt = 17. évf., 3. [65.] sz. (2017. augusztus 20.), p. 63–66.
648. KABDEBŐ Lóránt
Helyzetjelentés Csorba Simon művészetéről / Kabdebő Lóránt = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 106–110.
Illusztrációkkal.
649. KALMÁR Géza
Harctéri jegyzetek : (1916) / Kalmár Géza = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 54–56.
Illusztrációkkal.
650. KALMÁR-Marón György
Késleltetett hatású októberi gránát fényből, színekből, elmorzsoltt könnyből : In memorandum Szeles Erika / Kalmár-Marón György ; Vagn Hansen fotója = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 34–36.
Fotóval.
651. KÁVAI Anna
Térben és időben indázó gondolatok / Kávai Anna = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 10–12.
652. KLAMÁR Zoltán
Egy sorsfordító esztendő : 1944 : a magyar holokauszt / Klamár Zoltán = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 10–12.
Fotókkal.
653. KLAMÁR Zoltán
Az én '56-om, már ha van olyan / Klamár Zoltán = 17. évf., 5. [67.] sz. (2017. október 23.), p. 29–31.
654. KLAMÁR Zoltán
1914 : mire a levelek lehullanak--- : a nagy háború szóbeli és tárgyi emlékmorzsaírói / Klamár Zoltán = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 49–53.
655. KLAMÁR Zoltán
A rejtőzködő otthon / Klamár Zoltán = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 67–69.
656. KUNKOVÁCS László
Főhajtás a könyvtárban / Kunkovác László = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 82–83.
657. MARCSÓK Vilma
Életének alfája és ómegája : Vajda Gábor emlékezete / Marcsók Vilma = 18. évf., 3. [70.] sz. (2018. augusztus 20.), p. 10–13.
658. MARCSÓK Vilma
Kaslik Péter magáról és magunkról / Marcsók Vilma = 17. évf., 2. [64.] sz. (2017. június 4.), p. 34–47.
Illusztrációval.
659. MARCSÓK Vilma
Magántörténelem társadalmi keretben / Marcsók Vilma = 17. évf., 5. [67.] sz. (2017. október 23.), p. 17–21.
660. MARCSÓK Vilma
„Nehéz az élet” / Marcsók Vilma = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 38–39.
661. MARCSÓK Vilma
Az Úr 2011. esztendejében / Marcsók Vilma = 18. évf., 4. [71.] sz. (2018. október 23.), p. 66–70.
Tartalmazza még: Szerelmes vers / Csukás István.
662. MÉREY Katalin
Donauscwabe : Jakschi / Mérey Katalin = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 101–102.
663. MÉREY Katalin
Kis jugó pornográfia a '60-as évek elejéről / Mérey Katalin = 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.), p. 47–49.
664. MÉREY Katalin
Kis jugó pornográfia a '60-as évek elejéről. 2 / Mérey Katalin = 20. évf., 3. [78.] sz. (2020. augusztus 20.), p. 61–62.
665. MÉREY Katalin
Magyar Pietà : Zsuzsinak, mire megnő / Mérey Katalin = 14. évf., 1. [51.] sz. (2014. március 15.), p. 6–7.
666. MÉREY Katalin
Mezsgyén / Mérey Katalin = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 18–19.
667. MÉREY Katalin
Mindörökké : Ágoston tanár úrnak / Mérey Katalin = 17. évf., 2. [64.] sz. (2017. június 4.), p. 67–68.
668. MÉREY Katalin
A nagymama imakönyve / Mérey Katalin = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 16–17.

669. MÉREY Katalin
Visszatért / Mérey Katalin = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 28–29.
670. MEZEY Katalin
Naplójegyzetek. 1. [rész] / Mezey Katalin = 18. évf., 1. [68.] sz. (2018. március 15.), p. 41–45.
671. MEZEY Katalin
Naplójegyzetek. 2. [rész] / Mezey Katalin = 18. évf., 2. [69.] sz. (2018. június 4.), p. 17–18.
672. MEZEY Katalin
Naplójegyzetek. 3. [rész] / Mezey Katalin = 18. évf., 3. [70.] sz. (2018. augusztus 20.), p. 87–89.
673. MEZEY Katalin
Naplójegyzetek. 4. [rész] / Mezey Katalin = 18. évf., 4. [71.] sz. (2018. október 23.), p. 73–75.
674. MEZEY Katalin
Naplójegyzetek. 5. [rész] / Mezey Katalin = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), p. 25–27.
675. MEZEY Katalin
Naplójegyzetek. 6. [rész] / Mezey Katalin = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), p. 49–51.
676. MEZEY Katalin
Naplójegyzetek. 7. [rész] / Mezey Katalin = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 61–63.
677. MEZEY Katalin
Naplójegyzetek. 8. [rész] / Mezey Katalin = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 79–82.
678. MEZEY Katalin
Naplójegyzetek. 9. [rész] / Mezey Katalin = 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.), p. 54–56.
679. MEZEY Katalin
Naplójegyzetek. 10. [rész] / Mezey Katalin = 20. évf., 3. [78.] sz. (2020. augusztus 20.), p. 45–47.
680. MEZEY Katalin
Naplójegyzetek. 11. [rész] / Mezey Katalin = 20. évf., 4. [79.] sz. (2020. október 23.), p. 97–100.
681. MOLNÁR V. József
Véres Csütörtök / Molnár V. József = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 17–20.
Részletek a *Valaki bennem tovább él---* című életrajzi hitvallásból.
682. PAÁL Tamás
Kiegészítések '56 történetéhez / Paál Tamás = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 37–53.
Tartalmazza még: [A Műegyetem 1993. október 22-i ünnepi ülésén mondott Paál Tamás beszéde]. – A cikk a szerző 2013-ban megjelent „56 ritkán emlegetett részlete” című könyvének felhasználásával készült. – Illusztrációkkal.
683. RADNAI István
Ha a családfát kivágják / Radnai István = 17. évf., 5. [67.] sz. (2017. október 23.), p. 59–60.
684. RADNAI István
Mélyenszántók / Radnai István = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), p. 41.
685. STANYÓ Tóth Gizella
„Amíg vagyunk, ha kevesen is, a hitet, a reményt a jövőnkért nem szabad elveszítenünk” / Stanyó Tóth Gizella = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 109–116.
A nyékcinei Petőfi Sándor Magyar Művelődési Egyesületről. – Illusztrációkkal.
686. STANYÓ Tóth Gizella
Angyali érintés / Stanyó Tóth Gizella = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 81–87.
Illusztrációkkal.
687. STANYÓ Tóth Gizella
Értünk szól a dal?! : naplójegyzet Hornyik Miklósról (is) emlékezve / Stanyó Tóth Gizella = 14. évf., 1. [51.] sz. (2014. március 15.), p. 52–64.
Illusztrációkkal.
688. STANYÓ Tóth Gizella
Évek hordalékainak örvényében : a megszólalás küszöbén – naplótöredékek / Stanyó Tóth Gizella ; fotók Stanyó Gábor és Stanyó Tóth Gizella = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 56–73.
Illusztrációkkal.
689. STANYÓ Tóth Gizella
„Holdvilágörbítés” : a XX. Podolszki József Irodalmi Emléknappal ébresztette gondolatok / [írás és fotó] Stanyó Tóth Gizella = 17. évf., 2. [64.] sz. (2017. június 4.), p. 15–28.
Tartalmazza még: [Kedves Vendégeink, Kedves Mindannyian...]. – Illusztrációkkal.
690. STANYÓ Tóth Gizella
A Mária Valéria híd ismét összeköt : jegyzetek Mátyusföldről / Stanyó Tóth Gizella = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.), p. 76–92.
Illusztrációkkal.
691. STANYÓ Tóth Gizella
„Őrizd a várat, nézzed az utat---, keményítsd meg erődöt”. [1. rész] / Stanyó Tóth Gizella = 17. évf., 5. [67.] sz. (2017. október 23.), p. 88–107.
Adalékok a *Megtört nád* címmel megjelent könyvhöz. – Móricz Árpád, Kiszélák Júlia, dr. Bordás László és Móricz Zoltánné Kocsis Emőke vallomása. – Illusztrációkkal.
692. STANYÓ Tóth Gizella
„Őrizd a várat, nézzed az utat---, keményítsd meg erődöt” : adalékok a reformáció emlékévében *Megtört nád* címmel megjelent, a délvidéki/vajdasági reformátusok vallomásait (is) tartalmazó könyvhöz : (2. rész) / Stanyó Tóth Gizella = 18. évf., 1. [68.] sz. (2018. március 15.), p. 101–120.
Illusztrációkkal.
693. STANYÓ Tóth Gizella
Az ősi hagyomány a lelkekből virágzik : egy nap Nyékincán a Babba Országkerülő Zarándoklat megálmódóival / Stanyó Tóth Gizella ; fotó Gergely Árpád = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 90–99.
Huszár Andrea Magdolna és Mile Zsigmond Zsolt gondolatai. – Illusztrációkkal.
694. STANYÓ Tóth Gizella
Történelem és magyarság / [szöveg és fotó] Stanyó Tóth Gizella = 20. évf., 4. [79.] sz. (2020. október 23.), p. 133–145.
A XX. Apáczai Nyári Akadémia résztvevőinek kirándulásáról Kamancon (Sremska Kamenicán). – Illusztrációkkal.
695. SZABÓ Frigyes
Síkáros / Szabó Frigyes = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 61–63.
696. SZÉKI Soós János
Tizenkét kőműves / Széki Soós János = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), p. 96–98.
697. TÓTH Dávid
Új gondolatokat szakmai alázattal igyekszem új megoldásokkal társítani / Tóth Dávid = 20. évf., 3. [78.] sz. (2020. augusztus 20.), p. 113–115.
Tartalmazza még: Szakmai önéletrajz ; Díjak, kitüntetések ; Köztéri munkák. – Illusztrációval.
698. TRÁSER László
Szegedi utcaképek 1956-ból / Träser László = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.), p. 29–31.
- Műmellékletek, illusztrációk
699. ACZÉL Henrik
Tündérek tánca, 1904 / Aczél Henrik ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), a hátlaton.
700. AGÓCS József
[Agócs József fényképei] / Agócs József = 18. évf., 2. [69.] sz. (2018. június 4.).

701. [ÁLOM hava c. film fotói és grafikái] = 17. évf., 4. [66.] sz., különszám (2017. szeptember 30.).
Válogatás az Álom hava c. film képparchívumából, Srđan Đurić, Bojan Đurišić, Szilágyi Nándor és Jovan Milinov fotóiból. A grafikák Bicskei Zoltán alkotásai.
702. BALANYI Károly
[Balanyi Károly alkotásai] / Balanyi Károly = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), B3.
703. BALÁZS G. Árpád
Bolond, halálos éj : Ady Endre-versillusztráció / Balázs G. Árpád ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 4.
704. BALLA Ákos-Zwara
Vonalak ereje : [színes melléklet] / Balla Ákos-Zwara = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 134.
705. BARAKONYI Klára, H.
Áhítat : színes melléklet / H. Barakonyi Klára = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 128.
706. BARANYI Károly
Tanulmány : (katonatípus) / Baranyi Károly ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 115.
707. BARCSAY Jenő
[Barcsay Jenő alkotásai] / Barcsay Jenő = 14. évf., 1. [51.] sz. (2014. március 15.).
708. BARKOS Beáta
[Barkos Bea tűzzománcái és festményei] / Barkos Beáta = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.).
709. BARNÁK Kolozi Valéria
Örökségünk / Barnák Kolozi Valéria = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 126.
710. BÁRON László
[Báron László alkotásai] / Báron László = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. B3.
711. BAYTSAEVA, Lyudmila
Madonna : színes melléklet / Baytsaeva Lyudmila = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 126.
712. BÉNYI Árpád
[Bényi Árpád alkotásai] / Bényi Árpád = 18. évf., 1. [68.] sz. (2018. március 15.).
713. BERKI Viola
[Berki Viola alkotásai] / Berki Viola = 18. évf., 3. [70.] sz. (2018. augusztus 20.).
714. BERTALAN Tivadar
[Bertalan Tivadar alkotásai] / Bertalan Tivadar = 14. évf., 3. [53.] sz. (2014. augusztus 20.).
715. BERTHA Zoltán, id.
[Id. Bertha Zoltán alkotásai] / Id. Bertha Zoltán = 17. évf., 3. [65.] sz. (2017. augusztus 20.).
716. BICSKÉI Zoltán
[Bicskei Zoltán grafikái] / Bicskei Zoltán = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.).
717. BIRKUS, Jozef
Álom / Birkuš Jozef = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 36.
718. BOCZ Bea
Szálak / Bocz Bea = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 114.
719. BOROS György
Trianon / Boros György = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 21.
720. BOROS György
Vajdaság : 2. : színes melléklet / Boros György = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 127.
721. BRÁDA Tibor
[Bráda Tibor alkotásai] / [Bráda Tibor] = 15. évf., 4. [58.] sz. (2015. október 23.).
722. BUDAI Sándor
Lovas katonák, 1915 : színes melléklet / Budai Sándor ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 89.
723. BURCHARDT Bélavári István
Cím nélkül : színes melléklet / Burchardt Bélavári István ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 89.
724. BUTTERER Kiss Márta
Hagyatékaink : [színes melléklet] / Butterer Kiss Márta = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 139.
725. BUTTERER Kiss Márta
Szent István : [színes melléklet] / Butterer Kiss Márta = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 139.
726. CZÓBEL Marianna
Szeretet / Czóbel Marianna = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), hátlap.
727. CSÁK Attila
Trianon 100 / Csák Attila = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 53.
728. CSÁTH Géza
Város olddal, 1907 : színes melléklet / Csáth Géza ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 94.
729. CSÁVOSI Sándor
Karikatúra, 1911 / Csávosi Sándor ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 36.
730. CSERNIK Attila
Trianon / Csernik Attila = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 5, 42, 44, 78, 135.
731. CSINCÁS Elemér
Lovasnő, 1920 / Csincsák Elemér ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. B2.
732. CSONGRÁDY Márta, H.
[H. Csongrády Márta fényképei] / H. Csongrády Márta = 18. évf., 2. [69.] sz. (2018. június 4.).
733. DEÁK Ilona
Köpenyes Madonna : [színes melléklet] / Deák Ilona, Bráda Tibor = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 133.
734. DELY Teréz
---érettünk, emberekért : színes melléklet / Dely Teréz = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 128.
735. DEMETER Erzsébet
Sárga kabátos nő, 1929 / Demeter Erzsébet ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. B2.
736. DEMETER István
Trianon-élmű - Dunakeszi : [színes melléklet] / Demeter István = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 139.
737. DÉŽI, Gyula
Hunyadi : színes melléklet / Déži Gyula = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 131.
738. DUDÁS Sándor
[Dudás Sándor szobrászművész alkotásai] / Dudás Sándor = 18. évf., 4. [71.] sz. (2018. október 23.).
739. EISENHUT Ferenc
Kapisztrán Szent János, Hunyadi kirohánása Nándorfehérvárnál 1456-ban c. kép részletvázlata, 1902 / Eisenhut Ferenc ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 5.
740. ERDEI Kvasznay Éva
[Erdei Kvasznay Éva munkái] / Erdei Kvasznay Éva = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.), p. 23.
741. FARKAS Béla
Kettesben - csók, 1923 / Farkas Béla ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. B2.

742. FEHÉR Kornélia
[Fehér Kornélia alkotásai] / Fehér Kornélia = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), B2.
743. FEHÉR Margit
[Fehér Margit alkotásai] / Fehér Margit = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.).
744. FEKETE György
[Fekete György képzőművészeti munkái] / Fekete György = 15. évf., 2. [56.] sz. (2015. június 4.).
745. FELIU-Ferrer Maria Isabel
Szerelmes szempár / FelIU-Ferrer Maria Isabel = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 113.
746. FŐDI Éva
Tulipánkoszorú : [színes melléklet] / Fődi Éva = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 134.
747. GAJZÁGÓ Sándor
Köntösömrre sorsot vetnek : [színes melléklet] / Gajzágó Sándor = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 133.
748. GERÉB Klára
Notre-Dame, 1927 / Geréb Klára ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 12.
749. GYELMIS Lukács
Barackfák hóval, [1930–1940] : színes melléklet / Gyelmis Lukács ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 90.
750. GYÖRGY Zsolt
[György Zsolt fényképei] / György Zsolt = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.).
751. GYURKOVICS Hunor
Boldog magyar feltámadást! / Gyurkovics Hunor = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), B4.
752. GYURKOVICS Hunor
[Gyurkovics Hunor alkotásai] / Gyurkovics Hunor = 14. évf., 3. [53.] sz. (2014. augusztus 20.).
753. GYURKOVICS Hunor
Megmaradásunk szimbóluma : [színes melléklet] / Gyurkovics Hunor = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 137.
754. GYURKOVICS Hunor
Trianon fellegei nem foszlanak : [színes melléklet] / Gyurkovics Hunor = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 137.
755. GYURKOVICS Hunor
Viharos Délvidék : színes melléklet / Gyurkovics Hunor = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 127.
756. GYURKOVICS Hunor
A világ összmagyarságának feltámadása : [színes melléklet] / Gyurkovics Hunor = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 137.
757. HAUSER Beáta
[Hauser Beáta grafikus munkái] / Hauser Beáta = 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.).
758. HERMAN Lipót
Bacchanália [1930–1940] : színes melléklet / Herman Lipót ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 90.
759. HIDASI Ágnes
Az otthon színei : színes melléklet / Hidasi Ágnes = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 125.
760. HÓDI Géza
Lovasok, 1915 / Hódi Géza ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. B2.
761. HOLLÓSY Katalin
[Hollósy Katalin alkotásai] / Hollósy Katalin = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.).
762. HRUBÝ Jan
[Hrubý Jan alkotásai] / Hrubý Jan = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.).
763. HUSVÉTH Lajos
Schweidel József szobra Zomborban, [1921] : színes melléklet / Husvéth Lajos ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 91.
764. IVÁNYI Grünwald Béla
Az áldozat allegóriája című színes üvegablakterv, [1912] : színes melléklet / Iványi Grünwald Béla ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 93.
765. JAKOBEY Károly
Virgo Immaculata – Szeplőtelen Szűz, 1871 : színes melléklet / Jakóbey Károly ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 93.
766. JÁMBORNÉ Balog Tünde
[Jámborné Balog Tünde batikképei és terrakotta kisplasztikái] / Jámborné Balog Tünde = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.).
767. JUHÁSZ Árpád
Faun / Juhász Árpád ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 37.
768. JUSZKÓ Béla
Lovas katonák, 1918 / Juszko Béla ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), a címlapon.
769. KARA Mihály
Játék, 1928 / Kara Mihály ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 9.
770. KÁROLY Ernő
Kikötő [1914] : színes melléklet / Károly Ernő ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 94.
771. KÁRPIT határok nélkül / [Bálint Ildikó, Balogh Edit, Baranyi Judit, Baráth Hajnal, Benedek Noémi, Bényi Eszter, Csókás Emese, Dobrányi Ildikó, Erdélyi Éta, Erdős Júlia, Faragó Márta, Farkas Éva, Gremesberger Beatrix, Hager Ritta, Harmati Zsófia, Hauser Beáta, Ipacs Hajnal, John Ágoston, Kapros Kósa Edit, Katona Szabó Erzsébet, Kecskés Ágnes, Kókay Krisztina, Kovács Imre, Kovács Péter, Kőszegi Annamária, Lencsés Ida, Lugossy Edit, Máder Indira, Málík Irén, Martos Katalin, Mészáros Erzsébet, Nagy Katalin, Nyerges Éva, Pasqualetti Eleonóra, Polgár Rózsa, Rapaich Richard, Remsey Flóra, R. Fürtös Ilona, Richter Éva, Rónai Éva, Solti Gizella, Tápai Nóra, Vajda Mária, Varga Bernadett, Vastag Ágnes, Zelenák Katalin] = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 134.
772. KERÉKES Sándor
Trianon – tétlenül / Kerekes Sándor = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 35.
773. KERNSTOK Károly
Férfi arcképe, 1904 : színes melléklet / Kernstok Károly ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 92.
774. KÉZDI Kovács László
Álmodozás, 1910 : színes melléklet / Kézdí Kovács László ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 90.
775. KÓKAY Krisztina
Trianon : [színes melléklet] / Kókay Krisztina = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 136.
Kókay Krisztina közreműködött az Aracs folyóirat Trianon-száma képzőművészeti anyagának a begyűjtésében.
776. KOPÓCS Tibor
[Kopócs Tibor alkotásai] / Kopócs Tibor = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.).
777. KOPÓCS Tibor
[Kopócs Tibor alkotásai] / Kopócs Tibor = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.).
778. KOVÁCS Imre
Szarvasvadászat vérebekkel / Kovács Imre = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), B3.

779. KOVÁTS Kovásznai István
Kuluncsits István, polgármester, 1899 : színes melléklet / Kováts Kovásznai István ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 4. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 92.
780. KUKULKA, Jan
Naszvadi utca / Kukulka Jan = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), B2.
781. KUNHEGYESI Ferenc
Menyasszony : színes melléklet / Kunhegyesi Ferenc = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 126.
782. KUNKOVÁCS László
[Kunkovács László fényképei] / Kunkovács László = 14. évf., 3. [53.] sz. (2014. augusztus 20.).
783. KUNKOVÁCS László
[Kunkovács László munkái] / Kunkovács László = 15. évf., 1. [55.] sz. (2015. március 15.).
784. LÁSZLÓ Dániel
Mindig van remény / László Dániel = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 83.
785. LÁZÁR Tibor
[Lázár Tibor munkái] / Lázár Tibor = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.).
786. LENKEI [Keller] Jenő
Szobabelső, 1929 / Lenkei (Keller) Jenő ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 8.
787. LIUBA Kornél
Két katona a kocsmában, 1919 / Liuba Kornél ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 99.
788. LÖSCHINGER Béla
Varga Károly arcképe, 1909 : színes melléklet / Löschinger Béla ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 91.
789. LUGOSSY László
Trianoni emlékmű – Balatonfüred / Lugossy László = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 58.
790. MADARASSY István
[Madarassy István alkotásai] / Madarassy István = 17. évf., 1. [63.] sz. (2017. március 15.).
791. MÁRK Lajos
Lány labdarózsákkal, 1923 : színes melléklet / Márk Lajos ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 90.
792. MARKÓ Lajos
Harc, 1937 / Markó Lajos ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 102.
793. MEZEI Erzsébet
Falak / Mezei Erzsébet = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 24.
794. MEZEI Erzsébet
Őrizzük / Mezei Erzsébet = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 17.
795. MEZEI Erzsébet
Torlasz : [színes melléklet] / Mezei Erzsébet = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 136.
796. MIHÁLY Árpád
Szétszakítottak, mégis összetartozunk / Mihály Árpád = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 139.
797. MOLNÁR Imre
Feltámadás / Molnár Imre = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 130.
798. MOLNÁR Imre
A sehova sem vezető átjáró öre / Molnár Imre = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 4.
799. MORELLI Edit
[Morelli Edit alkotásai] / Morelli Edit = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.).
800. NAGY Enikő
Erdélyi hangulatok, részlet : színes melléklet / Nagy Enikő = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 132.
801. NAGY István
Gyilkos-tó, [1920] : színes melléklet / Nagy István ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 95.
802. NAGYAPÁTI Kukac Péter
Falusi család, [1930] : színes melléklet / Nagyapáti Kukac Péter ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 95.
803. NAGYAPÁTI Kukac Péter
Franciasapkás nő / Nagyapáti Kukac Péter = 14. évf., 3. [53.] sz. (2014. augusztus 20.), p. 41.
804. NEMES Fekete Edit
A csodálatos mandarin : Bartók-sorozat : színes melléklet / Nemes Fekete Edit = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 127.
805. NEMES Fekete Edit
Ima megmaradásunkért / Nemes Fekete Edit = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. B1.
806. NEMES Fekete Edit
Ima megmaradásunkért : (háttulnézet) : [színes melléklet] / Nemes Fekete Edit = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 140.
807. NEMES Fekete Edit
[Nemes Fekete Edit alkotásai] / Nemes Fekete Edit = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.).
808. NEMES Fekete Edit
[Nemes Fekete Edit alkotásai] / Nemes Fekete Edit = 17. évf., 5. [67.] sz. (2017. október 23.).
809. NÉMETH Endre
[Németh Endre alkotásai] / Németh Endre = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.).
810. NEOGRÁDY Antal
Parasztasszony fehér kancsóval [1890–1900] : színes melléklet / Neogrády Antal ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 96.
811. NEOGRÁDY László
Vaddisznóvadászat [1922] : színes melléklet / Neogrády László ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 94.
812. NOVÁK Mihály
Határkorrekció : [színes melléklet] / Novák Mihály = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 133.
813. NOVÁK Mihály
Kényszer szerződés / Novák Mihály = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 123.
814. NYILASY Sándor
Hazatérés [1903] : színes melléklet / Nyilasy Sándor ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 96.
815. OLÁH Katalin Kinga
[Oláh Katalin Kinga alkotásai] / Oláh Katalin Kinga = 17. évf., 2. [64.] sz. (2017. június 4.).
816. OLÁH Sándor
Őnarckép, 1911 : színes melléklet / Oláh Sándor ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 92.
817. OLAJOS Ilka
Oblivion : (Feledés) / Olajos Ilka = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 14.
818. ÓZSVÁR Péter
[Ózsvár Péter alkotásai] / Ózsvár Péter = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.).
819. PATAKY László
Szántók, [1894] : színes melléklet / Pataky László ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 96.

820. PECHÁN József
Az úr mulat, Zobnatica, 1912 / Pechán József ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. B3.
821. PESKE Géza
Kacsák a tavon [1904] : színes melléklet / Peske Géza ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 94.
822. PETRÁS Mária
[Petrás Mária alkotásai] / Petrás Mária = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.).
823. PRASZKI Vitty
Csuvas ének / Praszki Vitty = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), B3.
824. RÁCZ Ernő
Könyörgés : színes melléklet / Rác Ernő = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 131.
825. REZLER, Jaroslav
Feszület / Jaroslav Rezler = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 103.
826. RIEGER Tibor
Volt egy ország / Rieger Tibor = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 139.
827. RUDNAY Gyula
Kiránduláson, 1935 körül : színes melléklet / Rudnay Gyula ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 94.
828. SAGMEISTER Laura
Trianon-illusztráció / Sagmeister Laura = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), B3.
829. SAMOBORSKI, Bogdan
Arkangyal és részlet / Bogdan Samoborski = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 96.
830. SASSY Attila
Dr. Brenner József (Csáth Géza) könyvjegye / Sassy Attila, Sassy-Szabó Aiglon ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 88.
831. SCHMITT József
Rudics Máté arcképe (korábban Szucsich János arcképe), 1824 : színes melléklet / Schmitt József ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 92.
832. SERBÁKOVÁ Magda
Próféták : színes melléklet / Serbáková Magda = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 130.
833. SIMON Miklós
[Simon Miklós tűzzománcai és festményei] / Simon Miklós = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.).
834. SOLYMOSI Lajos
Tájkép [1890–1900] : színes melléklet / Solymosi Lajos ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 94.
835. ŠTICHA, Petr Lubomir
Naszvadi látomás : színes melléklet / Šticha Petr Lubomir = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 125.
836. STREITMANN Antal
Felsőbányai utca, 1904 / Streitmann Antal ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. B3.
837. SZENDREI Judit
Még van remény / Szendrei Judit = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), B2.
838. SZERVÁTIUSZ Tibor
[Szervátiusz Tibor alkotásai] / [Szervátiusz Tibor] = 15. évf., 3. [57.] sz. (2015. augusztus 20.)
839. SZIRMAI Antal
Kossuth Lajos egész alakos arcképe, 1904 : színes melléklet / Szirmai Antal ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 91.
840. THAN Mór
Mária Terézia császárnő [1717–1750], 1880 : színes melléklet / Than Mór ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 91.
841. TISZTELGÉS Szent László előtt = 17. évf., 5. [67.] sz. (2017. október 23.).
Tartalom: Szent László / Gyurkovics Hunor (a címlapon) ; [Szent László] / Eva Pavešić (B2) ; [Szent László] / Kozma Laura (B2) ; [Szent László] / Boros György (B2) ; [Szent László] / Snežana Kujundžić (B2) ; [Szent László] / Korhecz Papp Zsuzsanna (B3) ; Szent László király a szlavóniai Szentlászló falu ref. templomával / Gyurkovics Hunor (B3) ; [Szent László] / Cvitkó Beatrix (B3) ; [Szent László] / Kerekes Sándor (B3).
842. TISZTELGÉS Szent László előtt = 18. évf., 1. [68.] sz. (2018. március 15.).
Tartalom: [Cím nélkül] / (Vékony Oltványi Irén) (B2) ; [Cím nélkül] / (Pesti Emma) (B2) ; [Cím nélkül] / (Vékony Oltványi Irén) (B2) ; [Szent László] / (Vékony Lajos) (B2).
843. TORNYAI János
Boglya [1909] : színes melléklet / Tornyai János ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 96.
844. TOROK Melinda
Kompozíció : színes melléklet / Torok Melinda = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 127.
845. TÓTH Dávid
[Tóth Dávid szobrászművész alkotásai] / Tóth Dávid = 20. évf., 3. [78.] sz. (2020. augusztus 20.).
846. TÓTH Dávid
Trianon-emlékmű – Hatvan : (részlet) / Tóth Dávid = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 4.
847. TÓTH Dávid
Trianon-emlékmű – Hatvan / Tóth Dávid = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 59.
848. TÓTH Szvetlána
Gábiel arkangyal / Tóth Szvetlána = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 53.
849. TÖRÖK Márta, R.
Természet oltára : 1. : színes melléklet / R. Török Márta = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 125.
850. TURI Endre
[Turi Endre alkotásai] / Turi Endre = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.).
851. VÁGÓ Magda
Táj / Vágó Magda = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), B3.
852. VÉGH Éva
[Végh Éva alkotásai] / Végh Éva = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.).
853. VÉN Zoltán
[Vén Zoltán grafikusművész alkotásai] / Vén Zoltán = 20. évf., 4. [79.] sz. (2020. október 23.).
854. ZÁDOR István
Pásztor, 1931 : színes melléklet / Zádor István ; [a fotót Hevér Miklós készítette] = 14. évf., 2. [52.] sz. (2014. június 4.), p. 96.
855. ZSÁKI István
Csenedélet : színes melléklet / Zsáki István = 14. évf., 4. [54.] sz. (2014. október 23.), p. 127.
856. ZSÁKI István
Ez maradt Mária országából : [színes melléklet] / Zsáki István = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 138.
857. ZSÁKI István
Trianon : [színes melléklet] / Zsáki István = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 138.
858. ZSÁKI István
Trianon-oltár : [színes melléklet] / Zsáki István = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), p. 138.

Hirdetés

859. BADACSONYI Sándor (1949–2016) emlékkiállítás... : [hirdetés] = 19. évf., 1. [72.] sz. (2019. március 15.), B2.
860. CREDO : Kárpáti Tamás festőművész kiállítása... : [hirdetés] = 19. évf., 2. [73.] sz. (2019. június 4.), B2.
861. [FIZESSEN elő a Magyar Művészet folyóiratra... : hirdetés] = 18. évf., 4. [71.] sz. (2018. október 23.), B2.
862. HALLGATNI Aranyt! : online hangskönyv : [hirdetés] = 19. évf., 3. [74.] sz. (2019. augusztus 20.), B2.
863. HALLGATNI Aranyt! : online hangskönyv : [hirdetés] = 20. évf., 3. [78.] sz. (2020. augusztus 20.), B2.
864. HIMNUSZ : a magyar nép imái : népművészeti és iparművészeti kiállítás... a Pesti Vigadóban : [hirdetés] = 20. évf., 1. [76.] sz. (2020. március 15.), B4.
865. KÖZELKÉPEK írókról : [hirdetés] = 18. évf., 1. [68.] sz. (2018. március 15.), B3.
866. KÖZELKÉPEK írókról : [hirdetés] = 18. évf., 2. [69.] sz. (2018. június 4.), B3.
867. Az MMA Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézete... : [hirdetés] = 20. évf., 2. [77.] sz. (2020. június 4.), B2.
- Online lexikon hirdetése.
868. ŐSZI lehalászás : M. Novák András... kiállítása : [hirdetés] = 19. évf., 4. [75.] sz. (2019. október 23.), B2.
869. [SÁRA Sándor, 1933–2019, szerkesztette Pintér Judit... : hirdetés] = 20. évf., 4. [79.] sz. (2020. október 23.), B2.
870. [TALÁN mindenütt voltam címmel jelent meg... : hirdetés] = 18. évf., 3. [70.] sz. (2018. augusztus 20.), B2.

Névmutató

- Ábrahám Dezső P. 128
 Ács Gedeon 327
 Ács Károly 584
 Ács Margit 1–3
 Aczél György 391
 Aczél Henrik 699
 Áder János 557
 Ady Endre 20, 38, 703
 Ágh István 226, 413
 Agócs József 700
 Ajdić, Ljubiša 589
 Andócsi János 4
 András Ariel 508
 András Attila 506, 590, 591
 Andróczy Csaba 5, 6
 Antall József 404
 Apponyi Albert 558
 Áprily Lajos 357
 Apró István 7–11
 Arany János 200, 862, 863
 Arató Antal 559
 B. J. lásd Bata János
 Babits Mihály 392
 Badacsonyi Sándor 859
 Bajnai Gordon 65
 Bakay Kornél 12
 Bakos István 13, 14
 Balanyi Károly 702
 Balázs G. Árpád 703
 Balázs Géza 604
 Balázs-Arth Valéria 596
 Bálint Ildikó 771
 Balla Ákos-Zwara 704
 Balogh Edit 771
 Balogh László 143, 625
 Bank Barbara 53
 Barakonyi Klára, H. 705
 Baranyi Judit 771
 Baranyi Károly 706
 Barcsay Jenő 86, 143, 244, 625, 633, 646, 707
 Barkos Beáta 268, 708
 Barna Kolozsi Valéria 709
 Báron László 710
 Bartusz-Dobosi László 15
 Bata János 16–19, 32, 164, 210, 212, 222, 226, 243, 393, 414, 605, 616
 Bata Faragó Katalin 130, 578
 Bayer Zsolt 20, 21
 Baytsaeva Lyudmila 711
 Béla, IV., magyar király 106
 Bella István 457
 Bencsik István 605
 Bencze Izabella 22–28, 241, 560
 Benedek Noémi 771
 Benedikty Tamás 29, 30, 513, 541, 626, 627
 Bényi Árpád 245, 712
 Bényi Eszter 771
 Berki Viola 60, 211, 246, 562, 713
 Berta Bulcsu 236
 Bertalan Tivadar 375, 714
 Bertha Zoltán 31–35, 561
 Bertha Zoltán, id. 399, 715
 Beszédes István 36
 Biacsi Karolina 37, 616
 Biacsi Pál 37
 Bicskei Zoltán 38–44, 407, 507, 562, 588, 592, 593, 701, 716
 Birkuš Jozef 717
 Biró Aurél 325
 Bíró Zoltán 643
 Bobory Zoltán 45, 415–421, 483
 Bocz Bea 718
 Bodó Barna 46
 Bogdán József 353, 553
 Bogner István 47, 594
 Boia, Lucian 238
 Borbély László 48, 49, 236, 542, 543, 628, 629
 Bordás László 691
 Boros György 719, 720, 841
 Borre, Beatrix Van den 50
 Borsányi Katinka 51, 52, 422, 544, 630
 Botlik József 53, 54
 Böjte Csaba 572
 Bráda Tibor 173, 721, 733
 Braun László 55, 56
 Bucz Hunor 631
 Budai Sándor 722
 Burchardt Bélavári István 723
 Butterer Kiss Márta 724, 725
 Cheli, Giovanni 368
 Chrudinár Alajos 632
 Civil Örökségvédelmi Portál 57
 Corvin Mátyás 87, 104, 105
 Cvetković, Srđan 589
 Cvitkó Beatrix 841
 Czákó Gábor 58–62, 545
 Czöbel Marianna 726
 Csák Attila 727
 Csáky Pál 63
 Csáky Sörös Piroska 595
 Csapó Endre 14, 16, 64–83, 298
 Csáth Géza (Brenner József) 543, 728, 830
 Csávosi Sándor 729
 Cseresyéné Kiss Magdolna 53, 596
 Csernik Attila 730
 Cseszák Imre 639
 Csígó László 299
 Csik Mónika 138
 Csincsák Elemér 731
 Csókás Emese 771
 Csongrády Márta, H. 732
 Csorba Csaba 84
 Csorba Simon 648
 Csorba Tibor 423–425
 Csukás István 661
 Csurka István 628
 Daday Lóránd 508
 Dalmay Árpád 85, 597, 598
 Dancs Rózsa 114
 Deák Ilona 733
 Debreczeni József 373
 Deim Pál 86, 143
 Dely Teréz 734
 Demeter Erzsébet 735
 Demeter István 736
 Demus Éva 590
 Dézi Gyula 737
 Diószegi György Antal 87–113
 Dippold Pál 607
 Dobó Imre, id. 370
 Dobó Tihámér 44
 Dobos Marianne 50, 114–118, 397, 633
 Dobrányi Ildikó 771
 Dóczy Péter 509
 Domonkos László 119–131, 599
 Dózsa György 91
 Döbrentei Kornél 49, 122, 132, 253, 254, 426–429, 563
 Dsida Jenő 366
 Dudás Sándor 356, 381, 738
 Dulka Andor 600
 Duray Miklós 133, 134
 Đurić, Srđan 701
 Đurišić, Bojan 701
 Eisenhut Ferenc 739
 Erdei Iván Márk 135–137
 Erdei Kvasznay Éva 619, 740
 Erdei Sándor 150
 Erdélyi Eta 771
 Erdő Erika 138
 Erdős Júlia 771
 Erkel Ferenc 346
 Fabulya Andrea 138, 430
 Faggyas Sándor 606
 Faragó Laura 489
 Faragó Márta 771
 Farkas Árpád 431
 Farkas Béla 741
 Farkas Éva 771
 Fázsy Anikó 249
 Fehér Kornélia 742
 Fehér Margit 743
 Fekete György 601, 744
 Fekete J. József 139–142

- Fekete Vince 223
 Feledy Balázs 143
 Felli-Ferrer, Maria Isabel 745
 Ficsor Márton 606
 Fodor Sándor 612
 Földi Éva 746
 Fürtös Ilona, R. 771
 Gajzágó Sándor 747
 Gál Péter József 144, 145
 Gálfalvi György 146
 Gáspár Kolos 177
 Geréb Klára 748
 Gergely Árpád 693
 Gergely Gabriella 635, 636
 Gilinger Katalin 147
 Gremsperger Beatrix 771
 Grendel Lajos 275
 Gubás Ágota 124, 148, 210, 243, 356, 393, 414, 564, 583, 591, 621
 Gubás Jenő 124, 149–155, 356, 405, 583, 585, 587
 Gutai István 510, 511, 546–548, 612, 634, 637–639
 Gyelmis Lukács 749
 Gyémánt Richárd 156–172
 György Zsolt 509, 750
 Gyurkovics Hunor 93, 173, 174, 356, 398, 751–756, 841
 Hadik András 93
 Hager Ritta 771
 Hajnal Jenő 565, 587, 602, 603
 Halász Béla 351
 Hamvas Béla 38
 Harkai Imre 237
 Harmati Zsófia 771
 Hauser Beáta 175, 380, 757, 771
 Herman Lipót 758
 Hernádi Gyula 48
 Hetzmann Róbert 135, 137, 176–179
 Hevér Miklós 699, 703, 706, 722, 723, 728, 729, 731, 735, 739, 741, 748, 749, 758, 760, 763–765, 767–770, 773, 774, 778, 785–787, 790, 791, 800, 801, 809, 810, 813, 815, 818–820, 826, 829, 830, 833, 835, 838, 839, 842, 853
 Hidas Ágnes 759
 Hódi Éva 180–183, 604
 Hódi Géza 760
 Hódi Sándor 185–197, 604
 Hollai Ferenc 198, 640
 Hollósy Katalin 761
 Hornyik Miklós 687
 Horváth Emma 199
 Horváth Jenő 354
 Hózsa Éva 200
 Hrubý, Jan 762
 Hunyadi János 90, 96, 102, 739
 Husvéth Lajos 763
 Huszár Andrea Magdolna 693
 Huszár Zoltán 201–206
 Iancu Laura 15, 207–210, 376, 432–444, 605
 Illyés Gyula 225, 229, 366, 458
 Ipac Hajnal 771
 Iványi Grünwald Béla 764
 Jakobey Károly 765
 Jámborné Balog Tünde 147, 641, 766
 Jankovics Marcell 606
 János Pál, II. 367
 John Ágoston 771
 Jovančić, Miroslav 211
 Juhász Árpád 767
 Juhász György 17, 29, 130, 189, 212–222, 372, 566, 599, 607, 642–644
 Juhász Judit 567, 642
 Juhász Zoltán 568
 Juhos-Kiss János 645
 Julesz János 445–447
 Juszkó Béla 768
 Kabdebó Lóránt 223–231, 259, 646–648
 Kabdebó Tamás 232, 448
 Kacsirek Ottó András 449
 Kádár János 285
 Kallós Zoltán 568
 Kálmán Imre 326
 Kalmár Géza 649
 Kalmár-Maron György 233, 650
 Kanalas Éva 41
 Kapros Kósa Edit 771
 Kara Mihály 769
 Károly Adrienn 234
 Károly Ernő 770
 Károly, III., magyar király 157, 158, 161, 162
 Kárpáti Tamás 860
 Katona Szabó Erzsébet 771
 Kávai Anna 651
 Kecskés Ágnes 771
 Kelemen Didák 118
 Kemény András 235, 586
 Kerekes Sándor 772, 841
 Kerkai Jenő 366
 Kernstok Károly 773
 Kézdi Kovács László 774
 Kiss Dénes 236
 Kiszalák Júlia 691
 Klamár Zoltán 237, 238, 569, 652–655
 Klemm József 352
 Kocsis Zoltán 607
 Kodolányi János 561
 Kókay Krisztina 771, 775
 Koltay Gábor 239
 Kondor Katalin 240–243
 Konok Tamás 143, 244
 Kontur András 570
 Kopócs Tibor 383, 776, 777
 Korhecz Papp Zsuzsanna 841
 Kornauer, Paul 221
 Korompainé Mocsnik Marianna 245
 Kossuth Lajos 839
 Kovács Dávid 303
 Kovács Gergelyné Szabó Irén 570
 Kovács Imre 771, 778
 Kovács Péter 771
 Kovács Zita, N. 246
 Kovács Kovásznai István 779
 Kozma Imre 608
 Kozma Laura 841
 Kozsdi Tamás 247
 Köő Artúr 248
 Körmendy Zsuzsanna 249
 Kőszegi Annamária 771
 Kövér László 571
 Kucsera Géza 585
 Kujundžić, Snežana 841
 Kukulka, Jan 780
 Kuluncsits István 779
 Kunhegyesi Ferenc 781
 Kunkovác László 250, 251, 609, 656, 782, 783
 László Dániel 784
 Lázár Tibor 36, 252, 785
 Légvári Sándor 353
 Lencsés Ida 771
 Lenkei Keller Jenő 786
 Leonardo da Vinci 322
 Lezsák Sándor 572
 Liuba Kornél 787
 Lovas István 240
 Löschinger Béla 788
 Lugossy Edit 771
 Lugossy László 789
 Lukács Zsolt 600
 Mácsai Tibor 512
 Madár János 253, 254, 450–456
 Madarassy István 323, 790
 Máder Indira 771
 Magyar Patrióták Közössége 255–258
 Major Anita 231, 259
 Makkai Béla 248, 260–262
 Maklári Éva, P. 450, 457–459
 Málík Irén 771
 Marcsovák Vilma 263, 264, 549, 550, 657–661
 Margittai Gábor 231, 265, 266
 Mária Terézia, császárnő 840
 Márk Lajos 791
 Markó Lajos 792
 Maron Ferenc 233, 267
 Marton Árpád 268, 460
 Márton László 385
 Martos Katalin 771
 Medveczki József 634
 Medveczki József, ifj. 634
 Medveczki László 634
 Medveczky Józsefné Könczöl Erzsébet 638
 Megyeri Dávid 402
 Mérey Katalin 269–274, 662–669
 Mészáros Erzsébet 771
 Mezei Erzsébet 793–795
 Mezei Orsolya 597
 Mezey Katalin 461, 670–680
 Mezey László Miklós 275–278, 551
 Mickiewicz, Adam 117
 Mihailović, Dragoslav 121
 Mihály Árpád 796
 Mihályi Czobor 552
 Mihályi Katalin 30, 592, 594, 601, 608–611, 613, 617, 618, 620, 622–624
 Milinov, Jovan 701
 Milošević, Slobodan 220
 Milován Sándor 279
 Mindszenty József 368
 Mirnics Károly 280–297, 610
 Mohi Sándor 42
 Molnár Imre 797, 798
 Molnár Pál 298, 299, 597–599, 615
 Molnár Rózsa 462, 553
 Molnár V. József 681
 Morelli Edit 799
 Mórincz Árpád 691
 Mórincz Zoltánné Kocsis Emőke 691
 Morvay Ibolya 611
 Nádi Karolina 616
 Nagy Ágnes 463
 Nagy Blanka 27
 Nagy Enikő 800
 Nagy Ervin 300–307
 Nagy Gáspár 576, 581
 Nagy István 801
 Nagy Katalin 771
 Nagyapáti Kukac Péter 138, 802, 803
 Nemes Fekete Edit 199, 308, 310, 804–808
 Nemeskürty István 239, 587
 Németh Endre 809
 Németh Gyula 309
 Neogrady Antal 810
 Neogrady László 811
 Newton, Isaac 222
 Ninkov Kovačev, Olga 310
 Notaisz Sándorné Fodor Zsuzsanna 612
 Novák András, M. 868
 Novák Mihály 812, 813
 Nyerges Éva 771
 Nyilasy Sándor 814
 Nyirkos Zsófia 49
 Oláh János 464
 Oláh Katalin 464
 Oláh Katalin Kinga 371, 815
 Oláh Sándor 816
 Olajos Ilka 817
 Orbán Viktor 79, 387, 573–575
 Orosz István 25, 576
 Ózsvár Péter 395, 818
 Paál Tamás 408, 682
 Pálffy Lajos 593
 Panić, Rade 121
 Papdi Izabella 311–317
 Papp Ferenc 353
 Papp Lajos 577, 613
 Papp Váry Elemérné 273
 Pasqualetti Eleonóra 771
 Pataky László 819
 Pavešić, Eva 841
 Pázmány Péter 369
 Pechán József 820

Pénovác Endre 600	Sára Sándor 42, 565, 617, 869	Székely András Bertalan 354	Tóth Ida 382
Peske Géza 821	Sárközy Péter 578, 579	Székely Mózes I. Daday Lóránd	Tóth László 383
Pesti Emma 842	Sassy Attila 830	Széki Soós János 696	Tóth Szvetlána 848
Petőfi Sándor 85, 598	Sassy-Szabó Aiglon 830	Szeles Erika 650	Tóth Gy. László 384-390
Petrás Mária 132, 208, 374, 566, 570, 822	Schmitt József 831	Szendrei Judit 837	Török Márta, R. 849
Pilipenko, Gleb 350	Schweidel József 234, 763	Szentesi Zöld László 582	Trakl, Georg 363
Pintér Judit 318	Sebők Valéria 618	Szentmihályi Szabó Péter 490-496	Träser László 391-393, 516-540, 698
Polgár Rózsa 771	Serbáková, Magda 832	Szenyán Erzsébet 359	Turi Endre 850
Pollágh Péter 465	Seremetyeff-Papp János 325	Szepesi Attila 223	Túri Gábor 504
Pósa Zoltán 466	Serfőző Simon 484, 485	Szervátiusz Klára 570	Utasi Jenő 567, 621, 622
Pozsgay Imre 193, 644	Siflis Zoltán 142	Szervátiusz Tibor 12, 133, 148, 320, 379, 563, 838	Vagn, Hansen 650
Praszki Vitty 823	Šili, Fedor 512	Szidiropulosz Archimédesz 620	Vágó Magda 851
Prokopp Mária 319-325, 614, 615	Simon Miklós 268, 833	Szigeti Réka 506	Vajda Gábor 185, 394, 587, 657
Rác Ernő 824	Sindeles István 326	Szigetváry Zsolt 563	Vajda Mária 771
Radnai István 467-479, 554-556, 683, 684	Solti Gizella 771	Szikra János 497	Valkay Zoltán 395
Raffai Andre 616	Solymosi Lajos 834	Szilágyi Nándor 701	Varga Bernadett 771
Raffay Ernő 389	Somogyi Győző 588	Szíver János 839	Varga Károly 788
Rákóczi Ferenc, II. 98, 108	Somogyváry Ákos 347	Szőts István 318	Varga Sándor 140, 355, 505
Rapaich Richard 771	Soros György 296	Szucsich János 831	Vári Fábán László 396
Reményik Sándor 366, 434	Stanyó Gábor 600, 688	Takaró Mihály 499	Várnagy Márta 397
Remsey Flóra 771	Stanyó Károly 352	Tamási Áron 35	Vastag Agnes 771
Rencsényi Hajnal Elvira 326	Stanyó Tóth Gizella 348-356, 589, 595, 600, 602, 603, 616, 685-694	Tamási Orosz János 377	Végh Éva 852
Reppmann Dékány Zsuzsanna 327	Šticha, Petr Lubomir 835	Tápai Nóra 771	Vékony Lajos 842
Rezler, Jaroslav 825	Streitmann Antal 836	Tary Orsolya 378	Vékony Oltványi Irén 842
Richter Éva 771	Strejn Oszkár 619	Teleki Levente 500-502	Vén Zoltán 559, 853
Rieger Tibor 826	Surján László 357	Temesi Ferenc 229, 379	Vitéz Ferenc 399, 400
Romsics Ignác 278	Sutarski, Konrad 227, 358-360	Ternovác István 353	Wass Albert 511
Róna Judit Ágnes 328	Sutarski, Szabolcs 358, 360	Thán Mór 840	Werbőczy István 55, 91
Rónai Éva 771	Süto András 35	Tomán László 149, 584	Wittner Mária 623, 624
Rudics Máté 831	Szabados György 38, 41	Topoliski, Adalberto Wojciech 118	Wodianer-Nemessuri Zoltán 400-404, 583
Rudnay Gyula 827	Szabó Dezső 303	Torday Aliz 380	Zádor István 854
Ruzsa György 329	Szabó Ferenc 328, 361-369, 486, 487	Tornyai János 843	Zalán Tibor 223
Sági Zoltán 330-345	Szabó Frigyes 370, 514, 695	Torok Melinda 844	Zárug Péter Farkas 632
Sagmeister Laura 828	Szabó Lőrinc 117, 230	Tóth Attila 381	Zelenák Katalin 771
Saitos Lajos 480-483	Szakács Árpád 580, 582	Tóth Bálint 299, 378, 503	Zétényi Zsolt 624
Sajó Sándor 577	Szakolczay Lajos 371-375, 488, 489, 581	Tóth Béla 138	Zsáki István 855-858
Samoborski, Bogdan 829	Szalai Attila 356	Tóth Dávid 697, 845-847	Zsigmond Mile Zsolt 693
Sántha Attila 277	Szárász Miklós György 224, 515	Tóth Gábor 614	

* Az első 50 szám repertórium az Aracs 2014. évi 1. számában jelent meg. A folyóirat összes száma olvasható a www.aracs.org.rs honlapon is.

Tisztelt Olvasóink! Ha Önök 2021-ben az Aracs Alapítvány munkáját 1200 dinárral támogatják, akkor mi a továbbiakban is eljuttatjuk Önökhöz az Aracs ez évi négy példányszámát.

уплатилац		НАЛОГ ЗА УПЛАТУ	
<input type="text"/>		шифра плаћања	валута
<input type="text"/>		189	DIN
сврха уплате		износ	1200,00.- din
Uplata donacije		рачун примаоца	160-352841-17
прималац		број модела	позив на број (одобрење)
FONDACIJA „ARACS” HORGOS		<input type="text"/>	2021
печат и потпис уплатиоца		датум валуте	
<input type="text"/>		<input type="text"/>	
место и датум пријема			

Tormay Cécile

Gizella

E számunk szerzői

Bencze Izabella	közíró, jogász
Bobory Zoltán	költő, Székesfehérvár
Diószegi György Antal	művelődéskutató, Budapest
Dobos Marianne	író, Budapest
Feledy Balázs	művészeti író, Budapest
Gubás Ágota	újságíró, szerkesztő, Szabadka
Gyémánt Richárd	demográfus, jogász, Szeged
Hódi Sándor	író, pszichológus, Ada
Iancu Laura	költő, néprajzkutató, Velence
Józsa Judit	kerámiaszobrász, művészettörténész, Budapest
Kabdebó Lóránt	író, irodalomtörténész, Budapest
Kondor Katalin	közíró, újságíró, Budapest
Kovács Attila	író, újságíró, Pánd
Kunkovács László	etnográfus, fotóművész, Budapest
Mérey Katalin	író, Szeged
Mezey Katalin	költő, író, Budapest
Molnár Pál	újságíró, szerkesztő, Budapest
Papdi Izabella	könyvtáros, Csantavér
Szabó Ferenc SJ	költő, teológus, Budapest–Róma
Toót-Holló Tamás	író, szerkesztő, Budapest
Tóth Gy. László	író, politológus, Budapest
Tráser László	író, újságíró, Szeged
W.-Nemessuri Zoltán	író, Budapest

Istenszülő Boldogasszony

Skapulárés Boldogasszony

Szent István király

Szent Korona

Szent László király

Józsa Judit Galéria – kirakatkiállítás
Magyar Betlehem 2020

Magyar Betlehem

Szent Kinga

Szent Hedvig

Árpád-házi Szent Erzsébet

Hit

Remény

Szeretet

Okosság

Igazságosság

Erősség

Leleményesség

Hősiesség

Hazaszeretet

TerrAqua királynője

TerrAqua királya

Zrínyi Ilona

Bába motollája

Anyai szeretet

Édesapám, Józsa János
korondi fazekasmester

Királyfi

Királylány

Sarolt fejedelemasszony

A Szél anyja

A Nap anyja

A Hold anyja

Nimród

Csodaszarvas

Hunor és Magor

Nagy Göncöl

Fehérlófia

Tündéresszony palotája

Csalogatós csárdás

Szerelmes csárdás

Hajdútánc

Táltostánc

Sárkány koronája

Hajnalcsillag

Kerek Istenfája

Isten pecsétje

Keresztcsillag

Csaba útja

Magyar történelem

Fogolyszabadító Boldogasszony

Magyar nyelv – Anyanyelv (részlet)

Magyar írásbeliség – Rovásírás

Stáció a piliscsabai
Szent Család-templomban

Magyar lélek (részlet)

Gyarmati Fanni, Radnóti Miklós műzsája

Vágó Márta, Szántó Judit és Kozmutza Flóra, József Attila műzsái

Lilla, Csokonai Vitéz Mihály műzsája

Júlia, Balassi Bálint műzsája